భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

డిసెంబరు 1956

సంపుటము 33 : : సంచిక 12

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

భారతి ముప్పదిమూడవ సంపుటము

అకారాది విషయ సూచిక

	సం.	పుట.
అంతర్వత్ని (కథ)—ఉషశ్రీ	1	6
అక్కయ్య (కథ)—శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం	2	84
అఖిలాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ (కల)—యథార్థవాది	11	90
అద్వితీయం (గే)—శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్	7	1
అనుబంధము (కథ)—రమణశ్రీ	12	19
అభినవ భారతి—శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	4	56
అవతారిక (కథ)—'శిఖిముఖి'	1	60
అశ్వఘోషుడు—సామవేదం జానకిరామ శర్మ	5	83
ఆకాశపు ఎత్తులలో అల్లకల్లోలాలు (కల)—శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు	12	90
ఆంగ్లేయ పండితుల సంస్కృత భాషాసేవ—డాక్టర్ ఎ. యల్. భాషమ్	2	20
ఆంధ్ర జానపదగేయ సాహిత్యము—శ్రీ బి. రామరాజు	11	12
,, ,,	12	57
ఆంధ్ర పురోగమనం: ద్వి. పంచవర్ష ప్రణాళిక—శ్రీ పి. వి. ప్రసాదరావు	11	78
ఆంధ్ర ప్రదేశ సహజ సంపదలు—శ్రీ టి. ఆర్. లక్ష్మణన్	11	90
ఆంధ్ర రాజధానులు—శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారథి	11	23
ఆకుజోడు (కథ)—'శండిల'	9	24
ఆత్మలోని అరుణరేఖ—శ్రీమతి ఉన్నవ విజయలక్ష్మి	9	8
ఆశలు (గే)—శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి	9	1
ఆహ్వానము—శ్రీ తుమ్మలపల్లి రామలింగేశ్వరరావు	11	1
ఇంగ్లీషు 'రొమాంటిక్' కవులు—శ్రీ కె. శ్రీరామ్	12	14
ఇండొనీషియా దీవులలో భారతీయ శిల్ప సంప్రదాయం (కల)	6	96
ఇల్లు కొన్నాడు (కథ)—శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు	2	2
ఉడ్డియానదేశము (కల)—శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	12	92
ఋగ్వేదములోని ప్రధాన ఋషులు—శ్రీ రాహుల్ సాంకృత్యాయన్	7	2
"ఋశ్య శృంగర్షి" నన్నయ విశ్వనాథ—శ్రీ కేతవరపు వేంకట రామకోటి శా	1	83
ఎంకివరం (గే)—శ్రీ నండూరి సుబ్బారావు	11	1
ఎదురు వచ్చిన మృత్యువు—జీవన ప్రభాత	1	44
ఏకవీర—శ్రీమతి పి. శ్రీదేవి	6	33
ఐదానీంతన్యము (ప)—నూరంపూడి భాస్కరరావు	12	7
కన్నడ యక్షగానములు—శ్రీ ముట్నూరి సంగమేశం	2	65
కన్నడ సాహిత్య పరిచయము—శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప	4	14
కన్నడాంధ్రములు—శ్రీ గొట్టిముక్కల కృష్ణమూర్తి	8	51
కరిఖలం (కథ)—'శిఖిముఖి'	10	25
కర్ణాటక సంగీతము—శ్రీ కె. సుబ్బరామప్ప	1	37
కలంపోటు (కథ)—శ్రీ క్రొవ్విడి రామం	11	3
కళావరు జాకి (నా)—శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	7	21
కవి; కావ్యము—శ్రీ హన్మనసుత్తి రాధాకృష్ణశర్మ	5	78
కుంపటిలో కుసుమం (కథ)—శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం	7	85
కుక్కపిల్ల దొరికింది (కథ)—శ్రీ రావి కొండలరావు	9	74
కుమార సంభవ సంస్కరణ (కల)—శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య	9	94
కుమార సంభవ సంస్కరణ (కల)—శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య	10	88

	సం.	పుట.
కొన్ని ధ్వనులు—'అమృత్'	9	27
కోయిల (గే)—శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు	7	88
క్రొత్తగడ్డ (కథ)—'చంద్రమౌళి'	11	84
గ్రంథ విమర్శనము—	1	98
,,	2	97
,,	3	98
,,	4	97
,,	5	98
,,	6	98
,,	7	97
,,	8	98
,,	9	97
,,	10	98
,,	11	99
,,	12	97
గ్రామోద్యోగవ్యవస్థ (కల)—శ్రీ బుద్ధవరపు వేంకటరత్నం	8	95
గ్రీకు భారతీయ రూపకములు—శ్రీ యస్వీ జోగారావు	5	86
ఘరానా మనుషులు (నా)—శ్రీ కంచి శేషగిరిరావు	3	61
చరణదాసులు (కథ)—శ్రీ పురాణం సూర్యప్రకాశరావు	7	60
చి...కొ...బు—విజయ—రాఘవ	2	72
చిట్టిబాబు (కథ)—శ్రీ వేదుల లక్ష్మణమూర్తి	4	82
చీకటితెర (కథ)—శ్రీ ఆర్. యం. చిదంబరం	9	65
చెరగని అక్షరాలు—శ్రీ ఇసుకపల్లి దక్షిణామూర్తి	2	25
ఛందోదర్పణము (కల)—శ్రీ భట్టాచార్య	7	93
,, —శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి	8	97
జంటపక్షులు (నా)—శ్రీ నాగభూషణ్	3	38
జాతకచంద్రికపై పండిత మీమాంస—శ్రీ ఆదిరాజు అన్నాజీరావు	2	91
,, శ్రీ వఝల చినసీతారామశాస్త్రి	3	92
,, శ్రీ గువ్వారి జగన్నాథశాస్త్రి	3	94
,, శ్రీ అదిరాజు అన్నాజీరావు	4	92
జానకి (కథ)—శ్రీ వి యస్. చెన్నూరి	8	77
జీవగీతం (ప) శ్రీ హారీత శివశర్మ	3	1
జీవశాస్త్రంలో విచిత్ర పరిణామాలు (కల)	2	95
జీవితపుమలుపు (కథ)—'మురయా'	4	60
జీవుని వేదన—శ్రీ ధూళిపాళ శ్రీరామమూర్తి	8	33
టిబెట్ దేశము—శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారథి	9	13
తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణము—శ్రీ విన్నకోట మాధవరావు	10	46
తెలుగుపొలము (ప)—శ్రీ బెళ్ళూరి శ్రీనివాసమూర్తి	2	1
త్రిలోచనపల్లవుడు—శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ	6	10
దిక్కులేని కుక్కపిల్ల (కథ)—శ్రీ కె. ఆర్. రెడ్డి	3	15
దేవాలయనిర్మాణము (కల)—శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి	5	91
నందవరీకమంత్రులు (కల)—శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి	2	93
నాగరాజులు (కల)—శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి	6	93
నాగహృదయం (కథ)—'రమణశ్రీ'	8	9
నాగార్జునుడు—శ్రీ చీమకుర్తి శేషగిరిరావు	1	20
నాటకరచనలో పాటలు, పద్యములు—శ్రీ బి. ఉమామహేశ్వరశర్మ	12	77

	సం.	పుట.
నాటకాంతం (కథ)—శ్రీ పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి	5	79
నాట్యశాస్త్ర వార్తికములు—శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	1	65
నాట్యశాస్త్ర వ్యాఖ్యాతలు—శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి	8	33
నాతినం (గే)—శ్రీ నండూరి వెంకటసుబ్బారావు	7	20
నానార్థనిఘంటువు—శ్రీ తేకుమళ్ళ కామేశ్వరరావు	8	68
నాలందా విశ్వవిద్యాలయము—శ్రీ పోతుకూచి శ్రీరామావధాని	7	17
నిర్జీవవస్తురాశినుంచి జీవరాశి పరిణామం (కల)	1	95
నీవు పిల్చితివి (గే)—శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి	7	47
నేటి పాశ్చాత్య నాటకరంగం—శ్రీ శింగీతం శ్రీనివాసరావు	8	81
నేను (ప)—శ్రీ గొట్టిముక్కల కృష్ణమూర్తి	6	1
నేను మా జానకి (కథ)—శ్రీ వేదుల లక్ష్మణమూర్తి	6	14
పచ్చడము (కథ)—శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య	12	85
దిన్నలు : పెద్దలు (కథ)—శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	8	6
పునర్జన్మ (కథ)—విజయరాఘవ	8	40
ప్రాచీన శిలాశాసనములు—శ్రీ కె హెచ్. వి. శర్మ	6	2
ప్రేక్షకులు—శ్రీ అత్తిలి సూర్యనారాయణమూర్తి	12	8
'ఫిరదౌసి'—శ్రీ ప. గోపీచంద్	8	19
బద్దెన నీతులు—శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు	5	45
బలి పశువులు (నా)—శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	10	9
బాలగంగాధర తిలక్—'శ్యామకృష్ణ'	6	77
బూర్గుల మంత్రివర్గ జాతకము—శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	12	8
బౌద్ధసంస్కృతి—శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ	5	25
భాగోతం (గే) శ్రీ నండూరి వెంకటసుబ్బారావు	9	38
భారతదేశంలోని జాతులు—శ్రీ టి ఆర్ లక్ష్మణన్	5	17
మఖానుయానము (ప)—శ్రీ కోమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు	1	8
'మడినీళ్లు' (త్రి. చి)—శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి	11	...
మన నౌకానిర్మాణకళ—శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణమూర్తి	11	38
మనసులూ, మమతలు (కథ)—శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	5	28
మన్వంతరం (కథ)—'శిఖిముఖి'	5	40
మయ సభ (కథ)—శ్రీ మధురాంతకం రాజారాం	10	58
మానవుడు (నా)—'కావ్యశ్రీ'	4	5
మానసిక వ్యాధులు (కల)	8	98
మాంచాల (ప)—శ్రీ బెల్లంకొండ సూర్యప్రకాశరావు	12	1
ముత్తాయికూతురు (కథ)—శ్రీ మా. గోఖలే	8	28
ముహూర్తశాస్త్ర ప్రయోజనము—శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	10	83
మేఘమల్హార్ (నా)—శ్రీమతి మానికొండ సరోజినీదేవి	5	52
మొక్కుబడి—శ్రీ యామిజాల పద్మనాభస్వామి	7	12
రష్యాబలం ఏమిటి—శ్రీ ఆల్సాప్ సోదరులు	9	8
,,	10	2
రాయ సామ్రాజ్యము—శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య	11	66
రేగుపిరాగము (కల)—శ్రీదుప్పూరి జగన్నాథ శర్మ	4	94
రేనాడు రాజ్యము (కల)—శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి	12	93
లైసెంకో (కల)	5	95
వజ్రహారము—శ్రీ నండూరి బంగారయ్య	2	45
వస్తాదు వీరన్న (కథ)—శ్రీ బొమ్మిరెడ్డిపల్లి సూర్యారావు	1	33
వాసిరెడ్డివారి చరిత్ర—శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారథి	7	55

	సం.	పుట.
విగ్రహ వ్యావర్తని (ప)—శ్రీ జి. వి. కృష్ణరావు ...	11	76
,, ,, ...	12	33
విచిత్ర జీవులు (నా)—హితశ్రీ ...	9	39
,, ,, ...	10	33
,, ,, ...	11	37
,, ,, ...	12	37
విజయవాడ రైల్వేడివిజన్—'చక్రధర్' ...	11	60
విద్యా జగన్నాథులు—శ్రీ జమ్మలమడక మాధవరామశర్మ ...	11	63
విద్యార్థి (కథ)—శ్రీ వేదుల లక్ష్మణమూర్తి ...	2	51
విశాలాంధ్రము (ప)—శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని ...	11	19
విశ్వజీవి గాంధీజీ—ఎర్నెస్ట్ బార్కర్ ...	10	79
విశ్వనాథవార తార—కుమారి మల్లాది వసుంధర ...	2	33
విశ్వనాథ వ్యక్తిత్వము (కల)—శ్రీ హారీత శివశర్మ ...	1	92
వేమన మనీష—శ్రీ చిత్రజల్లు వరహాలరావు ...	8	55
వైదిక సాహిత్య పాశ్చాత్య రచయితలు—శ్రీ పి. యస్. ఆచార్య ...	8	4
,, ,, ...	9	33
శప్తాహల్య (ప)—శ్రీ శిష్టా సత్యనారాయణ రాజశేఖరం ...	6	8
శిలాదేవత (కథ)—శ్రీ బి. పురుషోత్తం ...	12	66
శిథిలాలయం (నా)—శ్రీ అంగర సూర్యారావు ...	1	23
శిక్షానిరూపణము—శ్రీ తటవర్తి సూర్యనారాయణమూర్తి ...	4	71
శ్రావణమేఘాలు (కథ)—శ్రీ పురాణం సూర్యప్రకాశరావు, శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు ...	4	19
శ్రీరామ పాదుకలు (నా)—శ్రీ ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి	5	6
శ్రీహర్ష శ్రీనాథులు—శ్రీ కె. వి. నరసింహం, శ్రీ కె. జోగయ్యశర్మ ...	8	86
సతిపెళ్ళి (నా)—శ్రీ కంచి శేషగిరిరావు ...	8	17
సమానాంతర రేఖలు (కథ)—శ్రీ ఇసుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి ...	5	9
సయాం, జావా, బర్మా సైనికవ్యూహాలు—శ్రీ జి. కృష్ణ ...	7	90
సాహిత్యవాహిని—శ్రీ వడ్డర్నవం సోమసుందరశర్మ ...	6	41
సాహిత్య సమీక్ష—శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి ...	7	33
స్వర్గయుద్ధం (కల)—జాన్ హెచ్. లిప్ట్లా ...	8	93
సిగ్మండ్ ఫ్రాయడ్ (కల) ...	5	97
సోషల్ కాంట్రాక్టు సిద్ధాంతం—శ్రీ చిత్రజలు వరహాలరావు ...	6	71
స్వార్థం, త్యాగం (కథ)—శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు ...	1	70
హరివంశ గద్య (కల)—శ్రీ కొడవంటి శంకర నరసింహబ్రహ్మం ...	6	96

విషయానుక్రమణిక

డిసెంబరు 1956

మాంచాల	శ్రీ బెల్లంకొండ సూర్యప్రకాశరావు	1
ప్రేక్షకులు	శ్రీ అత్తిలి సూర్యనారాయణమూర్తి	3
ఐదాస్యీంతన్యము	శ్రీ సూరంపూడి భాస్కరరావు	7
బూర్గుల మంత్రివర్గ జాతకము	శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	
ఇంగ్లీషు 'రొమాంటిక్' కవులు	శ్రీ కె. శ్రీరామ్	14
అనుబంధము	రమణశ్రీ	19
విగ్రహవ్యావర్తని	శ్రీ జి. వి. కృష్ణరావు	33
విచిత్రజీవులు	హితశ్రీ	37
ఆంధ్రజానపదగేయ సాహిత్యము	శ్రీ బి. రామరాజు	57
శిలాదేవత	శ్రీ బి. పురుషోత్తం	66
నాటకరచనలో పాటలు, పద్యములు	శ్రీ బి. ఉమామహేశ్వరశర్మ	77
పచ్చడము	శ్రీ నేలటూరి వెంకటరమణయ్య	85
కలగూరగంప		90
గ్రంథ విమర్శనము		97

పాంచాల

శ్రీ బెల్లంకొండ సూర్యప్రకాశరావు

ఈ మధురప్రభాతమున నెన్ని శకుంతము లెన్ని గొంతులన్
ఏమని పాడుకొన్నవో సుమీ! ఫలియించె మదీయ వాంఛితం
బీ మధుభావనా తతుల నిండిన తీయనిగుండెతోడ నా
స్వామికి, బాలచంద్రునకు స్వాగత మిత్తును వేయి గొంతులన్.

“కో” యని ప్రొద్దునే పలికె కోయిల; ‘ఝు’ మ్మని భృంగ మేలనో
హాయిగఁ బువ్వుపైన నడయాడెను; పిచ్చుకజంట చెట్టుపైఁ
గూయుచు ముక్కులన్ బొడుచుకొన్నవి; నే నివే గాంచుచుండ నే
దో యనుభూతి ‘జిల్లు’ మని తోచిన దీ పరిణామ మందగన్.

‘వచ్చుచున్నాఁడు దీవెన లిచ్చి పనుపు,
బాలుఁ డుత్సాహమున బోవు బవరమునకు’
ననుచుఁ బ్రొద్దునెఁ గబురంపి రత్తగారు
మంచి యమృతము తలఁ గ్రుమ్మరించినారు.

ఎన్నటికేని నా విభున కేర్పడదా దయ! యడ్డై వచ్చు నం
చెన్నిదినాలనుండియొ నిరీక్షణసేయుచు నుంటి; నెన్నియో
వెన్నెలరేలు నన్ విరహవేదనముంచిన వీదినాన నా
కన్నుల వత్తితోఁ గడపఁగాచిన భాగ్యముపండుఁ దీయగా.

వియ్యము లందుకొన్న చెడువేళ యదేమొ ప్రియుండు నాపయిన్
నెయ్యము జూపబోడని యనేకవిధమ్ముల నెంచి నా మదిన్
గుయ్యిడు నన్నుగాంచ నిదుగో యరుదెంచెద రీ దినమ్ము; నే
దయ్యము నా ప్రభూ? నను విదల్చితి రీగతి జాలిమాలుచున్.

మీసతి, నగ్నిసాక్షిగ ననేకులు బెద్దలముందు పెండ్లియై
మీ సదనంబు ద్రొక్కితిని; నేటికి భాగ్యముపండె; యుద్ధ సం
తోషము మీ మదిన్, గడపద్రొక్కు విభుం డని నాకు గల్గు సం
తోషము; వీరకుంకుమలతోడుత మానసపూజ సేయుదున్.

కన్నీటితో ముందు కడిగిన తరువాత
పన్నీటఁ గడిగెద పాదయుగము
హృదయాన మీరూపు పదిలమ్ము జేసిన
పిదప నాసనమును వేయుదాన
ఘాలభావాలతో బల్కరించిన మీద
పలికెద ప్రేమతో స్వాగతమ్ము
ఎద విచ్చి మీ చేతి కిచ్చిన పిమ్మట
వీరగంధము బొట్టు వెట్టుదాన
మంగళారతు లిచ్చెద మనసువిప్పి
ఖడ్గమిత్తు నాదు హృదయాక్షతలతోడ
పలికెదను వీడుకోలు సంబరము పడుచు
నేడ్పుకొందును వెన్క మీ రేగ ననికి.

‘వత్తు’ రను మాట యమృతంపు టెత్తిపోత;
‘కదనమేగెద’ రను మాట కత్తికోత;
ముట్టవలెను గులాబిని ముండ్లవద్ద
తీయని విషము నోటి కందీయవలెను.

‘రాడు ! రాడయ్యె బతి’ యను గోడుపోయి
‘వచ్చి రణమేగె’ నను చేద్వవలయు నింక
నతులఘనవిపత్కరపరిస్థితులలోన
ద్రోయదలచిన నా కేల నాయువిడుట !”

ప్రేక్షకులు

శ్రీ అత్తిలి సూర్యనారాయణమూర్తి

ఏమిటే యీ భాగోతం అంతా? అనో' - 'బ్రతుకే ఓ భాగోతం' అనో అనటం మామూలైంది...' జీవితం నాటకమనీ, తతంగమంతా నటన అని ప్రతి ఒక్కరూ నమ్మిన విషయాలు.

ఎఱిగున్న విషయాలే ఐనా; భిన్న భిన్న ప్రకృతులు విడిగా చిత్రించుకోటంలో కంటె, కుదిమట్టంలో ఒకే రంగస్థలాన్ని - కళ్ళను — మెరసేట్టు చేయటంలో - ఒకరికా యిద్దరికా ?!— పదులూ వందలూ మీద ఏక ముహూర్తాన ఐక్యానుభావమైన హృదయ స్పందనాలు సలుపవీలు...

ఐతే వాచికాంగికాభినయం స్వాభావికమైతేనే మనస్సుకుపట్టి ఊగిసలాడేది...

పురాణాలై ప్రజాజీవితంలో మఱుగుపడుతూన్న విషయాన్ని సున్నితంగా ముందుకు తెచ్చి నీతిఅనేది నశించకుండా అరికట్టాలనే ఆవేశం, ఆవేదనా, ఫలితంగా, 'తోలుబొమ్మలూ, భాగోతం—వీధినాటకం' పునాదిరాళ్ళుగా ఉపయోగించుకున్నారు.

మంచునకు లెక్కచేయకుండా తెల్లవార్లూ గడ్డిమెత్తల నాశ్రయించుకుని కూర్చుని — ఏమంటే, మొదట్లో, కథ యింకా రక్తికట్టాక కదలవచ్చుననీ, తీరా కాస్సేపు కూర్చున్నాక, ఆ కథా నాయకుడో నాయికో కష్టాలల్లో ఉండేఘట్టమే కనకవస్తే, అయ్యో! 'యీ పట్టులో కదలివెళ్ళటం ఎల్లాగ ?! తమకీ రావొచ్చు యిల్లాంటివి ! ఇల్లా వెళ్ళిపోయే, ఆసుభ్భావధానులు యిన్నికష్టాలు రాల్చుకుంట !' అనుకొని సుఖాంతంచూసి మరి కదలేసరికి కొనలు కూసేవండి!

'అరి ! అరిచంద్రమారాజు ఎన్నికష్టాలు పడ్డాడురా ! అయితేం, ఆడిదుంపతెగ యిస్వామిత్తుడికి లొంగితేనా ?! సత్తెంఅంటే అదీ, అందుకే అన్ని వొరాలు !!' అనుకుంటూ యిళ్ళకుసాగేవారు...

సాలుకోసారి, ప్రజాహృదయాన్ని సత్యంకేసి మళ్ళించిన ఆ భాగోతం పెద్ద, తాళాలువాయించుకుంటూ ప్రతీకమ్మం త్రొక్కటం ఆవేసంలోనే ! ఆయూరి పెద్దకాపు—లేదా, కొస్తకల ఆసామీ అల్లా—తనపైమీది వస్త్రంయిచ్చో, యింతధాన్యం కొలిచో, యీ కళావేత్త విధానపునాదులు చవుడు పట్టకుండా—ఏమీఅంటే, కాలంమార్పు ప్రవాహపుతాకిడినుంచి ఊడి బెళ్ళలు పడకుండా—పూతమెఱుగులుపెట్టి ఆ కళామందిరాన్ని నిలబెటుతూండటం ఆచారమైంది.

ఇక్కడొక మాట :

సత్యాన్ని — ఋతాన్ని — ఆరాధించటంలో సర్వమూ ఆఖరికి తానూ ఆహుతి అయ్యేఘట్టంలో, ప్రజాహృదయాన్ని దూసుకుపోయే వెలుగుల్ని ప్రసరించగల తావుల్లో ముసుపు తెఱనైచుటలో ప్రేక్షకజన సంద్రంలో తుఫానురేపే గతులున్నాయి అని అనుకోలేదు ఆనాటిపెద్దలు. నేటికీ అదే అనుసరణగా ఉంది. ఔను, పట్టుకొన్న పాతది వదలటం, వదలిపోవటం, ఎట్లాగ మరి ?

జనవర్ణన :

వీధి నాటకాలల్లో పాత్రలు యించుమించు అంతా ఎవరెవరో తెలిసేట్టు ముందుగానే, రంగస్థలాన్ని అలంకరించటంకద్దు. వేషాల్నిబట్టి పాత్ర నిరూపణ. శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధనం; అంచేతే రక్షక సాధనాలైన వస్తువులే అలంకారాలు.

కృష్ణుడు వచ్చేఉంటాడు; ఏమూలనో కూర్చునే ఉంటాడు. ఇక—సత్యదేవి, చూడండీ ! యీమె తెల్లనిచీరలేగాని ధరించదు 'తెల్లనిచీరలుకా విరులు తియ్యనినంబును మెచ్చు, వెంట్రుకల్ నల్లన' యిత్యాది గుణాల్ని సభ్యులు ఆయాపాత్రల్లో గమనించి పద్మినీ జాతి పడతిగా ఎంచుకోవాలి. ఇల్లాంటి వెనో

పాత్రలూ, ప్రేక్షకులూ కూడా గమనించేవీ, ఉల్లాస పర్చుకు నేవీని !

సత్య, కృష్ణుడు రానందుకూ, వెన్నెల వేడికీ, వియోగబాధలో, తెర-సగం సగంగా పట్టి ఉంటుంది; ఉంచుతారనండి-తన వాల్జడ యీవలికి పడవైచి తన హృదయబాధ అంతా ఆ వేణీవర్ణనలో వెలిబుచ్చుతుంది. ఒక హారమో, అంగుళీయకమో సంధాన కర్తగా-సంసారం పొత్తుపర్చి, పొలయల్కలు విసుగుదలకు విఱుగుడు అన్న సత్యం నిరూపించే కావ్యం అల్లుతుంది. నిజంగా ఆ వర్ణన కావ్యమే! ఈ మాధుర్యపు మగతలో తెల్లవారుట గమనించని జనాలు-స్త్రీ పురుషులు-పెక్కురుండేవారు.

గాంధోళిగాడు :

హాస్యం ప్రతి నాటకానికీ అంగం అదీ తెచ్చి పెట్టుకున్న అనవసర పాత్రగా అంగీకరించబడలేదు; ఎల్లాగో చెప్తాను.

ప్రత్యేకం ప్రతిపక్షుల్ని వక్రమార్గాన ఎద్దేవా చేయుటకే యేర్పడ్డాడు గాంధోళిగాడు పెద్ద కాపునకో, ఊరి పెద్దకో యీ యేటా ఓసారి వచ్చి చూసి పోయే యీతడు ఊతకోలు...ఇల్లాగ కొంతకాలం గడిచాక యిది మోటు అనిపించిందో యేమో భాగోతాల ప్రసక్తిలో మాత్రం యీ వ్యక్తి మూతి బిగించుకొని, సత్యభామ పిలుపులకి ఉలకడు, పలకడు. నారీ వేషానికి చీర కట్టితేనే సరిపోతుంది అనుకొన్న రోజులకి ప్రాతిపదికగా, నలుగురూ నవ్వుకున్నా-అదీ నవ్వించటమే అనుకున్న ధీమాలో ఉండటం-వహ్వా. అదీ అభిరుచి.

ఆనాటి ఆ కథానాయికకు-కాదు ప్రజాభిరుచికి-ప్రియులలో సంధానకర్త్రి - ఊహుం - కర్తగా 'నేను' అని నిలబడ్డ ఆవ్యక్తి, 'అమ్మా రావే! బొమ్మా రావే! కాస్త కృష్ణుణ్ణి వెదకగదవే' అని ముద్దుగా పిలిస్తే మరీ బిగిసి,- మూతి బిడాయించుకుంటే, యీ నాయిక విసిగెత్తిపోయి ఆఖరికి 'ఓసి ముండా రావే' అంటే ఆనందంతో-ముఖం చేటంతై-దరిచేరే ఆ విదూషకి ఆ నటకనే 'అబ్బ ఏమి అభినయం అనుకున్నారు' - పుం స్త్రీ గమనం!! రాను రాను విదూషకుడు లేందే ప్రధానపాత్ర రక్తికట్టదన్నారు. పాద ప్రహారణం సంపాదించిన కనితో నీకు ప్రదక్షిణమైనా చేస్తానుగాని, నాకీదక్షిణా నాయకత్వం ఎన్నడూ రాకుండా మాత్రం అనుగ్రహించాలి' అనే సున్నితానికి అలవాటుపడి 'నేను హాస్యం చేస్తున్నాను, మీరు నవ్వండి' అంటే భళ్లున యికిలించే పద్ధతికి దూరులైనారు.

తెరలు :

ధిం తక్క తై ధిణతోంధిక ధినతో అని తాళాల గింకురలలో ప్రతిపాత్రా పాదం అంటుకుని గొంతెత్తితే అసహ్యమనిపించింది. అదీగాక అడవిలో ఉన్నా అంతఃపురంలో ఉన్నా ఒకే పరిసరాల్ని ప్రవేశాన్ని తిలకించుటలో ఏదో లోటు కన్పించింది. దానికి ప్రతిఫలంగా తెరలు వెలిసాయి. ఇంతలో ఊరుకోలేదు జనం. అద్దకం — హరిదళం — పూసుకుని హాజరైనా నారపీచుగడ్డాలైనా చీదరించుకున్నారు. అంతిమాత్రంతోనూ వీరికి సంతుష్టి కాలేదు... స్త్రీ పాత్ర — నిజానికి పురుషసింహుడే అయినా — గంధగజయాన కావలెనన్నారు. పలుకు ఒకుగూ చూపు బెడగూ సరిపోవాలనుకొన్నారు. మన ఎదుట, తగిన అభినయంతో, తగ్గ గొంతులతో జరిగిన విషయాన్నొక దానిని ప్రదర్శించే యీ పాత్రలు — అసలు వారు వీరు కాదన్నది ఎఱిగే ఉండటం చేత — సభారంజకంగా ఆయాపట్టుల, పద్యం కూర్పులో పలకటమే, నోట పట్టడానికి, మనసుకు తట్టడానికీ వీలు అనుకున్నారు. కాని సభాస్తారులకు వెన్ను చూపి నడిచే రంగస్థల పాత్రల్ని నిరసించకనూ పోలేదు.

నాతి, నీతి, లేనివి ప్రదర్శనార్హంగా భావించనూ లేదు.

అలంకారం :

రాగిడె చంద్రవంకా, బంగారపు జడకూ అలవాటుపడిన సీత యేనాటికో అయినా, అందెలూ అడ్డబాస త్యజించి, ఉంటే పటాగోలుసులూ,— అసలు అవిమాత్రం మోటకాదా అనితీసి దాచి, చెవులలో లకులతో, ఒంటిపేట పెట్టుగొలుసుతో ఉంటే నే హాయి అనిపించిందాయిరి. రాజసింహుని రసపుత్ర దుస్తులూ జుత్తూ చెమ్కీలాగూ, నెమలి తురాయిటోపీ, స్లిప్పరు పాదరక్షలూతో సరిపెట్టుకున్నాం ... అడవిలో ఉన్నా శ్రీరామచంద్రుని ముఖకళలకు తీసికట్టు రాకుండా గడ్డం మీసం నున్నగా ఉండాలనీ, జన

లోపలికి ప్రవేశంలేని బైటి జనాలకు కూడా యింటి కప్పునాటి ఘలానావారి గొంతురాయిది అని పించుకుంటేనే మరోసారి ఆడూళ్ళో ఆ హాల్లో పూజ!

'విమలోజ్జ్వలాంగియీ...' అని చెల్లనూ పుల్లనూ చూడండ్రా! నేను చెప్పకుండా పాడిపోతున్నానని గొంతెత్తి దమయంతికి నిద్రాభంగం కాకుండా పారి పోయే నలుణ్ణి మరోసారి హెచ్చుగా వేసుకోకుండా- పాడకుండా - పోనిచ్చామూ అని? వన మధ్యంలో దుప్పటి కప్పుకొని పడున్న పర్ణాదుణ్ణి చూసి, అతడు యితణ్ణి గమనించకుండా 'హాహా, చోటు లేదిప్పుడు' అంటే 'కూళవు దుర్మదాంధుడవు' అని పద్యంలో తిడితే 'వన్స్‌మోర్' - పెద్ద కుర్చీల్లోని వాళ్ళయినా వదలకుండా అన్నాం. సుదేవుడు మాత్రం ఏ మనుకు న్నాడో యేమోగాని 'తెలివాల్చు' అని—అంగ వస్త్రం బ్రాహ్మడే గా డ్రెస్సుమార్చుకునే అక్కఱలేదు గనుక—సామీ! నటనే అయినా ఆపర్ణాదుడు చోటు లేదన్నాడు. నలదమయంతుల్లో ఒక్కరూ దొరకలేదన్న మానసికావస్థ మీద ప్రదర్శిస్తున్నప్పటి పలుక్కే అప్పటికి వాటికి ముందున్న వాతావరణం సాయంగా మిమ్మల్ని కదల్చాయి ఇప్పుడు మళ్లా పాడమంటే యింకా మెప్పించాలనుకున్న మనస్సుతో రాగం సాగదీయటమో, కుదించటమో, ఐ, అస్తుపిస్తు అవుతుంది ఈ రంగం మొదణ్నుంచీ ఆరంభింప అనుజ్ఞ అయితే...' అని చెప్పకుంటే మా। వదిలామా ?!

'నాకీ రాజ్యము కావలె నంటినటే ఎన్నడైన నీతో' అనీ 'బంతిపూలు ఎవరు గోసిరే - నీళ్లుపోసి పెంచినాగదే' అనే తజలామట్టులే తలలూపిస్తే...

ఏమిటీ గోలంతా? సమయం బేసమయం లేకుండా! ఏదైనా అడిగితే పద్యంలోనా జవాబు చెప్పటం!...అనుకుంటూ వచ్చి, వచనానికి— అందులోనూ మామూలు సంభాషణా చెవికింపై అపార్థం రాని పలుకూ, నిఘంటు తెరిస్తేనే కాని, నిగ్గుతేలని సమాసం లేని వాక్యాలూ, విసుగించకుండా ధ్వని ప్రాధాన్యమైన వర్ణనా, అలిస్తూ వచ్చారు...

మహారాజు కోపంగాని, సంతసంగాని, కనుగొల కులతోణికిసలాడుతుంది గాని, వాచికాంగిక ప్రస్ఫు టమవుట అస్వాభావికమని గ్రహించాక నరకుడు, రావణుడు, హిరణ్యకశిపుడూ, కడుపులో పిండాలు కదిలేట్టు అరచే గొంతునకు 'అబ్బా' అనుకుని చెవులు మూసుకోలేదా?...రాజరాజు 'తప్పెవరిదో నిర్ణ యించే ముఖకవళికా గొంతు రుద్ధతలలో తెలియవాలితే గుండెలు పట్టుకున్నట్టుయి ఘట్టిగా ఊపిరి పీల్చుకుని తలల్లో ఏవో స్మృతుల రేపుకోలేదా?

మర్యాదలు :

కొంతకాలం ఏ ధనికులో యీకళా రాధకులను బహూకరించి పోషిస్తూ వచ్చేవారా, యీనాటికి పరి వర్తనం కూలినాలిజనాల చేతకాసుల ముంపే సంస్థ నిలిపే వెల్లువ! ఆదాయానికి అధికారం తోడై ఆసరా సాధనాన్ని—ప్రజాపోషకత్వాన్ని—అవ తలికి నెట్టి, ముందు ఓటు ఎక్కే కాముందులవుతున్నారు. తమను తాము మరువని స్థితిలో నటించే ఆకథా సరళిలో మనల్ని రసపుతుల జేసి 'మైమరపిస్తోంటే హాయి అను కునే పట్టులో ఏపనిమీదో బైటకుపోయివచ్చిన ఆ సామీ 'అయిపోతోందే' అన్న ఖంగారులో కుర్చీలూ బెంచీలూ తప్పించుకువచ్చే శ్రమ పొందటం యిష్టం లేక రంగస్థలం మీదనుంచి రెండంగల్లో గెంతి తన స్థానానికి పోబోతాడు ఇఖ చూచుకోండి! 'దాసీ'... తెలుపవెయ్యమని చెప్పలేదటే" బుద్ధిలేదూ. పెఱవాళ్లు దూరుతారని?!" అన్న చిత్రాంగి చిన్న చపేటంతో తల గిఱ్ఱున తిరిగి క్రిందబడుతూ వచ్చారు కూడా.

'పెద్దరెడ్డి వచ్చాడు మొదలాడు' మన్న కాలం దాటి వచ్చాం గనక బేబరీలైటు ఫోకస్ చెయ్యటం విజ్ఞానం కలిపెట్టి యిచ్చిందిగా—ఉపయోగించుకో వద్దూ మరి?...'వన్నెల విసిన కఱ్ఱ! నిన్నువదలి నన్ను చూసే నిర్భాగ్యులెవ్వరే?' అనే శింగరాజు లింగరాజు ఖబుర్లకు ఘొల్లుమంటే వెనక వాళ్లంతా పాపం! తన రసికతా సర్వస్వానికే యీ ఎగతాళి అనుకోకుండా ఆనవ్వులో యీత్రసామీ కూడా వెలవెలా నవ్వులు పోలేదా?...

దీనితో పోనిచ్చామూ?...పాత్ర తన వేసంలోనే సంగీత.కచేరీ చేసేందుక్కూడా అవును-అప్పటితో గాని రక్తి కట్టవద్దూ? యిచ్చిన డబ్బులు కిట్టొద్దా?... సావకాశం యిచ్చిన విశాలహృదయం.

పేర్లుచూసి యీనాటకంలో అమరుతాడా లేదా అన్నది గమనించటం, పెద్దల చాకచక్యాన్ని అనుమానించటమనే దుస్సంకల్పం లేనివారం కాబట్టే

గ్రామఫోనుపాటలు పాడతారన్న ప్రచురణ ఉంటేనే దండిగా కట్నాలు కప్పగల్గాం...!

రాతు కొద్దీని:

ప్రజాభిరుచినిబట్టి పాకం కుదురుతోంటుంది. పురమాయింపులోనే నిగ్గు తేలుతవి.

'రసపుత్ర విజయం — వేణీ సంహారం — బొబ్బిలి—' యిత్యాది పద్యగద్య జిగిబిగి నాటకములను అర్ధ మెనర్చుకొను బాధ్యత వహించ నిచ్చలేక నే 'వేనరాజు' మరుగున పడుత.

ఏపనిలేని రోజుల్లోనో భాగోతంకట్టే తెల్లవార్లూ కూర్చుని ఉండేవారనండి అంతగా భూమినే ఆశ్రయించుకు బ్రతికే జీవులంకాని యీనాడు ...మర్నాటి కొలువులకు మగతరాకుండాను, మనస్సుకు విశ్రాంతీ, భావోత్తేజం కల్గిస్తూ తక్కువ కాలంలో ముగింపు అయ్యే నాటికలు కోరుతున్నాం.

అందునా, దీర్ఘాలుకాని చక్కటి వచన సంభాషణలోని ఏకాంకికలు-ప్రదర్శనార్హాలే. ఒక దానిలో ఒకటి కల్పించి విషయాన్ని క్లిష్టంచేసేకంటె 'నత్తగులలో యిమిడిన డక్కా మజిలీనులా' చవులూరిస్తవి; కళ్లు మెఱుస్తవి, అనే కుతూహాల పడటంలేదా మనం?

ఎఱువు సొమ్ము బఱువుచేటు, పుట్టింటిది పసుపుకొమ్మైనేం'... తెనుగుదనం పుణికి పుచ్చుకొన్న రాగవరసలు అవసరమైనచోట్ల వాడనిస్తే ఎంతముద్దు!

అల్లాగని గిరిగీసు కూర్చుంటామా? పెద్దన కవీంద్రుడే పెఱజాతిమాటలు వాడుకొన్నాడు; అక్కడి వార లిక్కడికి వచ్చే రోజుల్లోనే ఆకథ ఐతే- దూరాలు తగ్గి ఆచారాల సహా ఐక్యమయ్యే యీ రోజుల్లో శ్రుతిపేయాలైన హిందూస్తానీ వరసలు అనుకోకుండా కలగాపులగమవటం ఆదరించకపోతామా? ముళ్ళున్నవని గులాబీ మూచూచేందుకు వెరుస్తామా? అనువులు వెదక్కుంటాంగాని...

వ్యక్తి సంఘాన్ని, సంఘం దేశాన్ని, సర్వతోముఖంగా సంపూర్ణకళల వికసిల్లేందుకు తాపత్రయపడుతూండటం సహజం ... ఇందుకు పటుత్వమైన రచనలు పుట్టటకుతగ్గ ప్రజాప్రోత్సాహం [Demand] బాధ్యతా మన నెత్తిపైన వేసుకోవాలి; 'వాడొకందుకు పోస్తున్నాడు; వీడొకందుకు తాగుతూన్నాడు' అన్న సామెత వర్తించుకొన్నంతకాలం ఏ జాతీ ముందడుగు వేయలేదు. పాతలోని ప్రాగల్భ్యాన్ని ఏర్చి కూర్చి స్మరణకు తెచ్చుటగాని, నేను జఱుగుతూన్నదే ముందుకు పెటుటగాని, కాలాన్ని నెట్టుకొని యిల్లా ఉంటే ఉత్తేజితాలైన భావసౌందర్యాల చౌకాల విహరించే పారవశ్యాలు లేని పొరుగు బాంధవ్యాలు నిలుస్తవని భావికాలపుష్టినీ తుష్టినీ చిత్రించుటలో సౌకుమార్యం ఉంది.

ఇచ్చేవారు యిల్లా నడవాలన్నా ఎక్కువమందికి కావలసింది లాభించేదీ చిక్కనీయకపోయినా, మనకింత మట్టుకే రాసిఉంది అని పడి ఉండే జాతి తరలిపోయింది కాదని అడ్డేవాళ్ళుంటే పీఢిని పడే కాలమే మన చుట్టూఉంట!

పురమాయింపు:

పరువంగల రచనలు ఏ భాషలో ఉన్నా అనువాదయోగ్యాలే! కానైతే అసలుసరకు బంగారమే అయినా వారి వారి మనసుబట్టి వస్తువులు పురమాయించుకోవలసి వస్తుంది.

ఈ పని ప్రేక్షక మహాశయులది. సత్యదూరాలు కాని చారిత్రక వ్యక్తుల్ని రంగస్థలంపై అనుకరిస్తే ఆనందించక పోతామా?

"అడగందే అమ్మైనా పెట్టదు"; "సంగీతానికి చింతకాయలూ రాలవు!" ఇది అవును, యిది కాదు అని విప్పి చెప్పగల ధీమా ఉండి, ఎదిరి అవునూ కాదూ అని బిగిస్తే ప్రతిష్టంభన పరిస్తే ఉంది మజా. చక్కటి తీరులు మొలుచుకుని వస్తవో లేదో చూడండి! "లేస్తే మనుష్యులంకాదు లేవరనుకొన్నంతవరకే యీ మాంద్యం! కావలసినమార్పు పైనున్న పెద్దలు కాదు తెచ్చేది- మనం, మనలో ఉన్న ఉన్నతాశయాల ప్రస్ఫుటపుబలమూ...వాటికొక రూపం యేర్పడి ప్రజాహృదయాల కరగని రోతలను కోతగా ప్రచారసంచార మొనర్పవలెననే గాఢవాంఛ పుట్టుకొస్తోంది కదూ!

ఔను! మనస్సుల్లో ఉన్న మీ యీకోరిక మీ ముఖాలే తెల్పుతున్నాయి.

ఐ దా సీ ం త స్వ ము

శ్రీ సూరంపూడి భాస్కరరావు

చనిపోయిన ప్రాణంరా ఇది
మణి పోయిన హారంరా ఇది
ఎందుకురా వ్యర్థవిలాపం !
ఏటికిరా వృథా ప్రలాపం !

కావ్యంలో తీపులువండీ
కంఠంలో తేనెలు నిండీ
హాసించిన కోయిల కాలం
నశియించెను లే ఆమూలం !

పగిలిన ఈ హృదయాండంలో
ముగియని జీవిత కాండంలో
మిగిలిన దిక నీరసరుధిరం !
రగిలెడి ఒక దుర్భర శిశిరం !

జీవన మిక తిమిరాక్రాంతం
జీవన మిక ముదివేదాంతం
జీవన మది క్షణికవసంతం
జీవన మిది యజ్ఞమనంతం !

బూర్గుల మంత్రివర్గ జాతకము

శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

హైదరాబాదు రాష్ట్రముయొక్క మంత్రివర్గము నకు నాయకునిగా శ్రీయుత బూర్గుల రామకృష్ణరావు 1952 సంవత్సరమున మార్చి నెల 6-వ తేదీ గురువారమునాడు సాయంత్రము గం. 3 48 లకు ప్రమాణస్వీకారము చేసెననుట సుప్రసిద్ధ విషయము. అప్పటినుండి ఎంతో యుక్తితో, సమర్థతతో, చాకచక్యముతో ఆ మహనీయుడు రాష్ట్రపరిపాలనమును నిర్వహించి ప్రజాదరమును వడసియుండుట అతని రాజనీతి నైపుణ్యముయొక్క కూలంకషత్వమును చాటుచున్నది. హైదరాబాదు రాష్ట్రములోని మహారాష్ట్ర, కర్ణాటక ప్రాంతభాగములను వేరుపరచి, నిలచిన తెలంగాణా ప్రదేశమును ఆంధ్రరాష్ట్రముతో చేర్చి "ఆంధ్రప్రదేశ"మను పేర గొప్ప నూతనరాష్ట్ర మొకటి 1-11-1956 నాడు ఏర్పరచుటకు సంకల్పించుటవలన, శ్రీ రామకృష్ణరావుగారి మంత్రివర్గము 31 10-1956 నాటితో తమఅధికారమును చాలించుకో వలసి వచ్చినది. ఈ మంత్రివర్గము నాలుగు సంవత్సరములు, ఏడు నెలలు, 25 దినముల కాలము పరిపాలనము సాగించెను.

శుభక్షణములలో కార్యారంభము జరుగవలయు ననుటే జ్యోతిశ్శాస్త్ర సంప్రదాయము.

"శుభక్షణక్రియారంభ
జనితాః, పూర్వసంభవాః,
సంపద స్సర్వ లోకానాం;
జ్యోతి స్తత్ర ప్రయోజనం"

అని సత్యాచార్యుని నిర్వచనము. లోకకల్యాణ కాంక్షులగు మన ప్రాచీన మహర్షులు ఈ విషయమున పెక్కు సూత్రములు రచించిరి. రాజ్యాధికార స్వీకరణము ఎట్టిక్షణములలో, ఏవిధమగు గ్రహసంపత్తితో, జరుగవలెనో, వారు అతివిపులముగా చర్చించి నిర్ణయించినారు. పాలకులకు, పాలితులకు, దేశమునకు, శ్రేయోభివృద్ధి సమకూర్చుటే, ఈ ముహూర్త శాస్త్ర సూత్రముల పరమోద్దేశము.

ప్రశంసలోనున్న మంత్రివర్గము రాజ్యాధికార స్వీకారము చేసిన క్షణ మెట్టిదో, అప్పటి గ్రహస్థితి సూచించిన ఫలమెట్టిదో, గమనించుట విద్యార్థులకు ప్రయోజనకారి కాగలదు. ఆ క్షణమునకు సాధించిన సాయనచక్ర మీ క్రిందనున్నది:—

బు 27-36 ర15 47-58	కు 17.22	X 9-27	
రా 29 59 శు 17-30	(సాయనము)		వరుణ 9 58 (వ) చ 17-7
	—		1 10-21 యము19-44 (వ) కే 29 59
పుణ్య 11 40	రాజ్య 2-18 కు 16-26	శ 13-32 (వ) ఇ 21-14	

లగ్నము స్థిరరాశియగు సింహము. అధికార స్వీకారమునకు ఉత్తమమయిన లగ్నమిది. భాగ్యస్థానమందలి బృహస్పతియొక్క శుభదృష్టి లగ్నముపై నున్నది. చతుర్థభాగ్యాధిపతి అగుటచే రాజయోగకారకుడైన కుజుడు స్వక్షేత్రములో ప్రబలుడై చతుర్థ భావములో నున్నాడు. విక్రమ భావములో ఉచ్చబలముగల శనియుండుట. ఇవి ఈ ముహూర్త మందలి సుగుణములు. కాని, ప్రబలములగు దోషములు కొన్ని కలవు. లగ్నాధిపతియగు గ్రహరాజు రవి జలరాశియగు మీనములో నుండుటచే, బలవంతుడు కాడు. సాధుత్వమున్నదె కాని, శక్తి మట్టము. పైగా, ఈ గ్రహము అష్టమభావములో నుండుటె దోషము. చంద్రుడో, వ్యయములో నిలచినాడు. రాజ్యస్థా

నాధిపతియగు శుక్రునికి ప్రబల కుజుని నుండియు, యమునినుండియు, క్రూర దృష్టిదోష మున్నది ఇవి ముఖ్యమగు లోపములు.

అగుటచే, ఈ ముహూర్తము ఉత్తమ కక్ష్యలో చేర్పదగినది కాదు సాయనరవి మేష ప్రవేశము చేసిన తరువాత,—అనగా, మార్చినెల 21 వ తేదీ దాటిన అనంతరమనుట—ఇతర గ్రహ సౌకర్యములు కల దినమున, ఇదే సింహలగ్నము నే ఏర్పరచియుండినచో, ఎంతో రమ్యముగా నుండెడిది. అంతవరకు కాచి, మంచికాలములో మంత్రివర్గముల నేర్పరచుటకు శ్రీరామ కృష్ణరావుగారు సిద్ధపడిరట. కాని, వారి అనుయాయులలో కొందరు మంత్రిత్వముకుట ధారణమునకై పదునైదు దినముల ఆలస్యమును సహించలేని ఆత్రగాండ్రగుటచే, విధిలేక పై ముహూర్తమునందే మంత్రివర్గము ఏర్పడవలసి వచ్చినదట! ఆధునిక విద్యావంతులలో అనేకులకు ముహూర్త శాస్త్రముల పైన భక్తి కాని, విశ్వాసము కాని, లేక పోవుట ఈ అవ్యవస్థకు ముఖ్యకారణము. ఇప్పటి శోచనీయ పరిస్థితులలో ఇది యొక్కటి. అదియట్లుండె

దోషభూయిష్ఠమైన ముహూర్తములో ఏర్పడిన రాజ్యాంగసంస్థ శాంతియుతముగా, అభివృద్ధికరముగా, ప్రజారంజకముగా, పరిపాలన బాధ్యతి నిర్వహించుట కష్టము. లగ్నాధిపతియొక్క అష్టమభావస్థితి బాలారిష్టమును సూచింపజాలినది. శత్రువృద్ధిసహా దీనిఫలమే. చంద్రుని వ్యయభావస్థితి సైతము ఇటిఫలము నీయజాలినదే. శుక్రుడు సప్తమమందున్నచో, మిత్రులు శత్రువులుగా ఏర్పడగలరు. స్వజనమునుండి గుప్తవైరమును మీనరని తెలుపును. రాజ్యస్థానాధిపతి శుక్రుడు. ఇతనికిగల ప్రబల క్రూరదృష్టి వేన రాజ్యకార్యనిర్వహణ విషయమున ఎడతెగని ప్రతిబంధక సామగ్రిని సూచించును. కుజుని చతుర్థభావస్థితి భూస్వామ్య సంప్రదాయములో గొప్పమార్పులు కలుగునని తెలుపును. ఆ కుజునిపైని రవి వరుణుల స్నేహదృష్టి యున్నవి. ప్రతిబంధకములెన్ని పొడకట్టినా, ఆ సంప్రదాయములో గొప్ప సంస్కరణములు జరిగి తీరునని యర్థము. ఇట్టి కుజుని వేన రాజ్యాధిపతి శుక్రునిపై నుండుటచే, ఈ మార్పులవలన నష్టపడినవారు, భూస్వాముల తరగతికి చెందినవారు, ఈ పరిపాలన విధానమును ద్వేషింతురని సూచన. వ్యయభావమందలి చంద్రుడు ఈకుజునికి మిత్ర దృష్టిలో నుండు కారణమున, స్వార్థపరులగు హిత శత్రువులు కొందరు చిక్కులు కల్గింతురు. రాజ్య సహము ముండు భాగ (వృశ్చికరాశిలో 3 వది) కుట్రలు కుతంత్రములు తెలుపునట్టిది. దీనికి విప్లవకారియగు వరుణుని అనుకూల్యము (మిత్రదృష్టి) కలదు. విప్లవకాంక్షులగు అతివాదులు కొందరు కుట్రలు పన్ని మంత్రివర్గమును కూలద్రోయుటకు ప్రయత్నింతురని అర్థము. శని శుక్రులకు పరివర్తన యోగమున్నది. నెమ్మదిగా, గౌరవకరముగా, ఉద్రేక రహితముగా, మంత్రివర్గము తమ కార్యములు నిర్వహించగల్గును. విద్యాభివృద్ధి లలితకళా పోషణము బాగుగా జరుగగలవని పంచమభావమందలి పుణ్య సహమము, కేంద్రమందున్న శుక్రుడు, చాటుచున్నారు.

పై ముహూర్తపు సామాన్యఫల మిట్టిది. ఈ కుండలికి దేవమానదశలను సాధించినచో, ఇప్పటికి దశాపరిపాక మెట్లు పరిణమించినదో, చూడగల్గుదుము. 1-11 1956 కోటికి చలిత గ్రహభావ స్థితిని చూపు చక్రమిది:—

ర 20-32　　బు 6-3　శు 18-26　　X 14 0

రా 29-41　శు 23.18　　(సాయనము)　　వ 9 56

చలిత
గ్రహభావకుండలి
1-11-1956 నాటికి

I 14-26　కే 19-41

పుణ్య 15-46　　రాజ్య 6 40　శు 17-18　　శ 13-13　ఇ 21-8　　చ 13-35

ఆరంభమునుండి దాదాపు నాల్గు సంవత్సరములు, ఎనిమిది మాసములకు కేవలమానముతో గ్రహచలనము దశాపరిపాకమును ఎట్లు చూపినదో, పాఠక మహాశయులు పరికించెదరు. ముఖ్యవిషయము లివి:—

(i) చలిత కుజుని క్రూర కేంద్రదృష్టి దశమాధిపతి యగు శుక్రు నాక్రమించినది. చతుర్థ కేంద్రము

నుండి వచ్చిన ఈ దృష్టి రాజా. స్థాన భ్రంశము చేయ జాలినది.

(ii) చలిత పుణ్యసహమము లగ్నాధిపతి యగు రవి నుండి కేంద్ర వేధ పాలయినది. ఇది ఈ సంస్థ యొక్క పుణ్య సమాప్తిని తెలుపగలదు.

(iii) చలిత చంద్రుడు రవి యొక్క సమ సప్తక వేధకు లోనై పుణ్య సహమమునకు కేంద్రము నకు వచ్చినాడు.

ఇది పైదళకు ఉత్తేజనము నిచ్చును. ప్రశంస లోని మంత్రివర్గము అధికారమునుండి విరమించు కాలము ఆసన్నమైనదని ఈ దశలు సూచించు చున్నవి. 31-10-1956 నాటికి ఈ దశాఫలము సిద్ధించినది ముహూర్తచక్రము తెలిపిన సూచన ఇది.

ఇట్టి పరిస్థితులలో, ఇన్ని చిక్కులలో, ఇంత కాలము అరిష్టము పాలుగాకుండ ఈ మంత్రివర్గము నిలుచుటకు కారణమేమి? అనవచ్చును. లగ్నముపై నున్న గురుదృష్టియని ప్రతి చెప్పుట సులభము. కాని, ఈ గురువు అష్టమభావాధిపతి యనుట మనము మరువ రాదు. దృష్టినుంచిదైనా, భావాధిపత్య ధర్మముపోదు. కాలపురుషుని రాజ్యములో గ్రహములకు ఒక్కొక్క కాలములో ఒక్కొక్క అధికారము వచ్చుచుండును. ఆ అధికార ధర్మములను గ్రహములు 'చెలాయించక' తప్పదు. అధికారప్రయుక్తముగా తన ధర్మము నిర్వర్తించవలసివచ్చినపుడు, సహజ శుభుడే,లగ్నముపై శుభదృష్టికల కారణమున, బృహస్పతి "శ్రేయోభివృద్ధిరస్తు." అని మంగళాశాసనము చేయవచ్చును; చేయనుకూడ. ఇదే విశేషము. అంతేకాని, అరిష్టము తొలగించుపనిమాత్రము ఇతనిదికాదు.

ముహూర్త శాస్త్ర సూత్రములను అన్వయించు సందర్భమున, ఒక విశేషధర్మమును మనము గమనించ వలసి యుండును.

"ప్రమాణం జన్మకాలోత్థం
ఫలం సర్వత్ర సర్వదా
కర్మలగ్న ఫలం తత్ర
తదధీనం సమాదిశేత్." (జ్యోతిర్వివరణము)

ముహూర్తఫల మెట్టిదైనా, అది కార్యకర్త జాతకఫలమునకు లోబడియుండుననుట. ముహూర్త మొక ఆయుధము, లేక ఉపకరణము వంటిది. దానిని ఉపయోగించుకొను శిల్పియొక్క శక్తికి, సంస్కారమునకు, అభిరుచికి, అవకాశమునకు తగినరీతిగా అది ఉపయోగపడగలదు. ముహూర్తము సంపాదించి యిచ్చు మంచిఫలమైనా, విషమ ఫలమైనా, కర్త జాతక ఫలమునకు అధీనముగా, అనుగుణముగా, జరుగు ననియు, ముహూర్తము స్వతః ఫలకారికా నేరదనియు, గర్గమహాముని అనతిచ్చెను.

"తిథివారర్క్ష లగ్నాదేః,
యదుక్తం సదసత్ఫలం,
తత్సర్వం జాతకాధీనం;
న స్వతః ఫలదం మతం"

మౌహూర్తికులుమరవకూడని బంగారు సూత్ర మిది.

అగుటచే, ముఖ్యమంత్రి జాతకముతో ఈ ముహూర్తమునకు ఎట్లు పొత్తు కుదిరినదో, గమనించుటముఖ్యము. ఆ మహనీయుని జాతకము ఉత్కృష్టమైనది. చతుర్థ, భాగ్యాధిపతి అగుటచే రాజయోగ ప్రదుడైన శుక్రుడు లగ్నములో తళతళలాడు చున్నాడు. ధన లాభాధిపత్యము కల శుభగ్రహము బృహస్పతి నికరముగా రాజ్యభావ మధ్యమందే నివసించుట. భూగోళ సర్వసేనాని కుజునికి రాజ్యాధిపత్యము సిద్ధించినది. ఈకుజుడు నీచభంగము పొంది, చంద్రునితో పరివర్తన యోగము నార్జించి, గ్రహరాజునుండి ప్రబల స్నేహ దృష్టిని సంపాదించుకుని, శత్రు విజయమును సాధించి ఇచ్చు షష్ఠభావములో నున్నాడు. రాజసహమము రాజ్యస్థానమునందే బృహస్పతి సంయోగములో నున్నది. ధన స్థానములోనున్న పుణ్య సహమము రాజ్యస్థానములోని బృహస్పతి యాజమాన్యము లోనిదే ఇది గొప్పయోగజాతకమని వేరుగ చెప్పుట అనవసరము.

ఈ జాతకమందలి అభ్యుదయశక్తి ముహూర్తపు సామగ్రిని ఎట్లు ఉపయోగపరచుకొన్నదో, చూడుడు! యోగకారకుడగు శుక్రుని స్థానమే సప్తమ కేంద్రముగా రాజ్యభావ నిర్వాహకుడగు బృహస్పతి స్థానమే దశమకేంద్ర మధ్యముగా, చలితపుణ్య సహముస్థానమే రాజ్యస్థానముగా, నికరముగా ఏర్పడుటచే ఈ ముహూర్తమందలి విశిష్టమైన సుగుణము. ముఖ్యమంత్రి జాతకమందలి అభ్యుదయ శక్తుల సంబంధము ఈ ముహూర్త కేంద్రములకు వ్యాపించుటచే, ఆ జాతక వాగ్దానముతో సమన్వయము కుదుర్చుకొనియే ముహూ

ర్తము తన ఫలములు చూపవలసియున్నది అదే చూపినది.

జాతకఫలము ప్రశస్తముగా నుండి ముహూర్తము దోషయుక్తముగా నుండెనేని, కష్టముతో కార్య సాధనమగుననియు, కార్యము సిద్ధించిన తరువాత సుఖ సౌభాగ్యసంపత్తులు చేకూరుననియు, పెద్దలు చెప్పిరి.

"యత్ర జన్మఫలం శస్తం,
దుష్టం తాత్కాలికం భవేత్,
కార్యం సిధ్యతి కృచ్ఛ్రేణ;
సిద్ధౌ సౌఖ్యార్థ సంపదః"

(జ్యోతిష్ప్రకాశము)

ఈ మంత్రివర్గపు నాయకుడుగా పరిపాలన నిర్వహించు విషయమున ముఖ్యమంత్రి ఎన్నియో కష్టముల నెదుర్కొనవలసివచ్చుట చదువరు లెరుంగుదురు. అంతః కలహములతో, ఆదర్శభేదములతో, మిత్రులు కొందరు శత్రువులుగా పరిణమించిరి. స్వార్థ పరులు కొందరు మతవైషమ్యములనో, సంఘద్వేషమునో రెచ్చగొట్టి దేశములో అశాంతి తలచూపుట కవకాశములు కల్గించిరి. విప్లవవాదులు చెలరేగి ప్రభుత్వమును విచ్ఛిన్నము చేయజూచిరి. మంత్రి వర్గము బాలారిష్టములపాలై, రెండుమార్లు కాబోలు— "అయో. పోయే" ననిపించినది. కాని, ప్రతిభాశాలి, రాజ్యతంత్ర నిపుణుడు నగు ముఖ్యమంత్రి వైయక్తిక శక్తివలన ఈ సంస్థ గండములు గడిచి గట్టెక్కినది. తరువాత మార్గము సుకరమై ప్రజలకు ఎన్నియో సదుపాయములు సమకూడినవి. భూస్వామ్య సంప్రదాయములో జరిగిన సంస్కరణములు ఇతర రాష్ట్రముల కాదర్శప్రాయములు. విద్యావ్యాప్తికి అభూత పూర్వములైన సౌకర్యము లేర్పడినవి. దేశమును సస్య శ్యామలము చేయగల జలాశయముల నిర్మాణమునకు అంకురార్పణము జరిగినది. ముక్కోటి ఆంధ్రుల నొక పరిపాలనలోనికి తెచ్చు ప్రణాళిక సిద్ధము చేయబడినది. నాలుగున్నర సంవత్సరముల కాలము దేశాభ్యుదయ దృష్టితో నిట్లు ప్రజాసేవ చేసి యీ సంస్థ ఇపుడు తనపదవిని చాలించుకొనెను.

అది యట్లుండె. ఈ ముహూర్తమునకు 1956 వ సంవత్సరమున వర్షజాతకము ఏమి సూచించెనో, పరిశీలింతము. . . . . .

ఈ సంవత్సరమున మార్చినెల 6-వ తేదీనాడు మధ్యాహ్నము 3-18-47 P. M. (I. S. T.) వేళలో వర్షప్రవేశము జరుగుట. అప్పటి గ్రహభావ కుండలి ఇది :—

ర 15.47-58	శు 28-17 X 28 18	పుణ్య 21-3	కే 12-38
బు 22.34	(సాయనము) — వర్ష జాతకము — (1956)		వ 28-36 (వ)
చ 6 25 కు 4-18			I 0-26 కు 24 7
రా 12-38 శ 2-47	ఇ 0-6 రాజ్య 24-36		

ముహూర్తచక్రములో దశమాధిపతి శుక్రుడు దేవమానదశలో ఇప్పటికి ప్రబలవేధ పాలయినాడని కనుగొంటిమికదా? వర్ష జాతకములో ఈ శుక్రుడు రాజ్య భావమందే నిలిచియున్నాడు కాని, మోక్షకారకుడగు కేతువుయొక్క అర్ధ కేంద్రవిషమ దృష్టిని పొంది, వరుణుని కేంద్ర దృష్టితో, ఇంద్రుని సమసప్తక దృష్టితో, ఆకర్షింపబడుచున్నాడు. ఉన్నదానిని ఊడగొట్టు ప్రతిభాశాలి వరుణుడు. ఇతడు లగ్నమందే 'తిష్ట' వేసినాడు. రాజ్య సహమము జన్మమమాధిపతియగు గురువునుండి కేంద్రవేధ పాల్పడినది. పుణ్య సహమము చంద్రుని సార్ధ కేంద్ర విషమదృష్టికి చిక్కినది. లగ్నమునకో, ఇంద్రా వరుణుల వేధయేకాక, లగ్నాధిపతియగు రవినుండి సార్ధ కేంద్రవీక్షణ క్లేశము కలదు. ఈ వర్షమున ఈ మంత్రివర్గ పరిపాలన అంతమొందవలెనని ఈ యోగములు సూచించుచున్నవి.

ఈ అధికార విరమణము మంత్రుల అసమర్థత వలననో, అన్యాయ్య ప్రవర్తనమువలననో, ప్రజా ప్రతినిధుల అవిశ్వాసము వలననో, కలిగిన పతనము కాదని పాఠకమహాశయు

తెరుగుదురు. జన్మరాజ్యాధిపతి శుక్రుడు వర్షజాతకమున రాజ్యభావ మధ్య బిందువందే ప్రకాశించుచుండగా—అందులో బృహస్పతి శుభత్రికోణ దృష్టి కలదు—అట్టి పతనము సంభవించుట కల్ల. పైగా, మంత్రివర్గమునకు చక్కని పేరుప్రతిష్ఠల ఔన్నత్యమునే ఇది ఉద్ఘోషించగలదు వరుణుని కార్యము విభజనము; తాత్కాలిక పరిస్థితులలో తారుమారు; నూతన మార్గావలంబనము, భారత ప్రభుత్వపు రాజనీతిలో వచ్చినమార్పుల ఫలితముగా ఏర్పడిన రాష్ట్ర పునర్నిర్మాణ పథకము ననుసరించి హైదరాబాదు రాష్ట్రమునందలి మహారాష్ట్ర కర్ణాటక భాగములు విడిపోయి, తెలంగాణా ప్రదేశము ఆంధ్రరాష్ట్రములో చేరి ఆంధ్ర ప్రదేశము పేరున గొప్ప నూతనరాష్ట్రము సిద్ధమగుటచే, పరిస్థితులకు తగిన మంత్రివర్గము నెన్నుకొనుట కవకాశము కలిగించుటకై, ఈ మంత్రివర్గము సగౌరవముగా తన అధికారమును వదలుకొన్నది. ఆంధ్రప్రదేశాభ్యుదయమే దానిపరాయణము.

వర్షజాతకములో లగ్నములోనున్న వరుణ గ్రహమునకు ఇంతఫలమున్నదా, అని సందేహించు వారుందురు. నూతన గ్రహములివి పాశ్చాత్యుల సృష్టి యని ఇంద్రావరుణుల కార్యములను విశ్వసించని వారు మన ప్రాచీన సంప్రదాయపు జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలలో ఇప్పటికిని పలువురున్నారుకదా? రాష్ట్రవిభజనమును వరుణగ్రహము సూచించునేని, తత్ఫలముగా ఏర్పడిన ఈ మంత్రివర్గ పరిపాలన సమాప్తికాలమును ఈ గ్రహము చూపవలదా అని విమర్శించువారు సైతము ఉండకపోరు. రాజ్యసహమముపైన అనుకూలదృష్టిగల వరుణుడు రాజ్యమును భంగపరచనేల? అనవచ్చును. ఈ రాష్ట్ర విభజనముకాని, ఈ అధికార సమాప్తికాని, దేశాభ్యుదయముకొరకే, ముక్కోటి ఆంధ్రుల క్షేమముకొరకే, అనుట మనము మరచిపోరాదు.

అనుకున్నట్లుగా, లగ్నముపైన, రాజ్య సహమముపైన, వరుణునికైవాటమున్నమాట వాస్తవమైనచో, అట్టి కైవాటముయొక్క ఫలము ఎప్పుడు సిద్ధించవలెననుట మన ప్రశ్న.

“గ్రహైశ్చభావాంశగతైః ఫలోక్తిః” అను యాదవుని సూత్రములో ప్రత్యుత్తరము మనకు లభించుచున్నది. వరుణునిశక్తి రాజ్యసహమమును, లగ్నాధిపతి రవిని, ఎప్పుడు ఉద్బోధించునో, అప్పుడే ఫలమునకై మనము నిరీక్షించవలయుననుట!

రాజ్యసహమమును తీసుకొందము. వరుణుడు ఈ సహమ స్థానమునకు వచ్చినా, ఈ సహమము వరుణ స్థానమునకు పోయినా, మనము కోరిన ఉద్బోధనము జరుగగలదు. కాని, చారవశమున వరుణుడు గమ్యస్థానము చేరుట ఈ సంవత్సరములో జరుగదు కనుక, సహమమునే వరుణస్థానమునకు పంపవలసియున్నది.

“కాలక్రమేణ జగతః పరివర్తమానా, చక్రార పంక్తిరివ గచ్ఛతి భాగ్యపంక్తిః” అను భాసమహాకవి వాక్యములో ఈ హోరాశాస్త్ర మర్మము ఎంతో ముగ్ధమధురముగా ఇమిడియున్నది. భూమండలము యొక్క చక్రార రేఖలవలే (మానవుల) భాగ్యరేఖలు నడచుచున్నవట! ఏడాది కొక్కతూరి గిరున తిరుగునదియా? కాదు. భూచక్రమునకు మూడువందల అరువది అరములు (ఆకులు) కలవు. పరిభ్రమణమువలన ఈ అరము లన్నియు దినక్రమమున స్థలమునుండి స్థలాంతరమునకు బోవుచుండుట సృష్టిధర్మము. అట్టి సంచార పద్ధతిలో ఒక్కొకచోట వీనికి శుభగ్రహ సంబంధమో, పాపగ్రహ సంబంధమో, కలుగుచుండును వర్ష జాతకములో ఫలప్రద స్థానములలో నున్న ప్రత్యేకారములు పరిభ్రమణమువలన స్థానాంతరములకు బోయినపుడు, అచట తమతో సహకరించు గ్రహ సంబంధము లభించినపుడే అవి తమ ఫలమును చూపగల్గును. అగుటచే, భూ చక్రారములకు పరిభ్రమణమువలన కలుగు ఉత్తేజనము ననుసరించి మానవుల భాగ్యరేఖ మార్పుచెందుచుండునని సారాంశము.

ఈ సంప్రదాయానుసారముగా, రాజ్య సహమమునకు వరుణగ్రహమునుండి ఉత్తేజన మెప్పుడు వచ్చునో, చూతము.

17½° ఉత్తరాక్షాంశంలో:—వరుణ స్థానము (కర్కాటక రాశిలో 28°-36') ఉదయమగు నాక్షత్ర కాలము...... 1 గం|| 35 ని||

రాజ్యసహమ స్థానము (వృశ్చిక రాశిలో 24°-36') ఉదయించు నాక్షత్ర కాలము... 9 గం|| 54 ని||

పోగా నిలువ ... ... 15.గం|| 41 ని||

వర్షప్రవేశము నాటి స్థానిక నాక్షత్రకాల భుక్తి	22 గం॥ 56 ని॥
చేర్చగా మొత్తము	38 గం॥ 37 ని॥
మండలము తీసివేయగా	24 గం॥
నిలువ నాక్షత్ర కాలము	14 గం॥ 37 ని॥

ఈ నాక్షత్రకాలము ఏదినమునకు భుక్తి అగునో అప్పటికి రాజ్యసహామువరుణ సంయోగ ఫలము సిద్ధించవలయునని అర్థము. రాజ్యసహామును నాశ్రయించియుండిన చక్రాకారము వరుణగ్రహ స్థానమును చేరుకొనగల నాటి నాక్షత్ర కాల భుక్తి 14-37 అనుట ర్యాఫేలు ఎఫెమెరిస్సు పుటలు త్రిప్పినచో, ఈ నాక్షత్రకాల భుక్తి ఖచ్చితముగా 1956, అక్టోబరు 31 వ తేదీ నాటికే యని సర్వసులభముగా గ్రహింపగల్గుదుము. ఆనాటితోనే కదా ఈమంత్రి వర్గపు పదవీ విరమణము? వరుణ గ్రహకార్యమునకు చక్కగా సాక్ష్యమిదియని చదువరులు గుర్తించగలరు.

మరియొక్క మాట. లగ్నములో నున్న వరుణుని శక్తి లగ్నాధిపతి రవి నేమి చేసినది? అందు రేమో? పైన వివరించిన చక్రాకార భ్రమణ పద్ధతి ఏమి సూచించగలదో, పరికింతము.

రవి స్థానము మీనరాశిలో 15-48 ఉదయించు నాక్షత్రకాలములో...	... 17 గం. 15 ని.
వరుణస్థానముదయించు నాక్షత్రకాలము	1 గం. 35 ని.
పోగా, నిలువ..........	15గం. 40ని.
వర్షప్రవేశము నాటి స్థానిక నాక్షత్ర కాల భుక్తి..........	22గం. 56ని.
చేర్చగా, మొత్తములో మండలముపోగా నిలువ	14 గం. ని.

ఈ నాక్షత్రకాలము 31-10-1956 నాటిదే యని కనుగొన్నాము కదా? వరుణుని ప్రచండశక్తి రవికి సంక్రమించుట సయితము ఆ నాడే యని వర్షజాతకము నిరూపించుచున్నది. ఏమి ఈ కాల పురుషుని విచిత్ర వినోద లీల!

ప్రకృతమింత చాలును:

ఆంధ్రుల చిరకాల తపఃఫలముగా "ఆంధ్రప్రదేశము" అవతరించినది అభివృద్ధి కార్యక్రమ మెంతయో జరుగవలసి యున్నది. ఆంధ్ర భాష, ఆంధ్ర సంస్కృతి, ఆంధ్రజాతి, ఇతోధికముగా వికాసము చెందవలసియున్నది. కష్టపడి సంపాదించిన అవకాశము వ్యర్థముగాకుండ, విప్లవ విజృంభణమువలన దేశము అశాంతిపాలు గాకుండ, జాతి, మత, కుల భాషా ద్వేషము పెరిగి వికృత పరిణామమునకు దారితీయకుండ, అధికారము స్వార్థపరుల ముసుపై ప్రజలను హింసించకుండ, నూతనరాష్ట్ర శిశువును సంరక్షించుచు సర్వతోముఖముగా ఆంధ్రజాతికి అభ్యుదయమును ప్రసాదించు మంగళాశాసనములను అనుగ్రహింపుడని ఇంద్రా వరుణులను ప్రార్థింతము గాక.

"ధ్రువం తే రాజా వరుణో,
ధ్రువం దేవో బృహస్పతిః,
ధ్రువంత ఇంద్ర శ్చాగ్నిశ్చ,
రాష్ట్రం ధారయతాం ధ్రువం."

ఇంగ్లీషు 'రొమాంటిక్' కవులు

శ్రీ కె. శ్రీరామ్

ఇంగ్లీషు సాహిత్యచరిత్రలో పదునెనిమిదవ శతాబ్దాంతమున చిగిర్చి పందొమ్మిదవ శతాబ్ది మొదటి అర్థభాగమున విస్తృతమైన నూతన సాహిత్యోద్యమము 'రొమాంటిక్' ఉద్యమము. ఇంచుమించు సమకాలీనముగ ఇటలీ, జర్మనీ, ఫ్రాన్సులలో కూడ సరూపమైన ఉద్యమములు బయలుదేరినవి. పాశ్చాత్య సాహిత్యచరిత్రలో ఆకాల మొక విప్లవాత్మక యుగమనవచ్చును ఫ్రెంచి మహావిప్లవము ప్రజాజీవితము నొక్కమారుగ కలచివైచెను భావనా ప్రపంచమున కల్లోలము బయలుదేరెను. సంప్రదాయ శృంఖలముల త్యజించి వ్యక్తిత్వ ప్రదర్శనములపై కుతూహలము చూపుట హెచ్చెను విప్లవము ఫ్రాన్సులో బయలుదేరినను దాని ప్రభావము ఖండమంతటను కన్పట్టెను. స్వేచ్ఛావాదము లెల్లెడల చెలరేగెను. రాజకీయ సాంఘిక పద్ధతులపైని విప్లవము సాహిత్యరంగమున ప్రతిఫలించెను. నియమములపై నిరసనము హెచ్చెను. పాత కవిత్వములోని కృత్రిమతపై విద్వేషము జనించెను ప్రకృతిపై మక్కువ హెచ్చెను. రూపచిత్రణముపై ప్రీతి మిక్కుటమయ్యెను. భావతీవ్రత ప్రతి రంగమునను అతిశయించెను. రచనా సౌలభ్యముపైనను ధారాశుద్ధిపైనను దృష్టి మరలెను. విలక్షణమగు వ్యక్తిత్వమే ఏకైకలక్ష్యమయ్యెను. సాహిత్యమున స్వతంత్రత పెల్లుబికెను. ఆంగ్లసాహిత్యమున వర్డ్స్‌వర్త్, కొల్ రిడ్జి, సథే, స్కాట్, లాండర్, బైరన్, షెల్లీ, లీహంట్, కీట్సు మున్నగువారి రచనలలో ఈ ఉద్యమ ప్రభావము ప్రస్ఫుటము.

ఉద్యమారంభమందలి కవులలో వర్డ్స్‌వర్త్, కొల్ రిడ్జిలు ముఖ్యులు. నాటి రాజకీయ రంగమునకలిగిన శీఘ్రపరిణామములు వర్డ్స్‌వర్త్ భావనలో ఒకవిధమైన సంఘర్షణ జనింపజేసెను. తొలి లక్ష్యము లన్నియు పోయి జీవితముపై నైరాశ్య మంకురించెను. ఆ నిరాశా భావమే ఇతని దృష్టిని ప్రకృతిపైకి మరల్చినది. ప్రకృతి లాలింపులో పాతఆశలు, ఆశయములు చిగిర్చినవి. కాని యీ ప్రభావమున విప్లవాత్మక చర్యలపై నితని విరక్తి మాయలేదు. జీవితముపై తాత్త్వికదృష్టి పెంపొందెను. మానవుని మనస్సులోను, పరిసర ప్రపంచములోను వ్యక్తమగు సార్వజనీనమైన శక్తి యొక్క రూపమే ప్రకృతియని వర్డ్స్‌వర్త్ తత్త్వము ప్రకృతి పరిష్వంగము అమరమగు సత్యపరిజ్ఞానము కల్గునని ఇతని నమ్మకము. స్వచ్ఛమగు ఇతని భావనలకు ప్రకృతి చుక్కానియయ్యెను. ప్రకృతియే ఇతని కవితాత్మ. భాషలో సహజమగు పలుకుబడికి ఇతడంకురార్పణము గావించెను. వస్తువులు సామాన్య జీవితము నుండి గైకొనబడవలెననియు, శక్తివంతమైన భావనల సహజ ప్రకాశనమే కవిత్వమనియు ఇతని వాదము. వాస్తవ జీవితమున వాడు భాషను తన భావనాదర్పణమున వినూత్న కాంతులలో నితడు ప్రదర్శించును. సంప్రదాయములను కృత్రిమతను నిరసించి స్వాభావికతపైనను సారళ్యతపైనను మొదటిసారిగ దృష్టి మరల్చిన అమరకవి వర్డ్స్‌వర్త్. కవిగా, అధ్యాపకుడుగా, మానవుడుగా ఇతడు తనలో అంతర్లీనమైన విప్లవ సూత్రములను స్వయంవ్యక్తమొనర్చినాడు. సహజమైన మానవుని సంభావనముపైనను, జీవితసారళ్యముపైనను లక్ష్యముంచిన ఈతని కవిత్వము నాటి ప్రజాప్రభుత్వోద్యమముతో అభేదముగ కలసిపోయిన దనవచ్చును. ఇతని కవితావ్యాసంగమును విమర్శించునపుడు సాహితీ సేద్యమున ఇతనికున్న హద్దులను గుర్తించవలెను. ఇతడు జీవితమును పాక్షికదృష్టితోడనే ఉపలక్షించెను ఇతని అభిరుచు లొక నియమితపరిధిలోనే ఉండెడివి కథాకథనశక్తియు నాటకానుగుణమైన శైలియు ఇతనిలో మృగ్యములు. ధర్మసూత్రములను తత్త్వరహస్యములను వ్యక్తపరచు నాసక్తిలో కవితా సౌందర్యము కొంతవరకు పూజ్యమగుచుండును. ఇన్ని సుస్పష్టమైన హద్దులున్నను ఇతడు ఆంగ్లకవిశ్రేణిలో ఉత్తమకవి

స్థానము నే పొందినాడు. అందులకు కారణము ప్రకృతియొక్క సహజ శాంతమూర్తిని మనకు ప్రత్యక్షము చేయగల అతిలోకమైన ప్రజ్ఞ. సామాన్యమానవ జీవితములోని అపురూపమైన మాధురిమను చవిచూపగల అనన్య సామర్థ్యము. స్పృశించిన ప్రతి విషయమును అతి మోహనముగ అలంకరించగల అప్రతిమాన శిల్పకళానైపుణ్యము. సహజసుకుమార భావమును లలిత పద విన్యాసముతో వ్యక్తపరచు సాటిలేని కవితాశక్తి.

కాల్‌రిడ్జి, వర్డ్స్‌వర్త్ అనుచరులలో ముఖ్యుడు వీరిరువురును కలిసి చాల పద్యములను ప్రచురించిరి. వర్డ్స్‌వర్త్ స్వాభావికతపై దృష్టి కేంద్రీకరించగా ఇతడు మానవాతీతశక్తి (Supernatural) పై దృష్టి నిగిడ్చెను. ఫ్రెంచి విప్లవము మానవతపై నితని నమ్మకమును నశింపజేసెను. ఇతనికి అధ్యాత్మిక విషయములపై మొదటినుండియు అభిలాష మెండు. ఇతని భావన ఎప్పుడును పరలోకలోకమున విహరించును. సామాన్యజీవిత సత్యము లెప్పుడును ఇతనిలో ఆసక్తిని రేకెత్తించవు. ఇతని విప్లవాసక్తికి కారణము స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యములవంటి అగోచర సూత్రములపైగల మక్కువేకాని నాటి ప్రజల దుస్థితికాదు. ఇతడు తన భావనాంబరమున ఒక ఆదర్శరాజ్యమును స్థాపించుకొనెను. కష్టము లనేకములు వచ్చుటచే ఇతని భావన ఆచరణదూరమైన ఆదర్శముగ నుండిపోయెను ఇతడు తన కవిత్వములో శృంగారాద్భుతరసములు రెంటికిని ప్రాధాన్యము నిచ్చెను. సుకుమార జీవితానుభవములను ముచ్చటించుటలోను, సుందరదృశ్యములను హృద్యముగ అభివర్ణించుటలోను ఇతడు మేటి. మనలోని అంతరంగిక స్వభావమున కితడు సార్వజనీనమైన ఆసక్తిని కల్గించి, తన కల్పనలను త్రికాలాబాధిత సత్య స్వరూపములుగా మార్చివైచును. నిశితములు భావములు చెప్పుచున్నను, చదువరిలో అభిరుచిని, ఆసక్తిని కల్గించుట ఇతనిసొమ్ము. అసాధారణ సన్నివేశములను నిర్దుష్టమైన మనస్తత్వ సూత్రములతో జతచేసి అతి సహజముగ చేయును. సరసముగు శృంగార సన్నివేశములు చిత్రించుచున్నను కేవలము ఇంద్రియ పరితృప్తికాక పవిత్రప్రేమ ప్రకర్షచే వానిని పునీతము చేయును. మానవాతీతమైన దానిని వర్ణించుచున్నను అందు అద్భుతత్వమును స్వాభావికతతో మిళితము చేయును. చదువరిని స్వాప్నిక జగత్తులోనికి దింపి సహజాసహజభావసంఘర్షణమున మంత్రముగ్ధుని చేయును. పారలౌకిక విషయవిజ్ఞానమున కూడ ఐహిక ప్రపంచ సత్యములను మరువడు. ఇతని ప్రకృతి కవిత్వమున ఇంద్రియప్రేరక వర్ణన లున్నను అంత కన్న ఎక్కువగ ఆధ్యాత్మిక భావ సౌందర్యముండును. శ్రవణపేయమైన ఛందోరీతులలో చక్కని కవిత్వము చేసి కాల్‌రిడ్జి సుస్థిరమగు కీర్తి నార్జించినాడు.

సమకాలీన కవులకు సాటికవి కాకపోయినను వర్డ్స్‌వర్త్ కాల్‌రిడ్జిలకు అనుచరుడగుటచే సధే కూడ ఇచ్చట స్మరణీయుడు. ఇతనిపై రూసో ప్రభావ మపరిమితము కాల్‌రిడ్జితో కలిసి ఆదర్శ ప్రజారాజ్య సంస్థాపనమునకు కలలుగని విఫలుడైనాడు. తరువాత ఆదర్శస్వప్నవీథులనుండి ఇతని దృష్టి ప్రాచీనుల పైకి మరలెను. ఇతని కవిత్వము గ్రంథ బాహుళ్యముచే మిన్నయైనను రచనా సౌందర్యము చిన్నపద్యములలోనే వ్యక్తమగును. వానిలో కొన్నిటిపై జర్మను ఉద్యమ ప్రభావము మిక్కుటము. ఇతని కథనాత్మకమైన పెద్ద పద్యములు నాడు మంచిపేరునే సంపాదించినను, నేడు నామమాత్రావశిష్టములు. కథలు గారమ్యముగనున్నను, వర్ణనలు కొన్ని చక్కగానున్నను, వానిలో కవితాశక్తి స్వల్పము. ఐనను పదునెనిమిదవ శతాబ్ది సూత్రములకు విరుద్ధమైన స్వతంత్రఛందస్సులో కవిత్వము చెప్పు ఉద్యమ ప్రభావమునకు లోనగుటచే ఇతనికి చారిత్రక ప్రాముఖ్యము గలదు.

'రొమాంటిక్' కవులలో స్కాట్‌కు విశిష్ట స్థానము గలదు. ఇతడు ఆభిజాత్య కుటుంబములో జనించినవాడు. తన కుటుంబీకుల గొప్పతన మితని ప్రతినాడిలోనికి పోయి ప్రాచీనులపై అమితమైన అభిరుచిని కల్గించినది. ఎడింబరోలోని విద్యాభ్యాస మితడు కవి యగుట కేమియు తోడ్పడక పోయినను ఇటలీ, జర్మనీ, స్పానిష్ రొమాంటిక్ సాహిత్యములను చక్కగా ఆకళింపు చేసుకొనుటకు తోడ్పడినది. వివిధ భాషలలోని సుప్రసిద్ధ కవిత్వముపై అభిరుచి అతిశయించినది. వర్డ్స్‌వర్త్ కాల్‌రిడ్జిలపై వలెకాక 'స్కాట్'పై ఫ్రెంచి మహా విప్లవము విభిన్నమైన ప్రభావము చూపినది. విప్లవము స్కాట్‌కు పునరుద్ధరింపబడిన నూతనసమాజముయొక్క భావికాంతులను చూపి మానవుని స్వేచ్ఛాప్రవృత్తిపై ఆసక్తిని కల్గించలేదు. ప్రజాప్రభుత్వముపై తనకుగల వైరస్యము నినుమడింపజేసి శృంగార ప్రాచీనములపై

అపరిమితాసక్తి కల్గించెను. పుట్టుకతోనే 'టోరీ' యైన స్కాట్ విప్లవమును తీవ్రముగ ఎదిర్చిన పాతపాలనపైనే ప్రేమొగ్గియుండెను. స్కాట్ పై సుప్రసిద్ధ ప్రాచీన రచనల ప్రభావమమేయము. ఇతని పద్యకావ్యము లన్నియు పద్యరూపములోని 'రొమాంటిక్' కథలు. కథాకథన నైపుణ్య మితనికి పుట్టుకతోనే అబ్బినది. ఇతని కథనము సులభముగను శీఘ్రముగను నడచును. ఇతనికి చిత్రణముపై మక్కువ హెచ్చు. శైలి కొన్నిచోట్ల నాటకీయముగనుండి కడురమణీయముగనుండును. యుద్ధవర్ణనలందును, ప్రముఖ కార్యకథనమందును, శిల్పనైపుణ్యముతో నలరారు వర్ణనలయందును ఇతని ప్రతిభ నిరుపమానము. కాని కథలుగా కడుసుందరము లగు నితని రచనలు కావ్యములుగా ఉత్తమ కవితాశక్తి లేమిచే అంత రమణీయములు కావు. శైలి ఒక్కొకచో ఒక్కొక రీతినుండి విశిష్టతను కోల్పోవును. ఇతని పదగుంభనమున సౌకుమార్యము తక్కువగుటచే చిరస్మరణీయము కాదు. ఇతని వస్తు విస్తరణము సంప్రదాయబద్ధమై నీరసముగనుండును. ఇతని కవితాశక్తికి తాత్త్విక భావన నేపథ్యముగ కుదురలేదు. అందుచే ఉత్తమ కవిగా ఇతనిని నిర్దేశించుట కష్టము కాని పద్యకావ్యములలో ఉత్తమ కథకునిగా ఇతనికితడే సాటి.

ప్రాచీనత పైకి బాగుగా మొగ్గు మాపిన కవులలో లాండర్ ఒకడు. గ్రీకు, రోముల నైతిక ఆశయములలో ఉత్తమమైనవి, వీరోచితమైన వన్నియును ఇతడు జీర్ణించుకొనెను. ఇతని రాజకీయములపై కూడ నీ ప్రభావము స్పష్టము, ఇతనికి రాజులపై రాచరికముపై ఎంత అనిష్టతయో ప్రజాబాహుళ్యముపై అంత విరక్తి. మామూలు జీవితమునందును సాహిత్య జీవితమందును దృగ్గోచరమగు నీ ప్రభావమే ఈ యుగ కవులలో నితనికొక నూతన వ్యక్తిత్వమును సమకూర్చినది. 'రొమాంటిక్' స్వాతంత్ర్యము, ధారాశుద్ధి విచ్చలవిడిగా స్వైర విహార మొనర్చుచున్న కాలమున శైలియందు సంయమనము, స్వచ్ఛత నెలకొల్పిన కీర్తి ఇతనికి దక్కినది.

వర్డ్స్‌వర్త్, కొల్‌రిడ్జి మున్నగువారు చిగురింపజేసిన 'రొమాంటిక్' ఉద్యమము సద్యో వికాసమొందుచున్న సమయమున దానిని సర్వతోముఖ ప్రజ్ఞతో వినూత్న శోభతో ప్రకాశింపజేసిన యువకకవులు బైరన్, షెల్లీ, కీట్సులు. వీరు నాడు ప్రబలిన విప్లవ శిఖలకు తమ కవితాజ్యమును పోసి దేదీప్యమానముగ చేసిరి. బైరన్ చిన్నతనముననే సమకాలీన కవులను, విమర్శకులను తీవ్రముగ ఎదుర్కొనుట కుపక్రమించెను. కవిగా అత్యున్నతదశలో వెలుగొందుచున్న కాలమున బైరన్ జీవిత రంగమున అనేక విషాద పరిణామములు పొడసూపెను. క్రొత్తగా వివాహమాడిన వధువునుండి సంవత్సర కాలములో జీవితాంత వియోగము సంభవించెను. ఆ వియోగము విపరీతమైన అనేక ప్రవాదులకు గురియయ్యెను. సామాన్య ప్రజాభిరుచి ఇతనికి దూరమయ్యెను. దానితో ఇతనికి సంఘమన్నను ప్రజలన్నను జుగుప్స ఏర్పడెను. వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛపై మక్కువ ఎక్కువై, సమాజముపైనను సంప్రదాయముపైనను నమ్మకము నశించెను. ఈ మార్పు అంతటితో ఆగక సమకాలీనమైన ప్రతి విషయముపైన నితనిని క్రోధావేశునిగా చేసినది. ఇతని శీలము విపరీతమైన ఆవేశభావములకు కూడలి స్థలము. శ్రీమంతుల జాత్యహంకారము, సంఘ విద్వేషుల భావోన్మాదము, స్వేచ్ఛాస్థుల నిరంకుశ చిత్తవృత్తి ఇతనియందు కరడుగట్టినవి. తత్ఫలితముగ ఇతని కవిత్వములో నాటి సాహిత్యోద్యమములోని విప్లవము, స్వేచ్ఛ మూర్తీభవించినవి. ఒకచోట భావప్రధానముగను, ఒకచో వర్ణనాత్మకముగను, వేరొకచోట కథనాత్మకముగను, వేరొకతరి నాటకీయముగను ఇంకొకచో వ్యంగ్య ప్రధానముగను ఉండి ఇతని శైలి వివిధభంగులలో విశిష్టముగ నుండును కాని యీ వైవిధ్యము కేవలము బాహిరమే. పద్యములు రచించినను, నాటకములు సంతరించినను, వ్యాసములు వ్యంగ్యరచనలు వ్రాసినను భావన ఒకేతీరున ఉండును. ఇతని యోజన యొక్క విస్తృతి పరిమితము. వ్యక్తిగతమైన తీవ్రాహంభావమే ఇతని రచనలన్నిటి వెనుక దాగుడుమూతలాడును. నిజమైన కళాకారునివలె తాను బాహ్య ప్రపంచములో లీనమగుట కితడు సమ్మతింపడు. బాహ్య ప్రపంచమే ఇతనిలో అంతర్లీనము కావలెనని యితని తత్త్వము. తనకున్న భావావేశమును నిరుపమాన ప్రతిభతో వ్యక్తము చేయగల నేర్పు ఇతనికి గలదు. కాని యీ నేర్పు తన కజ్ఞాతమైన అనుభవ దూరమైన భావముల ప్రకాశనమున క్షీణించును. అందుచేతనే పద్ధతియును భావములు నితని కవిత్వమున ఆమ్రేడితములగుచుండును. కవిత్వమున ఎక్కడ చూచినను నైరాశ్యము, దుఃఖము, విద్వేషము వ్యక్త

మగును. నాటి జీవితములోని అన్ని రంగములను తీవ్రముగ ద్వేషించి, బైరన్ విప్లవముయొక్క విధ్వంసక శక్తులను వ్యక్తీకరించిన ఏకైక కవియైనాడు. ఇతని రచనలలో విప్లవముయొక్క సృజనాత్మక శక్తిగాని, సాంఘిక చైతన్యముగాని, ఆదర్శభావ ప్రకోపనముగాని కన్పించవు. ఇతడు స్వేచ్ఛకు నిజమైన బానిసయైనాడు. ఇతని దృష్టిలో స్వేచ్ఛయే వ్యక్తిత్వము తానే తన జీవితమునకు చట్టము. నాటి పద్ధతులను నిరసించుటయే ఇతని లక్ష్యము. క్రొత్త నమ్మకములను, క్రొత్త ఆశయములను, క్రొత్త పద్ధతులను వెదకు ప్రయత్న మితడు చేయలేదు. ఈతనికృషిఫలిత మొక విధమైన శూన్యత్వ ప్రతిష్ఠాపనము ఇతని పద్యములు చాలవరకు క్షణికోద్రేకములో విచ్చలవిడిగా శీఘ్రముగ రచించినవే. ఈ సంతరణశక్తి శ్లాఘనీయమే కాని యీతని అభిరుచి పరిమిత మగుటచేతను, తన్నుతాను విమర్శించుకొను శక్తి ఇతనిలో శూన్యమగుటచేతను ఉత్తమ కళాలక్షణము లిందు లోపించినవని చెప్పవచ్చును. ఇతనియొక్క ఉత్తమ రచనలు కూడ ఒక్కొకచోట విరసమైన విషయ విజ్ఞాపనముతో విసుగుపుట్టించును. కాని యిట్టి దోషము లెన్నియున్నను ఆత్మీయతా ప్రభావ మీతని కవిత్వమును విద్యుద్ధ్వంతముగ జేసినది. వ్యక్తిగా అతని నెంత విద్వేషించినను, రచనలలో నితని వ్యక్తిత్వమునకు చదువరి జోహారు చేయును తన ఆత్మకును నాటి యుగతత్త్వమునకును గల సన్నిహితసంబంధమే రచనలలో నీతని ప్రభావమునకు హేతువు. యుగధర్మముల కింతగా లోనై, సమకాలీన ప్రజలపై కవులపై నింత ప్రభావము చూపి, కవిత్వములో తన ఆత్మీయత నింత శక్తివంతముగ చూపి, విప్లవ లక్షణములలో నిట్లు కలసిపోయిన వేరొక ఆంగ్లకవి లేకపోవుటచే 'రొమాంటిక్' కవులలో బైరన్ విశిష్టవ్యక్తిత్వము కలవాడయ్యెను.

షెల్లీకూడ బైరన్ వలె సమకాలీన సమాజమును, సంప్రదాయమును నిరసించెను. నాటిరాజులపైనను, ప్రభుత్వముపైనను, మత ప్రవక్తలపైనను, వివాహ విధానములపైనను, ఆర్థిక పద్ధతులపైనను దాడి వెడలెను. బాల్యములో విపరీత వర్తనములచే 'పిచ్చి షెల్లీ' యని పేరు గాంచెను. ఇతని కప్పటి పద్ధతులను చూచుచో ఒకమారు లజ్జయు, వేరొకమారు తీవ్రాసంతృప్తియు కల్గెడివి. విద్యార్థి దశలో బహుళగ్రంథపఠనము చేసి ప్రాచీనుల రచనలలో తన సౌందర్యతృష్ణను తీర్చికొనెను పదునెనిమిదవ శతాబ్ది తత్త్వవేత్తల రచనలలో మతవిషయక మగు ననేక సంశయములు పుట్టినను మానవజాతి భావివికాసమును సుందర దృశ్యములను ఇతడు వానిలో చూచెను. తరువాత రాజకీయరంగమును పునరుద్ధరించుటకు అవిరళముగ ప్రణాళికలు వేయ ప్రయత్నించెను. సమాజమును సరిదిద్దుటకు సంతతము కలలుగనెను. ఈర్ష్యలు, అసూయలు, ద్వేషములతో నిండియున్న యీ నికృష్ట ప్రపంచమును విడనాడి దివ్య తేజోమయమైన మరియొక మంగళలోకమును దర్శింప యత్నించెను. వీనియన్నిటికిని ప్రేమయే చక్కని చుక్కాని యని నిశ్చయించెను. అమర మగు ప్రేమ వాహినియే జీవితమును పునీతము చేయుననియు, ప్రేమయే జీవిత పరమార్థమనియు నితనిదృఢనమ్మకము. ఈనమ్మకమే యీతని కవిత్వమునకు సౌందర్యమును శక్తిని చేకూర్చినవి. సార్వజనీనమైన యీ నిగూఢ భావ ప్రకర్షయే ఇతని నాంగ్లసాహిత్యములోని ఉత్తమోత్తమ కవులలో నొకనిగజేసినది. కాని సాహితీ రసికులు కొందరు షెలీ కవిత్వములో ఐహికముగ మానవ సహజమైన ప్రకృష్టభావనలు కానరావందురు. ఇదియే ఇతని కవిత్వములోని నీరసత్వము. ఇతని భావనాలోకములో స్వాప్నికజగత్తులోవలె అతిలోకమనోహరమైన సుందర ఛాయా స్వరూపములే కాని సహజాకృతులను సామాన్యమానవులను కానరారు. ఇతని విశిష్టత యంతయు ఛందోగమనమునందును అగోచరాధ్యాత్మిక విషయ వ్యక్తీకరణమునందును కేంద్రీకృతము. ప్రతి పద్యమునందును షెల్లీ ప్రత్యక్షమై తన భావాంబర వీధులలోనికి మనలను తోడ్కొనిపోవును. సహజమగు సంగీతగతులలో నితని ప్రతిపద్యమొక పాటవలె వీనులలో కరగిపోవును. కవితలో మానవుని సహజభావనలగు ప్రేమ స్వాతంత్ర్యములకు అజరామరమగు వాక్కునిచ్చిన ఏకైకాంగ్లకవి షెల్లీ.

బైరన్, షెల్లీల కాలములోనే వారికన్న వయస్సులో చిన్నవాడయ్యు విశేషముగు కీర్తి నార్జించి షేక్స్పియరు తరువాత షేక్స్పియరంతటివాడని పేరు మోసిన యువకవి కీట్సు మొదటిలో వైద్యవిద్యనభ్యసించి వృత్తియందు ప్రవేశించినను తదుపరి తన మనస్సు సాహిత్యమందు లగ్నమై యున్నదని గురించి దానిని విడనాడెను. పదునెనిమిదవ

యేట పఠించిన 'ఫెయిరీ క్వీన్' తనలోని కవిత్వ శక్తులను పులకింపజేసెను. దానితో ఇతని భావనా వియత్పథమునుండి కవితాపగలు వెలువడ జొచ్చినవి. 'ఛాప్‌మన్' యొక్క అనువాదములో చదివిన 'ఇలియడ్', 'ఒడిస్సీ' లు ఇతనిపై చూపిన ప్రభావమమేయము. యౌవన ప్రాదుర్భావమున నున్న బాలకవిని ఆ రెండు గ్రంథములు మంత్రముగ్ధుని చేసినవి. వానిలోని కల్పనాసౌందర్యమున నీతని సహజశక్తులు విజృంభించినవి. మొదటి రచనలలో భావనలోను శైలిలోను పరిపూర్ణత్వసిద్ధి లేకపోయినను కళానుగుణమైన సుందర పదగుంభనము, సుకుమారార్థస్ఫూర్తి సుస్పష్టము. తరువాతి రచనలలో ఆదర్శసౌందర్యమునకై ఆత్మయొక్క అన్వేషణమును రమణీయముగ వర్ణించెను. ఇతని ప్రథమ ప్రయత్నములు, కథాకథనమున సుసంఘటితములుగా నుండకపోయినను, విషయబాహుళ్యముచే వర్ణనలు పేలవములైనను, శైలి ఆద్యంత మొకేతీరున నుండకపోయినను, భావగాంభీర్యముచేతను లలిత పదప్రయోగవిన్యాసముచేతను జయప్రదములైనవనియే చెప్పవచ్చును. కాని వీనిపై సమకాలికులు కొందరు తీవ్రవిమర్శలు చేయుటచే కీట్సు ఒక విధముగ నిరుత్సాహపడినను తరువాత అతని యంతరంగమున కలిగిన భావసంఘర్షణా ఫలితముగ సుందరములగు రచనల కవి మార్గదర్శకములయ్యెను. సోదరుని మృతియు తన అనారోగ్యము కూడ ఈ రచనలకు భావావేశనేపథ్యమును సమకూర్చినవి. ప్రమాదకరమగు రోగకారణమున తాను మనసార ప్రేమించిన కన్యను పరిణయమాడలేకపోయెను. ఫలించని ప్రేమ (లౌకికదృష్టిలో) ఇతని భావనలను చక్కగా మలచినది. ప్రేమయే త్రికాలాబాధితమైన సత్యముగ తన కనులయెదుట సాక్షాత్కరించినది. ఆ సందర్భమున జగమంతయు శృంగారమయముగా కన్పించెను. ఇతని ప్రేమలో ఇంద్రియ పరితృప్తి పూర్ణముగా పొందలేక పోవుటచే తానూహించిన ప్రతిభావనలోను ఆ యింద్రియ లోలత్వము అంతర్లీనమయ్యెను. ఇతని కవిత్వములో ప్రకృతి కూడ ఇంద్రియసుఖమయముగా కన్పట్టును. వర్డ్స్‌వర్త్ కవిత్వములోని తత్త్వస్ఫూర్తి ఇతనిలో మృగ్యము. కవిత్వము సాంఘిక మత రాజకీయ వేదాంత సిద్ధాంతములకు వాహిని వలె నుండరాదని కీట్సు నమ్మెను. సౌందర్యమే సత్యమనియు, సత్యమే సౌందర్యమనియు ఇతని తత్త్వము. సృష్టిలోని ప్రతి వస్తువులోను సౌందర్యమును సందర్శించు అతిలోకమైన భావుకత ఇతని కవిత్వమును మధురరసస్యందినిగా నొనర్చినది. పద ప్రయోగమున నింతటి మాధుర్యమును లాలిత్యమును మరి యేకవియు సాధించలేదు. ప్రతి పదమున నొక సుందర చిత్రమును చూపి చదువరిని మంత్రముగ్ధునిగ చేయు శిల్పకళాప్రజ్ఞ ఇతని సొమ్ము. షెల్లీ బైరన్‌లపైవలె ఇతనిపై విప్లవము ప్రభావము చూపలేదు. ఇతడు తన సంఘము నెదిరింపలేదు. పద్ధతుల నిరసింపలేదు. వీని యన్నింటికిని అతీతమైన సౌందర్యలోకమున విహరించి వయసున పిన్నయయ్యు తన భావనలను అపురూపమైన భావుకతతో మేళవించి సహృదయ హృదయంగమమైన సుందర కవిత్వమును సృష్టించెను. 'రొమాంటిక్' కవులలో 'రొమాంటిక్' తత్త్వము పరిపూర్ణముగ గల కవి కీట్సు ఒక్కడే. ఇతని రచనలలో పదునెనిమిదవ శతాబ్ది సాహిత్య చిహ్నములు మచ్చుకైనను కానరావు. ఇతని విశిష్టత యంతయు శైలియందు సుస్పష్టము. గ్రీకు పండితుల భావరీతుల నన్నిటిని స్వంతము చేసికొని వానికి తన వ్యక్తిత్వముచే రంగులు దిద్ది సుందరమగు శైలిలో వ్యక్తపరచి సాహిత్యమున నొక నందన వనమును సృష్టించినాడు. ఇతని కవిత్వము సమకాలీన జీవితమునకు దూరముగనుండి విప్లవముయొక్క సాంఘికాధ్యాత్మికోద్యమములపై ఉబలాటము క్షీణించుటను వ్యక్తీకరించును. ఈ కారణముచేతనే తోటి కవులందరికన్న ముందే అసువులు విడిచినను వారందరికన్న ఎక్కువగా ఆయుగాంతమున గూడ దివ్యమగు కాంతితో ప్రకాశించుచున్నాడు.

మొత్తముపై 'రొమాంటిక్' కవులందరును విభిన్నమైన వ్యక్తిత్వములు ప్రదర్శించి భిన్న మార్గములలో కవిత్వము చెప్పినను యుగప్రభావమునకు తప్పనిసరిగ లోనై నిశితమైన నియమములకు దాసులు గాక సర్వమార్గములకును ధారాశుద్ధికిని ఉత్తమస్థానమిచ్చి స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యములకు తమ కవితలో వాక్కునిచ్చి సాహిత్యమున నొక నూతనోద్యమమును పరిపోషించి తరువాతివారందరకును స్వతంత్ర ఛందోమార్గములు, సహజభావప్రకాశనము, ప్రకృతిప్రేమ, భావావేశత్వము, అధ్యాత్మికత, శిల్పదృష్టి మున్నగు ననేక విషయములలో మార్గదర్శకులై ఆంగ్ల భాషా సాహిత్యముల కొక క్రొత్త వెలుగు నిచ్చిరి.

అనుబంధము

రమణశ్రీ

'చారీ బాబూ! నన్ను తీసుకెళ్లి ఏ లోయలసానువుల్లోనో పారేయండి! ప్రకృతి చేలాంచలాలు ముసురుతోన్న, బాహాటమైన ప్రకృతి సౌందర్యంలోనుంచి జారుతూ కేగుతూ కన్నుమూస్తాను. ఈ బాధ భరించలేను'—అన్నాను

నా ఆవేదనలోనుంచి కవిత్వం పుడుతోంది. కళ్లలో తుఫానులా భయం రేగుతోంది! భరించలేని తపన. ఆపాదమస్తకం కుదిపి పారేస్తోన్న చలిజ్వరం.

రోగపిశాచి కనుగ్రుడ్డులా మండుతోంది విద్యుద్దీపం ఆ మంటలో మృత్యుజ్వాల...వెలుగు భరించలేక కళ్లుమూసుకొన్నాను.

అసలీ రోగరూపంలో కెందుకొచ్చాను? ఈ పర్వతాల్లో నేగాని మరెక్కడా ఉద్యోగం దొరకదా?...ఈ ఉద్యోగానికి నేనుచేసిన పెద్దప్రయత్నమేమిలేదు. పిలిచి పిల్లనిచ్చిన సామెతలో కొట్టుకొంటున్నా......

నువ్వేనా మహా ఊడబొడిచిన వ్యక్తివి?...... శాస్త్రి, జ్వాలా నరసింహం నీవెరిగున్న వాళ్లెంతమంది పనిచెయడంలేదు? అసలుద్యోగాలే దొరకని ఇలాంటి సమయంలో......

శాస్త్రి, జ్వాలా నరసింహం మాచ్ఖండ్ మహాశిఖరాలమీదనుంచి కేలెత్తి కేకలేశారు! డుడుమా జలపాతం స్వప్నసౌందర్యం నా కళ్లముందు మువ్వలుకట్టి తాండవించింది!

స్నేహితుల ఆహ్వానానికి తబ్బిబ్బులై, రెక్కలుకట్టుక వాలాను.

ఏవో జ్వరాలు, బాధలూ రాకండా ఉంటారా మానవులు?...అంతా చిత్రమైంది నా ప్రవృత్తి. ఏ చిన్నకష్టమొచ్చినా అది మృత్యుసమున్ముఖమైందనే తల్లడిలిపోతాను.

'చారిబాబు! నాకిక్కడ చావు రాసిపెట్టుందంటావా?' చారిబాబు ముఖంలో అవ్యక్తంగా నవ్వునీడ పడింది 'పిచ్చివాడా! ఈమాత్రందానికే ఇంత బేజారెత్తిపోతావా? రేప్పొద్దుట, ఇంజనీరుగారికోసం జీపు వెడుతుంది. అందులో నిన్ను విశాఖపట్నం చేర్చేబాధ్యత నాది.'

అన్న హామీ చేత్తోపుచ్చుకొని, హృదయంలో దాచుకొన్నాను

'ఇప్పుడెంతయింది?'

నా గొంతులో నీరసం మాటాడనివ్వడంలేదు. ఐనా గొంతు పెగుల్చుకొంటున్నాను.

'ఏడుగంటలయింది' చారిబాబు టైముచూసి చెప్పాడు 'బార్లీ ఎక్కువగా తాగమన్నాడు డాక్టరు! మందువేసుకొంటావా?'

చారిబాబు గొంతులో ఆప్యాయత నేనెలా పుణికిపుచ్చుకోను? అతని ఋణం నేనెలా తీర్చుకోను? స్నేహానికి ప్రాణం ఇవ్వాలంటాడు చారీ.

ఇక్కడీ స్వల్పకాలంలో నా బతుకున అంత ప్రముఖపాత్ర వహిస్తాడనుకోలేదు. శాస్త్రి, జ్వాలా నరసింహంమీద ఆశలు పెట్టుకొచ్చిన నాకీ చారిబాబు సుహృదయం ఈ కొండకోనల్లో, ప్రకృతి నిట్టూర్చిన గాడ్పులో దొరుకుతుందనుకోలేదు.

గాలి బాగా రావాలని కాబోలు కిటికీ రెక్కలు తెరిచాడు. దట్టంగా చీకటి! పగలంతా ఏ కొండగుహల్లోనో తలదాచుకొని రాత్రి బయటపడినట్టు—గాలి రివ్వున వీస్తోంది...ఆపాదమస్తకం కప్పుకొన్న శాలువలో నా చలికి చావులేదు! మరింత బిగుసుకుపోసాగాను.

ఈ పుణ్యమంతా చారీదే...ఈ గది, శాలువ సమస్తం నేనుపశమన పొందుతోన్న సుకృతం అంతా చారీదే!......

ఈ గది నానుకొన్న వరండాలో, దయ్యాలుండేవని, ఎవరూ ఈ పక్కకి రావడం మానేశారు.

చారీబాబు దయ్యాల దురాక్రమణను, జయించి, ఇక్కడ కాపురం పెట్టాడు.

'అంతా నన్ను చూసి భయపడుతున్నారల్లే వుంది! నేనేం పాపం చేశాను? నవ్వుతూ పేలుతూ తిరుగుతోన్నప్పుడు చుట్టూ ముసిరే స్నేహితులంతా, ఇప్పు డేమూల దాక్కొన్నారు? నా జ్వరం చూసి......'

చారీబాబుమాత్రం అన్నింటికీ తెగించినమనిషి! రెండు సంవత్సరాలు కొండప్రాంతంలో చక్కని అనుభవం గడించాడు. అప్పుడప్పుడు దొరగారితో వేటకుకూడా వెళ్ళావంటున్నాడు. 'త్వరలో నిన్ను కూడా తీసుకొనివెడతా' అనే ఆశమాత్రం నాజ్వరంతో మిగిలిపోయింది!

మొదట ఉద్యోగంలో ప్రవేశించేముందు ఆఫీసులో టయింకీపరుగా సంతకాలు చేయించు కొంటూ, మస్తరువేస్తోన్న ఈ చారీబాబు తెలుగు వాడేనని భ్రమసిపోయాను. కాని తెలుగు రాదని, బెంగాలీబాబు అని తెలియడంతోనే, నాగుండె ల్నెవరో అదాటుగా నొక్కినట్టయింది!

'ఈ అడవిలో నాలాంటి మొండివాళ్లు జీవించ వలసిందేగాని, నీలాంటి సుకుమారులుండడానికి కాదు. ఈపాటి ఉద్యోగం నీ కక్కడే దొరక్కపోయిందా?'

చారీబాబు మందలింపుకి నాకు దుఃఖంఆగలేదు. పైగా అతనిమాటలు హిందీలో, నాచెవుల్ని దూసుకు పోతున్నాయ్. 'నువ్వు విశాఖనించి డుడుమా బస్ సర్వీసులో తెల్లవారకండా కారెక్కి ఎలాప్రయాణం చేసి వచ్చావు?...ఈ భయంకరమైన అడవిలో ఏదో దాక్కొని వుందని చూడ్డానికి...ఆ మహాజలపాతం వైపు కళ్లెత్తిచూడు. దీనిప్రభావం, మీ తెలుగుదేశ మంతా, వెలుగులో ముంచెత్తిపోతుంది! ఈప్రకృతిలో ఇంత భయంకరమైన బాహాటమైన సౌందర్యం నిండి, నాలుగు దిక్కులు పరచుకొని యోగతపస్సులో ఉందని, నీవు ఊహామాత్రంగా నేనా ఆలోచించావా?

నేనెప్పుడూ ఆలోచించి, హృదయాన్ని చించుకోలేకనే, పరుగెత్తుకొచ్చాను. జనపదాలకి దూరంగా పారిపోయి, 'అంసం' మహాయోగ తపస్సులో, క్రూరజంతువుల క్రూరత్వాన్ని నిశ్శబ్ద భయానకతని సముద్రంలో బడబానలమల్లే కడుపులో పెట్టుకొని పాలించుకొంటోంది అడివిని...ఈ అడవి చూడాలనే తపాతపా ఇంతదూరం లాక్కొచ్చింది!

తొలిసారి ప్రయాణానుభవంలో, నామీద నాకే జాలి, భయం, అసహ్యం, ఆవృతి — అనేక భావాలతో ప్రకంపించిపోయాను.

చారీబాబు కిటికీముందు కూచుని సిగరెట్టు పొగ వదులుతున్నాడు. అతనికళ్లు ఎవరికోసమో, వెదకు తున్నట్టు, నిరీక్షిస్తున్నట్టు కనిపిస్తున్నయ్!....

నాప్రయాణం పూర్తిగా నాకళ్ళకు కట్టుకొం టున్నాను......శృంగవరపుకోటనించి నిర్జనత్వం, అరణ్యం ఆరంభమైంది. అక్కణ్ణుంచి కారు వేగం కూడా శృతిమించిపోయింది!

కొండలు పిల్లగెంతు లేసుకుంటూ ముందుకు పోతున్నయ్! చెట్లు చేమలూ, మహావేగాన్ని తట్టుకో లేక, వెనక్కి విరిగి పడిపోతున్నయ్!...ఆ వేగంలో ఏదిశగా కొట్టుకపోతున్నానో అర్థంకాలేదు.

దూరపు కొండల నునుపు, ఆకాశంలో తల దాచుకోవాలనుకొనే శిఖరాలూ, వెర్రిగా పిచ్చిగా పెంచుకొన్న జడల్లా చెట్లూ చేమలూ తప్ప అడవిలో ఏముంటుందనుకొన్నాను.

ఊహలకి రూపందిదుతూ ప్రత ంకి అడివి కారులో కూచున్నంతసేపూ, నాఅవస్థ నా ఎదురుగా కూచున్న ఆ అమ్మాయి ముసిముసినవ్వుల్లో మూలిగింది!

కారులోంచి తలబయట పెట్టి చూద్దామనుకుంటే ఝుంఝామారుత వేగానికి, తల ఎగిరి ఎక్కడ పడిపో తుందో? మళ్ళీ తల వెదికి తెచ్చుకోడానికి కారాపుచేసి పరుగెత్తాలి!

'మీ రెప్పుడూ ఇదివరలో ప్రయాణం చేయ లేదా?' అంది ఆ అమ్మాయి. ఆవిడ కిప్పుడిది ఎన్నో అనుభవమో?...'నే నిదివరకెప్పుడూ ఈ ప్రాంతాలకి రాలేదండి!' అన్నాను. ఆవిడ పక్క కూచున్న ముస లాయన, తండ్రి కాబోలు నావైపు అదోలాచూశాడు.

ఆ అమ్మాయి ఏ అరమరికా లేకండా నిశ్చింతగా మాట్లాడసాగింది. అక్కడి ప్రకృతి విషయం...జాలా పుట్ లో దిగిపోతారట! ఎక్కడో, ఏదో పల్లెటూరు చెప్పింది అక్కణ్ణుంచి, విశాఖ వచ్చినట్టు — మాచ్

ఖండ్ నుంచి; జాలాపుట్ కేంద్రానికి మారినట్టు— ఏదో సోదిలా చెప్పుకుపోతోంది...

గాలి ఆవిడ మాటల్ని ఏ అనంతదూరతీరాలకో మోసుకుపోతోంది. ఛటుక్కున ఒకచోట ఆగి:

'మీదే గ్రామం?' అంది.

'మీకు తెలీదులెండి! గజపతిరాజపురం అని మారుమూల గ్రామం' అన్నాను.

ఇంత మంచిపేరు ఏ మహాపట్నానికో ఉంటుంది కాని...అనే ఆవిడ భ్రమని వమ్ముచేస్తూ...

'ఓహో! అదా?' అంది—

ఏదో తెలుసున్నట్టే! ... మా ఊరిపేరు చుట్టుపక్కల ఉండే పట్నాలవారికే తెలియదు

'మీ రీ పర్వత వాతావరణాని కలవాటుపడ్డవారల్లే వుంది.' నా ప్రశ్న అందుకొని సమాధానంగా చిరునవ్వు చిందింది. చెక్కిళ్లు నవ్వినపుడు పడే సుంటల్లో హాసరసం నిలవచేసుకొని...వయసు ఇరవై దాటవని పించింది. కళ్ళలో చురుకుదనం, సంభాషణలో చాతుర్యం ఇట్టే ఆకడుతుంది!

కాస్త అలసటనిపించినపుడల్లా, ఆ ముఖంలో దేనికోసమో వెదికేవాణ్ణి...చిక్కని చిరునవ్వు పెదవుల్నించి రెక్కలు విప్పుకొని ఎగిరిపోయేది...

అలా ఎంతసేపు ప్రయాణం జేశామో...

సూర్యుడు నడినెత్తిన పొడుస్తున్నాడు.

'అదే అరకులోయ' అంది...'మల్బరీ చెట్లు, పట్టు పరిశ్రమ బాగా సాగుతుంది'...

బస్సు ఓ అరగంటన్నా ఆగుతుందిక్కడ.

ప్రకృతి బహిస్సౌందర్యవిశాలమైనదేదో, మానవుల దృక్పథాని . కందనిచోట, దాని, ఏకాంత తపస్సు...

'ఆ చెట్టు క్రిందికి రండి! మీరు భోజనం తెచ్చుకొన్నారా? లేకపోతే, మాతో చెయ్యండి'

నేను తెచ్చుకొన్న ఆహార పదార్థాలతో చెట్టు క్రిందికి చేరాను.

'కారు వెళ్ళిపోతుందేమో?'

'మాచ్ ఖండ్ కి నడిచి వెడుదురుగాని లెండి!...' అంది నవ్వుతూ ... ముసలాయన లేకండాచూచి, 'ఏమండీ? వారు మీ నాన్నగారేనా?' అన్నా.

'ఆ సందేహం మీ కెందుకొచ్చింది?...' నవ్వబోయింది. విచారం మేఘంలా నవ్వు చుట్టూ కప్పేసింది.

'కారు! నేను వారితో ఉంటున్నా ... అంటే పోషణలో ఆయన నీడకింద తలదాచుకొంటున్నా...'

నేనాశ్చర్యంతో క్రిందుమీదయ్యాను. ఐనా లోకానికి విరుద్ధం కాదుగా!

'ఇప్పుడు మీకు బాగా అర్థమైందా?...ఒక కంపెనీ విశాఖనించి, మాచ్ ఖండ్ కి సామాన్లు చేరవేయడానికి లారీలు కంట్రాకు చేసింది. ఆ కాంట్రాక్టు బేసిస్ కి ఆయనగారిని మేనేజరుగా వేశారు కంపెనీ వారు అదీ సంగతి...'

'ఐతే మీరూ మాచ్ ఖండ్ కి రాకూడదూ?' అన్నాను. 'ఇప్పట్లో రావడం పడదులెండి! వస్తే మీ ఆఫీసులో తప్పకండా కలుసుకొంటా'

ఆవిడ ఏ విషయంలోనూ మడిగట్టుకూర్చో లేదు. స్వేచ్ఛాహృదయంతో అన్ని విషయాలు తరచి తరచి మాట్లాడింది.

నేనే అంత చొరవగా చొచ్చుకుపోవడానికి సందేహించాను.

కారు హారన్ మోగేసరికి ఉలిక్కిపడి లేచాను. వెళ్లి కారులో కూలపడ్డాం. చక్రాలు ముందుకు దొర్లాయి.

భావప్రపంచం ఒక్కసారి గుభిల్లున క్రిందికి దూకినట్టుంది అరకులోయ—ఎన్నాళ్లనించీ పర్వతాలిలా పతితమైన హృదయంలా, రాయిగా శపింపబడ్డ రాతిసత్వంలా కొండవాగుల్ని కన్నీళ్లు చారికల్లా కట్టించుకొన్నాయ్!...ప్రతిక్షణం ఒక మహామాయ ఉత్పన్నమౌతుంది ... ఉదయ సంధ్యా కిరణాల సువర్ణానికి కొండలు గీటురాళ్లు ... సౌందర్యమంతా శ్రుతువుల్నించి తలదాచుకొందీ లోయలో...

'మీకు భావనాశక్తి కావ్యశక్తి ఉంటే, ఈ ఉదయసంధ్యల ప్రశాంతవాతావరణంలో, ఏకాంతంగాకూచుని, ఎటువంటి మహాకావ్యాలు వ్రాయగలరో, ఆలోచించండి!'

ఆవిడ అంటోంది—

'నీ చుట్టూ ఉన్న ఈ మహాప్రకృతిని చూచి ఆనందించలేని నీ బ్రతుకెందుకు?' అన్న సరోవరకవి వసుధ్వనవస్తుమాటలు స్మృతిపథంలో మెరవకుండా ఎవరూ ఉండలేరు.

ఈ జన్మకీ జీవితానికీ ఇది చాలనిపించింది. లేలేతగా మబ్బుపట్టిన ఆకాశంలో నా హృదయం ఉద్వేగంగా పొంగింది ఎటుచూసినా పచ్చని వాతావరణం కళ్లలో కాలుష్యాన్ని ప్రక్షాళిస్తున్నాది.

అడవి గర్జిస్తోన్న క్రూరసత్త్వాల కంఠాల్లోనుంచి వినిపిస్తోన్న భయంకరధ్వానం, ఎప్పుడైనా దారి కడ్డంగా రావచ్చు...

'పగలేమంత భయంలేదండి! చిరుతలూ, సింహాలూ...' అవేమంత పెద్ద లెక్కలోకి రానట్టు చెప్పుకుపోతోంది.

అడివి విశేషాలు, జరిగినవీ, జరగాలిసినవి ఎవరి గొంతులోనుంచేనా వినిపిస్తాయేమోనని చూశాను. కాని, వాటి సంగతే పట్టించుకొన్నట్టు కనిపించలేదెవరూ...

ఐనా, ఈ అరణ్యసుందరి సౌందర్యాన్ని కాపాడ్డంకోసమేమో అనిపించింది క్రూరత్వం—

కొండల్ని పగలగొట్టి, ఇంజన్లునడిపించి, ఇక్కడీ బాట ఏర్పరిచిన కార్మికుల రుధిర స్వేదధార ఇంకిపోయిన గుండెలమీదనుంచి పరుగెడుతోన్న కారు...

'ఇంత రోడ్డు ఎప్పుడు వేశారండి?' అని ఎవరేనా, అంటే 'అద్బే ఏవుంది?' అని చప్పరించి, 'డబ్బండి...డబ్బు...కొన్ని కోట్ల రూపాయ లీరోడ్డు మీద పారబోశారు' అంటారు.

ఎక్కడో వాళ్లు దిగిపోయారు.

చల్లని మంచినీ ళ్లెక్కడేనా దొరుకుతాయేమోనని చూశాను దాహంతో నోరెండుకుపోవాలే గాని...గుక్కెడు నీళ్లు దొరకవు.

'వే టు ది ఫారెస్ట్' అనే దయ్యాలంతలేసి ఇంగ్లీషు అక్షరాల, బోర్డు రాతుసిలా వేలెత్తి చూపిస్తోంది మహోమృత్యుమార్గానికి!...

ఫారెస్టు ఆఫీసులు చాలా కనిపించాయి దారి పొడుగునా...ఫస్ట్ గ్లేడ్, సెకండ్ గ్లేడ్...ఇవన్నీ అడవిలోకి చూపించేదారులు ... తిరిగి రోడ్డుమీదికి లాక్కొచ్చి వదిలే దారులు...

ఇదీ స్పష్టాస్పష్టంగా మనోఫలకంమీద గోచరమౌతున్న ప్రయాణానుభవం...

మాచ్ ఖండ్‌లో అడుగుపెట్టేటప్పటికి, ఐదు దాటుతోంది!

కమ్ముకొస్తోన్న అరుణరక్తంతో తడిసిపోతున్న కొండలు...ఆయాసంగా వగరుస్తోన్న ప్రకృతి... చీకటిముసుగు పైకి లాక్కోవడానికి ప్రయత్నిస్తోన్న ఆకాశకాంత...ముసుగును తొక్కి పట్టుకొంటోన్న పర్వతాలు...లోయలోకి దిగజారిపోతోన్న కాంతి వసనాలని, సిగ్గుతో పైకి చేదుకొంటోన్న ప్రకృతిశ్రీ..

వళ్లంతా కుదుపు, గాలివేగం...ఎండాకొండనక చేసిన ప్రయాణం .... నరాల్లో ఘనీభవించిన రక్తం ... వీటన్నిటినించీ విముక్తి పొందడానికి... విశ్రాంతి కావాలి!

ఆఫీసులో నా ముఖం కనిపించింది చిందరవందరగా...రెమింగ్‌టన్ మిషనుముందు టకటక వేళ్ళని నృత్యంచేయిస్తున్న శాస్త్రి, నావైపు అదోలా చూశాడు. ఆఫీసు ఎకవుంట్లలోనుంచి, జ్వాలా నరసింహం తలెత్తిచూశాడు.

దాంతో పదిజతలకళ్లూ పలకరించాయి.

'మాతో భాగం పంచుకోవచ్చిన జంతువువా?' అన్నట్టు.

'ఈ అడవిలో చావుబ్రతుకులమధ్య అల్లాడిపోతున్న మాతో ఈ పోరాటానికి నీవూ భాగస్వామివా?'

'మానవప్రపంచానికి, నూటయాభయిరెండు వందలమైళ్లు దూరంలో ప్రకృతిని సాధించి, విశ్వోపకృతికోసం విద్యుత్తు పుట్టించేందు. కిక్కడ యోగ తపస్సులో ఉన్నాం.'

అన్నికళ్లలోనుంచీ అన్నిప్రశ్నలూ, ఓదార్పులూ, నిట్టూర్పులూ వెలువడుతున్నయ్!...

నా కళ్లు తిరుగుతున్నయ్! నిలబడలేకపోయాను. శాస్త్రి వచ్చి చేయిపట్టుకొన్నాడు.

'కళ్లు తిరుగుతున్నాయా?'

'ఊహుఁ'

'మీ అమ్మా నాన్నా రానిచ్చారా?....పాపం! నౌకరీ...రానీకేంచేస్తారు?'

'మీరంతా ఉన్నారుగా! మీతోపాటే నేనూ'

'నీకు ఆర్డరు టైపుచేసింది నేనే!'

గర్వం కళ్ళలో తొణికిసలాడింది.

'మా అమ్మా నాన్నా వెళ్ళమని పోరుపెట్టారు. మీరు కొండశిఖరంమీదనుంచి వేసిన కేక వినిపించింది. నేను రెక్కలు గట్టుకవాలాను. దారిలో, ఏం అడవిరా భగవాన్! అనిపించింది.'

'ఇక చాలించు అక్కణ్ణుంచి మహాప్రయాణం చేసి వచ్చిన ప్రతీవాడికి పిచ్చెక్కుతుంది అందులో సందేహంలేదు'—అని.

'ఇంజనీరుకీ, ఆఫీసరుకి ముహం చూపించావా?' అన్నాడు.

'ఇంకాలేదు. ఇప్పుడు నేనెవర్నీ చూడను!... బడలిక—అలసట పోయేలా నిద్రపోవాలి!'—

అఫీషియల్ క్వార్టర్సులోకి దారితీశాం.

అప్పుడే చారీబాబు ముఖం చిరునవ్వుతో సాక్షాత్కరించింది!

2

'ఏమిటిటి? దీర్ఘాలోచనలో పడ్డట్టున్నావు? నిద్రపోతున్నావా?' చారీబాబు కుర్చీనించి లేచొచ్చి, నేను నెమరువేసుకొంటున్న స్మృతిపథాల్లోనుంచి మేల్కొల్పుతూ అన్నాడు...

'ఇక్కడికెలా వచ్చిపడిందీ...జ్ఞాపకంలో...'

'నిద్రపో! అనవసరంగా మెదడుకి పని చెప్పకు.' ప్లాస్కులో బార్లీ, గ్లూకోజు కలిపి ఇచ్చాడు.

'మీ కనవసరంగా శ్రమిస్తున్నాను. మీ ఋణం...'

నా కళ్ళలో నీరసంగా కృతజ్ఞత మెరిసింది...

బార్లీ తాగడానికి వెగటనిపించింది. ఐనాతప్పదు.

'ప్రొద్దుట్నుంచీ, నారింజకోసం తిరిగాను... ఎక్కడా...'

'చారీబాబు! నిన్నీ అడవిలో, నా కోసమే దేవుడు పడేశాడు.' ఆపత్కాలంలో, ఆర్తహృదయం నించి వెలువడేమాటలే నా నోటినించి వెలువడుతున్నయ్...కాని, చారీబాబుకి అవి వినడమంటే, ఇష్టంలేదు. అది మానవధర్మంలో శతాంశమాత్రమే? నేను చేయగల్గిందేవుంది? నీ కన్నీళ్ళు తుడవడాన్ని ప్రయత్నిస్తున్నా, అంటాడు చారి.

నేనొకందుకొస్తే, ఒకందుకయింది...

శాస్త్రి, జ్వాలా నరసింహాం ఆగుకుంటూ రనుకొని వచ్చినవాణ్ణి ఈ చారీబాబు కళ్ళలో మెదిలిపోతున్నా.

'ఏదో ఉద్యోగం చేసుకోనీకుండా, ఈ జ్వరం నీ మీద నే పగసాధించాలీ? నువ్వొచ్చి నెలదాటిందా? కర్మ...'

అంతా కర్మసిద్ధాంతంమీద ఆధారపడి వున్న మానవత, అభ్యుదయం ఏంసాధించగలుగుతుంది?...

చారీబాబు ముఖంమీద చిరునవ్వునీడలో ఒదిగి నిలుచున్న మధురస్మృతి ప్రణయం మెరుగుల్తో నాలో కలవరించింది—

'మా వాళ్ళకి ఉత్తరం రాయాలి! కార్డుంటే తెచ్చిపెట్టు చారీబాబూ!'

నా పరిస్థితి కొస్త ఇంటికి తెలియజేదామని...

'రేపెలాఐనా, విశాఖ పోతాంగా! అక్కడ ఎలా వీలైతే, అలా చేసుకోవచ్చు. అసలే కంగారుపడి పరిగెత్తుకొస్తారు...బోలెడంత ఖర్చు...ఎవడు తిన్నది?'—

'నా జీవితంమీద ఇంత ప్రభావం ప్రసరిస్తుందనుకోలేదు నీ పేరు! చారీబాబు అనే నీ పేరు నా శిలాహృదయంమీద చెక్కుకోడానికి ప్రయత్నిస్తాను.'

'కొంచెంసేపు విశ్రాంతి తీసుకో! నేను వెళ్తున్నా.' బయటేదో చప్పుడైంది. చారీబాబు చీకట్లో కలిసిపోయాడు. తర్వాత నల్లనినీడ అతన్ని వెంటబెట్టుకొని పోయింది. ఆ నీడలో ఏ కోరిక దాక్కుందో ఎవరికీ అర్థంకాదు!...

ఒక నిట్టూర్పు విడిచాను...నీ హృదయం మహోన్నతమైన శిఖరమే కావచ్చు. కాని చారీబాబు! అది నేనెక్కలేను. జారి అధఃపాతాళానికి క్రుంగిపోతాను! దానిచుట్టూ తాండవిస్తున్న చీకటిలోమాత్రం నీకెన్ని దూషణలు వినిపిస్తున్నయో! వాటన్నింటినీ సిగ్గుతో, చీదరతో పెదవులమీదినవ్వుతో తుడిచిపారేస్తావు... నీతో వెళ్ళిపోయిననీడతో నీకేమిటి చీకటిసమస్య?...

* * *

మెదడు మళ్లీ గతంమీద పొదగడం మొదలు పెట్టింది—వెళ్లీ వెళ్లడంతోనే, రూపాయలూ పైసలు కూడికలూ తీసివేతలూ ముందు పారేశారు! వాటితోనే సాయంకాలందాకా. శాస్త్రి రెమింగ్టన్ మీద అక్షరనృత్యం చేస్తూ భావసౌందర్యం ప్రసరించేవాడు. జ్వాలా నరసింహం, డిస్పాచింగ్ క్లర్కు...ఎంత పోష్టింగయినా అతని చేతిమీదనుంచి జారుకోవాలిసిందే!

ఇక చారీబాబు! కొండజాతివాళ్లతో పని... వాళ్ళచేత త్రవ్వించడం, పూడ్పించడం ..ఆమట్టిలోనించే ఏదో పుట్టించడం—

ఇక్కడేవో గనులున్నాయట...పరీక్షించడానికొస్తుంటారు అనేవాడు చారీ!...

'నిన్ను డుడుమాజలపాతం దగ్గరికి తీసికెడతా'.. అనేవాడు—ఈక్షణంవరకూ పడలేదు. ఇక్కడికి రెండుక్రోసుల దూరమున్నా వుంటుంది...దారంతా అడివి...ఒక్కడూ బిక్కుబిక్కుమంటూ వెళ్లితే, ఇంక తిరిగిరాడు. ఏ క్రూరజంతువూ మీద పడవక్కర్లేదు. భయంలోనించే, అతనిమృత్యువు పుడుతుంది—

ఒకఆదివారం అంతాకలిసి వెళ్లాలనుకొన్నాం. దొరగారిదగ్గర తుపాకి పుచ్చుకొంటానన్నాడు చారీబాబు!... ఇంతలోనే, నన్నిపిశాచం ఆవహిస్తుందనుకోలేదు!...

ఆఫీసరుకూడా నాపట్ల ఏదో అవ్యాజమైన అనురాగంతో ఉండడం నన్ను మరింత ఉత్తేజపరిచింది. 'పాపం అనారోగ్యంగా ఉండి, ఈ వాతావరణాన్ని తట్టుకోగలవా?' అని జాలిపడ్డారు. నాకు తప్పలేదన్నాను. తల్లీ, దండ్రీ అనుభవిస్తున్న నికృష్టదశ, నా యీవుద్యోగం—అంతా ఒక అంతర్నాటకంలా వుంది, నాకు!—'మా యింట్లోవాళ్లు ఆనందబాష్పాలు రాల్చారు నా యీఉద్యోగానికి' అని సిగ్గుపడుతూ అన్నాను అందరితో—

ఒకరోజు నా గదిలోకూర్చుని, నా అదృష్టాన్ని పొగుడుకొనే పదాలు వెదుక్కుంటూంటే, నాకళ్లు ఆనందంతో నృత్యంచేశాయి. ఏ అదృశ్యహస్తాలో నాకళ్లు తుడవడానికి కాబోలు చూచుకుంటున్నాయి—

నాగొంతులో సుడితిరుగుతోన్న సంగీతం ఒక్కసారి పెల్లుబికింది. అప్రయత్నంగా ఏకొండసానువులోన్న ఒరసుకొని ప్రవహించసాగింది...

అప్పుడే తనగదిలోకి వెళ్లిపోబోతున్న చారీబాబు నాదగ్గరకొచ్చి కూలబడిపోయాడు.

'హిందీపాట లేవయినా ఉంటే పాడండి! నామత్తు వదిలిపోతుంది' అన్నాడు ఇంగ్లీషులో...అతనేంమాట్లాడినా, ఇంగ్లీషులో, పోతే హిందీలో—

'మీ కంఠంలో నినదిస్తున్న గానం. సైగల్ని హృదయపూర్వకంగా ఆహ్వానిస్తుంది'—

బైజూబావరాలో సంగీతం విని తన్మయం పొందాడు.

'మీరు గాయకులని నాకు తెలీదే? సంగీతానికి నాప్రాణం ధారపోస్తా—ఆఖరికి పెద్దపులి గాండ్రింపులోనూ నాకు సంగీతం వినిపిస్తుంది'

'పెద్దపులి అరుపా? ఐతే ఏపలకమీదన్నా గాజుపెంకుతో చేసే, గరగరశబ్దం మీరు వినగలరా?'

'అబ్బ...ఒక్కక్షణం భరించలేను ఆగరగర...?

మీరు సాహిత్యంలో, ఏవేనా, చదువుకొన్నారా? కనీసం అభిరుచన్నా...?

'అలాంటి దేంలేదు...'

'మీరు శరత్ పేరు విన్నారా? మీ బెంగాలీ తత్వాన్ని కాచివడపోసిన మహారచయిత...విశ్వజనీనమైన ఆ తత్త్వం మా తెలుగులో చదివి, తెలుగువాడే అనుకొంటారు'—

'ఆయన పేరు విన్నానుగాని, ఏంచదవలేదు! అంత గొప్పవాడా?

ఆశ్చర్యపోయాను. తమ దేశీయసాహిత్యంలో రచయితయొక్క స్థానం గుర్తించని, జాతీయుడొకడున్నాడంటే...

ఏం ఎందుకుండరూ? అందరికీ కావాలేమిటి? ఈపాటి మీమాంసలూ, సాహితీప్రశంసలు...అనిపించింది...

ఏజాతి తన జానపదసాహిత్యం, సమకాలీన సాహిత్య ప్రభావంలో భాసిస్తున్న వ్యక్తుల్ని గుర్తించలేదో, దాని కభ్యుదయ మెక్కడ సాధ్యం?.

పెద్దపులిగాండ్రింపులో సంగీతం వింటోన్న చారీబాబు, పలకమీద గరగర వినలేక నరాలు కుంచించుకు పోతాయి. ఐనా, శరత్తుని చదవేలేదంటాడు... దానిమీద అభిరుచి లేదన్నట్టూరుకొన్నాడు. ఆ అభిరుచి ఎందుకులేదో ఎవరిని ప్రశ్నించడం?...

అప్పట్నుంచీ, చారీబాబుకీ నాకూ పరిచయం పెనవేసుకుపోయింది. సంసారసారం తెలియనిమనిషి... చిత్రమైనవ్యక్తి...ఇతనితో నాకేమిటి స్నేహం?... అతని వ్యభిచారం చూస్తే తల పగిలిపోతుంది...ఎంతసేపూ దహించే కోర్కెతో వేదనపడేవ్యక్తి

'మీరెందుకు పెళ్ళిచేసుకోలేదు?' ఒకనాటి నా ప్రశ్న...

'బజారులో అన్నివస్తువుల్లాగే అదీ దొరకుతుంది కనక' అంటూ పకపక నవ్వేశాడు.

తర్వాత బాధగా నిట్టూరుస్తూ, 'నాకెవళ్లూ లేరనుకోకు! మా దేశంలో నాకోసం ఒక ప్రియురాలు ఎప్పుడూ ఎదురుచూస్తూ వుంటుంది! ఎప్పుడువెళ్ళినా నా పాదధూళి తీసుకొంటుంది. ఏదో సంసారం చేసుకొంటోంది భర్త తాగుబోతు...ఆమధ్య ఒక మగపిల్లవాణ్ణి కన్నట్టు తెలిసింది. పిల్లవాడికి ఆశీస్సులతో కొంతడబ్బుకూడా పంపాను...డబ్బుకిబ్బందిగా వున్నపుడు ఉత్తరం రాస్తుంది. మా అగర్వాల్ ద్వారా... ఆయనకే డబ్బుపంపిస్తా...అగర్వాలంటే మా వేలు విడిచిన మావయ్య...ఆవిడ భర్తకీ నాకూ చిన్నప్పట్నుంచీ ప్రబలశత్రుత్వం...ఆ పగ ఏనాటికైనా సాధించాలి! ఐతే, నా ప్రియురాలి ఆటంకం కన్నీళ్లు, మాంగల్యం...'

'ఆవిడ వ్యభిచరించిందా నీతో?' అన్నాను. కళ్లలోకి సూటిగా చూస్తూ.

ముఖం చిట్లించుకుని, అసహ్యంగా చూస్తూ, 'ఛీ! నీకిదా అర్థమైంది? నీనోట ఆమాటనాలని ఎలా అనిపించింది?' అన్నాడు.

నా తల క్రుంగిపోయింది, అలా భావించుకొన్నందుకు—భర్తఉన్నా తనతో ఏదో ప్రేమ నటిస్తుందట! అక్కడికివెళితే ఒక్కరోజన్నా గడపకండా గడప దాటనివ్వదట?...ఏమిటీమాటలు? అది వ్యభిచారం కాదంటాడు...తన ప్రియురాలు మహాపతివ్రత!

నాముఖంమీదికి నవ్వు తోసుకొచ్చి, చారీబాబుని చూడగా నల్లగా మాడిపోయింది?

'అతనితో స్నేహం ప్రమాదంసుమా!' శాస్త్రి, జ్వాలానరసింహం హెచ్చరిక చేశారు! నాకు తెలుసు—అందులో స్వార్థం—ఐనా, నేనంత అజాగ్రత్తగా లేను! నావల్ల చారీబాబుకైతే, వ్యయమే గాని, లాభం లేదు!

పదిరోజులకి ఉత్తరం వచ్చింది ఇంటిదగ్గర్నుంచి. ఏ పరిస్థితిలో ఇల్లు వదిలిపెట్టి వచ్చిందీ అప్పటిగ్గాని నాకు గుర్తురాలేదు. పండక్కియింటికొచ్చిన అక్కయ్యమెడలో వస్తువులు తాకట్టుపెట్టి నన్ను సాగనంపారు ఉద్యోగానికి!

ఈ ఉత్తరం చూసేసరికి హృదయం చివుక్కుమనిపోయింది. మానవుల్లో ఇంత నీచానికొడిగట్టే దానవత్వముందా? అనిపించింది. నాన్న వ్యంగ్యంగా వ్రాసినవాక్యం కొట్టొచ్చినట్టు, ఉత్తరాన్నంతనీ దహిస్తున్న ఆర్థికాభ్యర్థనతో నిండిపోయింది జీతాలు రావడానికింకా ఇరవైరోజులు పనిచేయాలి! ఈలోపులో అక్కడి పరిస్థితులు తారుమారయితే...

వేనా ఉత్తరం పట్టుకొని, శాస్త్రి, జ్వాలానరసింహాలదగ్గరికి పరుగెత్తాను. మా బావని నిందించడం తప్ప వాళ్ళు చేయగల్గిందేమీ లేకపోయింది! పెదవి విరిచారు! 'ఏభయి రూపాయలు సహాయం చేయమంటే మాటలా?'...

వాళ్లముందు ఒక్కక్షణం నిలదొక్కుకోలేకపోయాను డబ్బుండికూడా ఇవ్వలేని దుస్థితిలో వున్నారు? పాపం!...'వీడికిస్తే, తిరిగివ్వకపోతే, మనగతేంకావాలి?' అన్న ధోరణిలో వున్నారు.

ఎవరేనా, ఈ సమయంలో ఏభయి రూపాయలిస్తే, కొండశిఖరంనుంచి, లోయలోకి పతనమైపోవడానికి సిద్ధంగా వున్నా. ఏకాంతంలో ప్రత్యక్షమై భగవంతుడు, 'ఏభయి రూపాయలు తీసుకొని, నీ అవసరం గడుపుకో! నేను ప్రత్యక్షమైనట్టు ఎవరికీ చెప్పకు' అని చెప్పినా, నేను సిద్ధంగా ఉన్నాను కాని, ఏది? ఏదీ జరగదు!

నా కాలెక్కడికి సాగిపోయిందో. ఊరు కొద్దిగా దూరంలో కనిపిస్తోంది. పడమటికొండపై అందాలు!...

స్వర్ణారుణ కిరణాలు కరిగించిన, కొన్ని కోట్ల రూపాయల విలువచేసే, బంగారం కొండలకి పూత పెడుతోంది. మిగిలింది పర్వతాంచలాల్నించి జారి లోయల్లో ప్రవహిస్తోంది! ఈ దృశ్యాలు చూసి, ఆకలి దప్పుల్లేకుండా ఆనందించవచ్చు...

నేనలాగే ఓ పెద్దగుట్టమీద నిలిచి చూస్తున్నా. ఆకాశంలో తలదూర్చి మేఘాల్ని చీల్చి పారేస్తోన్న చెట్లూ, కొండకొమ్ములూ తప్ప వేటితో స్నేహం?...

నాదృష్టికి కింపుగా, అల్లంత దూరంలో రెండు విగ్రహాలు కనిపించాయి నన్ను రమ్మని సైగ చేస్తూ...

దూరంనించే పోల్చుకొన్నా చారీ బాబని... పక్కనున్న నల్లని నిగనిగలాడే విగ్రహం ఎవరో దగ్గరకు చేరితే నేగాని తెలిసింది కాదు !....

ఆ నల్లని విగ్రహం చూపులు నల్లగా, నాకళ్లని ఢీకొని తూలిపడ్డాయి, కొండవాగు తరంగాల్లో—

ఆ విగ్రహం అక్కడుండడానికి సందేహించాను-

'ఈ విగ్రహం ఎవరూ ?'

'ఇక్కడిదే కొండవాళ్లు...కాని వాళ్ల నీచత్వమూ మొరటుదనం లేని మనిషి...ఆ కళ్లలో నీకేం సౌందర్యం కనిపించడం లేదూ? అందులోనుంచే, హృదయాన్ని తొంగిచూడవచ్చు......' అన్నాడు చారీబాబు

'పూసల పేరులూ, అవీ లేవేం ? కొండదానిలా లేనే లేదు. ఏదో శాపం అనుభవిస్తున్న...'

'నిజం...నీవు చెప్పింది అక్షరాలా నిజం... ఒక దేవకన్య అనుకో'

ఈ విగ్రహానికి సిగ్గు బిడియా లున్నాయా ? దయాదాక్షిణ్యం కడుపులో ప్రేవులూ అంటూ ఉన్నాయా ? నిగనిగ లాడుతూన్న వళ్లు....పుష్టిగా ప్రతీ అవయవం చుట్టూ సుడి తిరుగుతోన్న యౌవనం. కొండల్లోనుంచి పుట్టిన సెలయేరులాంటి కన్య...... హాయిగా ఆహ్వానిస్తోన్న వయసు...

'అందరిలాంటిది కాదుకా దీ రీటా...రీటా అంటే నేను పెట్టిన పేరు......ప్రభుత్వనాణెం చూసే సరికి, వీళ్ల కళ్లు మిలమిల మెరిసిపోతాయి. దాంతో ఏది కావలసినా ధారపోస్తారు'

'నాకు పులిగోళ్లు కావాలి తెచ్చి పెట్టమను— ఎంత కావలిస్తే అంతా ఇస్తా' నా చేతిలో కాగితం రెపరెపలాడింది—

'ఏమిటా ఉత్తరం ?'

చారీబాబు దృష్టిలో పడిన ఈ ఉత్తరం మోక్షం పొందుతుందేమో ? చిన్నప్పట్నుంచీ ఎరిగున్న శాస్త్రీవాళ్ళే పెదవివిరిచినపుడీ చారీబాబు నా అనామకత్వానికి ఏభయి రూపాయలు ధారపోసి కన్నీళ్లు తుడుస్తాడా ?... ఈ ఉత్తరంలో మా పరువు ప్రతిష్ఠలకి భంగం కలిగే, వ్యవహారమేదేనా ఉంటే ఎంత సిగ్గు ?—

ఉత్తరం చదివి అర్థం చెప్పాను.

'ఇక్కడ క్షేమంగా ఉన్నామని, అబద్ధం చెప్పడం నా కిష్టం లేదు. నీవు వెళ్ళినప్పట్నుంచీ మరింత ఇంట్లో అయోమయం—అక్కయ్యని తీసుకెళ్లడానికి బావ వచ్చాడు. దాని వంటిమీద నగల కోసం నిర్బంధించాడట ! తమ్ముడికి నెల జీతం రాగానే పంపిస్తా దూరుకోండంతవరకూ అందట— ఆ నగలు, నీ ప్రయాణానికి తాకట్టు పెట్టినట్టు నాకు తెలియకపోలేదు. అక్కా బావ దెబ్బలాడుకొన్నారు. బావ అనరాని మాటల్తో అక్క గుండెని గాయపరిచాడు. ఆత్మాభిమానంగల ఆడబిడ్డ నూతిలో పడబోతే పట్టుకొన్నాం. మన ఇల్లంతా హోరుమని ఏడ్చింది. బావ ఎవరికీ చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయాడు. అక్కయ్య నగల్ని విడిపించడానికి ఏభయి రూపాయిలు కావాలి !'—

'ఐతే, డబ్బెందుకు మనియార్డరు చేయలేదు నీవింకా?' అన్నాడు చారీబాబు

'నా దగ్గరుంటే ఇంతసేపా?'

'నీ దగ్గర లేకపోతే, నా దగ్గరుంటుంది. అడగడానికంత అభిమానపడ్డావా?'

'మీ దేశం పంపాలనుకొన్నానని...'

అతని అభిమానానికి దుఃఖం పొర్లుకొచ్చింది.

మాట దేవుడెరుగును. మీ అక్కయ్య ఆత్మాభిమానంతో దహించుకుపోతోంటే, దహనం చల్లార్చుకోడానికి నీళ్లదగ్గిరికి పరుగెత్తింది...మీ బావ నైచ్యానికి ఆహుతి కావలసిందేనా? అలా ఎప్పటికీ జరగకూడదు.'

మా మాటల్లో అర్థభావాల్ని గ్రహించేందుకు రీటా కళ్లు ప్రయత్నిస్తున్నయ్! ఆ కళ్లలో, మిల మిల మెరిసే తారకలు, ప్రకృతిని మండించినపుడు ,రెండు అగ్నికణాలు, ఆ నేత్రాల్లలో స్థానం ఏర్పరచుకొన్నాయా అన్నట్టు—

నాలో తీరిపోయిన సమస్యానందం...రీటాలో సౌందర్యాన్ని అన్వేషించేందుకు పూనుకొంది.

'బయల్దేరు. ఒకవేళ పోస్టాఫీసు తెరిచివుంటే కట్టేద్దాం' అని చారిబాబు లేచాడు. రీటా కూడా ఏదో ఆలోచిస్తున్నదల్లా లేచింది. నేను ఉక్కిరిబిక్కిరిగా లేచాను.

నిస్సార్ధమైన ఒక మానవ హృదయం నాలో గంటలు కొడుతోంది

రీటా తీస్తోన్న పరుగులో రమిస్తోన్న వాంఛాతప్తమైన సౌందర్యం, ఏదో చెప్పలేని, ఆకర్షణ— నన్ను ముందుకు లాక్కుపోతోంది. చారీబాబు నేనూ, ఒకడుగు వెనకముందులో ఉన్నాం.

అడవిలా పెరిగిన అందం, నునుపుదేరిన కొండల బరువు మోస్తోన్న వయస్సూ, నరాల్లో ప్రవహిస్తున్న వాంఛాతప్తమైన రక్తం—వీటన్నింటితో ఇదో స్త్రీ! పర్వతకన్య—

చారీబాబుతో రీటాని గురించి, ఏదో అశ్లీల భావం స్ఫురించేలా వ్యంగ్యంగా అనాలనిపించింది. కానీ అతనికీ, రీటాకీ ఏదో ఆంతరంగికం—అవినాభావం—ఉన్నట్టుంది. అంటే బాధపడవచ్చు. 'అని ఊరుకొన్నాను. అతనావిషయం మరెత్తనూ లేదు

కొండకన్యలు మెల్లగా చీకటిముసుగు పైకి లాక్కుంటున్నాయి చేతిలో చిన్న బ్యాటరీ లైటుతో చారీ ముందు దారితీస్తున్నాడు.

'అర్ధరాత్రి చీకటిపడ్డాక, ఇక్కడికి రావడానికి పడేభయం ఎంత మహోదాత్తపరిమాణంలో వుంటుందో నీ వూహించగలవా? అలాంటి భయం అనుభవించి, రక్తం నరాల్లో గడ్డకట్టుకపోయి, ఏ లోయలోనో కూలిపోవాలిసిందేగాని, తిరిగి రాడు'.

'ఊళ్లో కప్పుకొప్పుడు పెద్దపులు లొస్తాయటగా! నిజమేనా?'

'నిజమే! ఎప్పుడేనా వస్తాయి—కిందటి సంవత్సరం ఒక చిఱుతపులీ, పులీ వచ్చినట్టు చెప్పుకొన్నారు. వస్తే ప్రాణాలతో తిరిగి వెళ్ళవుగా!' అన్నాడు చారీబాబు

దారిలో మరింక విశేషమైన సంభాషణేం జరగలేదు—

బజారు కొచ్చేశాం—

విద్యుత్కాంతిలో మునిగిపోయిన ఊరు, దూరానికెలా కనిపిస్తుందో?......విద్యుచ్ఛక్తిని మంచినీళ్లె ప్రాయంగా వాడ్డమే ఇక్కడ పని—

కొట్టు దగ్గర సోడా తాగడానికి ఆగాం, పోస్టాఫీసుకు నడవమన్నాడు చారీబాబు.

చారీబాబు అందించిన చేబదులుతో, ఒక సమస్య ఎత్తుకుపోయింది. అక్కయ్య ఇంకెప్పుడూ నూతిలో పడ్డానికి పరుగెత్తదని ధైర్యంగా గుండెలమీద చేయి వేసుకొన్నాను. స్త్రీ స్వభావంలోని చపలత్వం ఆది నించీ గమనిస్తూనే వస్తోంది ప్రపంచం ఏదీ లేకపోతే, కన్నీళ్ళతో పురుషహృదయంలోని కాఠిన్యాన్ని కరిగించేశక్తి వుంది!...

చారీబాబు, ఆర్థిక సహకారం, శాస్త్రి, జ్వాలా నరసింహాలలో చైతన్యం రేకెత్తించింది. 'మేమూ చేద్దుంగాని...' అని నసిగేశారు. వాళ్లలో సజాతీయత దెబ్బతింది. నా కన్నీళ్లు తుడవడానికి ప్రయత్నించారు. విజాతిధ్రువాలు ఆకర్షించుకొంటాయిగాని అయస్కాంతంలో సజాతివి ఆకర్షించుకోవుగా! ఆధర్మం మానవత్వంలోనూ ప్రసరించాలి కాబోలు!

వర్ధిష్ణులైన మాయిద్దరిస్నేహం అందరికీ కన్నెఱ్రగా వుంది. చారితో అంత విపరీతమైన స్నేహం మంచిది కాదుసుమా! అనే సలహాలు హెచ్చరికలూ వినిపించసాగినయ్. ఐనా, నేనంత పట్టించుకోలేదు. అది ఈర్ష్యతాలూకు భావస్వరూపం అనుకున్నాను.

'అతనితో స్నేహం చేసినవాళ్లు రోగాలూరొచ్చులతో పతితమైపోయారు' అని ఉదాహరణలు చూపించారు.

ఒకరోజు దెయ్యాలవిషయం ప్రస్తావనవచ్చింది. 'మనతో కాపురం చేస్తున్నాయి అవికూడా. అదృశ్యహస్తాలతో అవీ మిషన్లూ అవీ తిప్పుతున్నయ్! అర్ధరాత్రి భయంకరంగా చేసేచప్పుళ్లు వాటిప్రభావమే!' అన్నారు.

'ఇదంతా ఎక్కడపుట్టిందీ?' అనడిగాను.

'చారీబాబు క్వార్టర్సులో! అతని మకాం అక్కడే!' వెంటనే చారీదగ్గరికి పరుగెత్తాను.

'ఏమిటిదీ? ఆఫీసులో దెయ్యాల సంగతి?' అన్నాను. సమాధానం చిరునవ్వుతో సరిపుచ్చాడు.

'ఈ మహారణ్యంలో దెయ్యాలూ, దేవతలూ లేకుండా ఉంటాయా? విద్యుత్తుతో ఇవీకూడా పుడుతున్నట్టుంది. మానవులకీ వాటికీ, ఏదోగొప్ప సంబంధం వుండివుంటుంది. నా గది పక్క వసారాలో పెద్ద బండ రాళ్లు గుభిల్లున పడుతూండేవి. అంతా వికావికలై పారిపోయారు. వాటి విషయం నేనంతు తేల్చుకోవాలని అక్కడే వున్నాను. అంతగా కావాలనుకుంటే ఒక రాత్రి రా!'

'ఐతే స్వార్థపరులైన మానవులు కల్పించిన కల్పన కాదంటావా?'

'అది నీ ఊహకే...!'

ఎవళ్లకవసరమైతే వాళ్లు సృష్టించుకుంటారు. అసలీదెయ్యాల్ని చూసి నిర్ధారించిందెవరు? అంతా కృతకం, నటన...అనిపిస్తుంది.

తర్వాత ఆప్రసంగం మళ్ళీ ఎత్తలేదు.

ఎలాంటి అరమరికలూ లేకుండా స్నేహం సాగుతోంది. ఆఫీసు వ్యవహారాలు సక్రమంగా ఉన్నాయి. ఇంటిదగ్గర్నుంచి ఉత్తరంకూడా వచ్చింది. క్షేమ సమాచారాలతో...కష్టసమయంలో సహాయం చేసిన చారీబాబుకి కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనాలు సమర్పించింది మా కుటుంబం —

అప్పుడప్పుడు కొండలమీదికి షికారు వెడుతూ నేవున్నా ఒంటిగా. రోజూ ఏదో కొత్తందం గోచరించేది. గాలిపాడే, సన్నని ఆకుల్ని కోసుకుపోతూన్న ఈలసంగీతం—రంగురంగుల పక్షులు... పేరూ ఊరూ లేని మొక్కలూ చెట్లూ...

నిశ్శబ్దసౌందర్యాన్ని గాలిద్వారా పీలుస్తూ కొండవాగుల జలజలల్లో హృదయం కొట్టుకుపోతూ వుంటే చూస్తూ ఎన్నిసంవత్సరాలైనా గడపవచ్చు. ఈ సౌందర్యం వయసెంత?...దీన్నెవ్వాళ్లిలా అనుభవించవచ్చు? అనుభవించేకొలందీ మెరుగులుతీరే ముగ్ధమోహనస్వరూపం ప్రకృతిది...

మేఘాలు కమ్ముకొన్నపుడొక అందం, వర్షించబోయేముందు ఒకఅందం. క్షణక్షణ పరిణామలావణ్యాల విస్ఫూర్తితో విస్తరిస్తున్న ఈప్రకృతి, మేఘకేశాల్ని వర్ష స్నానానంతరం ఆరబోసుకొనేటప్పుడు నగ్నంగా వున్నపుడు సిగ్గుతో పులకలెత్తి కట్టుకునే పచ్చిక పట్టుచీరల్ని, చీకటి ముసుగుల్ని, వెన్నెల ముసుగుల్ని పర్యాలోకిస్తూ, లీనమైపోవాలనిపిస్తుంది, ప్రకృతి అమృతహృదయంలో —

అడపా దడపా, రీటాకూడా ఏకొండలమీదో దూకుతూ లేగుతూ కనిపించింది. రకరకాలుగా స్రవిస్తున్న దృగంతాలకి వైవిధ్యవర్ణాలలో ప్రత్యక్షమయ్యేది!

నిశ్చలమైనవాగు.

ఆవాగుముందు నేను. పర్వతపాదంలో నించుని చూస్తున్నాను. నీరు దోసిలిలో పోసుకొని పుక్కిలించాను. చప్పగా జిగురుగావున్నాయి. చూడ్డానికి స్ఫటికంలావున్నాయి నీళ్ళు. దాహంకూడా వేస్తోంది. కొద్దిగా దోసిట్లో పోసుకు తాగాను. మళ్ళీ దోసిట్లో పోసుకు తాగబోతున్నా. పైనుంచి గబుక్కున ఓ కంకరరాయి పడింది దోసిట్లో. పారబోసి పైకి చూశాను. రీటా!...పైనుంచి, సైగచేస్తోంది తాగొద్దని.

నా దాహం మరింత ఎక్కువయ్యింది.

గుట్టలమీదనుంచి జారుతూ, కేరుతూ దిగి వచ్చింది. నా వైపు ఆశ్చర్యక్రోధాలతో మింగేలా చూసింది.

'చారీబాబు నీతో రాలేదా?'

రాలేదంది వాళ్ళ భాషలో. ఆభాష నాకర్థమై చావలేదు. ఏదో వాగుతూపోతోంది. కళ్ళలో మిలమిల మాత్రం కనిపించిందంతే! వంటిమీదిరంగు చేతికంటుకొనేంత నల్లగావుంది నిగనిగ మెరుస్తూ...

కనురెప్పకాలంలో వాగులోకి దూకింది జలజల చేపపిల్లలా ఈతగొడుతూ నన్నూ రమ్మనమని చేయెత్తింది!... నేను ఒడ్డున కూచునే, ఈ జలక్రీడాదృశ్యం చూస్తున్నాను.

బంతిలా తేలిపోతూ, చెలకలా పడుకొని లేలేత నీరెండ కిరణాల్ని వంటిమీద తరిమిణీ పెట్టుకొంటూ జలకన్యలాజలకమాడుతోంది. ఆదృశ్యం చూచి భావోద్రేకంతో చలించాను.

గట్టుమీదికొచ్చి. నీరోడ్చుకొంటూ తల ఆరబెట్టుకొంటూ నిలబడింది. వేకువరాణి వంటినిండా తూలుతోన్న మంచుబిందువుల్లా, రీటా శరీరంమీంచి లేసుతోన్న నీటిబిందువులు చిందుతున్నాయి. ఎప్పుడు పడితే, అప్పుడు నీళ్ళలో మునిగిపోతుంది రీటా. వంటి నంటి పెట్టుకొన్న తెల్లని గుడ్డ శరీరసౌందర్యాన్ని

పడగడుతోంది!...వంటిమీద వంపులూ సొంపులూ నిష్కపటంగా, సహజాతిసహజంగా ప్రదర్శిస్తూ...

రీటా! నీవో ప్రకృతిదేవతవి...వసంతకాలంలో వసంతకన్యవి......చలికి ముడుచుకుపోయే శిశిర కాంతవి...హేమంతకాలంలో కొత్త బట్టలు ధరించడానికి ఆకులు రాల్చే వనదేవతవి—ఈ వసంతంలో నీవూ నీ హృదయం ఎంతో బాగా చివురించి, మకరందంతో నిండిన నల్లగలువలా వున్నావు!...

అప్పట్నుంచీ రీటా మీద భావరేఖ కుదురుకోనారంభించింది.

ఈ జాతివాళ్లు సంతలు చేసుకోనేందుకు చుట్టుపక్కల్నుంచి, చాలామంది వస్తూ ఉంటారు! పుట్టలోనుంచి బైటబడ్డ పాముల్లా...మందు మూలికలు, తేనె, మైనం ఇంకా అడవి సరుకులు, తెచ్చి అమ్ముకుంటారు. అందులో రీటా ఇక్కడే స్థిరపడిపోయిందంటాడు చారీబాబు.

ఒకరాత్రి ఎంతోదాక చారీబాబుగదికెళ్లి తలుపు తట్టాను. తలుపు తీసేవుందేమో, లోపలికి తోసుకుపోయింది తల్పు!

నూరు కొవ్వొత్తి దీపాలకాంతిలో...

కళ్లు బయర్లుకమ్మాయి. నల్లనిరాతివిగ్రహం చుట్టూ పెనవేసుకొన్న చారీబాబు

నాగొంతులో నాకే తెలియని అవ్యక్తమైన నాదం. ఈసమయంలో చీకటి నామీద ఎందుకువిరుచుపడిపోదూ? ఒక్కసారి జలజలవర్షంకురిసి, ఈ గదిని ప్రక్షాళించి పారేయదూ?

నేను వెనక్కు తగ్గిపోయాను.

నిశ్చేష్టుడైన చారీ ఏదో గొణిగాడు 'ఎందుకొచ్చావిక్కడికి? వెంటనే పో!'—

గదినిండా చీకటె...

ఇదా నీపని చారీబాబు! ఇప్పుడు నీకృత్రిమ స్వభావం అర్థమైంది! నీవు సృష్టించినవేనా? ఈ దయ్యాలూ, భూతాలు! ఉత్తముడి వనుకొన్నాను—ఇంత నీచత్వానికి దాసుడివై పోతావనుకోలేదు. నీ స్వార్థరహితమైన హృదయం చుట్టూ పెనవేసుకొన్న చీకటిలో, నువ్వు చేస్తోన్నపని...ఇంత దిగజారిపోతావనుకోలేదు....'ప్రభుత్వానికేం చూపిస్తే చాలు. వాళ్లు ఏది పడితే అదిచ్చేస్తారు' అన్నదానికిదా అర్థం... రీటా శపింపబడిన దేవతేమో అని భ్రమించాను. పిశాచ ప్రకృతి సాక్షాత్కరించింది—

నీదేశంలో నిన్నెప్పుడూ ఆహ్వానించే ప్రియురాలు మేఘాల్ని మంచునీ చలినీ కప్పుకొని దుఃఖిస్తోంది చూడు!

ఆ చీకటిలో ఎలా గది చేరుకొన్నానో. ఏ వెలుగు దారి చూపించిందో నాకు తెలీలేదు. నాగదిలో కామ హృదయంలా భయంకరంగా దీపంవెలుగుతోంది. చారీబాబు సృష్టించిన దెయ్యంలా చీకటే బయట వెంపరలాడుతోంది!

తర్వాత చారీబాబు ముఖం చూచినప్పుడల్లా భయంకరమైన అనుభవం విషనాగంలా నన్ను కాటు వేసేది. రెండు రోజులు ముభావంగా గడిచిపోయింది.

'అతన్నెందుకనుమానిస్తున్నావ్? నిస్వార్థమైన అతని స్నేహమకరందాన్ని ఆస్వాదించలేవా? ఏభయి రూపాయలు త్యాగం చేశాడు. నీకష్టం గట్టెక్కించాడు. నూతిలో పడబోయే అక్కయ్యని కాపాడాడు. అతడూ మానవుడే! ఆకలిదప్పులు ద్వేషం స్వార్థం రజస్తమోగుణాలూ అన్నీ ఉన్నాయి అతనిలో... కామప్రేరితమైన అతని గుణంలో స్నేహం వర్జనీయవస్తువుకాదు' నాఅంతరాత్మ సమాధానపడజొచ్చింది.

నా కంటె గుప్పెడు పొడుగు...చిక్కని మనసు...గతజన్మలో ఏదో పారేసుకొని, ఈ జన్మలో వెదుక్కునేందుకొచ్చిన నేత్రాలూ...చిత్రంగా స్నేహాన్ని కలుపుకొనే వ్యక్తి...చారీబాబు...అతనెప్పుడూ నా కళ్లలో ప్రతిఫలించాలి!

తర్వాత రీటా ఎప్పుడేనా కనిపిస్తే, జాలిగా నా కళ్లలోకి చూసేది. జ్వరంవచ్చి ప్రస్తుతం నేనిప్పుడిలా పడిపోయాను. నాకు జ్వరమని తెలియగానే చారీబాబు పరుగెత్తుకొచ్చాడు.

'నీవు మొన్న వాగులో నీళ్లు తాగావా?' అనడిగాడు.

'దాహం పట్టలేక తాగాను. పుడిసెడు...స్ఫటికంలా వున్నాయని నీళ్లు...వాటికేం?...'

'అదే కొంపముంచింది. ఇక్కడ కొన్ని వాగుల్లో మలేరియా అలలై ప్రవహిస్తోంది ఇంకా నయం...మరో రెండు గుక్కిళ్లు తాగావు కాదు'

నా కళ్లు చెమర్చాయి. స్పృహ లేకుండా వున్నాను చారీబాబుని చూసి, లేని సత్తువ తెచ్చుకొని మాట్లాడాను.

అరగంటసేపు నా దగ్గర కూచుని మాట్లాడి, 'విశ్రాంతి తీసుకో వెళ్లివస్తా' అని వెళ్లిపోయాడు.

నేను గతాన్ని నెమరేసుకుంటూ మగతలో మునిగిపోయాను. మగతలో పీడకలలు...

అక్కయ్యాని బావ ఇంట్లోనుంచి గెంటేసినట్టు—ఎవరో తెచ్చి పెట్టుకొన్నట్టు—

మనియార్డరు పోస్టుమేన్ కాజేసినట్టు—

ఇల్లంతా అల్లకల్లోలంగా వున్నట్టు—

అక్కయ్య నూతిలో పడ్డానికి పరుగెత్తుతూన్నట్టు—రకరకాల భావోద్వేగాలతో మెదడు కుతకుత ఉడుకెత్తిపోయింది. తల బరువుగా ఏ లోయల్లోకో కృంగిపోతోంది. వంటినిండా పేరగట్టిన నీరసం, నరనరాల వ్యాపించిన జ్వరం, మూలుగుతోన్న మూలుగు, గదినిండా వ్యాపించిన రోగవాయువు.—నాకు మృత్యువు చేరువలో ఉందా? అనిపించింది.

చావొచ్చి మీద పడుతుందేమో, అని భ్రమించిపోతాను. అప్పటికే పదకొండో ఐవుంటుంది—

గడియారం ముల్లు గుండెల్లో గుచ్చుకొంటున్నాయి నా కళ్లు జ్యోతుల్లా మండుతున్నాయి.

అడుగుల చప్పుడు వినిపించింది. అలికిడయింది. బయట చారీబాబు పెట్టిన గొళ్లెంతీసిన చప్పుడైంది.

ఒక్కొక్క అడుగు ముందు పడుతోంది మృత్యువు అడుగులేసుకొంటూ వస్తోందనుకొన్నా. లేకపోతే, ఇంత రాత్రివేళ ఎవరొస్తారు? ఆఫీసరా? జ్వాలా నరసింహామా? శాస్త్రి?...ఎవరు?

ఆపాదమస్తకం కప్పుకొన్న ముసుగు తొలగించి చూశాను. వాళ్లెవరూ కారు!

అందరికంటె, అతీతమైన వ్యక్తి!

నా గుండెల్లో ఆవేదన, కడుపులో తపన—

అన్నింటినీ, ఏ అమృతహస్త స్పర్శలో, అదృశ్యంగా ఓదారుస్తున్నాయి.

నా కాళ్లు సమ్మెటతో బాదుతూన్నట్టు లాగుతున్నయ్! నరనరాలు జరజర లాగుతున్నయి నా బతుకుమీద ఆశ మిణుకుమిణుకు మంటోంది అగణ తారలా.

నే నిప్పుడు వచ్చినవ్యక్తిని బాగా చూడగలిగాను దీపంకంటె ఎక్కువగా నా కళ్లు మంటలెత్తుతున్నయి

నిగనిగ లాడుతూన్న శరీరం...చీకటిని పులుముకొని, నన్ను పరామర్శించడానికొచ్చింది!

కళ్లు సూదుల్లా గుచ్చుకుంటున్నయి.

పెదవులమీద గుసగుసలు వినిపిస్తున్నయి

'చారీబాబు...' అన్న పదం ఉచ్చరించిన, ఆ ఎఱ్ఱని మందారంలాంటి పెదవులు మాట్లాడుతోన్న భాష నాకర్థంకాదు!

చారీ పంపితే, వచ్చానని కాబోలు చెబుతోంది.

అబ్బ! ఈ ఆవేదనలో, ఏవీ అర్థం కావడం లేదు! మనస్సు ప్రశాంతంగా ఉండాలని ప్రయత్నించుతోంది

లేవబోయాను. బాధగా మూలిగాను.

రీటా దగ్గరకొచ్చి లేవదీయబోయింది.

నేను వారించి, నా అంతట నేనే గోడకి జారబడ్డాను ఏదో మూలిక ముక్కుదగ్గర పెట్టింది వాసన నాకేం తెలియలేదు ఆ మూలిక నోట్లో పెట్టుకొని నమలమంది. నేను తీసుకొని నమలటానికి పూనుకొన్నాను. చేదుగా, వెగటుగా, వాంతి వచ్చినంత పనయింది. ఊమిసిపారేశాను.

ఎఱ్ఱగా కోపంగా, రీటా పెదవులు వణికాయి. నా నిస్సహాయతకి జాలిపడ్డాయి

మరో మూలిక తీసి ఇచ్చింది.

ఏమిటో, ఈ వనమూలికలు...ఏంపని చేస్తాయి నా జ్వరంమీద దీని పిచ్చిగాని...అనిపించింది!

ఏదో సీసా తీసి, నోరు చాపమంది.

పెదవులమీద ఒక్కొక్క చుక్క తీసి పోస్తుంటే చప్పరించాను పుట్టతేనె కాబోలు...చిక్కని చేదు వాసన, తియ్యని వాసనా కలిసి సృష్టించిన రుచి— దిగజారిపోతోన్న ప్రాణాల్ని పైకి చేదుకున్నే, శక్తి ఆ మధువులో వుంది గాబోలు—పీసాలోదంతా తాగే

శాను. నా కళ్లు తృప్తిగా మెరిశాయి. కడుపులో తపన తగ్గింది. నాలో స్తున్న సత్తువ తిరిగి చేరుకొన్నట్టయింది.

తేలిగ్గా హృదయం తేరుకొంది.

నా కళ్లు కృతజ్ఞతా భావంతో వర్షించసాగినయ్! రీటా దేవతనిపించింది నా కోసం ఇంత కష్టపడుతోంది, ఎటువంటి సంబంధంలేని, ఈ మూర్తి. దీనికంతకీ ఏదో అవ్యాజమైన మనస్సంబంధమైన రజ్జువే... కారణం...అనుకొంటాను

నా దీనస్థితికి నాకే ఏడుపొచ్చింది.

ప్రస్తుతం ఈ సమయంలో నా దగ్గర నా అనే వాళ్లెవరూ లేరు-తల్లి లేదు, తండ్రి లేడు, బంధువుల్లేరు... ఆప్యాయంగా, 'నాయనా? ఎలావుంది?' అని పెదవి విప్పి పలకరించే, ఆప్తహృదయం లేదు — నన్నాదరించి, సమాశ్వాసించి, కన్నీరు నించుతూ, 'నీ నుదురు వేడిగా వుందా? ఒంట్లో ఎలావుంది బాబూ!...కడుపులో తపన తగ్గిందా?...అబ్బ వళ్లెలా సలసల కాగిపోతుందో? నా చిట్టితండ్రికే రావాలా ఇంతజ్వరం? ఎంత కష్టమొచ్చింది నా బాబుకి!...త్వరలో తగ్గిపోతుందిలే!...ఈ మాత్ర వేసుకోవూ? ఈ రెండు రోజులు బాధపడాలి తండ్రీ! తర్వాత మాలో కలిసిపోతావు ... ఏడుస్తున్నావా? ఛా ... ఏడవొచ్చా? పిచ్చినాయనా! ఏడవకు...తగ్గిపోతుందన్నాంగా...'

చెమ్మగిలిన కళ్ళతో, జాలిగదిరే హృదయంతో, గద్గదకంఠంతో ఓదార్చే నా అనేవాళ్లు లేని, ఈ అరణ్యమధ్యేమందిరంలో చిక్కి చిఖికిపోతున్నాను బాధలో కుమిలిపోతున్నాను. మానవతా దూరమైన ఏ కొండపల్లోనో ఏ ప్రకృతిలోనో పుట్టి, పెరిగిన కొండజాతి కాంత లాలనలో నిట్టూర్పు విడవాలిసొచ్చింది గదా? అని బావురుమని ఏడ్చాను. వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాను. నా వెచ్చని కన్నీళ్లు చేత్తో తుడుస్తూ, తల నిమిరింది. నుదురుమీద చేయి వేసి, ఆశ్వాసించింది. తన భాషలో జాలిగా గొణిగింది. తనూ కన్నుల కన్నీరు నించింది.

కళ్ళల్లోకి చూశాను కృతజ్ఞతాసూచకంగా.

సిగ రేకులు రేకులుగా విడి, జాలిగామారి కలువల్లో కలిసి, ఏదో అపూర్వానుభూతిని స్ఫురింపజేసోంది.

ఆ చీకటిచుట్టూ పెనవేసుకోబోయాను. ఆ గుండెల్లో తలదాచుకొని, దీనంగా ఏడవాలనిపిసోంది.

చైతన్యవంతమైన రాతివిగ్రహంలాంటి ఈ మనిషి, నిశాకాంతలా, నల్లని ముసుగులో రాగిల్లింది నాముందు ... ఏవరం కోరినా దయచేసే మాతృహృదయం, మాధురీనిలయం...అన్నింటికీ సహించి, నన్ను సేదదీర్చింది. ఓదార్చింది బాధ పోకార్చింది. కార్చిచ్చులాంటి నా శరీరాన్ని చల్లని హస్తంతో సాకింది. నా కాళ్లలో ఉడిగిపోయిన జవసత్వాల్ని మేల్కొల్పింది తన తామరపువ్వుల్లాంటి చేతుల్తో...

నా శరీరం హాయిగా తేలిపోయింది. తర్వాత చల్లగా, నిద్రపోవడమే తెలుసు. చారీబాబుని నిండా మాసుకుంటూ ఎంతసేపుందో, ఏమో...నిద్రపోయిందో లేదో నాకు తెలియనే లేదు ఆ చల్లనితల్లి.—

6

తెల్లవారేసరికి జీపొచ్చింది. నేను వెళ్లిపోతుంటే, ఆఫీసంతా చూడ్డాని కొచ్చింది. ఇంజనీరు కూడా చూ . విచారించాడు. చారీబాబుకూడా నాతో వస్తున్నాడు గనక, నాకేలోటూ వుండదు. తిన్నగా విశాఖపట్నంలో పోయి పడితే, అక్కణ్ణుంచి బతికుంటే, ఎప్పటికైనా, ఇల్లు చేరుకోవచ్చు! ... రీటా వచ్చిందేమో?...అని చూశాను. రాత్రి జరిగిన విషయానికి సిగ్గుపడి రాలేదనుకొన్నా.

జీపులో ఎక్కేటప్పుడు ఉత్సాహంగా నే, ఎకాకను పొద్దెక్కేకొలదీ, నాలో, చైతన్యం గాలి వేగానికి, హారతి కర్పూరంలా హరించుకుపోతోంది.

జీప్ రోడ్‌ని తరుముకుపోతోంది.

డుడుమా జలపాతం చూడనే లేకపోయాను ఇంతదూరం వచ్చి కొండదారులు దిగేటప్పుడు ఎక్కేటప్పుడు నన్ను జాగ్ర పట్టుకొంటున్నాడు. పాపం! అతని కెందుకొచ్చిన బెడద?

ఇంతదూరం వచ్చి, ఇంతమందిచేత సేవ చేయించుకోవడం నామీద నాకే అసహ్యమనిపించింది.

మగతగా వుంది మెదడు. అందులో దృశ్యాదృశ్యాలు...నాన్న, అమ్మ, రెక్కలుగట్టుకొని, వాలుతున్నారు ... 'ఇంతదూరం ఎందుకొచ్చావురా నాయనా!...నిక్షేపంలా ఇంటిదగ్గరుండక...' అని వాపోతున్నారు!

నేనీ పర్వతాలనీ, పరిసరాల్నీ విడిచివెళ్ళిపోతోన్నందుకు విషాదంగా విడోక్కలులా గాలిలో రోద వినిపించింది పర్వతాలు కాల్వలు కన్నీళ్ళుగా ఏడుస్తున్నాయి...

నామీద పక్షి ఏడుస్తోన్నట్టు తల్లిదండ్రులు, నాలో జ్యోతి ఆరిపోయినట్టు...

'ఏమిటి కలవరిస్తున్నావు? నీకేం భయంలేదు... నీజ్వరం తగ్గేదాకా నీతోనే వుంటా...'

నేను కళ్లు తెరిచి చూశాను.

చారీబాబు నా పక్కనే, వున్నాడు. నా ఆత్మజ్యోతి ఇంకా వెలుగుతూనే వుంది! ఇంకా బతికేవున్నా...

చారిబాబూ! నాఋణాన్నింకా ఎందుకు పెంచుతావు? నిశ్శబ్దంగా ప్రవహిస్తున్న ఏ కొండ వాగులోనో పారేస్తే, ప్రకృతిలో కొట్టుకపోతాను. మేఘాల నిట్టూర్పుల్లో మేలుకొంటాను. ఉదయారుణ సంధ్యా సౌందర్యంలో, ఒక మంచుబిందువుగా మిలమిల మెరుస్తాను. చీకటిముసుగు కప్పుకొని, వేకువని విప్పుకొని, మంచులో ముంచుకొనిపోయి బతుకు తెల్లవారుస్తాను.

బాధపడుతూ, నాలో నేనే ఆలోచించుకొంటూ, ఆపెవిదాటి విశాఖ చేరేసరికి పొద్దు కుంకుతోంది.

హాస్పిటల్లో చేరిపించేటప్పుడు ఎంత ఖర్చయిందో, ఏమో నన్నో మంచంమీద పారేశారు. అన్నింటికీ దేవుడులాంటి చారీబాబు...

ఈ జ్వరం...విషజ్వరం...అని డాక్టరు తేల్చినట్టు నాకు తెలియకపోలేదు. చారీబాబు దాచినట్టు నేను గ్రహించాను. తర్వాత ఉత్తరం వ్రాయించాను ఇంటికి.

అక్కడే పడుకున్నాడు ఆరాత్రి...

నాకు నిద్రపోవడానికి మందిచ్చారు. ఐనా, నిద్రపట్టందే?...ఏవో మగతగా పీడకలలు మాత్రం... కొల్లలుగా కళ్ళలో కల్లోలం రేపుతున్నయ్!...

చారీబాబు హాయిగా నిద్రపోతున్నాడు నా గుండెల్లో ఈర్ష్యజ్వాల మేల్కొల్పుతూ...

లేచి, ఫ్లాస్కులో కాఫీ తాగుతున్నాను

గది కవతల అలికిడైంది.

లోపలికి తొంగి చూసింది పరిచితముఖం.

ఆశ్చర్యంగా చూశాను. 'నువ్వెలావచ్చావిక్కడికి?'___

'సారీ' అంది. చారీబాబుని లేపింది. కళ్లు నులుముకుంటూ విసుక్కుంటూ, కసుక్కుంటూ లేచాడు ఆశ్చర్యంగా.

మాలికా, మందు సీసాలో తేనె బయటికి తీసింది.

'పొద్దుట కనిపించకుండా, ఇక్కడికెలా వచ్చింది రీటా?...రాత్రి ఆ మాలికల మందు, తేనె తాగాను' అన్నాను నీరసంలో ఉత్సాహంతో___

'జ్వరానికది చాలా మంచి మందు...ఐతే, అన్నింటికీ అది పని చేస్తుందో లేదో చెప్పలేం!'

'ఐనా, ఆమందు నాకమృతంతో సమానం'

రీటా, ముందుకొచ్చి జాలిగా చూసింది. నేను నోరు తెరిచాను అమృతం వర్షించింది.

చారీబాబు నేత్రాలు, సంతృప్తిగా చెమర్చాయి.

రీటా మధుహృదయం, నన్నూ నా జీవితాన్నీ తడుముతోంది. బాధగా కళ్లు మూసుకొన్నాను.

'మీరు దేవతలు'

నా గొంతులో అవ్యక్తమైన ధ్వని వాళ్ళకి వినిపించే వుంటుంది! తెల్లవారుతుందో లేదో! హాయిగా నిద్రపోయారు వాళ్ళిద్దరూ... నేనూ నిద్రకి ప్రయత్నిస్తున్నాను___

ఇందలి నేనూ, ఇతరపాత్రలూ, చారిబాబు, రీటా కేవలం కల్పితం___ఎవరికీ సంబంధించినవి కావు. మాచ్‌ఖండ్ ప్రకృతిసౌందర్యం వర్ణనాత్మక దృక్పథంలో మాత్రమే!

విగ్రహవ్యావర్తని

ఆర్యనాగార్జునుడు

[గత సంచిక తరువాయి]

ఉత్తరపక్షము

అస్మదుక్తి హేతుప్రత్యయములగాని,। దాని సాకల్యమందునగాని, యన్య
భావమున గాని లేనిచో భావ నిఃస్వ। భావతనుజేసి శూన్యత ప్రాప్తమయ్యె.

ఈ ప్రతీత్య సముత్పన్నమెల్ల శూన్య। మనెడి వాక్యమ్ము వ్యాఖ్యాతమగునుగాత:
ఈ ప్రతీత్యసముత్పత్తి నెనగుభావ। మెల్లనిఃస్వభావ మగుచు నెనగుచుండు.

మాయచే నుద్భవించిన మనుజుడెట్టు। లితర మాయామనుజు నివర్తించుచుండు,
నట్టిరీతి నీ వ్యావర్తనార్థమితర। మైన ప్రతిషిద్ధమర్థమ్ము నాచరించు.

వాక్య మియ్యది యస్వభావమ్మయగును;। దీనిచే మాకు వాదమ్ము హానిలేదు;
వైషమిక దోషమునకు సంప్రాప్తిలేదు;। కాన హేత్వంతర మ్మవక్తవ్యమగుచు.

"మాటలాడకు మన్నట్టి మాడ్కి యిదియు। నగు,"నటన్నది మీదు దృష్టాంతమగును;
"శబ్ద మిద్దానిచేత నా శబ్ద పరిని। వర్తనంబగు,"నని మేము పలుకలేము.

నిఃస్వభావవాక్యమ్ముచే నిఃస్వభావ। తా నివర్తనం బగునేని, తన్నివృత్తి
యందు సర్వభావసముదయమ్మునకును। జేకుఱునుగాదె స్వాభావ్యసిద్ధి యెందు.

కల్పితాంగనా రమణీయ కాయదర్శ। నమ్ముచే నుద్భవించు మోహమ్ముఘనము
భవ్యపురుష నిర్మితకుండు ప్రతిహితమ్ము। సేయునట్టులే యిదియంచు జెప్పవలయు

ధ్వనికి సత్తలేమివలన నీ హేతువు। సాధ్య సమమయ్యగును; సంవృతమ్ము
వ్యావహారికమ్ము ప్రత్యాఖ్య మొనరింప। కుండ మేము చెప్పచుంటిమిట్లు.
[వ్యావహారికార్థ సమాశ్రయమ్ము లేక। పరమమా నట్టి యర్థమ్ము కఱపబడదు;
పరమమా నట్టి యర్థమ్ము నెఱుగకుండ। పరమ నిర్వాణ పదమును బడయరాదు]

కొంచొక ప్రతిజ్ఞ యనుచు మా కుండెనేని,। ఇట్టి దోషమ్ము మా కావహిల్ల గలదు;
లేదు మాకు ప్రతిజ్ఞ, యా లేమివలన। నెట్టి దోషమ్ము మా కావహిల్లబోదు.

అల ప్రమాణమ్ము చేత రవ్వంతయైన। ప్రాపణీయమో, కాక ప్రవర్తనీయ
మో, నివర్తనీయమ్మొ మాకున్న వేళ। దోషమగు; నదిలే, దింక దోషమెట్లు?

అనువాదము : శ్రీ జి. వి. కృష్ణరావు

ఆ ప్రమాణమ్ములవలన నర్థములకు। సిద్ధి చేకూరునని నీవు చెప్పెదేని,
మరల నా ప్రమాణములకు బరగుటెట్లు। సిద్ధి యొక్కింత మాకు వచింపవలయు.

అన్యమా ప్రమాణములచే నగునయేని। తత్ప్రమాణసిద్ధి, యనవస్థ ఘటియిల్లు;
దానిచే నాది గాని, మధ్యమ్ము గాని,। యంతమును గాని సంసిద్ధి నందబోదు.

ఏ ప్రమాణమ్ములును లేక యే ప్రమాణ। సిద్ధి యనగ వాదమ్ము నశించిపోవు;
వైషమిక దోష మద్దాన ప్రాప్తమగును। కాన హేత్వంతరమ్ము వక్తవ్య మగును.

అగ్నిహోత్రమ్ము స్వాత్మపరాత్మ యుగము। భాసమానమ్ము గావించు పగిది తత్ప్ర
మాణ తతి స్వపరార్థ యుగ్మకము పూర్ణ। సిద్ధి పొందించు చున్నట్లు చెప్పవచ్చు.

విషమ మీ యుపన్యాసమ్ము వీతిహోత్రు। డాత్మ భాసమ్ము గూర్చువా డగుటలేదు;
అంధకారమందు ఘటమున నుపలబ్ధి। యట్లు జ్వాలను ననుపలబ్ధి యరయరాదు.

స్వాత్మపరములు రెండు హుతాశనుండు। భాసిలగజేయు నని నీవు పల్కెదేని,
పరపదార్థమ్ములను గాల్చివైచునగ్ని। స్వాత్మదాహమ్ము గావింపనగునుగాదె !

స్వాత్మపరములు రెండు హుతాశనుండు। భాసిలగజేయునని నీవుపల్కెదేని,
అంధతమసమ్మునట్టులే స్వాత్మ పరప। దార్థయుగళమ్ము క్రమ్మివేయంగవలయు.

అగ్నియందుగాని, యదియున్నయెడగాని। యంధకారమద్ది యమరబోదు;
జ్వలనమెట్లు స్వాత్మభాసమ్ముగావించు?। ఆ ప్రకాశము తిమిరారిగాదె !

జాయమానమగుచు జ్వలనమ్ముభాసిల్ల। జేయుననుట సుంతచెల్లబోదు;
జాయమానమగుచు జ్వలనమ్ము సంతమ। సమ్ము పొందుటెట్లు సాధ్యమగును ?

అంధకారమ్ము దరియక యగ్ని తద్వి। ఘాత మొనరించు ననరాదుగాదె; యట్ల
యైన లోకధాతువుల సమస్తమందు। గలుగు తిమిరమ్ము నిటనుండి తోలపవలయు.

ఏ ప్రమాణమ్ము కాంక్షింపకే స్వతః ప్ర।మాణ సంసిద్ధియగునన్న మతమయేని,
తత్ప్రమాణ ప్రసిద్ధియెంతయు బర నిర। పేక్షయగుచు సిద్ధించునం చెన్నవలయు

ఏ ప్రమేయమ్ము కాంక్షవహింప బోక। యా ప్రమాణప్రసిద్ధి యొప్పారునేని,
ధర్మసందేహమందు నెద్దానికైన। నయ్యవి ప్రమాణము లగుచు నలరబోవు.

ఆ ప్రమాణమ్ములకు ప్రమేయార్థకాంక్ష। సిద్ధియన సోకు దోషమ్ము చెప్పచుంటి :
సిద్ధమునకు సాధనమద్ది చెలగు, మఱియు। సిద్ధ మర్థ మన్య మ్మపేక్షింపబోదు.

ఎల్లభంగి ప్రమాణసాపేక్షతాప్తి నీ ప్రమేయముల్ సిద్ధించునేని, కాంక్ష
నేయబోక ప్రమాణముల్ సిద్ధిగాంచు। గాదె ఈ ప్రమేయార్థసంఘాతమెల్ల

ఏ ప్రమాణం బపేక్షింపకే ప్రమేయ। సిద్ధికల్గునేని, ప్రమాణసిద్ధి చేత
నగున దేమి ? ప్రమాణంబులైన నేల ?। తత్ప్రసిద్ధమైనట్టి యర్థమ్ము దేల ?

అర్థముల ప్రమేయమ్ముల నభిలషించి। తత్ప్రమాణప్రసిద్ధి యుత్పన్నమైన,
ఆ ప్రమాణ ప్రమేయ ద్వయంబు వ్యత్య। యమ్మయిన స్థితిపొందుట నాపరాదు.

చెనసె నీ ప్రమాణపు సిద్ధిచే ప్రమేయ। సిద్ధియుం, ప్రమేయపు సిద్ధిచే ప్రమాణ
సిద్ధి, మీకు నా యుభయమ్ము సిద్ధియైన। చెప్పుడుట కేవలము వట్టి సున్నయగును.

ఆ ప్రమాణమ్ములను ప్రమేయార్థసిద్ధి। యగున యేని, ప్రమేయసాధ్యంబు లా ప్ర
మాణములు ప్రమేయార్థ సంతానములకు। నెవ్విధమ్మున సంసిద్ధి నేర్పగలవు ?

ఆ ప్రమేయమ్ములను ప్రమాణార్థసిద్ధి। యగున యేని, ప్రమాణసాధ్యంబు లా ప్ర
మేయములు ప్రమాణార్థనికాయమునకు। నెవ్విధమ్మున సంసిద్ధి నేర్పగలవు ?

"తండ్రివలన గొడుకు తనరారుచుండును। తండ్రి కొడుకువలన దనరుచుండు,"
ననుచు నొకడు చెప్పునట్లైన, నెవ్వాని। వలన నెవ్వ డుద్భవమ్ము పొందు ?

జనకు డెవ్వాడు, మఱి తనూజాతు డెవడు ?। విశదఫణితిని దెల్పుడీ వినగవలయు
ఇరువురును బితాసుతలక్షణోక్షితులగు। చుంట మాకిందు సందేహ ముద్భవించె.

స్వయముగా గాని, మఱి పరస్పరతగాని,। తత్ప్రమాణమ్ములను గాని, తత్ప్రమేయ
వితతిగాని, కారణవిహీనతను గాని। యా ప్రమాణమ్ములకు సిద్ధి యగుట లేదు.

ధర్మతత్త్వజ్ఞులు కుశలధర్మములకు। కుశలమా స్వభావమ్ము వాక్రుత్తు రేని,
ఇయ్య దిట్టి చందంబంచు వేరుపఱచి। యా స్వభావమ్ము వివరింపనగునుగాదె !

కారణప్రత్యయమ్ములగాంచి కుశల। ధర్మమున స్వభావము సముత్పన్నమగున
యేని, పరభావజాతమై యొనగునద్ది। కుశల ధర్మస్వభావమై కొఱలు టెట్లు ?

కారణ ప్రత్యయమ్ములఁ గనక కుశల। ధర్మముల స్వభావము సముత్పన్నమగున
యేని, కుశలాది ధర్మమ్ము లిట్టివేని,। బ్రహ్మచర్యవాసంబని పడయబోవు.

ధర్మమేని, మఱియధర్మమేని, వ్యవహా।రంపు ధర్మమేని క్రాలబో; ద
హేతుమంతమది సనాతనం బగుటచే। నిఖిల భావచయము నిత్యమగును.

అకుశలములందు, నవ్యాకృతాళియందు,। అల్లనైర్యాణ పూర్వాదులందు పూర్వ
దర్శితంబైన దోషముత్పన్నమగును;। అఖిల సంస్కృతార్థ మసంస్కృతార్థమగును.

పదమునకు సత్త నస్వభావతయు జెప్ప। వాడు మీచేత బ్రతిషేధపాత్రుండగును;
ఏము మాత్ర మేనాడును నామమునకు। నున్కి కలదంచు వచియించుచుండ లేదు.

పద మసత్తనువాదమ్ము పరగవలయు। నొండె, పరగకుండవలయునొండె; గాన
నిందు నెద్దాని నీవాశ్రయించుకొన్న। తావకీనవాదమ్ము విధ్వంసమగును.

"అఖిల భావముల్ శూన్యంబు,"లనుచు మున్ను। ప్రోక్తమయ్యె మాచేత; నభూతమట్లె
మా ప్రతిజ్ఞ; కావుననింక మాదు వాద। మెట్లు దోషమ్ముచేత సంస్పృష్టమగును?

ధర్మములకంటె వేఱుగా దనరుచుండు। నట్టి దేని స్వభావ, మయ్యదియు ధర్మ
మందు గల్గదం చాశంకనంది నార;। లస్మదుక్తి యాశంకనీయమ్ముగాదు.

ఉన్నదానికే ప్రతిషేధ మొప్పునేని,। భావనిఃస్వభావత్వ నివర్తనమ్ము
మీరు కడగి కావించుచున్నారుగాన। చెలగు శూన్యత్వ మప్రతిషిద్ధమగుచు.

మీరు వ్యావృత్తిసేయుచున్నారు శూన్య। భావ; మా శూన్యతయు నేని పరగబోదు;
ఉన్నదానికే ప్రతిషేధ మొప్పన నెడి। తావకీనవాద మిమ్మట్లు ధ్వంసమందు.

కించి దర్థమేని ప్రతిషేధించుచుండ। లేదు; ప్రతిషేధ్య మర్థమే లేదుమాకు;
కావున బ్రతిషేధించుచున్నావు నీవ। టన్నయాధిలయ మొండె విన్యస్తమయ్యె.

పరగబోని మీదు వాక్కుచే ప్రతిషేధ। వచనసిద్ధియంచు బలికినారు;
ఇచట లేదిదనుచు నెఱిగించునేకాని। వాక్కు దాని భంగపఱుపబోదు.

త్వన్మరీచికా దృష్టాంతదత్తవిపుల। చర్చ ప్రత్యుక్తమవుత; దృష్టాంతమద్ది
యెట్లు లుపపత్తిపొందునో యేది నిర్ణ।యంబొ వివరించుచున్నార మాలకింపు.

గ్రాహమది స్వభావమ్ముచే గ్రాలునేని,। అది ప్రతీత్య సముత్పన్నమగుటలేదు;
గ్రాహమది ప్రతీత్యభవమై గ్రాలునేని,। అద్ది నిజముగా శూన్యతయగును జుమ్ము.

గ్రాహ మది స్వభావమ్ముచే గ్రాలునేని,। ఎవ్వడెట్టు లద్దాని వారింపగలడు?
శేషధర్మాల సీవిధి చెల్లుచుండు;। కాన దోష మీవాదాన గానరాదు.

హేత్వభావత సాధ్యసమత్వమగుట। జేసి మున్నె ప్రత్యుక్తితాశ్లిష్టమయ్యె;
త్వన్మరీచి దృష్టాంత నివర్తనంబు। నందు పూర్వమ్ము చెప్పిన దిందెసంగు.

మూడుకాలాల హేతువు మున్నె సాధ్య। సమత జేసి ప్రత్యుక్తి విశ్రాంతమయ్యె;
ఈ త్రికాల నివర్తక హేతువేని। అల్లశూన్యతావాదికే ప్రాప్తమగును.

ఎవనికీ శూన్యతోద్భవ మెసగుచుండు,। వానికి నిఖిలార్థము లుద్భవమ్ము లగును;
ఎవనికీ శూన్యతోద్భవ మెసగకుండు। వానికిం గించిదర్థ ముద్భవముగాదు.

సారశూన్యతయు, బ్రతీత్య సంభవమ్ము,। నైక నానార్థతత్త్వమ్ము వ్యాకరించు
పూజ్య మధ్యమా ప్రతిపత్తు బోధపఱచి। నట్టి సంబుద్ధు ననుపము నాశ్రయింతు.

సీరియల్:

విచిత్రజీవులు

హితశ్రీ

రంగము: 5

* * అడ్వొకేట్ కూర్మావతారం గారి కన్సల్టింగ్ రూమ్ (మూడో రంగంలో వలెనే ఉంటుంది) విద్యాపతి రంగం మీద ఆలోచనగా పచారు చేస్తూ హఠాత్తుగా ఆగి జేబులోనుంచి ఓ నాణెం తీసి బొమ్మా - బొరుసూ వేస్తుంటాడు- -అదేపనిగా. టైపిస్ట్ గదిలోనుంచి కల్యాణి ప్రవేశం. ముఖం కళతగ్గి వుంటుంది. కళ్లు కొంచెం ఎర్రబడివుంటాయి.

కల్యా : (విద్యాపతిని చూసి చిరునవ్వుతో చిలిపిగా) బొమ్మా - బొరుసూ ఆడుకుంటున్నారా?

విద్యా : (తలెత్తి కల్యాణిని చూసి తన ధోరణిలో) బెస్ట్ ఆఫ్ త్రీలో రెండుసార్లు బొమ్మ; ఒక్కసారి బొరుసూ. బెస్ట్ ఆఫ్ ఫైవ్ లో నాలుగుసార్లు బొరుసూ, ఒక్కసారి బొమ్మ. అబ్బ. ఎలావచ్చేది చెప్పండి.

[కల్యాణి నవ్వుతుంది]

నవ్వుతున్నారా? నవ్వండి, నవ్వండి. ఇతర్ల అవస్థలు చూసి నవ్వటానికే దేవుడు ఆడవాళ్ళకి నోరు పెట్టాట్ట. పిల్ల కాకికేం తెలుసురా ఉండేలు దెబ్బ? అన్నాడు.

కల్యా : అయితే నేను కాకినంటారా?

విద్యా : (తెల్లబోయి) అహాఁ. అబ్బె. అది కాదు. (సర్దుకుంటూ) కోయిలలా మీరలా మృదు మధురంగా మాట్లాడుతుంటే కాకిలా ఉన్నారంటానా?

కల్యా : కోయిల లలా మాట్లాడితే కాకిలా ఉండటానికేం? ఇంతకీ, అనదలుచుకున్న దేదో స్పష్టంగా అనెయ్యండి.

విద్యా : ప్. రామచంద్రా! మిమ్మల్నేమీ అనలేదండీ! కర్మంకాలి ఏదో లోకోక్తి జ్ఞాపకం వొచ్చి అన్నాను. అదీ, మీరు నవ్వితే అన్నాను కాని ఊరికే అనలేదు. అసలు మీరు నన్ను చూసి నవ్వటం దేనికి చెప్పండి.

కల్యా : ఆఫీసు పని మానేసి ఆడుకుంటుంటే నేను గనక నవ్వి ఊరుకున్నానుగాని, మల్లికాంబ గారైతే___

విద్యా : తలవాచేది చీవాట్లతో. అదేనండి సమస్య. లేకపోతే సమస్యేముంది?

కల్యా : సమస్యా? ఏం సమస్య?

విద్యా : భవిష్యత్తుని అటో ఇటో తేల్చిపారేసే సమస్య. పరిష్కారానికి అందకుండా వేధించి వెంటపడిగిలి బాధించే సమస్య. ఒక జీవితకాలం అంతటినీ శాసించే అతిముఖ్య సమస్య. (కుడిచెయ్యి అకస్మాత్తుగా గాలిలో ఊపి రెండు వేళ్లు చాపి చూపిస్తూ) ఏదీ ఒక వేలు పట్టుకోండి.

[కల్యాణి తెల్లబోయి అతని కళ్ళలోకి చూస్తుంది.]

ఓ! సారీ!___ ఈ వేలా? ఆ వేలా చెప్పండి.

[ఒక వేలువైపు కల్యాణి సంజ్ఞచేస్తుంది]

చంపేశారే. ఎల్లప్పుడూ ప్లీడర్ గుమాస్తా గానే ఉండమంటారా నన్ను?

కల్యా : అయితే ఆ వేలు. (నవ్వుతుంది.)

విద్యా : డేంజర్, డేంజర్. కత్తికైతే ఒక వైపే కాని, మల్లికాంబగారి నాలిక్కి రెండు వైపులా పదును.

కల్యా : ఉద్యోగం మానెయ్యాలా వొద్దా అనేదేనా మీ సమస్య

విద్యా : అటువంటివి సమస్యలైతే ఈపాటికి ఓలక్షు పరిష్కారం చేసి పారేద్దును

కల్యా : మరి అంతవిషమ సమస్య ఏమిటి ?

విద్యా : డబ్బులేక చదువులేకా, చదువులేక డబ్బు లేకా ఇలా ఈ ప్లీడర్ గుమాస్తా గిరీలో నానా అవస్థలుపడుతూ జీవితశేషం వెళ్లి బుచ్చటమా, లేక—(చుట్టూచూసి) మల్లి కాంబగారిని పెళ్ళిచేసేసుకుని—

కల్యా : (ఆశ్చర్యంగా) ఆఁ!

విద్యా : ఆఁ. పెళ్ళిచేసేసుకుని లా చదివి ప్రాక్టీసు పెట్టి జూనియరై, సీనియరై, లీడరైపోవ టమా అనేది నా సమస్య.

కల్యా : మీరు చెప్పేది నిజమా ?

విద్యా : శుద్ధ నిజం.

కల్యా : నేను నమ్మను.

విద్యా : నమ్మకండి.

కల్యా : అయితే వొట్టిదేనా ? నాకు ముందే తెలుసు లెండి.

విద్యా : ఏం ? మీరు నమ్మకపోతే నిజం అబద్ధమా తుందా ? అబద్ధం నిజమౌతుందా ? నీరు పల్ల మెరుగు నిజము దేవుడెరుగు అన్నారు. దేవుడిదగ్గిర ప్రైవేటు సెక్రెటరీ అల్లే మాట్లాడు తున్నారే !

కల్యా మల్లికాంబగారు ఒప్పుకున్నారా ?

విద్యా ఎందుకొప్పుకోదూ ?

కల్యా (ఆశ్చర్యంగా) ఒప్పుకుందా ?

విద్యా (కొంచెం కోపంగా) ఒప్పుకున్నట్టే.

కల్యా అంటే పూర్తిగా ఒప్పుకోలేదా ?

విద్యా ఒప్పుకుంటుంది.

కల్యా ఇహాముందా ?

విద్యా : (కొంచెంకోపంగా) ఊఁ.

కల్యా : మీకెలా తెలుసు ?

విద్యా : ఏం ? ఆమాత్రం తెలుసుకోలేననా మీర నేది ?

కల్యా : ముందుజరిగేది ఎలా తెలుస్తుందండీ ? దేవుడి పర్సనల్ సెక్రెటరీ అల్లే మాట్లాడుతున్నారే!

విద్యా : (గ్రహించి, నవ్వి) గడుసువారేలెండి.

కల్యా : మిమ్మల్ని చూస్తే నవ్వొస్తోందండీ.

విద్యా : నవ్వండి. మీకేంభయం ? నవరత్నాలు రాల వుగా.

కల్యా : కోపంవొచ్చినట్టుంది.

విద్యా : రానివ్వండి. మీ యజమానిని కాదుగా మీరు భయపడటానికి.

కల్యా : ముందు కాకూడదూ ?

విద్యా : అయితే మిమ్మల్ని వెంటనే ఉద్యోగం లోనుంచి తీసేస్తాను.

కల్యా : పోనెండి. మల్లికాంబగారు నా పక్షం ఉంటారు. ఈ మధ్య అల్లికపని బాగా చేస్తు న్నాను కూడా. ఆమెచేత మీ ఆర్డరు క్షణంలో రద్దుచేయించనూ !

విద్యా : ఏమిటే ?

కల్యా : తమాషాగా అన్నాలెండి. అలా తెల్లబో తారేం ?

విద్యా : అయితే మల్లికాంబని చేసుకోమనేనా మీ సలహా ?

కల్యా నా సలహాకోసమే నిరీక్షిస్తున్నట్టు !

విద్యా : మీ అభిప్రాయం చెప్పండి.

కల్యా ఇష్టమైతే చేసుకోండి, లేకపోతే మానె య్యండి.

విద్యా : ఒక్క చిన్న సలహా ఇవ్వలేరూ ? ఆడవాళ్లు మహా పీనాసి వాళ్ళండీ, అందరూ అడగ కుండా ఇచ్చే సలహాకూడా మీరు లేకంటు న్నారే.

కల్యా : అయితే ఆమెని పెళ్లిచేసుకోకండి.

విద్యా ఆఁ! గొంతెత్తోక జెత్తెడన్నట్టు ఎప్పుడూ ఈఉద్యోగంలో ఎదుగు బొదుగూ లేకుండా ఉండాలిసిందే !

కల్యా : అలా అయితే ఆమెని చేసుకోటానికి ఒప్పుకోండి.

విద్యా : ఒప్పుకోమంటారా ? కాని...కాని...

కల్యా : అయితే ఈ సమస్య దానంతట అది పరిష్కారమయేదాకా సమస్యగానే ఉండనియ్యండి.

విద్యా : ఎలా ? ఇప్పటికే చాలా ఆలస్యమైపోయింది. కూర్మావతారంగారితో ఏదో ఒకటి తేల్చిచెప్పేసెయ్యాలి.

కల్యా : ఓ! కూర్మావతారంగారి ఎత్తా ఇది ?

విద్యా : ఎత్తేమిటీ ?

కల్యా : మిమ్మల్ని చవగ్గా కొట్టేద్దామని ప్లాను వేశాడలే ఉందండీ.

విద్యా దమ్మిడీ ఖరీదు చెయ్యని నన్ను చవగ్గా కొటేసేదేమిటీ ?

కల్యా : పదిహేను వేలయినా కట్నం ఇస్తేగాని మల్లికాంబని చుట్టానికూడా ఎవరూ రామంటున్నార్టండీ.

విద్యా : ఘోరం. ఈ కట్న పిశాచాన్ని నిర్మూలించటానికి నేను ధైర్యంగా ముందడుగు వేస్తాను. (గుండె చరుచుకుని ముందడుగు వేస్తాడు)

కల్యా : (కొంచెం వెనక్కి తగ్గి) ఆఁ !

విద్యా : ఈ సాంఘికదురాచారాన్ని మంటగలిపి పారెయ్యటానికి నడుం కడతాను.

కల్యా : నిజంగా ?

విద్యా : దమ్మిడీ కట్నం లేకుండా మల్లికాంబని వివాహం చేసుకుంటాను.

కల్యా : పెళ్ళిఖర్చు పెట్టుకుని చదువు చెప్పించే పక్షంలో—అంతేనా ?

విద్యా : (కొంచెం తెల్లబోయి) అది వాళ్ళ ఇష్టం.

కల్యా : అవతారంగారికి బోలెడంత డబ్బుంది. ఎవరైనా బీదవాళ్ళపిల్లని చేసుకుంటే మీ త్యాగానికి విలువ ఉంటుంది.

విద్యా : (ఏమీ అనలేక నీళ్ళు నములుతూ బుర్ర గోక్కుంటూ) కాని...కాని... (ముందుకి వేసిన కాలు వెనక్కి లాక్కుంటాడు !)

కల్యా : ఎవరైతే ఏంలెండి ? త్యాగం త్యాగమే !

విద్యా : అంతే. అంతే ! సరిగ్గా చెప్పారు. త్యాగం త్యాగమే. ఫలితం ఎవరనుభవిస్తే ఏం ?

కల్యా : చాల్లెండి బడాయిలు.

విద్యా : బడాయిలేమిటీ?

కల్యా : డబ్బుకోసం కక్కుర్తిపడి మల్లికాంబని చేసుకోవాలనుకుంటూ కుంటి కారణం చాటున దాక్కుంటారేం?

విద్యా : (ఉక్రోషంతో) మీకు సంజాయిషీ చెప్పాలిసిన అవసరం నాకేం లేదనుకుంటాను.

కల్యా : లేదు. కాని మీ వ్యక్తిత్వాన్ని అమ్మకోకండి. మిమ్మల్ని మీరే మోసగించుకోకండి. తొందరపడి లొంగిపోకండి. ఒంటరిగా అయినాసరే, ధైర్యంగా నిలబడండి.

విద్యా : (వ్యంగ్యంగా) మీ అయాచిత సలహాకి ధన్యవాదాలు.

కల్యా : (ఉద్రేకంలో తను అనవసరంగా జోక్యం కలిగించుకున్నటు తెలిసి, సిగ్గుపడి అవమానంతో కళావిహీనమైన ముఖం దించుకుని) ఎందుకో ఆవేశంకలిగి ఏదో పిచ్చిగా మాట్లాడాను. క్షమించండి...(వెళ్ళిపోతుంది)

విద్యా : (తన మూర్ఖత్వం గ్రహించి) ఆగండి, కల్యాణిగారూ. పొరపాటున అన్నాను. మనస్సు సరిగా లేదు. క్షమించండి. మీకు కోపంవొస్తే నా కెందుకో మనసు మరీ చెడిపోతుంది.

కల్యా : మీ వ్యవహారాల్లో అనవసరంగా జోక్యం కలిగించుకోటం నాదేగాతప్పు!

విద్యా : అలా అనకండి. మీ తెలివితేటలమీద నాకు నమ్మకముంది. మీ సలహా అమూల్యమైనదే. కాని దాన్ననుసరించే మనోధైర్యం నాకు లేదండీ.

కల్యా : నేనేదో నోటికివచ్చినట్టు మాట్లాడితే ఇంకామీరు దాన్నిగురించే ఆలోచిస్తు

విద్యా నిజానికి మల్లికాంబని పెళ్ళిచేసుకోటం నాకిష్టంలేదండీ.

కల్యా నాకు తెలుసు.

విద్యా : కాని మనం అన్నీ మనకి ఇష్టమైన పనులే చెయ్యగలమా?

కల్యా : చెయ్యలేక పోవొచ్చు.

విద్యా : చూశారా, మరి? ఏదైనా తార్కికంగా ఆలోచించాలి. ఏమంటారు?

కల్యా : కొన్ని విషయాలు హృదయంతో నే ఆలోచించాలేమో?

విద్యా : మీకు సీతారామారావంటే ఇష్టంలేదు కదూ?

[కల్యాణిమాట్లాడకుండా కిందికి చూస్తుంది లేదు. నాకు తెలుసు. అతన్ని వివాహం చేసుకోకతప్పనిపరిస్థితి ఏర్పడుతుందనుకోండి. ఏంచేస్తారు?

కల్యా (ఆశ్చర్యంగా అతనివైపుచూసి) మీకు తెలిసిందా?

విద్యా తెలియటమేమిటి?

కల్యా అదే. ఇప్పుడు మీరు చెప్పినవిషయం. సన్యాసిరాజు గార్ని మా నాన్న గారు బుట్టలో ఎలా వెయ్య కలిగారో ఆశ్చర్యంగా ఉంది.

విద్యా బుట్టలో వెయ్యటమేమిటే?

కల్యా : లేకపోతే గుమాస్తాకూతుర్ని కొడుక్కి చేసుకోటానికి ఆయన ఒప్పుకుంటాడూ!

విద్యా : ఒప్పుకున్నాడా?

కల్యా : (జాలిగా) ఎంతబతిమాలుకున్నా మా నాన్న వినటం లేదండీ. "సిరిరా మోకాలొడ్డట మేమిటే నీ పిచ్చిగాని! ఏమయినా అతన్ని చేసుకు తీరాలిసిందే!" అని ఖచ్చితంగా చెప్పేశారండీ

విద్యా : (ఆశ్చర్యంగా) అందాకా వొచ్చిందీ వ్యవహారం! ఇంకేం, నిక్షేపంగా వాడిని చేసుకుని హాయిగా సుఖపడండీ.

కల్యా : ఎలా తప్పించుకోవాలా అని నేనాలోచిస్తుంటే ఇదా మీరిచ్చే సలహా?

విద్యా : ఎటువంటి సౌఖ్యాన్ని కాలదన్నుతున్నారో మీకు 'తెలియటం లేదు.' ఏడంతస్తుల మేడ-

కల్యా : ఒంటి స్తంభం పూరిల్లు చాలు.

విద్యా : ఏడు వారాల నగలు

కల్యా : మట్టిగాజులు చాలు.

విద్యా : ఏకులక్షల మూలధనం మూలుగుతూ వుంటే ఇనప్పెట్టెలూ—

కల్యా : ఆ మూలుగులు నేను వినలేను.

విద్యా : విమానాలలో ప్రయాణాలూ, సుందర ప్రదేశాల్లో విహారాలూ, దాస దాసీజన పరిచర్యలూ—ఓహ్! ఒకటేమిటి? ధనకనకవస్తు వాహనాది సమస్త భోగభాగ్యాలూ గడ్డిపరకలా ఎగర గొట్టేస్తారా!

కల్యా : కోరికల విత్తులు నాటితే మనసు మహావృక్షాలను పెంచుతుంది.

విద్యా : అందుకని?

కల్యా : కోరికల లక్ష్యం మానసిక తృప్తేకదూ?

విద్యా : అందుకని ఆ కోరికలేవో తీరకుండానే తీరినయ్యి అనుకోమంటారు అంతేనా?

కల్యా : సౌఖ్యం వ్యక్తిగతమైందే కదండీ, దాని కోసం వాదనెందుకు?

విద్యా వానప్రస్థాశ్రమంలో మాట్లాడాలిసిన మాటలు మాట్లాడుతున్నారు.

కల్యా పోన్లెండి ఓ చిన్న సహాయం చేసి పెట్టలేరూ?

విద్యా ఏమిటది?

కల్యా సీతారామారావు గారితో మాట్లాడి ఆ ప్రయత్నం నించి విరమించమని నచ్చచెప్పలేరూ?

విద్యా : ఇంకానయం! మిమ్మల్ని ఎలాగో వొప్పిస్తే ఓ వెయ్యి రూపాయలు ఇస్తానన్నాడు వాడు. మీరే మిస్తారూ?

కల్యా : ఏం కావాలి?

విద్యా : ఆవెయ్యి రూపాయలూ మీరివ్వగలరా?

కల్యా : (దీనంగా) పోయిన డబ్బు దొరికితే ఇవ్వగలనేమో!

విద్యా : (ముఖంలో కళ తగ్గుతుంది) దొరుకుతుందా?

కల్యా : ఏమో!

విద్యా : మీకా ఆశ ఉందా?

కల్యా : దొంగిలించినవాడు మీలాంటి వాడైతే తిరిగి ఇస్తాడు.

విద్యా : (అప్రతిభుడై) నాలాంటి వాడా?

కల్యా : ఔను.

విద్యా : నేనే అయితే?

కల్యా : బాగా నేఉంది. తమాషా. మీరే దొంగిలించినట్లు మాట్లాడుతున్నారే! ఎవరైనా వింటే నవ్వుతారు.

విద్యా : ఓ మంచిరోజు పొద్దున వెయ్యిరూపాయల ఇన్సూర్డు కవరు అందితే మీరు ఆశ్చర్య పడరూ?

కల్యా : నా కంటే పోలీసులు ఎక్కువగా ఆశ్చర్య పడతారు.

విద్యా : మీ డబ్బు దొరుకుతుందనే నేననుకుంటున్నానండీ.

కల్యా : మంచిదే. కాని అసలు విషయం దాటేస్తున్నారు.

విద్యా : (నవ్వుతూ) మరి మీరు ఏమీ ఇవ్వలేనన్నారుగా!

కల్యా : ఏమీ ఇవ్వలేనన్నానా? గొంతెమ్మకోరికలు కోరితే ఇవ్వలేనుగాని, నే నివ్వగలిగింది ఏదైనా సరే, అడగండి, ఇస్తాను.

[చప్పున ముఖం తిప్పుకుంటుంది]

విద్యా : అయితే ఆలోచించి అడుగుతానండి

కల్యా : సరే. (టెప్పిస్టు గదిలోకి వెళుతూ ఉంటుంది)

విద్యా : —— ఆలోచిస్తూ, చప్పున ఏదో స్ఫురించగా తలెత్తి కల్యాణివైపు చూస్తూ కొంచెం గట్టిగా) ఏదైనా సరేనా!

[కల్యాణి ఓసారి వెనక్కి తిరిగి తల ఆడించి నిష్క్రమిస్తుంది]

సమస్యలు! సమస్యలు! సమస్యలు? (తల తట్టుకుని) అబ్బ, అన్నీ సమస్యలే.

[జేబులోంచి నాణెం తీసి మళ్ళా బొమ్మ—బొరుసూ వేస్తుంటాడు. ధర్మారావు ప్రవేశం]

ధర్మా : బొమ్మ! ఏం, అంతేనా, విద్యాపతీ?

విద్యా : (ధర్మారావుని చూసి) ఉహుఁ, బొరుసు. రండి.

ధర్మా : ప్లీడర్ గారున్నారా!

విద్యా : ఆ, కూర్చోండి. అదేమిటే? ఏడోసారి దివాలా తీసినట్టుగా ఉంది మీ ముఖం?

ధర్మా : ఏడోసారి? ఇంకా ఇది మొదటిసారే నయ్యా.

విద్యా : అయితే దివాలా తీశారూ? మీ ముఖం చూడగానే అనుకున్నాలెండి.

ధర్మా : (కుతూహలంగా) నిజంగానా, విద్యాపతీ? నిజంగా దివాలా తీసినట్టుగానే కనిపిస్తున్నానూ?

విద్యా : సాక్షాత్తూ దివాలా కోరల్లే ఉన్నారు. ఇప్పుడు మిమ్మల్ని చూస్తే ఇన్‌కమ్‌టాక్సు కాదుగదా, ప్రొఫెషన్ టాక్సు కూడా అడగరు.

ధర్మా : నా ముఖాన రూపాయలూ ఇచ్చేయాలని బుద్ధి పుట్టటం లేదూ?

[విద్యాపతి లేదన్నట్టుగా జేబు తడుముకుంటాడు. లోపల్నించి కూర్మావతారం ప్రవేశం. ధర్మారావు నమస్కరిస్తాడు.]

కూర్మా : ఓ, ధర్మారావుగారా! కూర్చోండి, కూర్చోండి, ఏమిటి విశేషం?

ధర్మా : కొంప మునిగిపోయిందండీ.

కూర్మా : వరదలేం రాలేదే!

ధర్మా : దివాలా తీశానండీ, దివాలా.

కూర్మా : దివాలా తీశారా? ఏం దివాలా?

ధర్మా ఏం దివాలా ఏమిటండీ? దొంగ దివాలా తీశాననుకుంటున్నారా? అసలు దివాలాయే నండీ.

కూర్మా : అరెరె! ఏం జరిగింది?

ధర్మా నా బట్టలకొట్టు లూటీ చేశారండీ.

కూర్మా : లూటీ! ఎవరో తెలిసిందా?

ధర్మా : సన్యాసిరాజుమీద అనుమానంగా ఉందని పోలీసువాళ్ళకి చెప్పానండి.

కూర్మా : సన్యాసిరాజుగారిమీదా?

ధర్మా : అవునండి. కక్షసాధిద్దామని లూటీ చేయించి ఉంటాడు.

కూర్మా : కేసు ఓడిపోతేగదండీ కక్షసాధించటం? కేసు ఇంకా మొదట్లోనే ఉందిగా.

ధర్మా : ఆయన సంగతి మీకు బాగా తెలీదులెండి, ప్లీడరు గారూ!

కూర్మా : ఊఁ! బాగా నష్టపడ్డారా?

ధర్మా : నష్టం! కుదిమట్టంలోకి క్షౌరమయిందండీ.

కూర్మా మిగతా దుకాణాలున్నాయిగా మీకు.

ధర్మా అవి నావి కావండి. నా భార్యవీ, బావమరుదులవీ.

కూర్మా : అది సరేలెండి. ఎవరి పేరవున్నా మీదేగా

ఆ

ధర్మా : లా ప్రకారం మాట్లాడుతున్నానండి.

కూర్మా : ఏం? వ్యవహారమేమైనా జరపాలా?

ధర్మా : ఐ. పి. దాఖలు చేయించాలండి తమరు.

కూర్మా : ఐ. పి.?

ధర్మా : అవునండి. మరి దివాలాతీశానుగా?

కూర్మా : ఎంతబాకీ ఉన్నారు?

ధర్మా : ఓ పదిహేను, ఇరవై వేలదాకా ఉంటుందండి.

కూర్మా : బ్యాంకులో మీ పేర డబ్బేంలేదూ ?

ధర్మా : లేదండి. ఉన్నదంతా నా భార్యకే. ఆవిడ సొంతం.

కూర్మా : భార్య పేర ఎప్పుడు ట్రాన్స్‌ఫర్ చేశారు? లూటీముందా, తర్వాతా?

ధర్మా : లూటీకిముందేనండి.

కూర్మా : లూటీ జరుగుతుందని మీకు తెలుసన్నమాట.

ధర్మా : నాకెట్లా తెలుస్తుందండి ?

కూర్మా : మరి డబ్బెందుకు ట్రాన్స్‌ఫర్ చేశారు ?

ధర్మా : (తికమకపడి) ఎందుకైనా మంచిదని చేశానండి.

కూర్మా : ఎందుకైనా అంటే ?

ధర్మా : నా పేర ఉంటే మంచిది కాదని చేశానండి.

కూర్మా : ఎందుకు మంచిది కాదు?

ధర్మా : వ్యాపారం ఎటుపోయి ఎటొస్తుందో ఎవరికి తెలుసు.

కూర్మా : అంటే బాకీదార్లకి ఎగ్గొట్టాలని ప్లాను వేశారన్నమాట.

ధర్మా : ప్లానేముందండీ? పెట్టుబడి నా సొంతడబ్బేమన్నానా? అది నా భార్య స్త్రీధనం. నాకేం హక్కుంది? అందుకని జాగ్రత్త పడ్డాను.

కూర్మా : వ్యాపారంకూడా మీ భార్య పేరనే ఉంటే బావుండేదిగా!

ధర్మా : ఆ గొడవ లన్నీ దేనికిలెండి. ఐ పి. దాఖలు చేయించరూ?

కూర్మా : పోలీసులకి రిపోర్టిచ్చారుగా. అదేదో తేలనియ్యండి.

ధర్మా : ఆఁ! ఇంకేం దొరుకుతుందీ ?

కూర్మా : ఎందుకు దొరక్కూడదూ ?

ధర్మా : వొట్టిదీ ? ఎందుకండీ ఆశలూ ?

కూర్మా : ఏం? అంత నమ్మకంగా చెబుతున్నారే!

ధర్మా : పోయినవన్నీ దొరుకుతున్నయిటండీ ?

కూర్మా : నష్టపోయినందుకు మీ కేం విచారం ఉన్నట్టు లేదే?

ధర్మా : విచారిస్తే మళ్లీ మనది మనకి తిరిగొస్తుందా, చెప్పండి. ఇది మీదీ, ఇది నాదీ అనుకోటం వట్టిభ్రమ. ఐ. పి. దాఖలు చేయించరూ? రేపు పొద్దున అకౌంట్ పుస్తకాలు తీసుకురండి. ఆ వ్యవహారమేమిటో చూద్దాం.

ధర్మా చిత్తం. అలాగే.

కూర్మా ఓ వెయ్యిరూపాయలు విలువచేసే బట్టలు కొనాలనుకున్నానండీ. సమయానికి మీ కొట్టు కాస్తా లూటీ అయిపోయింది.

ధర్మా ఒక్క పదిరోజులు ఆగండి మా బావమరిది బజార్లో కొట్టు తెరుస్తున్నాడు. చవకరేట్లకి మీకు కావలసినన్ని గుడ్డలు ఇప్పిస్తాను. ఏం? సరేనా?

: లూటీసరుకు కాదుగదా !

ధర్మా (నోటికి చెయ్యి అడ్డం పెట్టుకుని) రామ రామ. రేప్పొద్దున దర్శనం చేసుకుంటాను. సెలవు. (నెత్తిన గుడ్డేసుకుని నిష్క్రమణ.)

విద్యా (నవ్వుతూ) కాలాంతకుడండీ.

కూర్మా : మరేమిటనుకున్నావు? సరేగాని, విద్యాపతీ నేను చెప్పిన విషయం ఏం చేశావు?

విద్యా ఏమీ తేల్చుకోలేకుండా ఉన్నానండీ.

కూర్మా : ఏమిటోయ్ ఆ అంతులేని ఆలోచన? లక్షణంగా పిల్లనిచ్చి పెళ్ళిచేసి చదువుచెప్పిస్తానంటే మరొకడైతే ఎగిరి గంతేసేవాడు (భుజం మీద చెయ్యేసి) నీ బావు కోరి

చెబుతున్నా. సరే నను-చూడూ! ప్రేమ-ఆదర్శం ఇలాంటి పిచ్చి ఊహాలతో ఏవైనా కలలు కంటున్నావేమో, కళ్లు తెరచి అసలు ప్రపంచాన్ని చూడు. మనిషి ముఖ్యంగా జయించాలిసింది పరమ దారిద్ర్యాన్నోయ్. ఇలాంటి అవకాశం తేలిగ్గా రాదు. ఏం, ఏమంటావ్?

విద్యా : (తలపటాయిస్తూ) మీ ఇష్టం.

కూర్మా: గుడ్ బాయ్! కంగ్రాట్యులేషన్స్.

[విద్యాపతి చెయ్యి పట్టుకుని ఊపేస్తాడు. "కల్యాణీ, కల్యాణీ" అంటూ లోపల్నించి మల్లిక ప్రవేశం.]

మల్లి కా, మంచి సమయానికి వొచ్చావు. ఇలా రా, అలా కూర్చో ఓ ముఖ్యవిషయం మాట్లాడాలి నీతో.

మల్లి (విద్యాపతి వైపు కొరకొర మాస్తూ) అంత ముఖ్య విషయమైతే ఇక్కడెందుకూ? లోపలికి రా, మాట్లాడదాం.

కూర్మా ఇక్కడే మాట్లాడాలి. మన విద్యాపతి ఉన్నాడు చూశావూ?

మల్లి : నిక్షేపంలా ఎదురుగుండా కూర్చొని ఉంటే, చూడకేం?

కూర్మా: అతను ఇవాళనించీ ఈ ఉద్యోగానికి గుడ్ బై కొట్టేస్తున్నాడు.

మల్లి : ఈసారి కాస్త మంచిగుమాస్తాని కుదుర్చుకో అన్నయ్యా.

: మంచిగుమాస్తా? ఓ, విద్యాపతి గుమాస్తా ఉద్యోగానికి తగడు. అతను పెద్దలాయరై పోతాడు, తెలుసా?

మల్లి : నీకంటేనా?

కూర్మా: ఓ యెస్, అవును. నా బావమరిది నా అంత వాడై నాకంటే గొప్పవాడు కూడా అయిపోతాడు.

మల్లి : (ఆశ్చర్యంగా) బావమరదా?

కూర్మా: ఓ చిన్నరహస్యం మల్లి కా. విద్యాపతి నిన్ను...నిన్ను...ప్రేమిస్తున్నాడు.

మల్లి : ఆఁ! ప్రేమా!

కూర్మా : ఆఁ-అవును- ఏం విద్యాపతీ?—చెప్పూ మాట్లాడవేం?

(విద్యాపతి గుక్కుమిటకరించి అధైర్యంగా తల ఊపుతాడు)

మల్లి విద్యాపతా?

కూర్మా ఊఁ. నేను అనుమతి కూడా ఇచ్చేశాను. ఇహ నువ్వు 'ఊఁ' అనటమే తరవాయి

మల్లి : ఛీ.

: ఆఁ!

మల్లి : (విద్యాపతిని చూస్తూ) నా అంతెరమెక్కడ, నీఅంతెరమెక్కడ నన్ను ప్రేమించావూ? ఆ మాట అనటానికి నీకు సాహసం ఎలా వచ్చిందీ అంట? తాహతు తెలుసుకోకుండా మాట్లాడటమే! (కూర్మావతారంవైపు చూసి) అతనేదో బుద్ధి గడ్డితిని అంటే నువ్వు ఎలా వొప్పుకున్నావూ? ఇంకా నయం, శుభలేఖలు కూడా వేసేసింతరవాత చెప్పలేదు రక్షించావు.

కూర్మా: (కోపంగా) మల్లి కా! ఏమిటా మాటలు?

మల్లి : లేకపోతే ఇద్దరూ కలిసి నన్ను అన్యాయం చేదామని చూశారూ? బరువైతే ఇంట్లోంచి పొమ్మనరాదూ? కట్నం ఇవ్వాలిసొస్తుందని ఎవడో వీధిన పొయ్యేవాడికి కట్టబెట్టాలని పన్నాగం పన్నావూ?

[కంఠం గాద్గదికమౌతుంది. విద్యాపతి ఆఫీసు గదిలోకి నిష్క్రమిస్తాడు.]

కూర్మా : విద్యాపతి వీధిన పోయేవాడా? గ్రాడ్యుయేటు కాబోతున్నాడు.. లక్షణంగా లా చెప్పించి జూనియర్ గా వేసుకొంటాను. అతనికేం లోటొచ్చింది? మల్లి కా నా మాట విను. నీ బాగుకోరి చెబుతున్నాను.

మల్లి : బాగు కోరేవాళ్లు చేసేపనులేనా ఇవి? నేను చస్తే ఒప్పుకోను.

కూర్మా : ఒప్పుకోవూ?

మల్లి : ఉఁహుఁ. నా కంఠంలో ప్రాణం ఉండగా ఒప్పుకోను.

కూరా : తల్లిలేని పిలవని గారాబం చేస్తూంటే రెచ్చిపోతున్నావే. నీకు సంబంధాలు చూపలేక

నా ప్రాణం పోతోంది! ఏమయినా, నువ్వు విద్యాపతిని చేసుకుని తీరాలిసిందే! అంతే!

[కోపంగా గబగబ బయటికి నిష్క్రమిస్తాడు

మలి : ఇంత అన్యాయమా? (కన్నీళ్ళు పెట్టుకుంటుంది)

[సుందర్రావు ప్రవేశం.]

సుంద : మల్లికా, నవమల్లికాంబా! నాకోసం ఎదురుచూస్తూ ఇక్కడే ఉన్నావా! (కన్నీళ్ళు చూసి) అరేమిటే? కన్నీళ్ళే? నా మల్లికకి కన్నీళ్ళే. ఎందుకూ? ఆలస్యంగా వచ్చాననా? ఇంతమాత్రానికే అలా బేలనైపోతే ఎలా చెప్పు.

[రుమాలుతో కన్నీళ్లు తుడుస్తాడు]

మల్లి : అదికాదు.

సుంద : నువ్వు కాదంటే మాత్రం నాకు తెలియదూ? అరె. పిచ్చిదానా, నిన్ను చూడకుండా నేను మాత్రం ఒక్కక్షణం ఉండగలనా?

మల్లి : అదికాదండీ మనిద్దర్నీ వేరుచెయ్యాలని చూస్తున్నారు.

సుంద : అది బ్రహ్మరుద్రాదులకూడా సాధ్యం కాదే!

మల్లి : వాళ్ళసంగతేమోకాని మా అన్నయ్యకి సాధ్యంకానిదేదీ లేదు. నాకు పెళ్ళిచెయ్యాలని చూస్తున్నాడండీ

సుంద : శుభం.

మల్లి : మీరు కూడా అలాగే అంటున్నారా?

సుంద : అయితే అశుభం అనుమంటావా?

మల్లి : మీకు వేళాకోళంగా ఉంది.

సుంద : లేకపోతే నాకు తెలియకుండా నీకు పెళ్ళి ఎలా అవుతుందీ?

మల్లి : నన్ను విద్యాపతి కిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యాలని చూస్తున్నాడండీ మా అన్నయ్య.

సుంద : నీ కోసం నేనూ, నా కోసం నువ్వూ పుట్టి పెరుగుతుంటే మధ్యన ఈ విద్యాపతి ఎవడూ?

మల్లి : మా అన్నయ్య ఆఫీసులో గుమాస్తా అండీ.

సుంద : (వినిపించుకోక తలతిప్పుతూ) ఉహూ— అసంభవం—అసంభవం.

మల్లి అవునండీ

సుంద ఏమిటి అవును?

మలి అతను మా గుమాస్తాయే

సుంద ఓ! అదా! అతను నిన్ను పెళ్లిచేసుకోటం అసంభవం.

మల్లి నేనతన్ని చేసుకోటం అసంభవం అనండి.

సుంద అర్జుడెరెక్టగు సుందర్రావు సైంధవుడల్లే అడ్డుపడి నిన్ను అమాంతం ఎగరేసుకుపోడూ?

మల్లి : రుక్మిణిని శ్రీకృష్ణుడల్లే అనండి.

సుంద : సంయుక్తని పృథ్వీరాజల్లే అంటే ఇంకా బావుండదూ?

మల్లి : ఏమిటో నాకు భయంగా ఉందండీ.

సుంద : భయమెందుకూ?

మల్లి : చివరి కేమౌతుందో!

సుంద : అలా అయితే ఇపుడే ఈ క్షణంలోనే నిన్ను గాంధర్వ విధిని వివాహం చేసుకుంటున్నాను. ఇదిగో పెళ్లి కానుక.

[జిప్‌బాగ్ లోంచి నెక్లెస్ కేస్ తీసి మలికకి స్వయంగా వేస్తాడు. అదేక్షణాన కల్యాణి ద్వారం దగ్గిరికి వొచ్చి ఆ దృశ్యం చూస్తుంది తర్వాత కొంచెం పక్కకి తప్పుకుంటుంది.]

మల్లి : ఎంత బావుంది. నాకోసం తెచ్చారా!

సుంద : అహఁ. నాకోసం. అది ధరించినప్పుడు నీ అందం చూసి ఆనందించేది నేనుకదూ?

మల్లి ఈ వివాహం చెల్లుతుందంటారా?

సుంద శకుంతలా దుష్యంతుల వివాహం చెల్లలేదూ?

మల్లి చెల్లదని ఎవరైనా పిటీషన్ పెడితే?

సుంద అప్పుడు మళ్లీ పెళ్లి చేసుకుందాం.

మల్లి ఇప్పుడే రిజిస్టరు మేరేజి చేసుకుంటే?

సుంద చేసుకోవొచ్చు. దానికేం?

మల్లి ఎప్పుడు?

సుంద ఎప్పుడు వీలైతే అప్పుడే.

మల్లి ఇటువంటివాటిలో ఆలస్యం పనికిరాదండీ. ఎప్పుడు వీలౌతుంది?

సుంద : మద్రాసు పోవాలిగా.

మల్లి : పోదాం.

సుంద : ఎప్పుడూ?

మల్లి : ఇప్పుడే.

సుంద : ఇప్పుడా! అంత అర్జంటుగా ఎలా? వ్యవహారాలు చూసుకోవద్దూ?

మల్లి : అవన్నీ మళ్ళీ వొచ్చి చూసుకోవొచ్చు. ఇంక ఒక్క క్షణంకూడా ఇక్కడ ఉండటానికి బుద్ధిపుట్టటం లేదండీ నాకు.

సుంద : కొన్ని చిక్కులున్నాయి మల్లికా.

మల్లి : అదిగో—వెనక్కి తగ్గుతున్నారు

సుంద : అదికాదు. డబ్బు చూసుకోవద్దూ? రావలసిన బాకీలు బోలెడున్నాయి.

మల్లి : నా దగ్గిర పది వేల రూపాయలకి విక్రయించేసే నగలున్నాయి.

సుంద : ఉంటే?

మల్లి అవన్నీ తెస్తాను, కొన్నాళ్లు వాడుకోవొచ్చు. ఏ పిక్చర్‌కో మళ్లా ఆర్టు డైరెక్టర్ చేశారంటే అంతకి రెట్టింపు కొని పెట్టరూ?

సుంద : ఎందుకు కొననూ?

మల్లి : మరి ఇంక అభ్యంతర మేముంది?

సుంద : ఏమీ లేదు నువ్వు రెడీగా ఉండు. వొస్తా, ఇద్దరం కలిసి స్టేషన్‌కి వెడదాం ఏం?

మల్లి : నిముషంలో రెడీ కానూ? మీరుమాత్రం త్వరగా రావాలి ఎదురుచూస్తూంటాను.

సుంద : ఓ. అలాగే, ఇక్కడున్నట్టే వొచ్చేస్తా. (మల్లిక లోపలికి నిష్క్రమణ) వెర్రిబాగులది!

[విద్యాపతి గదిదగ్గిరకి వెళ్లి] విద్యాపతి గారూ, విద్యాపతి గారూ.

[విద్యాపతి ప్రవేశం]

విద్యా మీరా! ఏం కావాలండి సుందరరావు గారూ?

సుంద ఒక ముఖ్య విషయం మీతో మాట్లాడాలండీ (చుట్టూ చూసి) ఎవరూ లేరుగద. చాలా రహస్యం.

విద్యా : ఏమిటో చెప్పండి.

సుంద : మీ ప్లీడరుగారి క్లయింటు ధర్మారావు ఉన్నాడే, అతను వొట్టి నీతీ నిజాయితీ లేని మనిషండీ.

విద్యా : అందులో రహస్య మేముందీ?

సుంద : అతనిమీద ఓ ప్రాంసరీనోటు విషయంలో దావా వేశారండీ సన్యాసిరాజు గారు.

విద్యా : అవును. చేస్తే?

సుంద : నోటు మీది సంతకం ఫోర్జరీ అంటాడు ధర్మారావు

విద్యా : కోర్టులో తేల్తుంది గా.

సుంద : మీ దగ్గిర ఉన్న ధర్మారావు ఫయిల్లో— సన్యాసి రాజు గారు ఆయన కుమాస్తాకి రాసినట్టుగా ఉన్న ఓ కాగితం ఉందండీ

విద్యా : ఉంటే?

సుంద : అది ఫోర్జరీ కాగిత మే అనుకోండి అయినా కొంచెం చిక్కు కలిగిస్తుంది చూడండి.

విద్యా : ఎవరికీ?

సుంద : సన్యాసి రాజు గారికి. ఈ విషయంలోనే మీరు కొంచెం సహాయం చెయ్యాలి.

విద్యా : నావల్లేమౌతుందీ?

సుంద : మరేమీ అనుకోవొద్దు. ఆ కాగితం కొంచెం దయ చేసి మాకిచ్చేస్తే—

విద్యా : ఆఫీసు కాగితమా! ఇంకానయం!

సుంద : ఊరికే ఇవ్వొద్దు ఏదో యథాశక్తిని సంతోషపెడతాము

విద్యా : లంచమిచ్చి నన్ను కొనాలని చూస్తున్నారూ?

సుంద : మిమ్మల్ని కాదండీ ఆ కాగితాన్ని. మిమ్మల్నేం చేసుకొంటాం.

విద్యా : ఇహ ఎప్పుడూ ఆ విషయం ఎత్తకండి (పోబోతాడు)

సుంద : (ఆపి) అలా తొందరపడతారేం? ధర్మారావు ఎలాగో దివాలా తీశాడని మీకు తెలిసే ఉంటుంది. కేసు గెలిచినా ఓడినా ఆయన కొక్కటే. అసలు రాజీపడి దావా ఉపసంహరించుకునేట్టు కూడా ఉన్నారు.

విద్యా : అయితే ఇహ ఆ కాగితం ఎందుకూ?

సుంద : ఏదో కొంచెం బెట్టు చెయ్యటం కోసం. మాటా మాటామీద పడ్డ దావా అండీ ఇది. డబ్బుకోసం కాదు. ఆ ధర్మారావు పరువు ఎలాగో పోయింది. సన్యాసిరాజు గారి పరువైనా నిలబెటండీ.

విద్యా : నేను నిలబెట్టేదేమిటి?

సుంద : మరి ఇప్పుడంతా మీ చేతుల్లోనే ఉంది. కావాలంటే ఓ వంద —— కాకపోతే రెండు— పోనీ మూడొందలు తీసుకోండి.

విద్యా నావల్ల

సుంద సరే, అయిదొందలు తీసుకోండి.

విద్యా ఆఫీసుకాగితం దొంగలించటమే!

సుంద ఆరొందలు.

విద్యా సాధ్యంకాదండి కూర్మావతారం అడిగితే ఏం చెప్పను.

సుంద గది తాళం చెవి మీదగ్గిరే ఉంటుందా రాత్రిళ్లు కూడా?

విద్యా ఉంచేదనుకోండి.

సుంద ఆఫీసుగదిలోకి ఎంతమందో వొస్తూ పోతూ ఉంటారూ?

విద్యా అయితే మాత్రం?

సుంద అడిగితే 'దొంగలున్నారు, జాగ్రత్త' అనండి.

విద్యా నమ్మలివయమేనా ?

సుంద నమ్మకపోతే ఉరిపెట్టుకోనియ్యండి మీకేం ?

విద్యా నామీద బాధ్యతలేదూ ?

సుంద అయితే మీఇష్టం మరి నేను వెళుతున్నాను.

విద్యా వెళ్లండి.

సుంద నామాటవినండీ. ఏడొందలు —— ఎనిమిది —— పోనీ తొమ్మిదివందలు. ఆఖరిమాట వెయ్యి రూపాయలు!

విద్యా వెయ్యిరూపాయలు!

సుంద అమ్మో! అంతసర పెళుతున్నానా! సరే, మాట జారాక చేసేదేముంది! విద్యాపతిగారూ, ఒక్కసారి ఆలోచించుకోండి —— ఈ వెయ్యిరూపాయలతో ఎటువంటి సౌఖ్యాలు కొనుక్కోవచ్చు, చెప్పండి! బి. ఏ. నే చదువుతారో, పెళ్లేచేసుకొంటారో, చిన్నఇల్లే కొనుక్కుంటారో, ఓహో! డబ్బండి, ఈరోజుల్లో కావలసింది డబ్బు. తిరగకొట్టకండి.

విద్యా : (ఆలోచనగా) ఇప్పుడే ఇస్తారా ?

సుంద : ఇప్పుడూ! ఈచేత్తో ఇలా కాగితం తీసుకోటం —— ఈచేత్తో అలా పదివందల రూపాయలనోట్లు ఇచ్చేయటం. అంతే.

[ఒక్కక్షణం తటపటాయించి విద్యాపతి ఆఫీసుగదిలోకి నిష్క్రమించి ఓకాగితంతో వెంటనే తిరిగొస్తాడు. అతని చేతులు వొణుకుతూంటాయి సుంద్రావు ఆ కాగితం తీసుకొని కరెన్సీనోటు ఇస్తాడు, విద్యాపతితో 'థాంక్స్. మీ మేలు మరిపోను. వొస్తా' (నిష్క్రమిస్తాడు)

[చేతిలోని కరెన్సీనోట్లతో విద్యాపతి స్తబ్ధుడై కాసేపు అలాగే నిలబడతాడు. ఈ వ్యవహారం చూస్తూ నేఉన్న కల్యాణి అతన్ని సమీపిస్తుంది. ఆమె దగ్గిరికి రాగానే చూసి విద్యాపతి ఉలిక్కిపడి నోట్లవైపూ ఆమెవైపూ చూపులు మరలిస్తాడు. ఇద్దరి చూపులూ క్షణకాలం కలుసుకుంటాయి. ఆమె ఏదో అనబోతుంది. అతనేదో అనబోతాడు. కాని చివరికి ఎవరూ ఏమీ మాట్లాడరు. విద్యాపతి బరువుగా బయటికి నిష్క్రమిస్తాడు. అతనివైపే కొన్ని క్షణాలు చూసి కల్యాణి టేబుల్ దగ్గిరికివెళ్లి ఫోన్ చేస్తుంది]

కల్యా : టౌన్ రిక్రియేషన్ క్లబ్ ?......అడ్వకేట్ కూర్మావతారంగారున్నారా ? —— ఒక్కసారి పిలవండి —— ఓ —— నేనండీ, కల్యాణిని— మీ ఆఫీసునించి ఫోన్ చేస్తున్నాను. అర్జంటుగా రావాలి. చాలా జరూరు. వెంటనే రండి...

[రిసీవర్ పెట్టేస్తుంది]

(చేతిలో ఓ కవరుతో వరహాలు ప్రవేశం)

వర : కల్యాణమ్మగారూ. దణ్ణం అమ్మా.

కల్యా : (వెనక్కితిరిగి వరహాల్ని చూసి) ఓ-నువ్వా, వరహాలూ. ఏంకావాలి! ఇక్కడికొచ్చావేం ?

వర : (కవరుఇస్తూ) బాబుగారు తమరికి ఇమ్మన్నారమ్మా.

కల్యా : (తీసుకుని) ఏ బాబుగారూ ?

వర : చిన్నబాబుగారండి.

కల్యా : (కోపంగా) అక్కర్లేదు. తీసుకుపో.

వర ఓ పాలి ఇచ్చినాక మళ్లా రిటర్న్ పుచ్చుకో రాదమ్మా.

కల్యా నే నక్కర్లేదంటున్నాగా తీసికెళ్లు.

వర అట్టనయితే కవరుమీద మీ చిరునామా కొట్టేసి చిన్నబాబుగారి చిరునామా రాయండి.

కల్యా నేను రాయను.

వర చిక్కే నే—పోనీ, 'ఇది నేను పుచ్చుకోను' అని కవరుమీద రాసి సంతకం చేసియ్యండమ్మా.

కల్యా ఇంతజాగ్రత్త ఎక్కడ నేర్చుకున్నావు వరహాలూ?

వర సన్నాసిరాజుగారి దగ్గిరమ్మా. ఎవ్వారం ఎవ్వారమే. మాటమాటే. 'కాయితంమీద బిగిస్తేకాని మాటకి విలువొచ్చి ఎవ్వారం కాదురా వరహాలూ' అంటారమ్మా సన్నాసిరాజుగారు.

కల్యా ఇందులో వ్యవహారమేముందీ?

వర చిత్తం. ఆ కవర్లో ఏం యవ్వారముందో నాకేం తెలుస్తుందమ్మా?

కల్యా బాగా నేచుంది. (కవరు ప్రసనచింపి) చూద్దాం, ఆ వ్యవహారమేమిటో! (చదివి తెల్లబోతుంది) వరహాలూ!

వర చిత్తం. ఏంటమ్మా అలా ఇదయిపోతున్నారు? కానిమాటలేం రాయలేదుగద!

కల్యా : నీకు సుందర్రావుగారు తెలుసా?

వర సుందర్రావుగారంటే—సన్నగా ఎర్రగా పొడుగ్గా ఉంటారు. గిరజాలుంటాయి, తోలుసంచీ ఉంటుంది. ఆయనేనా?

కల్యా : ఊఁ. ఆయనే.

వర : తెలీకేం? రోజూ సన్నాసిరాజుగారి దగ్గిరికొచ్చి కబుర్లు కొట్టిపోస్తుంటారుగా.

కల్యా : ఊఁహూఁ! ఆయనెటువంటివాడు? మంచివాడేనా?

వర : ఏమంచో లెండి. ఆయనంటే ఎందుకో నాకిష్టంలేదమ్మా. (గొంతు తగ్గించి) ఎవురితో అనబోకండి గాని, సన్నాసిరాజుగారింటో తాకట్టుసొమ్ము కొట్టేసింది ఈయనేనని నా అనుమానం.

కల్యా : తాకట్టుసొమ్మా? పోయిందా?

వర : చిత్తం. తమరికి తెలియదూ? ఆరింటో గోల్డునెక్లెస్ పోయిందండి పొద్దున.

కల్యా : గోల్డునెక్లెసా? మామిడిపిందెల నెక్లెసేనా?

వర : చిత్తం. ఇన్స్పెక్టర్ బాబుతో బాబుగారు అట్టనే చెప్పినట్లు గుర్తు.

కల్యా : నువ్వు అర్జంటుగా వెళ్ళి సన్యాసిరాజుగారితో వెంటనే ఇక్కడికి రమ్మని చెప్పు. పోయిన నెక్లెసు దొరుకుతుందని చెప్పు. చిన్నబాబుగార్ని కూడా రమ్మను. నెక్లెస్ సంగతి చెప్పకుండా ఊరికే నేను రమ్మంటున్నానని చెప్పు. చూడూ! ఇద్దరికీ విడివిడిగా ఒకరికి తెలియకుండా ఒకరికి చెప్పు.

వర : చిత్తం తమరేదో పసిగట్టినట్టున్నారమ్మా.

కల్యా : తరవాత చెబుతాలే తొందరగా వెళ్లు.

వర : చిత్తం (వెళ్లబోతూ ఆగి) 'ఉత్తరం చూసి కల్యాణమ్మగారు ఏమన్నార్రా, వరహాలూ?' అని చిన్నబాబుగారడిగితే, గుర్రుగా చూసి చూసి చిర్రుబుర్రుమన్నారని చెప్పనా, కల్యాణమ్మగారూ?

కల్యా : ష్! (నవ్వుతూ వొద్దన్నట్టు సంజ్ఞచేస్తుంది.) [ఓసారి బుజాలెగరేసుకుని వరహాలు నిష్క్రమిస్తాడు. కొద్దిక్షణాలాగి లక్ష్మీపతి ప్రవేశం]

లక్ష్మి : అమ్మాయ్!

కల్యా : (చూస్తూ ఉన్న ఉత్తరం దాచేసి) మీరా నాన్నా! ఇక్కడికొచ్చారెందుకూ? అడ్వకేట్ గారితో ఏమైనా పనుందా?

లక్ష్మి : ఆయనతో నాకేం పనీ? మీ ఆఫీసుగుమాస్తా విద్యాపతి ఉన్నాడా?

కల్యా : ఇప్పుడే బయటికి వెళ్ళారు. ఏమైనా మాట్లాడాలా?

: మరేం లేదులే. మీ ఆఫీసులో ధర్మారావు ఫైలు ఓసారి ఇలా తెస్తావూ?

కల్యా : ధర్మారావు ఫైలా? ఎందుకూ?

ల : ఓ. కాగితం చూడాలమ్మాయ్.

కల్యా : దానితో మీకేం పని?

లక్ష్మి : ఓ చిన్న వ్యవహారం ఉందిలే.

కల్యా : రేపు చూడకూడదూ?

లక్ష్మి : ఈ భాగ్యానికి రేపటిదాకా ఎందుకూ?

కల్యా : ఇప్పుడెలా? అడ్వకేటు గారూ, విద్యాపతి గారూ ఇద్దరూ లేరే!

లక్ష్మి : నువ్వున్నావుగా!

కల్యా : నాకా ఆఫీసు గొడవ లేం తెలియవే.

లక్ష్మి : తెలిసే దేముంది? ఫైలు మీద పేరుంటుంది. కాస్త చూసి తెచ్చి పెడుదూ?

కల్యా : (ఆలోచనగా) బావుండదు నాన్నా.

: బావుండే దేమిటమ్మాయ్ ఇదేమైనా తప్పు పనా?

కల్యా : ఆఫీసు కాగితాలు చూపించటం తప్పు కాదూ?

లక్ష్మి : అదేదో రహస్యమైన కాగితం అనుకుంటున్నావు కాబోలు. అసలు సంగతి చెప్పమన్నావా? నన్ను ఉద్యోగం లోనుంచి తీసేస్తూ సన్యాసి రాజుగారు ఇచ్చిన కాగితమే అది.

కల్యా : అయితే అది ధర్మారావు ఫైల్లో ఉండటానికి కారణం?

: వాళ్ళిద్దరి మధ్యా దావాకీ ఆ కాగితానికీ కొంచెం సంబంధం ఉందిలే అప్పుడేదో ఆయన మీద కోపం వొచ్చి ధర్మారావు కిచ్చాను. ఇప్పుడు వ్యవహారం సద్దుబాటయిందిగా! అందుకని——

కల్యా : అందుకని ఆ కాగితం గప్‌చిప్‌గా తీసుకుపోదామని వొచ్చారా?

ల : ఏం? నా కాగితం నేను తీసుకోటం తప్పా?

కల్యా : అయితే ధర్మారావు దగ్గిర్నించే తీసుకోండి.

లక్ష్మి : ఆఁ——! మళ్ళీ అతని దగ్గిరికి వెళ్ళటం ఏం బావుంటుంది? నా మాట విని ఆ ఫైలిలా తెచ్చి పడేద్దూ.

కల్యా : (కోపంగా) నేనటువంటి పనులు చెయ్యను.

లక్ష్మి : (కోపంగా) చాల్లే. ఊరుకో. ఇదంతా ఎవరి కోసం? నీ కోసం కాదూ? అసలా సుందర్రావు గారే ఎలాగో సాధిస్తానన్నాడు కానీ...

కల్యా : సుందర్రావా? (ఆలోచనగా కనుబొమలు ముడుస్తుంది.)

లక్ష్మి : ఊఁ సన్యాసిరాజు గారి స్నేహితుడు సుందర్రావు అని ఒకాయన ఉన్నాడులే. అఖండుడనుకుంటాలే. ఆయన చిటికెలో సాధించగలడు కాని కాగితం వాళ్ళ చేతుల్లో పడకుండా మన దగ్గిరే ఉండటం మంచిదనిపించటంవల్ల ఇలా వొచ్చాను. నా మాట విను కల్యాణీ

[కల్యాణి తీవ్రంగా ఆలోచనలో పడుతుంది. అందువల్ల ప్రత్యుత్తరం ఇవ్వదు]

అమ్మాయ్, కల్యాణీ!

[ప్రత్యుత్తరం రాక]

పోనీ, నేనే వెతుక్కోనా?

[జవాబు రాదు. లక్ష్మీపతి అది అంగీకార సూచకంగా తీసుకుని ఆఫీసు గదిలోకి నిష్క్రమిస్తాడు. బల్ల మీద టెలిఫోన్ బెల్ మోగుతుంది కల్యాణి ఆలోచనలోనుంచి తేరుకుని రిసీవర్ తీసుకుంటుంది.]

కల్యా : ఎవరండీ? ఇన్‌స్పెక్టర్ గారా?... నేను ధర్మారావు గారి ఆఫీసులో టైపిస్ట్‌ని. వారు లేరు ఇప్పుడే వొస్తారు....ఏం చెప్పమన్నారు? విద్యాపతి గారా? అవును. మా ఆఫీసు మేనేజర్ గారే——అరెస్టయారా! అరెస్టే! ఎందుకూ?...దయచేసి ఆఫీసుకి మీరు రాగలరా! కొన్ని ముఖ్యవిషయాలు తెలియవచ్చు ఓ థాంక్స్.

[రిసీవర్ కింద పెట్టేసి ఏమీతోచక అటూ ఇటూ చూసి టైపిస్ట్ గదిలోకి నిష్క్రమిస్తుంది. చేతిలో లెదర్ సూట్‌కేస్‌తో సుందర్రావు ప్రవేశం. ఇంచుమించు అదే సమయాన లోపల్నించి చేతిలో లెదర్ సూట్‌కేస్‌తో మల్లిక ప్రవేశం]

మల్లి (సంతోషంగా) మీరు కూడా వొచ్చేశారే!

సుంద : మాట తప్పుతాననుకున్నావా?

మల్లి : మాశారా? ఇద్దరం ఒకేసారి సిద్ధమయాం. ఇద్దరి మనసులూ ఒక్కటేనన్న మాట.

సుంద : కాదు మరి.

మల్లి : వెళదామా ?

సుంద : ఊఁ. రెడీ. చలో మోహనరంగా !

[ఇద్దరూ కలిసి ద్వారం వైపుకి వెడతారు. ద్వారం సమీపించీ సమీపించగానే కూర్మావతారం ప్రవేశం. ముగ్గురూ దిగ్భ్రాంతులై ముఖముఖాలు చూసుకుంటారు.]

కూర్మా ఇదా కథ !

సుంద దయచేసి సుఖాంతం కానివ్వండి అడ్వకేట్ గారూ ?

మల్లి మేమిద్దరం గాఢంగా ప్రేమించుకున్నాం అన్నయ్యా.

కూర్మా ప్రేమించుకున్నారా ?

మల్లి అవును కదండీ సుందర్రావుగారూ ?

సుంద మా ప్రేమలత చిగురించి, పుష్పించి—(మల్లిక వైపు చూస్తాడు)

మల్లి : ఫలించింది. నిత్యకల్యాణంగా, పచ్చతోరణంగా—(సుందర్రావువైపు చూస్తుంది)

సుంద : మూడు పువ్వులూ, ఆరు కాయలుగా—

మల్లి : మా ప్రేమలత వర్ధిల్లాలని ఆశీర్వదించు అన్నయ్యా.

: (కోపంగా) ఆశీర్వదించాలీ !

మల్లి : అవునన్నయ్యా. అక్షింతలు లేనా ?

సుంద : ఎందుకూ ? చిలకా, గోరింకల్లా కాలక్షేపం చెయ్యమని ఒక్క మాట అనండి చాలు

కూర్మా : చాలేవయ్యా.

మల్లి మా సంతోషం పాడు చేసావా అన్నయ్యా

సుంద : పానకంలో పుడకలా అడ్డొస్తారా ?

కూర్మా : ఇహ ఆపవయ్యా ! పెద్దమనుషులచుట్టూ తిరుగుతుంటే పెద్దమనిషి వనుకున్నాను గాని ఇటువంటి పాడుపని చేస్తావనుకోలేదు.

సుంద : ఏంచేశానండీ నేను ? పెళ్లి చేసుకోటం పాడుపనా ? ఆమాట ముందే తెలుస్తే పెళ్లి చేసుకోనేవాణ్ణి కాదే !

కూర్మా : పెళ్లి చేసుకున్నావా ?

మల్లి : అవును. గాంధర్వవివాహం చేసుకున్నాం !

కూర్మా : గాంధర్వ వివాహం ! అదేమిటి ? లా పుస్తకాల్లో ఎక్కడా లేదే !

మల్లి : అందుకే లా ప్రకారం చేసుకుందామని—

కూర్మా : ఉడాయిస్తున్నారా ! నా పరువు నట్టేట్లో కలపదలుచుకున్నావా ?

మల్లి : అడుక్కుతినే వాడికిచ్చిచేస్తే నీ పరువు గంగలో కలవదూ ?

సుంద : గంగలో కలిస్తే పవిత్రమౌతుందిలే, మల్లికా.

కూర్మా : చాల్లెండి, వెధవ్వేషాలు. మా మల్లికని చేసుకోటానికి నీ క్వాలిఫికేషనేమిటో ?

సుంద : మేమిద్దరం ప్రేమించుకున్నాం. అంతే.

కూర్మా : ప్రేమించటానికి నీ అర్హతేమిటోయ్ !

సుంద : ప్రేమ గుడ్డిదండీ, ప్లీడర్ గారూ.

కూర్మా: కుంటిదికాదూ ?

సుంద : ఎందుకాదు ? ప్రేమ గుడ్డిదీ, కుంటిదీ, చెవిటిదీ, మూగదీ, పిచ్చిదీ కూడా.

కూర్మా: అయితే అటువంటి ప్రేమని ఎవరు లెక్కచేస్తారు ? మల్లీ ఇటువైపు కన్నెత్తి చూడకుండా నీదారిన నువ్వు పో. క్షమించి విడిచిపెడుతున్నాను.

సుంద : (తెల్లబోయి) క్షమించి మా ఇద్దర్నీ విడిచి

మల్లి : ముందెప్పుడూ మేం విడిపోకుండా ఉండాలనుకున్నాం.

సుంద : అంత గాఢంగా ప్రేమించుకున్నాం

కూర్మా: నిజంగా ?

మల్లి / సుంద } నిజంగా.

కూర్మా: నమ్మవచ్చా

మల్లి / సుంద } తప్పకుండా.

కూర్మా: మీ ప్రేమ స్వచ్ఛమైనదీ, నిజమైనదీ అనటానికి—సాక్ష్యం ?

మల్లి / సుంద } సాక్ష్యమా ?

కూర్మా: అవును. సాక్ష్యం లేకపోతే ఎలా నమ్మను ?

సుంద : ప్రేమకి సాక్ష్యమేమిటి ?

కూర్మా: ఈ పెట్టెల్ని సాక్ష్యం వేసుకోమంటారా ?

సుంద : అదేం సాక్ష్యం ?

కూర్మా : ఆ పెట్టెలు రెండూ అక్కడ పెట్టి వెళ్లిపొండి.

సుంద : కటుగుడ్డల్లోనా? ఆ పెట్టెలో నా డబ్బుంది.

మల్లి : ఈ పెట్టెలో నా చీరలూ, నగలూ ఉన్నాయి.

: సత్రా భోజనం, మఠా నిద్రా చెయ్యండి. ఇంకా విడిచిపెట్టలేక పోతే అప్పుడురండి. నేనే వైభవంగా మీ కిద్దరికీ పెళ్లి చేస్తాను.

[మల్లికా, సుందర్రావూ ఒకరి నొకరు చూసు కుంటారు]

మలి : అనుక్కుంటినమంటావా?

కూర్మా : ఎంచేరు తినటంలేదు?

సుంద : నావల్ల కాదు.

కూర్మా : చూశావా? సాక్ష్యం తెమ్మనే సరికి బండా రం బయటపడ్డది. (కఠినంగా) ఇదేం ఆషా మాషీ వ్యవహారం అనుకున్నావా? చేసిన పనికి క్షమాపణ పత్రం రాసిచ్చి నా కంటికగ్గనిపించకుండా దూరంగా వెళ్లు. ప్రేమట, ప్రేమ! కల్యాణీ ... కల్యాణీ!

[కల్యాణి వొస్తుంది]

ఓ క్షమాపణపత్రం చెబుతాను, రాసుకో. మహారాజశ్రీ అడ్వకేట్ కె. కె. అవతారం గారికి — ఉఁహుఁ — గారి పాద పద్మముల సన్నిధికి —

[కల్యాణి రాయబోతూ ఉంటుంది. సీతా రామారావు ప్రవేశం. ఖజాన కెమెరా తలి లించుకుంటాడు.]

సీతా : కల్యాణీ, కల్యాణీ.

[ఇతర వ్యక్తుల్ని చూసి తటపటాయిస్తాడు.] సుందరరావుగారుకూడా ఇక్కడే ఉన్నారే.

కూర్మా : ఎవరండీ? మిమ్మల్నెక్కడో చూశానే.

సీతా : నేనండీ, సీతారామారావుని. విద్యాపతి స్నేహితుణ్ణి.

కూర్మా : (గుర్తుతెచ్చుకుని) ఓ. అవును. ఏంకావాలి మీకు?

సీతా : క...కల్యాణి.

కూర్మా : ఒక నిమిషం ఆగండి. ఆఁ–రాసుకో కల్యాణీ! సత్య శివసుందర్రావు వ్రాసిఇచ్చిన క్షమా పణ పత్రం.

సీతా : క్షమాపణపత్రమా? సుందర్రావుగారా ఏంచేశారండీ? వారు చాలా మంచివారే.

: (వినిపించుకోక కల్యాణి వైపు చూస్తూ) అయ్యా —

నేను, బుద్ధి గడ్డితిని, అజ్ఞానినై, శుంఠనై —

[సీతారామారావు, కల్యాణివైపూ మల్లిక వైపూ చూసి నెక్లెస్ మల్లికధరించటం గ్రహించి ఆశ్చర్యపడతాడు. ఆ ఆశ్చ ర్యంలో నోరు తెరుచుకుని మల్లికవైపు వేలు చూపించి కల్యాణితో ఏదో అనబోయి అవ తారంగారు తనవైపు చూడటంచూసి దిగ మింగు కుంటాడు.]

మల్లికాంబను ప్రేమించానని పొరపడి ఆ భ్రమలో ఆమెని వివాహం చేసుకోవాలని ప్రయత్నించాను. నా భ్రమ ఇప్పుడు వదలి పోయినది. ఇక ఆమెజోలికిరాను క్షమించ ప్రార్థన. చిత్తగించ వలెను. ఇట్లు

విధేయుడు.

[సన్యాసిరాజు ప్రవేశం. సీతారామారావు గతుక్కు మంటాడు.]

సన్యా : ప్లీడర్ గారు ఏదో వ్యవహారంలో ఉన్న ట్టున్నారే.

కూర్మా : రండి, రండి, సన్యాసిరాజుగారూ.

సన్యా : మా సీతారాముడూ ఇక్కడే ఉన్నాడే. ఏమమ్మా కల్యాణీ, వరహాలుచేత కబురు పంపావు. ఏమిటి విశేషం?

కల్యా : మీ దగ్గిర తాకట్టు ఉంచిన సొమ్మేదో పోయిందట కదూ? ఆ విషయం మాట్లాడదా మని కబురు చేశానండీ

సన్యా : (ఆతృతగా) ఆమాకీ ఏమైనా తెలిసిందా?

కల్యా : ఇంతకీ పోయిన సొమ్మేమిటి?

సన్యా : గోల్డ్ నెక్లెసమ్మా. గోల్డునెక్లెసు!

కల్యా : ఎటువంటిది?

సన్యా : మామిడిపిందెల నెక్లేసు.

[సుందరరావు ముఖం వివర్ణమౌతుంది. అప్రయత్నంగా మల్లికవైపు చూస్తాడు. సీతారామారావు అది కనిపెడ్తాడు.

కల్యా : దొరికితే గుర్తు పట్టగలరా?

సన్యా : ఎందుకు పట్టలేనూ? దానిమీద అక్షరాలు కూడా ఉన్నాయి.

కల్యా : సీతారామారావుగారూ, మీరు సుందరరావుగారిద్వారా నాకో బహుమానం పంపారుగదూ?

సీతా : (పాలిపోయి) నేనా.... నేనా? లేదే?

కల్యా : (ఉత్తరం చూపిస్తూ) ఇదిగో సాక్ష్యం...

సన్యా : (ఆశ్చర్యంగా) ఏదీ?

[అందరూ ఆశ్చర్యంగా కల్యాణి చేతిలోని ఉత్తరంవైపు చూస్తారు.

కల్యా : (ఉత్తరం సన్యాసిరాజు కిస్తూ) గట్టిగా చదవండి, అందరూ వింటారు.

సన్యా : (చదువుతూ) ప్రియమైన కల్యాణికి— సుందరరావుగారి ద్వారా ఈ ఉదయం మీకు నేను బహుమానంగా పంపిన మామిడిపండ్ల నెక్లెస్ అందే ఉంటుంది. మన వివాహం దాదాపు నిశ్చయమైనట్టేనని ఇప్పుడే తెలిసింది. ఇందుకునన్ను నేనే అభినందించుకుంటున్నాను. ఎంతశుభవార్త!

నీ,

సీతారామారావు.

హరి సీతారాముడూ, ఇదిట్రా నువ్వు చేసే పని! శ్రద్ధగా చదువుకుని బుద్ధిగాపడి ఉండక ఈ చిల్లరపనులేమిట్రా! ఛీ. ఇంతకీ అవస్తు వేం చేశావు?

కల్యా : ఆవిషయం సుందరరావుగారి నడగండి.

సన్యా : ఏమండీ, సుందరరావు గారూ.

[సుందరరావు నిరుత్తరుడౌతాడు. గాభరాగా అతనివైపుచూస్తుంది మల్లిక.]

మల్లి (చిన్నబోయిన ముఖంతో) ఇదేనా అది?

సన్యా (అందుకుని పరీక్షించి) ఆఁ...ఇదే. ఇదే! నీదగ్గరికెలా వొచ్చిందమ్మా?

మలి (కొంచెం కోపంగా) సుందరరావుగారిచ్చారు.

కూర్మా: ఇది ఇంకో నేరమా! ఏంపెద్దమనిషివయ్యా, సుందరరావ్?

సన్యా : (ఆశ్చర్యంగా) సుందరరావుగా రిలాంటి పని చేశారా? ఎంత ఆశ్చర్యం!

[ఇన్ స్పెక్టర్ దండయ్య నాయుడు విద్యాపతితో సహా ప్రవేశం.]

కూర్మా: ఏం, విద్యాపతీ, పోలీస్ ఇన్ స్పెక్టర్ గార్ని పిలుచుకొస్తున్నావు ఆ అవసరమేం లేదే!

ఇన్ : అవసరం లేకపోతే నేనెందుకొస్తానండీ అడ్వకేట్ గారూ? విద్యాపతిగారు నన్ను తీసుకురాలేదనీ, నేనే ఆయన్ని తీసుకొచ్చాననీ గమనించండి. మీకు తెలిసే ఉంటుంది—అతను ప్రస్తుతం నాఖైదీ.

కూర్మా: (ఆశ్చర్యంగా) ఖైదీ! ఏం! చేశాడు?

ఇన్ : లక్ష్మీపతిగారు పోగొట్టుకొన్న కరెన్సీనోట్లు ఇతని దగ్గర దొరికాయి.

[అందరూ ఆశ్చర్యంగా విద్యాపతి వైపు చూస్తారు. లక్ష్మీపతి గబగబ ఆఫీసుగదిలోంచి ప్రవేశం]

లక్ష్మీ : (సంతోషాశ్చర్యాలతో) ఆఁ! నావెయ్యి రూపాయిలూ దొరికాయా?

ఇన్ : మీరిక్కడే ఉన్నారూ? అవునండీ, దొరికాయి.

కూర్మా: ఆఫీసుగదిలో ఏం చేస్తున్నారు లక్ష్మీపతిగారూ?

లక్ష్మీ : అహఁ— ఏం లేదు—మీరంతా ప్రైవేటు విషయాలు మాట్లాడుకుంటుంటే నేనెందుకని అక్కడ ఉన్నాను...ఎలా దొరికాయండీ ఇన్ స్పెక్టర్ గారూ?

ఇన్ : ఇతను బ్యాంకులో డిపాజిట్ చేస్తుంటే పట్టుకున్నాను.

కూర్మా: ఏ బ్యాంకూ?

ఇన్ : కోఆపరేటివ్ బ్యాంక్ సాయంత్రం అయిదింటి దాకా అందులో లావాదేవీలు జరుగుతయి లెండి.

లక్ష్మీ : ఎంత అదృష్టం. ఎంతఅదృష్టం. ఆశ వొదులుకున్నానండీ ఇన్ స్పెక్టర్ గారూ. దేవుడల్లే రక్షించారు.

: (విద్యాపతి దగ్గరగా వెళ్ళి) ఏమిటి విద్యాపతీ, ఇదంతా?

విద్యా : నా నేరం ఒప్పుకుంటున్నాను.

కూర్మా : ఒప్పుకుంటున్నావా?

ఇన్ : తప్పుకోలేకపోతే ఒప్పుకోవటమే మంచిది.

కూర్మా : అధైర్యపడకు విద్యాపతీ. నీ వెనక నేను నిలబడతాను జామీనిచ్చి విడిపిస్తాను అడ్వకేట్ కూర్మావతారం ఆజానుబాహువు. హరిహరాదు లడ్డొచ్చినా నన్నేం చెయ్యలేరు

విద్యా మీ దయకి నేను పాత్రుణ్ణి కాను. ఆశకి లోబడి అథఃపాతాళానికి పోయిన బుద్ధిహీనుణ్ణి. లక్ష్మీపతి గారూ, మీ వెయ్యి రూపాయలూ దొంగిలించింది నేనే

(ఆశ్చర్యంగా) నువ్వే! చీకట్లో ఢీకొట్టి పర్సు కాజేసి పారిపోయింది నువ్వే! ఎంత మోసం! ఎంత అన్యాయం!

విద్యా : పొరపడుతున్నారు లక్ష్మీపతిగారూ అన్యాయం చేసినమాట నిజమేగాని మోసం చెయ్యలేదు. చీకట్లో కనబడక నే అలా జరిగింది. తరవాత సిగరెట్ వెలిగించుకుంటే ఆ వెలుగులో పర్సు కనిపించింది. ఇచ్చేద్దామని మిమ్మల్ని పిలిచాను కూడా. కాని మీరు వినలేదు. ఇంతలో మనసు మార్చుకున్నాను. అవసరాన్ని నీతి నియమాలకి ధారపోసి నికృష్టంగా బతికేకంటే చేజిక్కిన అవకాశాన్ని వినియోగించుకోవాలనుకున్నాను. (కూర్మావతారం వైపు చూస్తూ) బతుకుసౌఖ్యం ముందు ముఖ్యం అనుకున్నాను. కాని......కాని.....దురదృష్టవంతుణ్ణి. ఆ రాత్రే—నోన్ని నిమిషాల్లోపలే పరాయి సొమ్ము పరాయి చేతుల్లో పడిపోయింది. ఎవరో నా జేబు కొట్టేశారు!

ఇన్ : అయితే ఆ డబ్బు మళ్ళీ మీ చేతుల్లో కెలా వచ్చిందీ?

విద్యా (కొద్దిక్షణాలు సంకోచించి) దయచేసి ఆ వివరాలు అడక్కండి.

ఇన్ : చెప్పకపోతే కేసు మీమీదే పెట్టాలి సొస్తుంది.

కూర్మా : చెప్పవోయ్, విద్యాపతీ.

విద్యా : శిక్ష అనుభవించటానికి నేను సిద్ధమే.

నిజం ఎప్పటికైనా బయటపడుతుంది ఏం జరిగిందో చెప్పు.

విద్యా : విశ్వాసఘాతుకత్వం చేశానండీ.

కూర్మా : ఏం చేశావు?

విద్యా : లంచం తీసుకున్నాను.

కూర్మా : ఏ విషయంలో?

విద్యా : ఆఫీసు కాగితం దొంగిలించాను.

కూర్మా : (తెల్లబోయి) ఏమిటా కాగితం?

విద్యా : క్షమించండి అడ్వకేట్ గారూ. చెప్పకూడదనుకుంటూనే చాలా చెప్పాను.

కూర్మా : చెప్పితీరాలి, విద్యాపతీ.

విద్యా : ధర్మారావు గారి ఫైల్లో కాగితం.

కూర్మా : ఓ! ఎవరిదగ్గర్నుంచి లంచం తీసుకున్నావు?

విద్యా : క్షమించండి. అదిమాత్రం చెప్పలేను.

కల్యా : నేను చెబుతాను. సుందర్రావు గారి దగ్గర్నించి అండీ, అడ్వకేట్ గారూ?

కూర్మా : (ఆశ్చర్యంగా) సుందర్రావు గారి దగ్గర్నించా ·ఏమయ్యా, సుందర్రావ్? నిజమేనా?

సుంద : నిజమేనండి.

కూర్మా : నీ కెందుకూ ఆ కాగితం?

సుంద : స్నేహ ధర్మంలో సన్యాసిరాజు గారికి సహాయం చెయ్యాలని వారి తరఫున అది సంపాదించానండి.

కూర్మా : ఘన కార్యం చేశావు. అయితే ఆడబ్బు సన్యాసిరాజు గారిదేనా?

సుంద : అవును.

ఇన్ : (పరమాశ్చర్యంతో) ఏమిటీ? అదొంగిలింపబడిన నోట్లు సన్యాసిరాజు గారి దగ్గిరి కెలా వొచ్చాయి?

సుంద : ఏమోనండి.

ఇన్ : ఏమండీ, సన్యాసిరాజు గారూ?

సన్యా : (తెల్లబోయి) ఆనోట్ల నెంబర్లు మీ దగ్గిరున్నాయా?

ఇన్ : ఆ. ఇదిగో

[ఓ కాగితం ఇస్తాడు]

సన్యా : (తీసుకుని, జేబులోనుంచి ఓ కాగితం తీసి నెంబరు పోలుస్తూ) ఈనోట్లు నేనిచ్చినవి కాదండీ.

సుంద : అబద్ధం, మీరిచ్చినవి కావూ?

సన్యా : ఊహూఁ. నాదగ్గిర్నుంచి మీరు తీసుకున్న నోట్ల నెంబర్లు ఇవిగో. (కాగితం చూపిస్తాడు)

సుంద : అవే నాకిచ్చారని నమ్మకం ఏమిటి?

సన్యా : ఇదిగో, మీ సంతకం.

(ఇన్‌స్పెక్టర్‌కి కూడా చూపిస్తాడు)

ఇన్ : ఏమిటీ కుంభకోణం? అంతా అయోమయంగా ఉంది.

విద్యా : ఓ. ఇప్పుడు తెలిసింది!

ఇన్ : ఏం తెలిసింది?

విద్యా : సుందర్రావుగారూ. మిమ్మల్ని ఇదివరకు ఎక్కడ చూశానో ఇప్పుడు తెలిసిందండీ. ఆరాత్రి ఎంతో పరిచయంగా ఆప్యాయంగా భుజంమీద చెయ్యివేసి పలకరించి 'ఓ, క్షమించండి. నా స్నేహితులనుకొని పొరపడ్డాను' అని వెళ్ళిపోయింది. మీరే కదూ?

సుంద : (కొంచెం గాభరాగా) ఎప్పుడు?

విద్యా : తెలియనట్టు అడుగుతున్నారా? నా దగ్గిర్నుంచి పర్సు కొట్టేసిన రాత్రి

కూర్మా : ఆఁ!

[అందరూ సుందర్రావు వైపు ఆశ్చర్యంగా చూస్తారు.]

సుంద మీరు పొరబడుతున్నారు.

ఇన్ (ఆలోచించి, చిటికె వేసి) ఓ. అసలు కిటుకు తెలిసిపోయిందండీ. సన్యాసిరాజుగారి దగ్గిర్నుంచి తీసుకొన్న కరెన్సీనోట్లు మీదగ్గిరే ఉంచుకొని దొంగిలించిన నోట్లు విద్యాపతిగారికి లంచం ఇచ్చారు. అంతేనా సుందర్రావుగారూ? లేకపోతే దొంగిలించబడిన నోట్లు మీదగ్గిరి కెలా వొచ్చాయో సంజాయిషీ చెప్పండి.

సుంద నేను విద్యాపతిగారికి దొంగిలించబడిన నోట్లిచ్చానని సాక్ష్యం ఏదీ?

కూర్మా : సాక్ష్యం సంగతి దేవుడెరుగు. అసలు సంగతి చెప్పండయ్యా మహానుభావా!

సుంద : నే నేమీ ఎరగనంటే మీరేమీ చెయ్యలేరని నాకు తెలుసు. కాని పాపం విద్యాపతిమీద కేసు బిగుసుకు పడుతుంది అసలా జాలే ఇంతవరకూ తెచ్చింది ఆ క్షణంలో దుర్బుద్ధిపుట్టి, జీవితంలో మొదటిసారి, ఆ పని చేసినా తరవాత చాలా బాధపడ్డాను, విద్యాపతి పరిస్థితి చూసి. అందువల్ల ఎలాగో నేను బయటపడకుండా ఆ డబ్బు అతనికి ముట్టచెప్పాలని చేసిన ప్రయత్నం ఇలా పరిణమించింది.

సన్యా : పెద్దమనిషివనీ, ఆర్టు డైరెక్టరువని అనుకున్నాను గాని ఇలాంటివాడివనుకోలేదయ్యా సుందర్రావ్.

కూర్మా : ఇంకానయం! సరిగ్గా సమయానికి వొచ్చారు గనుక సరిపోయింది కాని లేకపోతే నా మల్లిక గతి ఏమయ్యేదో! నీ ఋణం తీర్చుకోలేను, కల్యాణీ.

కల్యా : నేను చేసిందేముందండీ!

ఇన్ : (మల్లిక వైపూ సుందర్రావు వైపూ చూసి) ఓ—ఇదివరకు మీరు మద్రాసులో ఓ ఘనకార్యం చేశారు కదూ?

సుంద : (కొంచెం తెల్లబోతూ) ఏం చేశాను?

ఇన్ : ఎవరో అమాయకురాల్ని సినిమాలో జేర్పిస్తానని మద్రాసుకి తీసికెళ్ళలేదూ?

సుంద : (కొంచెం చిన్నబుచ్చుకుని) ఆమె అమాయకురాలేం కాదు. పైగా నేనామెని సినిమాల్లో చేర్పిస్తాననీ ఆశ పెట్టలేదు.

ఇన్ : ఆర్ట్ డైరెక్టరు నని బడాయిలు కొడితే పరపతి ఉంటుందిగదా. పైకి పాకిపోవొచ్చని మీతో వొచ్చిందా?

సన్యా : మీరు ఆర్టుడైరెక్టరు కాదూ?

ఇన్ : ఆర్ట్ డైరెక్టరయితే ఈ తిప్పలెందుకూ?

కూర్మా : ఆ అమ్మాయిసంగతేమిటో చెబుతున్నారు. ఏమయిందీ?

ఇన్ : ఏమౌతుందీ? ఇద్దర్నీ పట్టుకుని మళ్ళీ ఆమెని ఇంటికి చేర్పించాం. అయితే ఆమెకి సినిమా

పిచ్చి వదల్లేదులెండి. (ప్రస్తుతం ఎక్స్ట్రా) వేషాలేస్తోంది. ఇతన్ని ఎక్కడ చూశానా అని ఆలోచిస్తూంటే ఇప్పటికి జ్ఞాపకం వొచ్చింది. సరే, ఈ గొడవన్నీ నాకెందుకు? ఇంతకీ కేసు ఎవరిమీద పెట్టాలి?

కల్యా : పోయినడబ్బు మా నాన్నగారిదేకదూ? వారు ఫిర్యాదు ఉపసంహరించుకుంటార్లెండి. కేసుండదు. ఏం నాన్నా.

లక్ష్మి : డబ్బు దొరికింతరవాత ఇంక ఫిర్యాదెందుకూ?

ఇన్ : అయితే వొదిలెయ్యటమే? ఆల్ రైట్. కానియ్యండి ఏంపనులయ్యా ఇవి, బుద్ధిగా ఉండకూడదూ? 'తను తను నెలవులు తప్పిన తమ మిత్రులె శత్రులౌట తథ్యము సుమతీ' అన్నాడు. జాగ్రత్తగా ఉండండి సెలవండీ అడ్వకేట్ గారూ-

[వెళ్లిపోతూండగా ధర్మారావు ప్రవేశం]

ఓ ధర్మారావుగారా! అడ్వకేట్ గారి సలహా కోసం వొచ్చారా? పాపం, వీరి బట్టలకొట్టు రాత్రికి రాత్రి బావమరదులూ, భార్యాకలిసి లూటీ చేసేశారండీ, ఈ రోజుల్లో అయిన వాళ్ళని కూడా నమ్మటానికి వీల్లేదండీ.

కూర్మ : బావమరదులూ, భార్యా లూటీచేశారా? ఏమండీ, ధర్మారావుగారూ (ధర్మారావు తలవొంచుకుంటాడు).

ఇన్ : పాపం ఆ సంగతి తెలియక ధర్మారావుగారు సన్యాసిరాజుగారు చేయించారనుకున్నారు. స్టేషన్లో రిపోర్టుకూడా ఇచ్చారు. అయినా వాళ్ళకదేం బుద్ధి? ఏమండీ ధర్మారావుగారూ? తమాషాకి చేసిఉంటారులెండి.

కూర్మ : ఇంకా నయం ధర్మారావుగారు దివాలా తీశారనుకున్నాను.

ఇన్ : వారూ అదే అనుకున్నారు. కొంచెంసేపటికిందటిదాకా. తీరా ఆ చూకీ తెలిసి సోదా చెయ్యటానికి వెళ్ళేసరికి బయట పడిపోయింది వ్యవహారం. పోనెండి, అదృష్టవంతులు, వొస్తా—గుడ్—బై, (నిష్క్రమిస్తాడు.)

ధర్మ : (ఇన్స్పెక్టర్ వైపు చుర చుర చూసి అవతారం దగ్గిరికొచ్చి రహస్యంగా ప్లీడర్ గారూ—ఓ చిన్న సలహా కావాలండీ.

కూర్మ : బావమరదులమీదా, భార్యమీదా పరువు నష్టం దావా వేస్తారా?

ధర్మ : (బిక్క మొహంతో) అది కాదండీ, డబ్బంతా నా భార్యపేర పెట్టటం చిక్కొచ్చిందండీ

కూర్మ : ఏముందీ? మళ్ళీ మీ పేర రాయించుకోండి.

ధర్మ : అది సరేనండి. ఈ తగాదెందుకయ్యా అని మా ఆవిడ సన్యాసిరాజుగారి పేర బాకీ మొత్తానికి చెక్కు రాసేసి కవర్లో పెట్టిపంపించిందండీ.

కూర్మ : రైట్—రాజీ పడ్డారన్నమాట.

ధర్మ : అదేం ఆపటానికి వీల్లేదా, ప్లీడర్ గారూ?

కూర్మ : మీ భార్య ఆపదలచుకుంటే ఆపవచ్చు.

ధర్మ : అదిఒప్పుకోవటం లేదండీ

కూర్మ : అయితే మీరు చూస్తూ ఊరుకోటమే మంచిది.

ధర్మ : అంతేనంటారా?

కూర్మ : తిరుగులేదు.

ధర్మ : వెయ్యిరూపాయలకీ నీళ్ళొదులుకోటమే.

కూర్మ : మీ ఆస్తి కాదుగా. మీ భార్యదేగా: స్త్రీ ధనం.

ధర్మ : (బుర్రగోక్కొని) గట్టిచిక్కే వొచ్చిందండీ.

[వరహాలు చేతిలో కవరుతో ప్రవేశం]

వర : (సన్యాసిరాజుకి కవరుఇస్తూ) తమరికి ఉత్తరం ఎవరో పంపారుబాబు.

సన్యా : (కవరు చింపి చదివి) ఓ. ధర్మారావుగారూ! చెక్కు పంపించేశారే! ఇకానించీ మనమిద్దరం మళ్లీ స్నేహితులం అన్నమాట.

ధర్మ : (లేనిసంతోషం తెచ్చుకొని) సరేనండి.

కూర్మ : శుభం. రాజీపత్రంకూడా రాసేద్దాం. ఏమండీ?

[ధర్మారావు, సన్యాసిరాజూ తలలూపుతారు]

కల్యాణీ! ఓ రాజీ పత్రం చెబుతాను రాసుకో. మహారాజశ్రీ కోర్టువారి దివ్యసముఖమునకు

ఫిర్యాది - సన్యాసిరాజు,
ముద్దాయి - ధర్మారావు,
ఉభయవాదులు వ్రాయించి దాఖలు చేః
కొన్న రాజీ పిటీషను.
అయ్యా!
తమ కోర్టులో దాఖలు కాబడిన దావాలో ఉభయ వాదులము రాజీపడినాము గాన కోర్టు వారు కరుణించి యీ కేసును తమఫయిలు నుండి తొలగించగలందులకు వేడుచున్నాము.
దివ్యచిత్తమునకు తేవలెను.

[కాగితం తీసుకుని]
ఊఁ - సంతకం చెయ్యండి.
[సన్యాసిరాజు సంతకం చేస్తాడు]
ధర్మారావుగారూ. సంతకం చెయ్యండి.

ధర్మా : (చెయ్యి వణుకుతోంది) అయ్యా బా... (ఆపుకుంటాడు)

కూర్మా : విద్యాపతీ! ఇలారా — ధర్మారావుగారి చెయ్యి వణుకుతోంది. కొంచెంపట్టుకో — మళ్లేం పీకలమీదికి రాదులెండి. సంతకం చెసెయ్యండి ధర్మారావుగారు. (సంతకం చేయిస్తారు)
[తెరలో మైక్ ద్వారా ప్రకటన. సోదర సోదరీమణులారా! ఎల్లుండి సాయంకాలం అయిదు గంటలకి మునిసిపల్ కౌన్సిల్ హాల్లో ప్రఖ్యాత నాయకులైన శ్రీకోటి సూర్యప్రకాశరావు గారికి సన్మానం జరుగుతుంది. ఆ తరవాత మైదానంలో గొప్ప బహిరంగసభ జరుగుతుంది. శ్రీ సన్యాసిరాజు గారు అధ్యక్షత వహిస్తారు. అందరూ దయ చేయ ప్రార్థన]

కూర్మా : సన్మానం జరుగుతుందా సుందర్రావ్?

సన్యా : ఇంకేం సన్మానం? వసూళ్లు ఎప్పుడో కైంకర్యం ఐపోయి ఉంటాయి. అవమానం జరక్కుండా ఉంటేచాలు, సన్మానానికిచ్చిన నూటపదహార్లూ, తైలవర్ణచిత్రానికిచ్చిన రెండువందలుకూడా గంగపాలేనా స్వామీ?

సుంద : (వెటకారంగా) తైలవర్ణచిత్రం కావాలాః? కీర్తిదాహం లేదుగా మీకు. పంచరత్నాలు చాలా? భట్రాజు కీర్తనలు వొద్దూ? ఆకబంధ హస్తాలు భస్మాసురహస్తాలైతేగాని సంఘానికి నవనవాభ్యుదయం రాదు. మీ అందరిముందూ ఇలాతలవొగ్గి నిలబడానంటే మీ అందరికంటే నాలో ఎక్కువ కుళ్లు గుణాలున్నాయనీ, వంకరభావాలున్నాయనీ కాదని తెలుసుకోండి. పరిస్థితుల్ని ఎదిరించే ధైర్యంలేక జీవితంమీద ఆశతో జీవితాన్నే ప్రమాదంలో పడేసుకోక తప్పిందికాదు. చక్కటి ప్రకృతిచిత్రం వేసి కొనమంటే తమ నిలువెత్తు తైలవర్ణచిత్రాలు వేసి తీసుకు రమ్మనే మహానుభావులమధ్య కళాకారుడి కళ ఏం వికసిస్తుంది? అతనెలా జీవితం గడుపుతాడు!

సన్యా : అందుకని నలుగుర్నీ మోసం చెయ్యటం వృత్తిగాపెట్టుకుంటావా? ఓ హో హో! ఏం ఉపన్యాసం? మహాగొప్పగా ఉంది. పదండి, లక్ష్మీపతిగారూ, పోదాం సెలవండి కూర్మావతారంగారూ.
[సన్యాసిరాజు, ధర్మారావు, లక్ష్మీపతి, వరహాలు నిష్క్రమణ.]

కూర్మా : కల్యాణి, ఆ క్షమాపణ పత్రం ఏదీ? ఇలాతే
[కల్యాణి ఇస్తుంది]
సంతకం చెయ్యవయ్యా సుందర్రావు.

మల్లి : వొద్దు, చెయ్యకండి. మనిద్దరికీ వివాహం ఐపోయింది. కలో గంజో తాగి బతుకుదాం. పదండి. నా పదివేల రూపాయల నగలూ మీకిస్తాను. మీ ఇష్టం వొచ్చినట్టు బొమ్మ లేసుకోండి.

సుంద : (ఆశ్చర్యంగా) మల్లికా!

కూర్మా : ఏమిటా దుడుకుతనం, మల్లికా!

మల్లి : దుడుకుతనం ఏం కాదన్నయ్యా! ఆలోచించే చేస్తున్నాను. పదండి (వెళ్లిపోతుంది)

కూర్మా: ఆగు! ఆర్టుస్కూల్లో చేరి బాగుపడటం ఇష్టమేనా సుందర్రావ్?

సుంద : ఆర్టుస్కూలా?

కూర్మా: అవును. పెద్దమనిషి తరహాగా ఉంటావని వాగ్దానం చెయ్యగలవా?

సుంద : అంతకంటేనా?

శర్మ : అయితేమీ ఇద్దరితో కొన్ని విషయాలు మాట్లాడాలి ఇలా లోపలికి రండి.

(ముగ్గురూ నిష్క్రమణ.)

సీత : ఎంత నాటకం జరిగింది!

కల్యా : చూశారా మరి? ఇన్ని అవకతవక పనులు జరుగుతుంటే సౌందర్యమో అంటూ మీలాంటి యువకులు ఓమూల కూర్చుంటే ఎలా చెప్పండి.

సీత : నిజమే నాకీ గొడవలన్నీ ఏం తెలియవు.

కల్యా : ఆత్మ సౌందర్యాన్ని పెంపొందింపచేసేదే కదండీ నిజమైన సౌందర్యం.

సీత : ఎంత బాగా అన్నారు! నూటికి నూరుపాళ్లు నిజం.

కల్యా : ఇంకెప్పుడూ అలాంటి పనులు చెయ్యరు కదూ?

సీత : ఇంకానా!

కల్యా : వ్యామోహం వొదిలిపోయినట్లేనా?

సీత : పూర్తిగా. మీ మేలు మర్చిపోను కల్యాణి గారూ.

కల్యా : విద్యాపతి గారికంటే మీరే ఎంతో మంచివారండీ. జైలునుంచి తప్పించినా ఆయన కృతజ్ఞతైనా చెప్పలేదు.

విద్యా : (ఆవేదనగా) కల్యాణీ! మీతో ఒక్కమాట మాట్లాడటానికి కూడా నాకు అర్హత లేదు. వ్యక్తిత్వం లేని విద్యాపతి ఏమంటే మాత్రం ఏం విలువ ఉంటుంది?

సీత : అర్హత లేదంటూనే అన్ని మాటలు మాట్లాడావేం?

కల్యా : ఆయన అంతేలెండి. సలహా ఇవ్వమని అడిగి మళ్లీ ఎవరడిగారు అంటారు. సంఘాన్ని ఉద్ధరిస్తానని ముందడుగేసి మళ్లీ వెనక్కి లాక్కుంటారు.

విద్యా నేను సంఘాన్ని ఉద్ధరిస్తానని ఎప్పుడన్నాను?

కల్యా : కట్నం లేకుండా పెళ్ళి చేసుకుంటానని అనలా!

విద్యా : ఓ! అదా! ఇంకా ఆ అవకాశం ఉందిగా.

కల్యా : మీరు వెనక్కి తగ్గకుండా ఉంటేగదా!

విద్యా : తగ్గనండి.

కల్యా : నాకు నమ్మకం లేదు.

విద్యా : చేతిలో చెయ్యివేసి వాగ్దానం చెయ్యాలా? (చెయ్యి జాపుతాడు. కల్యాణి చిరునవ్వుతో అతని కళ్ళలోకి చూస్తుంది. విద్యాపతి కొంచెం సిగ్గుపడి చెయ్యి వెనక్కు లాక్కుంటూ) ఓ!... సారీ (నవ్వుతూ) కాగితం మీద రాసిస్తాలెండి (ఇద్దరూ నవ్వుతారు)

సీత : (కెమెరా తీసి) ఓహ్. అద్భుతం! ఒక్క క్షణం అలాగే నిలబడండి. (కెమెరా క్లిక్ చేస్తాడు ఆ ఫ్లాష్ వెలుగులో అందరూ మెరిసిపోతారు) ఓ. కె. థాంక్యూ.

[అందరూ చిన్నగా నవ్వుతుండగా తెర]

సమాప్తి

శిలా దేవత

"ఏదైనా, వాస్తవంగా పురాతనమైనదైతే దానికొక ప్రత్యేకమైన లక్షణమూ జీవమూ ఏర్పడతాయి."

"అంటే అది జీవము పోసుకుంటుందా?"

"జీవము అంటే ఏమిటి? ప్రాణమును పుట్టించేది జీవము. ఒక కళావస్తువును తీసుకో, తల్లి తన కడుపులోని పిండములోనికి తన జీవరక్తాన్ని పోసినట్లే శిల్పి ఆవస్తువులోకి తన ఊహను, తన జీవరక్తాన్ని పోస్తాడు. కళాకారుని జీవము తన శిల్పములోనికి ప్రవేశిస్తుందంటే ఎందుకు ఆశ్చర్యపడతావు? ఒక్కొకప్పుడు తన శిల్పానికి జీవము పోస్తూ తాను చచ్చిపోతాడు—నిదర్శనముగా నా శిలాదేవత 'దయ' ".

నేను ఏవో కొని. వ్రాతప్రతులను చూడ్డానికి వచ్చాను. శిలాదేవత 'దయ'ను గురించి నేనెన్నడూ వినలేదు. దాదాపు ఇంకెవరూ కూడా వినలేరు. తలవని తలంపుగా నేను వేసిన ప్రశ్న నేనెప్పుడూ వినని ఒక మహాచిత్రమైన కథను బైటికి తెచ్చింది.

ఆ శిలాదేవత అనగా నేమిటో, ఏ ప్రత్యేక పరిస్థితులలో అది సృష్టించబడిందో నాకేమీ అంతుబట్టలేదు. మేము వ్రాతప్రతులను పరిశీలించేటప్పుడు అనేక పర్యాయములు మా సంభాషణను ఆ శిలాదేవత మీదికి మళ్లింప జూచాను.

ఒక పాత వ్రాతప్రతిని చూపిస్తూ అన్నాను: "నిజమే, శిల్పియొక్క వ్యక్తిత్వము కొంత తన శిల్పములో కనిపిస్తుంది; వాని తర్వాత ఆ శిల్పములో జీవించి వుంటుంది."

"ఔను, మంచిదీ సుందరమైనదీ ఏదైనా నిత్యమూ జీవిస్తుంది. అది శిల్పియొక్క బిడ్డగా తయారవుతుంది." అని దృఢవిశ్వాసముతో ఆ గవర్నరు జవాబిచ్చాడు.

"ఔను, మరీ ముఖ్యంగా ఆ శిల్పి తన శిల్పాన్ని సృష్టిజేయడంలో సొంత ప్రాణాన్నే కోల్పోయినప్పుడు, ఉదాహరణకు మీ శిలాదేవత" అన్నాను.

"అదొక మహావిచిత్రమైన విషయములే అతను అచ్చంగా దానినిగురించే చావలేదు. కాని బహుశా చచ్చాడేమో-దాని తర్వాత". కొంచెం ఆగి మళ్లీ అన్నారు, "ఇదిగో ఈ కళాకారుని జీవిత సంఘటనలు సర్వమూ ఈ సూచనను నశిపిస్తాయి-ఏమంటే, అతడు ఈ శిల్ప నిర్మాణానికే, దానికొరకు బలి యగుటకే లోకంలో పుట్టినాడా అని."

"అయితే అదొక మహాద్భుతమైన పనితనముగా వుండి వుంటుంది. నేను దాన్ని చూడవచ్చునా?"

ఇంక కొన్ని యుక్తియుక్తమైన మాటల తర్వాత ఆ గవర్నరు ఎట్టకేలకు దాన్ని చూపించడానికి ఒప్పుకున్నాడు.

అతని అత్యుత్తమమైన సేకరణలలో కొన్ని మొదటి అంతస్తులోనే వుండగా ఈ శిలాదేవత చివరి అంతస్తులో వుండినది.

"శిల్పి యెవరు?"

"చాజ్‌పో అనే ఒకడు, ప్రపంచానికి కేవలం అజాతుడు. అతని జీవితాని, గురించి క్రో మఠాధికారిణి వద్ద కొంత తెలుసుకున్నాను. దీని, నేను పొందడానిగ్గా ఆ జిత్తులమారి ముసలిదానికి కొంత భూదానంగూడా చేయాలిసొచ్చింది. ఇది ఏ సన్యాసినిదో ఆవిడ మరణించిన తర్వాతనే ఇది జరిగింది.

మఠంలోకంటే ఇక్కడే ఇది ఎక్కువభద్రంగా వుందిగదూ."

ఈ విగ్రహము అక్కడక్కడా పచ్చపొరలు గలిగిన నిగనిగలాడే తెల్లనిరాతిలో చెక్కబడివుంది. పై అంతస్తుమీద మధ్యభాగములో ఒక గాజు పెట్టెలో అమర్చబడి ఎవరికీ కదలింప సాధ్యముగాని బరువుగల పోతయినుపకమ్మల చట్టములో సంరక్షింపబడివుంది.

"ఆమెచుట్టూ కొంచెం నడిచి చూడు, ఎటుపోయినా ఆవిడ నిన్నే చూస్తుంది" అని ఆ గవర్నరు అన్నారు.

అతడు ఆ బొమ్మనుగురించి ఆవిడ నిజముగా బ్రతికివున్నట్లే మాట్లాడటం నాకు చాలా వింతగా తోచింది. మరీ విచిత్రమేమిటంటే ఆ బొమ్మచుట్టూ నేను అడుగులు వేస్తుంటే అది నన్నే చూచినట్లు తోచింది.

అదొక విషాద విగ్రహము. ఒకానొక ఆకస్మిక క్షణములో పాతిపోవునట్టి దృశ్యము కుడిచేయి బాగా పైకెత్తి, తల వెనుకకు త్రిప్పి, ఎడమచేయి కొంచెము చాచియున్నట్టి సంఘటన. ఒక స్త్రీ ప్రేమించిన వ్యక్తినుండి బలవంతముగా లాగివేయబడు

చున్నట్లు ఆ భావప్రకటన వుంది. ఆ బొమ్మ దయాదేవతగానూ, స్వర్గాని కెక్కిపోతూ మానవులను ఆశీర్వదించినట్లు చేయి చాపియున్నటుగానూ, ఒక వేళ చెప్పవచ్చునేమో గాని ఆ మూర్తియొక్క ముఖభావము చూచినవాడెవడైనా దాన్ని ఒప్పుకోడు. పద్దెనిమిది అంగుళముల ఎత్తును మించని ఆ బొమ్మలో ఆ శిల్పి అంత సజీవమైనట్టి, మఱచినా మఱపురాని, ఆ అనుభవాన్ని ఎట్లా ప్రకటించినాడా అనేది ఊహాతీతము. ఆమె చీర మడుపులు కూడా అంత సహజముగా వున్నవి. అదొక వ్యక్తి; సహజసంపూర్ణ సృష్టి.

"ఆ సన్యాసిని కిదెట్లా లభించింది?" అని అడిగాను.

"ఆ బొమ్మయొక్క వైఖరిని సాంతము చూడు, పలాయనపు తీరు, కళ్లల్లోని ప్రేమ, భీతి, వ్యధ ఇవన్నీ బాగా చూడు," కొంచెమాగి, "క్రిందికి పోదాం పద, ఆ కథంతా నీకు చెప్తాను" అని హాతాతుగా అన్నాడు.

మెయిలాన్ అనే పేరుగల ఆ సన్యాసిని ఆ మఠాధికారిణితో తాను మరణించేముందు అంతా చెప్పింది. ఆ ముసలి మఠాధికారిణి ఆ కథలోని అన్ని వివరాలూ నిజమైనవే చెప్పి వుండకపోవచ్చు. కథను మరింత ఆకర్షణీయంగా చేయడానికి కొంత కల్పన గూడా చేసియుండవచ్చు. కాని గవర్నరు కొన్ని ముఖ్యాంశములు తానే స్వయముగా పరిశోధించి సంతృప్తిపడ్డాడు. ఆ మఠాధికారిణి చెప్పినట్లు ఆ సన్యాసిని ఒకరితో కలిసేదిగాదు, తనకుతానే అన్నీని. కాని చాలా నాగరకురాలు. ఆమె మరణశయ్యమీద ఉన్నంతవరకూ తననుగురించి ఎవరికీ ఏమీ చెప్పి ఉండలేదు.

బహుశా ఒకవంద సంవత్సరాలు గడిచినవేమో. అప్పుడు మెయిలాన్ ఒకచిన్నారి బాలిక, నవ్వుతూ తుళ్లుతూ 'కెయిఫాంగ్'లో ఒక పెద్దయింటి బిడ్డ. చాజ్ అనేపేరుగల ఒక కమీషనరు కొక్కతేబిడ్డ. చాలా గారాబముతో పెరిగినది. ఆమెతండ్రే చండశాసనుడు, కాని, ఈ ఏకైకసంతానాన్ని తన ప్రేమవాహినిలో ముంచేశాడు. మామూలుగా జరిగినట్లే తనకుటుంబబంధుకోటి చాలామంది ఆయనను ఆశ్రయించి ఆ యింట్లోనే ఉండేవారు. చదువుకున్న వారికి ప్రభుత్వోద్యోగాలిప్పించారు. చదువులేనివారు ఆభవనములోనే పనివాండ్లయ్యారు.

ఒకనాడొక దూరపుచుట్టము వచ్చాడు. ఆకుఱ్ఱవాని పేరు 'చాజ్‌పో'. చాల చుఱుకైనవాడు. వయసు పదహారు. ఉల్లాసమూ జీవమూ మూర్తీభవించినవాడు. వయసుకు మించిన పొడుగరి. పోనుపోను సన్నమై పొడుగాటి వ్రేళ్లుగల అతనిచేతులు ఒకపల్లెటూరి మొద్దబ్బాయి కుండవలసినవికావు వచ్చేపోయే చుట్టపక్కాలనూ, గొప్పగొప్ప ఉద్యోగులనూ పరామర్శించే బాధ్యత ఆగృహిణి ఇతనిమీద వదలినదంటే ఇతడెంతగా ఆకుటుంబాన్ని వశీకరణ చేసుకున్నాడో అర్థమౌతుంది. అతనికి చదువను వ్రాయను కూడ రాదు.

మెయిలాన్‌కంటే ఇతడొక యేడాది పెద్ద. వాళ్ళింకా చిన్నపిల్లలే అగుటచేత పలుమారు కలుసుకొని కబుర్లుచెప్పుకొని నవ్వుకుంటూ ఉండేవాళ్లు ఎందుచేతనంటే చాజ్‌పో పల్లెటూరికథలు బాగా చెప్పేవాడు, మెయిలాన్ అవి వినడానికి చాలా సర్దాపడేది.

ప్రథమములో ఆకుటుంబానికితనిమీద కలిగిన సదభిప్రాయము కొన్ని వారాలకే కొంత మోజు తగ్గింది. కారణమేమంటే అతడొక అసాధారణ వ్యక్తి, అసామాన్యుడూ అవటంచేత మొదటిమాటకు అతను మంచి సేవకుడు కాడు. పలుమారు అతని కర్తవ్యము మఱచిపొయ్యేవాడు తప్పుచేసినప్పుడు అతనికంటే పెద్దవారతన్ని మందలిస్తే సుతరామూ ఊరుకునేవాడు కాదు. కాబట్టే ఆయమ్మాయితల్లి ఇతన్ని తోటమాలిగా ఉండమన్నది. అబ్బాయిగూడా కడకు ఈవుద్యోగంలో సంతోషపడసాగాడు.

చాజ్‌పో ప్రగాఢమైన వ్యక్తిత్వంగల మనిషి. సృష్టించడానికేగాని ప్రపంచం నేర్పేదాన్ని నేర్చుకోడానికతడు జన్మించలేదు. ఒంటరిగా తన పువ్వులలోను చెట్లలోను లీనమై పరిపూర్ణానందాన్ని పొందుతూ ఈలలు వేసుకుంటూ సృష్టికి మూలపురుషుడైనట్లుగా అటూ ఇటూ పచారుచేసేవాడు. అతణ్ణి ఒంటరిగా వదలిపెడితే అత్యద్భుతమైన పనులు చేసేవాడు. గురువు లేకుండానే చిత్రకళ నేర్చుకున్నాడు. అతని విరామకాలములో అతి విచిత్రమైన లాంతర్లు చేసేవాడు, బంకమట్టితో బ్రతికి వున్నాయేమోనని భ్రమింపజేసే జంతు విగ్రహాలు చేసేవాడు.

శిలాదేవత

పద్దెనిమిదేండ్ల వయస్సు వచ్చేటప్పటికి చాంగ్‌పో ఎందుకూ పనికిమాలినవాడేమో ననిపించాడు. ఇతనిలో ఏముండి మెయిలాన్‌ను ఆకర్షించిందో ఆవిడకే తెలియదు అందరూ ఒకతీరు, ఇతడొక్కడే ఒక తీరు. అతనిలోని భిన్నత్వమే కొంత కారణమేమో. ఎత్తుగా పెరిగి అందగాడైనాడు. ప్రతి దానిలోనూ అగ్రపీఠ మితనిదే, అందరూ ఇతన్ని ప్రేమించేవాళ్లే, ఒక్క అమ్మాయి నాన్నగారు తప్ప. సహజంగానే ఆ బాలబాలికల మధ్య అన్యోన్యము బలిసిపోయింది. వారిద్దరూ ఒకే గోత్రీకులవడంవలన వాళ్ళిద్దరి మధ్యా పెళ్ళి సంబంధం మాత్రం అసంభవమని బాగా ఎరుగుదురు

వాళ్ళ నౌకరీ వదులుకుంటున్నాడనీ, ఎక్కడో ఒక వృత్తివిద్య నభ్యసించబోతున్నాడనీ - ఒక రోజున హఠాత్తుగా ఆ యింటి యజమానురాలితో చాఙ్‌పో చెప్పాడు. రాయిమలిచే ఒక కార్ఖానాలో పని నేర్చుకోవడానికి కుదిరాడు ఇంట్లో వుంటూ మెయిలాన్‌తో ఎక్కువకాల మితడు గడుపుతూ వుండడంవల్ల ఇదే మంచిదిలే అని ఆమె తల్లి అనుకుంది. కాని పని దూరమైనా అతడికి నివాసం మాత్రం ఈ యింట్లోనే. ప్రతిసాయంకాలమూ ఇంటికి వచ్చేవాడు. మెయిలాన్‌కు చెప్పడానికి పూర్వముకన్నా ఇప్పుడెక్కువ కబుర్లుండేవి.

ఒకనాడు తల్లి అన్నది: "మెయిలాన్, మీరిద్దరూ ఇప్పుడు పెద్ద వాళ్లయ్యారు. 'పో' అన్న, దగ్గర బంధువే అయినా తఱుచు ఒకరి నొకరు కలవ కూడ దమ్మా.

మాటలు మెయిలానును ఆలోచనలో పడవేసినవి. తాను చాఙ్‌ను ప్రేమిస్తూవున్నానని ఆవిడకంతకు ముందు బాగా తెలిసేదికాదు.

ఆరాత్రి తోటలో చాఙ్‌ను కలుసుకున్నది వెన్నెట్లో ఒకరాతి బల్లమీద కూర్చుండి మాటా మాట సందట్లో ఆనాడు తల్లి అన్నమాటలు జారవిడిచింది.

"నేను తఱుచు నిన్ను చూడకూడదని అమ్మ అంటున్నది" అని సిగ్గుతో అన్నది.

"ఔను, మన మిప్పుడు పెద్దవాళ్ళమయాము"

అమ్మాయి తలవంచుకుంది; "అంటే అర్థం?" తనలోతానే మాటాడుకుంటున్నట్లు అడిగింది.

చాఙ్‌పో ఆమె నడుముచుట్టూ చెయ్యిపో నిచ్చాడు. "అంటే, నీలో వున్నది ఏదో ఒకటి రోజు రోజుకు నన్ను మరింత మంత్రముగ్ధుణ్ణిగా చేస్తూ వుంది. అది యేదో నిన్ను చూడాలన్నే తృష్ణ నాలో రేకెత్తిస్తూవుంది. అదే నీవు దగ్గరగావుంటే నాకు ఆనందం కలుగజేస్తుంది. నేను దూరముగా వున్నప్పుడు ఏకాకిగా చింతాక్రాంతునిగా చేసేస్తుంది."

ఒకనిట్టూర్పు విడిచి ఆయమ్మాయి అడిగింది: "ఇప్పుడు నీవు సంతోషంగా వున్నావా?"

"ఔను అంతా మారిపోతుంది. మెయిలాన్, నీవు నాకోసమూ, నేను నీకోసమూ" అని మెల్లగా అన్నాడు.

"నేను నిన్ను పెళ్ళిచేసుకోలేవనీ, అమ్మా, నాయనా తొందర్లోనే నాకు సంబంధం కుదురుస్తారనీ నీకుబాగా తెలును"

"ఛా! నీవట్లా అనకూడదు, అననే కూడదు!"

"నీవు కొంచెం అర్థం చేసుకోవాలి"

"నాకర్థమయ్యేదంతా యిదే"—ఆయమ్మాయిని తన బాహువుల్లోనికి లాక్కుంటూ "ఆకాశమూ భూమీ సృష్టించబడి నప్పటినుంచీ నీవు నాకోసమూ నేను నీకోసమూ. నేను నిన్ను పోనియ్యను నిన్ను ప్రేమించడం తప్పేమీకాదు"

మెయిలాన్ అతని కౌగిట్లోనుంచి తప్పించుకొని పరుగెత్తుకపోయి తనగదిలో దాక్కుంది.

యువకప్రేమయొక్క మేలుకొలుపు భయంకరమైనది. దానికితోడు వారి పరస్పరసితి గుర్తుకురావడం, దుర్లభమనే వాస్తవికతవల్ల కలిగే మధురవ్యథ ఆ ప్రేమను మరింత భయంకరంచేసింది ఆరాత్రి మెయిలాన్ తన పక్కమీద పడుకొని వాళ్ళమ్మ చెప్పినదీ, తర్వాత చాఙ్ చెప్పిందీ మననంచేస్తూ గడిపింది. ఆరాత్రి మొదలుకొని ఆపిల్ల సంపూర్ణముగా మారిపోయింది. మేలుకొన్న ప్రేమను అరికట్టడానికి వాళ్లెంత తీవ్రంగా ప్రయత్నించారో అంతకంటే గట్టిగా దాని బంధనాలలో చిక్కుకుపోయారు. ఒకరి నొకరు చూడ్డానికి వారు ప్రయత్నం చెయ్యలేదు. మూడురోజుల తర్వాత ఆ అమ్మాయి లజ్జాభారముతో అతనివద్దకు మళ్ళా వచ్చింది. రహస్యకారణంచేత వారి ఉద్రేకం మరింత రెచ్చిపోయింది. ఆ రోజులు,

యువకోద్రేకములూ, తియ్యని మనస్తాపాలూ, తాత్కాలిక వియోగాలూ, పునః ప్రమాణాలూ — అతిమధురమై అతి బాధాకరమై కనిపించిన రోజులు. వారికంటే గొప్పదైనట్టి ఏదో ఒక శక్తియొక్క అభేద్యమైన ఉచ్చులలో వారు చిక్కుకుపోయారని వారికి తెలిసింది. ఈ పరిస్థితులలో ఏమిచేద్దామా అన్న ఆలోచన వారికి లేదు. ఉన్నదంతా ఒక్క వలపే. ఆ కాలపు టాచారాలనుబట్టి మెయిలాన్ తలిదండ్రులు ఒకటి తర్వాత ఒకటిగా సంబంధాలు చూస్తూ ఆమెను ఒప్పింపజేయాలని ప్రయత్నిస్తూ ఉన్నారు. ఆవిడమాత్రం ఏదో ఒకవంకతో కాలహరణం చేస్తూ వచ్చింది. ఒకొక్కప్పుడు నాకు పెళ్ళివద్దు అని చెప్పేది. దాంతో వాళ్ళమ్మకు గుండెలో బండపడేది. ఆమె యింకా చిన్నదే గనుకనూ, ఒక్కతే బిడ్డగనుకనూ వారు తొందరపడలేదు. ఇంకా కొంతకాలం వారి వద్ద ఉండడమే మేలనిపించింది.

ఈ కాలములో చాజ్ పనిచేస్తూ తనవృత్తిని నేర్చుకుంటూవున్నాడు. రాతిశిల్పమే తనజీవిత పరమార్థమని గుర్తించాడు. ఆజన్మశిల్పివలె కొద్దికాలములోనే ఈ విద్యలో అగ్రగణ్యుడయ్యాడు. అతను ఆ కళను ప్రేమించాడు. విధినియామము లేకుండా ప్రతి అంశమునునూ పరిపూర్ణత్వము సిద్ధించేవరకు సాధించేవాడు. ఆ కార్ఖానా యజమాని ఇతన్ని చూచి నిర్విణ్ణుడయ్యాడు. ధనవంతులు బొమ్మలు కొనడానికి ఈ కొట్టుకు కొలలుగా రాసాగినారు.

చక్రవర్తిని యొక్క పుట్టినరోజు పండుగనాడు ఆమెకొక బహుమతి ఇయ్యవలయునని ఒకదినము మెయిలాన్ తండ్రి నిశ్చయించుకున్నాడు. ఈ కానుక ప్రత్యేకమయినదిగా ఉండాలని, చాలా ఉత్తమజాతికి చెందిన చలవరాతి ముక్క నొకదాన్ని సంపాయించాడు. అమ్మగారి సలహామేరకు చాజ్‌పో పనిచేసేకొట్టుకు దాన్ని తీసుకుపోయి తనకు ఏమిటి కావాలో వివరించాడు. చాజ్‌పోయొక్క శిల్పమును పరీక్షించి దాని విలక్షణతకు చాల ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

"నాయనా! ఇదిగో. నీకొక ప్రత్యేకమయిన పని యిస్తున్నా. ఇది చక్రవర్తినిగారి కానుక. దీన్ని బాగా చేశావా నీ యదృష్టం పండినట్లే" అన్నాడు.

చాజ్‌పో ఆ శిలను పరీక్షచేసి చూచాడు. అతని చేతులు మెమ్మదిగా ఆ కఱకురాతిని చుట్టూ తడిమి చూచాయి. అమిత సంతోషపడ్డాడు. ఆ శిలను ఒక "కూ అన్ యిన్" అనగా "దయాదేవత"గా చేయాలని తీర్మానింపబడింది. ఇంతకు ముందెన్నడూ ఏ మానవుడూ కనీ వినీ యెఱుగని సౌందర్యమూర్తిని ఆ శిలలోనుండి సృష్టించగలనని చాజ్‌పో అంతరాత్మకు తోచింది.

ఆ విగ్రహము సంపూర్ణమయ్యేవరకు చాజ్‌పో ఎవ్వరినీ దానిని చూడనియ్య

పరిపూర్ణమయిన తర్వాత ఆ దేవత వాళ్ళ దేశాచార బద్ధమైన ఆకారములోను వైఖరిలోను ఉన్నది. కాని అద్వితీయమయిన కళావస్తువై ప్రశస్త సుకుమార సౌందర్యమై నిలిచినది. పూర్వమెన్నడూ ఏశిల్పియూ సృష్టింపజాలనిది చాజ్‌పో ఇప్పుడు సృష్టించాడు. ఆ దేవత చెవులలో నిరాటంకంగా తిరిగే అంటుపోగులను ఆ రాతిలోనే మలిచాడు. ఆ చెవులు గూడా అతి సున్నితమై ఆశ్చర్యాన్ని గొల్పినవి. ఆ దేవతయొక్క ముఖము అతడు ప్రేమించిన బాలిక ముఖమువలె వుంది.

ఆ కమీషనరు చాలా సంతోషించాడు. రాచనగరుకైనా ఈవస్తువు వన్నె తెచ్చేదే నని అతనికి తోచింది. "ఈముఖము అచ్చంగా మెయిలాన్ దే నే" అని తండ్రి అన్నాడు. "ఔను" చాజ్‌పో సాతిశయంగా అన్నాడు. "ఆమె నా ఆవేశము". "మంచిది నాయనా! ఇది మొదలు నీవిజయము దృఢమైనది" చాజ్‌ను ఉదారముగా బహూకరించి, మళ్ళా అన్నాడు — "అబ్బాయీ! ఈ అవకాశము నేను నీకు కల్పించినందుకు కృతజ్ఞుడవై యుండాలి సుమా."

చాజ్ పో పెద్ద మోగిపోయాడు. కాని దేని కొరకు అతని ఆత్మ తహతహపడేదో అదే అతనికి లభించలేదు. మెయిలాన్ లేకుండా ఈ విజయము అతనికేమీ లేనట్లే. తన హృదయకాంక్ష తనకు మించినదని గ్రహించాడు ఆ పడుచువాడు. తన పనిలో శ్రద్ధను గోల్పోయినాడు. ఎక్కువ డబ్బు వచ్చే పనులేవీ ముట్టుకోడు. తన యజమాని మండిపడ్డాడు. ఐనప్పటికీ చాజ్‌పో ఏపనీ చెయ్యలేకపోయాడు.

మెయిలా నిప్పుడు నిందాస్పదమైన ఇరువది యొక్క సంవత్సరముల వయసుకు సమీపముగా వస్తూ

వుంది. ఇంకా ఎవరికీ ఒప్పందం కాలేదు. చాలా పలుకుబడి గలిగిన ఒక కుటుంబముతో ఒక సంబంధం కుదిర్చారు. వస్తువులిచ్చి పుచ్చుకోడాలూ, ప్రధానమూ అయిపోయినవి.

నిరాశాపరులై, వివేచనాశూన్యులై వాళ్ళిద్దరూ పలాయన మాటకు నిశ్చయించుకున్నారు. చాజ్ సంపాదనాసమర్థుడని రూఢిగా ఎరుగును గాబట్టి తన నగలు కొన్ని తీసుకొనిపోతే ఏదో ఒక దూర రాష్ట్రములో వాళ్ళపొట్టవాళ్ళు పోసుకోవచ్చునని ఆ యమ్మాయి అనుకొన్నది.

ఒకనాటి రేయి తోట వెనుకభాగాన్నుంచి దాటుకొని పోవాలని తయారయినారు. ఒక వృద్ధ సేవకుడు ఆ చీకటిలో వారిని గుర్తించి—ఆ యిద్దరి సంగతీ ఆయింటి లోపల తెలియని వాళ్లెవరూ లేరు గనుక—అనుమానపడ్డాడు. ఆ కుటుంబం అపకీర్తిపాలు గాకుండా కాపాడడం తన విధిగా భావించి ఆ యమ్మాయిని పట్టుకొని వదల్లేదు. చాజ్‌కు మార్గాంతరం లేదు ఆ సేవకుని అవతలికి తోసినాడు. ముసలివాడు తడబడినాడు గాని అమ్మాయినిమాత్రం వదిలాడు కాదు. చాజ్ గత్యంతరంలేక అతణ్ణి పుర్రెమీద ఒక్కటి వేశాడు. దాంతో ఆ నిర్భాగ్యుడక్కడే పడిపోయాడు. పడేటప్పుడు అతనితల ఒక బండరాతికి ఢీకొనుటచేత పడినవాడు పడినట్టే ఉండిపొయ్యాడు. కదలలేదు, మెదలలేదు. వీళ్లేమో పరారి చిత్తగించారు.

తెల్లవారేసరికి ఇంటిల్లపాదికీ తెలిసిపోయింది, ముసలివాని మరణమూ, వారి పలాయనమూ. ఆ పరాభవము పొక్కకుండా చెయ్యాల్నని ఒకవైపు ప్రయత్నిస్తూ మరొకవైపు వారిని పట్టకోడానికి చేసిన పన్నాగాలన్నీ పూర్తిగా నిష్ఫలములైనాయి ఆ కమిషనరు గారి కోరలులేని క్రోధావేశానికి అంతులేదు. "నేను భూమండలాన్ని గాలిస్తాను," అని అతడు ప్రతిజ్ఞ చేశాడు, "వాణ్ణి తీర్పుకు తెస్తాను"

ముఖ్యపట్టణంనుండి యివతల పడింతర్వాత ఆ యువ దంపతులు చాలాదూరం ప్రయాణం చేశారు. చిట్టచివరకు పెద్దపెద్ద పట్నాల దరికిపోకుండానే యాంగ్‌ట్సే నదినిదాటి దక్షిణచినాకు చేరుకున్నారు.

"కియాంగ్సీలో మంచి చలవరాయి వుందని విన్నాను," చాజ్ మెయిలాన్‌తో అన్నాడు.

"మళ్లా చలవరాతితోనే పనిచెయ్యాలని అనుకుంటున్నావా?" అని అనుమానిస్తూ మళ్లా అన్నది "నీ పనితనము గుర్తుపడతారు, అదే నిన్ను పట్టిస్తుంది"

"ఇంతకాలమూ మనము చెయ్యాలనుకున్నది అదేనేమోనని నేను తలంచాను" అని చాజ్ జవాబిచ్చాడు.

"అది సరే, అది ముసలివాడు 'టాయి' చావక ముందుమాట. మన మతన్ని హత్యచేశామని వాళ్లు తలచారు. నీవృత్తిని మార్చుకోలేవూ? పూర్వము చేసినట్టుగా లాంతర్లుచెయ్యి, లేక బంకమట్టి బొమ్మలు చెయ్యి."

"అదేంమాట, చలవరాతితో నేను పేరు సంపాదించాను"

"సంపాదించిన మాట నిజమే ఇప్పుడు వచ్చిన చిక్కంతా అదే గదా."

"మనం బుఱ్ఱ బద్దలు కొట్టుకోవాల్సిన పని లేదనుకుంటాను. కియాంగ్సీకిన్నీ ముఖ్యపట్టణానికిన్నీ దాదాపు వెయ్యి మైళ్లకుపైగా వుంది. మనల నెవరూ తెలుసుకోలేరు."

'అయితే నీ శిల్పవైఖరన్నా మార్చుకోవాలి. ఆ అసాధారణ విగ్రహాలు చెయ్యబోకు. వ్యాపారం నష్టపడకుండా ఉండేటుమాత్రం చెయ్యి, చాలు." చాజ్ పై పెదవి కొరుక్కున్నాడు మారు పలుకలేదు. సుఖముగా బైటపడకుండా వుండడంకోసం వెయ్యిమంది మధ్యతరగతి శిల్పులు చేసినట్టు ఇతడుగూడా చేసి తృప్తిపడాలా? అతడు తనకళను నాశనం చెయ్యాలా? లేక తన కళనే తన్ను నాశనం చెయ్యనివ్వాలా? ఇది అతడు ఆలోచింపలేదు.

కాని అతని భార్యయొక్క అంతర్వాణే సత్యమైంది. వ్యాపారానికి పనికివచ్చే చవుక పని చేయడం తనమగని స్వభావానికే విరుద్ధమని ఆమె అనుమానించింది. యాంగ్‌ట్సేనదిని దాటింతర్వాత ఏదో తెలియరాని నిగూఢశక్తి కొంటనువద్దనున్న ఆ గొప్ప పర్వత కనుమనుండి ఆగ్నేయభాగ మైదానములలోకి నడిపించే చలవరాతి ప్రదేశమైన కియాంగ్‌సీకి లాక్కుపోతూవుందని ఆమె కేదో చెవిలో చెప్పినట్లయింది. రాష్ట్రముఖ్యనగరమైన నాంచాంగ్‌లో వారు నిలువడానికి దమ్ములులేనందున కియాన్‌కు వెళ్లారు.

వృత్తిని మార్చుమని ఆ సతీమతల్లి మళ్లా చెప్పింది. కియాంగ్ సీలో అమిత సున్నితమైన తెల్ల బంకమన్ను చక్కని పింగాణీ దొరకుతుంది. అతని కళాపిపాసను పింగాణీ తృప్తిపరచగలదు. కాని చాంగ్ పో వినలేదు.

"ఒక వేళ పింగాణితోనే నేను తృప్తిపడినా, నన్ను గుర్తుపట్టేటంతటి అందమైన బొమ్మలు తయారు చేస్తాను లేక దీంట్లోకూడా నేను చవుకబారు మధ్య దకపు పనే చెయ్యాల్నని కోరుతావా? ఇలవరాతితో పనిచేయడం ఇక్కడ అపాయకరమేమీ కాదను కుంటాను."

తన స్త్రీసహజజ్ఞానమునకు విరుద్ధంగా ఆ యిల్లాలు లొంగిపోయింది. "కాని చాంగ్! నన్ను చూచి నా కోఅకుగా నీవు పేరు ప్రతిష్ఠలకు పాకవద్దు. మనము విపత్తులో వున్నాము. పేరు ప్రతిష్ఠలకు పోతివా మనము సర్వనాశన మౌతాము"

ఆమె విశ్వాసము ఇట్లా వున్నది గనుక ఈమాట చెప్పింది. కాని తన పెనిమిటి చేతులు ఎంతటి మహా సుందరమైన పనిని చేయగలవో అది తప్ప వేరొకటి చేయునని ఆమెకు నమ్మకములేదు అతని సౌందర్య జ్ఞానము, పరిపూర్ణతా కాంక్ష, చలవరాతిమీది వ్యామోహము—వీటివలన చాంగ్ పో భయపడవలసి వది పోలీసులకు గాదు, తన ప్రతిభకే. అతని పరిస్థితి యొక్క విషాద వికటత్వము తనకు గుర్తుకు వచ్చింది.

తన భార్య సొమ్ములతో చాంగ్ పో అనేకరకాల ముతకరాళ్లు కొని అంగడి పెట్టాడు. అతడు పని చేస్తూ వుంటే మెయిలాన్ చూస్తూవుండేది

"అంతమట్టుకు చాలించు. ఎంతో బాగుంది. అంత కన్నా మిన్నగా ఎవరూ చెయ్యలేరు. ఇదో చూడూ, నా నిమిత్తం, ఇంక చాలేద్దూ."

చాంగ్ పో ఆమెవైపు చూచి విచారంతో నవ్వాడు. మామూలుగా గుండ్రటి చెవిపోగులూ, లోలకులూ చాలా చేసేవాడు. అయితే చలవరాయి దానికదే సాటి. అది ఒక ప్రత్యేకమైన శైలిని ఆదర ణను తనంతట దా అనుసంధించుకుంటుంది. అత్యంత సుందరమైన కళామూర్తిని రూపొందించటానికి అవ కాశమున్న దానిని, ఉదాహరణకు, దొంగపిల్లి దొంగి లించే కోతిగా నిర్మింపదగిన దానిని, ఆ చలవరాతిని, లోలకుల కోసం ముక్కలు ముక్కలు చేయడం అన్యాయం. కాబట్టి అప్పుడప్పుడు—మొదట్లో చాటు గానూ వద్దని చెప్పే అంతరాత్మతోనూ—కొన్ని విచిత్రమైన చక్కని రూపాలు—అద్భుతంగా స్వతంత్ర మైనవి నిర్మించేవాడు. ఈ వస్తువులు, ఇతడు ప్రేమించి చేసే వస్తువులు, పని ముగిసీ ముగియక ముందే తృటిలో ఎగిరిపొయ్యేవి. మామూలు వ్యాపార వస్తువులు గడించే లాభముకన్న ఎంతో ఎక్కువగా లాభము వచ్చేది.

"చాంగ్ నా మనసుకు క్షోభగా వుంది," మెయిలాన్ అతన్ని బ్రతిమలాడుతున్నది. నీవు ఇంత టికి నీవు బయటబడిపోయే బాగు చెసుకుంటున్నావు మనకు సంతానం కలగబోతూ వుంది కొంచెం జాగ్రత్తగా వుండవూ?"

"సంతానమా? ఓహో! అయితే మనమింక ఒక కుటుంబ మన్నమాట!" అని అత్యుత్సాహముతో అన్నాడు చాంగ్ పో ముద్దులతో అతడనుకొన్న ఆపదెగురును తుడిచివేశాడు.

"కాని మనము మతిలకు మించిన మంచిపని చేస్తున్నాము" అన్నది మెయిలాన్. వాళ్లు చేస్తున్న పని మంచిదన్నమాట నిజమే ఒక్క సంవత్సరం తర్వాత "పాహో" చలవరాతి బొమ్మలంటే తెలియని వాళ్లు లేరు. "పాహో" అనేది చాంగ్ పో తనకొట్టుకు పెట్టిన పేరు. కలవాళ్లంతా ఇతని సరుకుకోసమే వచ్చే వాళ్లు. రాష్ట్రి రాజధానికి పోయేవాళ్లందరూ మార్గ మధ్యంలో ఇక్కడికివచ్చి సుందరమైన పాహో బొమ్మలు కొనుక్కుపోవడం వల్ల కియాన్ అనే వూరు ఒక పట్టణంగా వెలిసింది.

ఒక నాడొక మనుష్యుడు కొట్లోకివచ్చి అక్కడ ప్రదర్శించివున్న వస్తువుల నెగాదిగా చూచి అడిగాడు, కెయిఫాంగ్ కమీషనరు చాంగ్ గారి చుట్టము 'పో' నువ్వేగదా" వెంటనే తడుముకో కుండా జవాబిచ్చాడు—తాను కాదనీ, తానెన్నడూ కెయిఫాంగ్ ముఖము చూచి యెరుగనని. ఆమనుష్యుడి తిణ్ణి అనుమానంతో పరకాయించాడు. "నీమాటల్లో ఉత్తరాది యాసబాగావున్నదే. నీకు పెళ్లయిందా?"

"అది నీ కనవసరం."

అంగడి వెనకొల్నుంచి మెయిలాన్ తొంగి చూచింది. ఆమనుష్యుడు వెళ్ళిపోయిం తర్వాత అతడు తన తండ్రిగారి ఆఫీసునించి వచ్చిన సెక్రెటరీ

అని చాంగ్‌తో చెప్పింది. బహుశః అతని చలువరాతి పని వాళ్లకు నిజంగా నే పట్టిచ్చిందేమో.

మర్నాడు ఆమనుష్యుడు మళ్లా వచ్చాడు.

"నీవు మాట్లాడే దేమిటో నాకేమీ అర్థం కావటంలేదు" అని చాంగ్ పో చెప్పాడు.

"మంచిదేలే. చాఙ్‌పోనిగురించి నేను నీకు చెప్తావిను. కూనీ, బలాత్కార బాలికాపహరణం, చోరీ అనే మూడు నేరాలమీద చాంగ్ పో యిప్పుడు కావలసియున్నాడు. నీవు చాఙ్‌పో కాదని నన్ను నమ్మించాలంటే నీభార్యచేత నాకొక కప్పాటీ యిప్పిస్తావా? ఆమెను నేను చూచినప్పుడు కమీషనరుగారి కుమార్తె కాదని నమ్ముతాను."

"నేనిక్కడొక షాపు నడిపిస్తున్నాను. తొందరలు కలిగించడానికి ప్రయత్నించేవాడివైతే నెమ్మదిగా బైటకినడవడం మంచిది."

అవహేళన చూపొకటి చాఙ్‌మీద విసిరి అతడు వెళ్లిపోయ్యాడు.

తొందరగా వాళ్లు చలువరాతిసామానూ ఇంకా విలువగల సామానూ సర్దుకుని ఒకపడవ మాట్లాడుకొని చీకటిపడింతర్వాత నదిమీద ఎగువకు పారిపోయ్యారు. వాళ్లబిడ్డకు మూడు నెలలు మాత్రమే.

మానవ వక్రత్వమో లేక అది దేవుని సంకల్పమో యేమో తెలియదు. బిడ్డకు జబ్బు చేసినందువల్లనూ, నెలరోజులు నదిమీద ప్రయాణం చేయడంచేత చేతిలో పైకం అయిపోయినందువల్లనూ వాళ్లు కాఙ్ షెయిఙ్ వద్ద ఆగవలసివచ్చింది. చాఙ్‌పో తన అత్యుత్తమ శిల్పాలలో నొకదానిని—ఒకకన్ను మూసుకొని వంగిచూచు కుక్కను—తీసి వాంగ్ అనే ఒక చలువరాతి వ్యాపారస్తునికి అమ్మవలసివచ్చింది.

"భలే, ఇవి పొహోరాయి. ఇంకే కార్ఖానా ఇల్లాంటివి తయారుచెయ్యలేదు. ఇవి అనుకరణ సాధ్యములు కానేకావు."

"నీవు చెప్పింది నిజమే. నేనిది- పొహోలో కొన్నాను." అని చాంగ్‌పో అన్నాడు. లోలోపల చాలా గర్వపడ్డాడు.

కాఙ్ షెయిఙ్ ఎత్తయిన పర్వతపంక్తి పాదాల మీద ఉన్నది. శీతాకాలం. చాంగ్ పో ఆ స్వచ్ఛ నీలాకాశం ఆకొండగాలి వీటి వలపులో పడిపోయ్యారు. భార్యాభర్తలు అక్కడే ఉండిపోవడానికి ఏర్పాట్లు చేసుకున్నారు. వాళ్లశిశువుకు నయమైంది. చాంగ్ పో ఒక క్రొత్తకార్ఖానా పెట్టడానికి తీర్మానించుకున్నాడు. కాన్ షెయిన్ ఒక పెద్దనగరం. అందుచేత బయలువెడలి ఇరవై మైళ్ళదూరంలో ఒక ఊళ్ళో ఉండడం యుక్తమనుకొన్నారు చాంగ్ పో ఇంకొక వస్తువు అమ్మవలసి వచ్చింది.

"ఎందుకా పనిచేశావు?" మెయిలాఙ్ అడిగింది.

"మనం షాపు పెట్టడానికి డబ్బు కావద్దా మరి?"

ఈసారి నామాటవిను. మన మిక్కడే ఒక బంకమట్టి బొమ్మల దుకాణం పెడదాం.

"ఏం?..."చాంగ్ పో గొంతులో మాట గొంతులోనే వుండిపోయింది.

"నీవు వినకపోవడంచేత మనం పట్టుబడడం కాస్తలో తప్పిపోయింది. చలువరాయే నీకంత గొప్పా? నీభార్య కంటే బిడ్డకంటే నా? కొంతకాలం పిదప పరిస్థితులు మారవచ్చు. అప్పుడు మళ్ళా నీ మొదటి కళకు నీవు పోవచ్చు."

తన కోరికకు విరుద్ధంగా కొల్పిన నల్లటి బంకమట్టి బొమ్మల అంగడిని చాంగ్ పో పెట్టాడు. వందలాది బుద్ధులను తయారుచేశాడు. కాని ప్రతివారం చలువరాతి వర్తకులు కాంటన్ నుండి ఈ మార్గంగా పోవడం చూచి ఆపని మళ్ళా చెయ్యాలని ఉబలాటపడ్డాడు. ఆవీథుల్లో తిరుగుతూ ఏదో ఒక చలువరాతి సామాను కొట్టువద్ద నిల్చునేవాడు. అతని కళ్ళల్లో కోపము పైకీ కిందికీ తిరిగేది. ఇంటికి వచ్చి తాను చేస్తూవుండిన పచ్చి బంకమట్టిబొమ్మల్ని వ్రేళ్ళతో పిసికి పారేసేవాడు.

"వెధవ మట్టి, చలువరాతిని మలచగలవాణ్ణి దీంతో కొట్టుకోవాల్సిన రాత నాకేమొచ్చింది?"

అతని కళ్ళల్లోని జ్వాలనుచూచి మెయిలాఙ్ అదిరిపోయింది. "సర్వనాశనమయ్యే వ్రాత నీకువ్రాసి వుంది"

ఒకనాడు రాతి వర్తకుడు వాంగ్, చాంగ్ పోను కలుసుకొని పొహో శిల్పాలు ఇంకా ఇతనివద్దనుండి కొట్టెయ్యడానికి వీలవుతుందేమోనని ఇతనిని తన బసకి ఆహ్వానించాడు.

"ఎక్కడకు వెళ్ళారు?" చాంగ్ పో అడిగాడు.

"కియాన్ వెళ్ళాను. ఇప్పుడే వచ్చాను." వాంగ్ అన్నాడు. ఒక మూటవిప్పి చెప్తూ, "మా చావుకదూ పాహో షాపు ఇప్పుడెల్లాంటి సరుకు తయారు చేస్తూ వుందో?".

చాంగ్ పో మారుపలుకలేదు. ఒక కురువింద మర్కటాన్ని వాంగ్ చూపించినప్పుడు చాంగ్ అరిచాడు "నకలు".

"నీవు చెప్పింది సత్యం", వర్తకుడు మెల్లిగా అన్నాడు. "ఈ కోతి మొహాన భావమే లేదు. నీ మాటల్ని బట్టి చూస్తే అంతా తెలిసినవాడి లాగున్నావే"

"నాకు తెలుసు" చాంగ్ చురుగ్గా అన్నాడు.

"ఔనౌను, జ్ఞాపకముంది. అప్పుడు నాకా అద్భుతమైన కుక్కబొమ్మను అమ్మావుగదూ. దాని మీద నేను నూటికి నూరు లాభం సంపాయించానని నీకు చెప్పడానికి నాకేమీ సంకోచం లేదు. అటువంటి సరుకు నీవద్ద ఇంకాయేమైనా వుందా?"

"అసలైన పాహో కురువింద మర్కటం ఎలా వుంటుందో నీకు నేను చూపిస్తాలే."

తన షాపుకు పోయింతర్వాత చాంగ్ పో తాను కియాన్‌లో వున్నప్పుడు చేసిన బొమ్మ నొకదాన్ని వాంగ్‌కు చూపించాడు. అమ్మమని బ్రతిమలాడి తుదకు వాంగ్ దాన్ని కొన్నాడు. మరుదఫా నాంచంగ్‌లో చలవరాతిబొమ్మల సంతకు పోయినప్పుడు వాంగ్ కొంతమంది స్నేహితులతో సాధారణమైన బంకమట్టి బొమ్మల అంగడివాని వద్ద తాను ఎటువంటి విచిత్రవస్తువులు సంపాయించిందీ చెప్తూ "నా కాశ్చర్యం అటువంటి వానివద్ద అంత అద్భుతమైన సరుకుండడం" అని అంటించాడు.

ఆరు నెలల తర్వాత ముగ్గురు సిపాయీలు చాంగ్ పోనున్నూ కమీషనరుగారి కూతుర్నిన్నీ పట్టుకొని రాజధానికి తీసుక పోవడానికి అధికారపత్రాలతో సహా తయారయినారు. కమీషనరు ఆఫీసు సెక్రెటరీ కూడా వీరి వెంట ఉన్నాడు.

"కొద్ది సామాన్లు నన్ను కట్టుకోనియ్యండి, నేను మీ వెంబడి వస్తాను" అని చాంగ్ చెప్పాడు.

"బిడ్డకు కావలసిన వస్తువులు కూడా తీసుకుపోవాలి" మెయిలాన్ అందుకున్నది. "వీడు కమీషనరుగారి మనుమడని మర్చిపోకండి. దోవలో వీడికి జబ్బుచేస్తే మీదే జవాబుదారి".

వాళ్ళను దోవలో జాగ్రత్తగా చూడమని కమీషనరుగారే ఆ మనుష్యుల కుత్తర్వు లిచ్చి పంపారు. చాంగ్ పోనున్నూ అతని భార్యనున్నూ షాపు వెనుక భాగానికి పోనిచ్చారు. సిపాయీలు ముందు భాగాన కాచుకొని వున్నారు.

అది కఠినాతికఠినమైన వియోగ సమయం. చాంగ్ పో తన భార్యను బిడ్డను ముద్దెట్టుకొని కిటికీలోనుంచి అవతలికి దుమికేశాడు. మళ్ళా ఈ జన్మలో వాళ్లని చూచే ప్రాప్తి లేదని అతనికి తెలుసు.

"నిత్యమూ నిన్నే ప్రేమిస్తాను" మెయిలాన్ సన్నగా కిటికీగుండా చెప్పింది:

"ఎప్పుడూ యిక చలవరాయి ముట్టుకోకు."

మెయిలాన్ కిటికీ వద్ద నిల్చుండి ఒక చెయ్యి పైకెత్తి తన భర్తకు జీవితపు కట్టకడపటి వీడ్కోలిస్తూ వుండగా చాంగ్ పో కడసారి చూపు చూచాడు

అతడు కనుచూపు మేర దాటింతర్వాత ఆమె ముందు భాగానికి వచ్చేసి నిశ్చలంగా ఏమీ ఎరగనట్టు చాలా తొందరగా సామాను సర్దుతూ వున్నట్టు కొన్ని వస్తువులు సంచీలో పెట్టింది. సిపాయీలను బిడ్డను పట్టుకొమ్మని చెప్పి వాళ్లతో ఆమాటా యీమాటా చెబుతూ సామాను కట్టుకుంటూ వుంది. సిపాయీలకు అనుమానం కలిగి ఇల్లు వెతికినారు. అప్పటికే చాంగ్ పో చాలాదూరం వెళ్లివుంటాడు.

మెయిలాన్ కన్న వారింటికి వచ్చింది. అమ్మ లేదు. నాయన వృద్ధుడయ్యాడు. ఆమె తండ్రికి నమస్కరించినప్పుడు అతని ముఖములో క్షమామందహాసము కనబడలేదు ఆమె చిన్న కుమారుణ్ణి చూచిన తర్వాతనే కొంత మెత్తబడ్డాడు. చాంగ్ పో తప్పించుకు పోయినందుకు ఒక రకంగా ముసలివానికి బెడద తప్పినట్టే అయింది. ఎందుకంటే అతడు చిక్కివుంటే అతణ్ణి ఏమి చెయ్యాలో తెలిసేదిగాదు. ఇంతకూ తన కూతురు జీవితాన్ని నాశనము చేసి ఆకుటుంబమంతటికీ అంత దుర్దశ తెచ్చిపెట్టిన వానిని క్షమించలేకనే పోయ్యాడు.

ఏండ్లు గతించినవి, కాని చాంగ్ పోను గురించిన వార్తలేవీ వినబడలేదు. కొంటనునుంచి ఒకవాడు

శిలా దేవత

గవర్నరు యాంగ్ రాజధానిలో దిగినాడు. గవర్నరు గార్ని గౌరవించడానికి కమీషనరొక విందు చేశారు. విందు ఆరగించే సమయంలో గవర్నరు బైటపెట్టాడు. తాను ఒక మహాఅద్భుతమైన బొమ్మను తెచ్చాననీ, కమీషనరు చక్రవర్తిని కిచ్చిన 'దయాదేవత' కంటే అది మిన్నయనీ, శైలిలోనూ, పనితనపు సౌకుమార్యము లోనూ ఈ రెంటికీ చాలా పోలిక వున్నదనీ, నిజానికి ఇదే అంతకన్నా చాలా సుందరంగా వున్నదనీ చెప్పాడు. ఆయన దాన్ని చక్రవర్తిని కియ్యాలను కొన్నాడు. అప్పుడవి రెండూ జోడుగా వుంటవి.

విందుకు వచ్చినవారిలో కొందరు నమ్మజాలక చక్రవర్తినిగారి దయాదేవతకంటే మించిన పనితనం అసాధ్యమని వారి అభిప్రాయం వెలువరించారు.

"దీన్ని నేను మీకు చూపించేవరకూ ఆగండి" గవర్నరు విజయగర్వంతో అన్నాడు.

విందు ముగిసింది. బల్ల శుభ్రంచేశారు. ఒక నిగనిగలాడే కొయ్యపెట్టెను గవర్నరు లోనకు తెప్పించారు. ఆ తెలుపుమించిన చలవరాతి "దయాదేవత"ను పెట్టెలోనుంచి తీసి బల్లమధ్యలో పెట్టేసరికి ఆగదిలో శబ్దమే లేదు—'ఇదే విషాద దయాదేవత.'

ఒక పనికత్తె యీ సంగతి మెయిలాన్‌తో చెప్పడానికి పరుగెత్తింది. అల్లిక తెరచాటునుంచి మెయిలాన్ ఆగదిలోకి చూచింది. ఆ రాతి విగ్రహం మీద తనచూపు పడేసరికి ఆమె ముఖం వెలవెలపోయింది. "ఆయన చేశాడు దీన్ని, నాకు తెలుసు. ఆయనే" అని గుసగుసలాడింది. చాంగ్‌పో యింకా బ్రతికి వున్నాడేమో వినడానికి ఆమె ధైర్యము చిక్కబట్టుకొని అక్కడ నిల్చుంది.

"శిల్పి యెవరు?" ఒక అతిథి అడిగాడు.

"అదే యీ కథలో ఒక విచిత్రమైన సంగతి," ఆ కౌంటను గవర్నరు చెప్పసాగాడు. "అతడు చలవరాతిపనిని వృత్తిగా పెట్టుకున్నవాడు కాదు. నా భార్య మేనకోడలిద్వారా నేనతన్ని గురించి తెలుసుకున్నాను. ఆవిడ ఒక పెళ్ళికిపోతూ నా భార్యవద్దవున్న పురాతనపు గాజుల జతను ఎరువుతీసుకుపోయింది. అవి రెండూ ఒకే అచ్చు. పెనవేసుకొన్న రెండు నాగసర్పాలు; చాలా తికమకపు నమూనా. నా మేనకోడలు వాటిల్లో ఒకటి విరగ్గొట్టి గుండె బేజారెత్తిపోయింది. నిజంగానే అదొక శోచనీయమైన విషయం. ఎందుకంటే ఆగాజులు వాటికవేసాటి. లోపం పూరించడం అసాధ్యం. ఆ విరిగిపోయిన గాజుకుబదులు నకలు గాజు చెయ్యించాలని కోడలు పట్టుపట్టింది. అనేకమైన దుకాణాలకుపోయింది. అందరూ ఒకటేమాట, అల్లాంటిదీరోజుల్లో తయారు చెయ్యలేరని. టీహౌసులలో ఆవిడ ప్రకటన చేయించింది. తర్వాత తొందర్లోనే మాసిన దుస్తులు వేసికొన్న ఒక మనిషి వచ్చి సదరు ప్రకటనకు జవాబుగా వచ్చానన్నాడు. ఆగాజు అతనికి చూపించారు. అతడు చేయగలనని చెప్పాడు, చేశాడు. అతణ్ణి గురించి నేను మొట్టమొదటగా వినడం ఈ సందర్భంలోనే

"దయాదేవతకు జతగా ఇంకొక విగ్రహముంటే బాగుంటుందని చక్రవర్తిని గారు కోరిన సంగతి నేను విన్న తర్వాత ఈ మనిషి జ్ఞాపకానికి వచ్చాడు. కౌంటన్‌లో దొరికే వాటిల్లోకల్లా ఉత్తమమైనదని అనుకొన్న ఒక చలవరాతిముక్కను కొన్నాను. ఇతణ్ణి రప్పించాను. అతడు లోపలికివచ్చి ఈరాతిని చూచి ఏదో దొంగతనం చేసినవాడిలాగ మూడు మూర్తులా భయపడిపొయ్యాడు. చక్రవర్తిని గారిదగ్గర వుండే దయాదేవతకు జతగా ఇంకొక దయాదేవత కావాలని అతనికి నచ్చజెప్పేటప్పటికి తలప్రాణం తోకకు వచ్చింది. తిరిగే చెవిపోగులను గురించి నేను వర్ణించేటప్పుడు జంకినాడు, కాని మారుపలుక లేదు. నెమ్మదిగా అతడు రాతిని సమీపించి దాన్ని నలుమూలలా పరిశీలన చేశాడు. 'ఏమిటి సంగతి, అదేమంత మంచిది కాదా?' అనడిగాను. కడకు అతడు నావైపు తిరిగి సగర్వంగా అన్నాడు. 'ఈ రాయి చాలు, దీంతో పని చెయ్యడం వృథాకాదు. నా జీవితమంతా ప్రయత్నించాను. తెలుపుమించిన యీజాతి చలవరాతిని సంపాయించడానికి. నేను చేస్తాను, గవర్నరుగారూ, కాని షరతేమిటంటే దీనికోసం మీరు నాకు జీతమియ్యకూడదు. నా మనసులోవున్న రీతిగానే శిల్పము తయారు చెయ్యడానికి నాకు స్వేచ్ఛ యివ్వాలి?

"అతన్ని ఒక మామూలు పడక మేజాలున్న గదిలో నెలకొల్పాను. అతడడిగిన పరికరాలన్నీ యిచ్చాను. అతడొక విచిత్ర వ్యక్తి. ఎవరితోనూ మాట్లాడేవాడు గాదు. పనివాడైనా తీసుకొని అతని గదిలోకి పోతే అతన్నికసురుకునేవాడు. కాని ఆ వేళము

పొందినవాడిలాగ పని చేసేవాడు. ఐదు నెలలదాకా నన్ను గూడా ఆ విగ్రహాన్ని చూడనియ్య లేదు. అతడు పని పూర్తి చేసుకొచ్చేటప్పటికి ఇంకొక మూణ్ణెల్లు గడిచింది. మీరిప్పుడు చూచుచున్నట్టే నేనూ చూచి కొయ్యబారిపొయ్యాను. తన సృష్టి తను చూచుకున్నప్పుడు అతని ముఖములో ఒక వింతైన తేజస్సు కనపడింది. 'ఇదిగో గవర్నరుగారూ, నేను మీకు కృతజ్ఞుడను. ఆ విగ్రహము నా జీవితచరిత్ర.' నేను బదులు చెప్పకముందే అతడు వెళ్ళిపొయ్యాడు. నేను వెంబడించాను, కాని అప్పుడే వెళ్ళిపొయ్యాడు. శాశ్వతంగా మాయమయ్యాడు."

ప్రక్కగదిలోనుండి ఒక భయంకరమైన కేకను ఆ అతిథులు విన్నారు. ఒక స్త్రీయొక్క ఆర్తరావం, గుండెలను చీల్చేకేక. ఎవరికివారు వారి స్థానాల్లోనే గడ్డకట్టుకుపోయారు. ఒంటరిగా ఆ ముసలికమీషనరు మెయిలాన్ వద్దకు పరుగెత్తుకుపోయారు ఆమె నేల మీద పడివుంది.

కమీషనరు కుటుంబానికి దగ్గర మిత్రుడైన ఒక అతిథి దిగ్భ్రాంతుడైన ఆ గవర్నరుగారితో అన్నాడు "ఆమె కమీషనరుకూతురు. ఆమే యీ దేవత. ఈ శిల్పి ఆమెభర్త చాంగ్‌పో తప్ప వేరొకడుకాదు."

మెయిలాన్ తెప్పరిలినతర్వాత వారందరి యెదురుగా ఆ బల్లదగ్గరకు వచ్చింది. నెమ్మదిగా ఆ బొమ్మను తాకడానికి చేతులు పైకిలేచినవి. తర్వాత గట్టిగా దానిమీద నిలిచినవి. ఆ శిల్పాన్ని చూడడంలో దాన్ని స్పృశించడంలో ఆమె మనలా తన భర్తనుచూచి స్పృశించినట్లుగా అనుభవించినట్లు కనబడింది ఆ చలువరాతి విగ్రహమూ ఆయమ్మాయీ ఇద్దరూ ఒకరే నని యిప్పుడందరూ చూచారు.

జరిగినదేమిటో తెలిసికొన్న తర్వాత గవర్నరుగారిలా అన్నారు: "ఈ బొమ్మను నీవు వుంచుకో తల్లీ. చక్రవర్తినిగారి కింకొక బహుమానమేదైనా యిస్తాలే. ఇది నీకు కొంత ఉపశాంతిగా వుంటుందని నమ్ముతాను. నీవు మళ్ళా నీ భర్తను కలుసుకునేటంతవఱకు ఇది నీదే."

ఆ దినము మొదలు ఏదో ఒక అగోచరమైన వ్యాధి ఆమె శరీరాన్ని తినివేసినట్లుగా మెయిలాన్ క్రమేణ ఎండిపోసాగింది. అతని అల్లుడు కనబడితే సర్వమూ క్షమించడానికి కమీషనరు సిద్ధముగా వున్నారు మళ్ళా వసంతం వచ్చేటప్పటికి కాంటన్ గవర్నరుగారివద్దనుండి సమాచారం వచ్చింది-చాంగ్ పోను కనుగొనడానికి చేసిన సర్వప్రయత్నాలూ వృథాయైనాయని.

రెండేండ్లతర్వాత ఆ పట్టణం తుడుచుకుపోయిన ఒక భయంకరమైన అంటువ్యాధి చాంగ్‌పో కొడుకును గూడా ఎత్తుకుపోయింది. అప్పుడు మెయిలాన్ తల వెంట్రుకలు తీయించి ఒక మఠం ప్రవేశించింది, ఆ ఒక్క బొమ్మనుమాత్రం తీసుకొని.

మఠాధికారిణి చెప్పినట్టుగా మెయిలాన్ తన లోకమే తనదిగా జీవించింది. ఇంకొక సన్యాసినిని గాని తుదకు మఠాధికారిణినిగాని తనగదిలోకి రానిచ్చేదిగాదు.

ఇంకా మఠాధికారిణి గవర్నరుతో చెప్పిందేమంటే రాత్రులు ఒకటితర్వాత ఒకటి అంతులేని విజ్ఞాపనలు వ్రాసి ఆ బొమ్మదగ్గరకు తీసుకవచ్చి కాల్చివేస్తూవుండడం చూచారని. ఆమె తన రహస్య ప్రపంచంలోకి ఎవర్నీ అడుగుపెట్టనియ్యలేదు. కాని ఖులాసాగానే వుండేది. ఎవరికీ ఏహాని చెయ్యలేదు.

మఠములో చేరిన ఇరవైసంవత్సరాలపిదప మెయిలాన్ మరణించింది. శశ్వరమైన దయాదేవత గతించిపోయింది. శిలాదేవత మిగిలింది.

నాటకరచనలో పాటలు, పద్యములు

శ్రీ బి. ఉమామహేశ్వరశర్మ

భావముత్పన్నమయి పంచేంద్రియములకు ప్రాకగనే కంపము, స్వేదము, రోమాంచము, అశ్రువు, స్తంభము ఇత్యాదులు కలుగును. క్రమేపీ గాత్రము నాక్రమించగనే భావమునకు నాదరూపము సిద్ధించును. మూర్ధము నాక్రమించగనే నాదమే దంత్యము, తాలవ్యము ఇత్యాదీయమై వాగ్రూపమును కూడ పొందును. అనగా భావము వాచికమగునప్పుడు దానికి 'నాదము' 'వాక్యము' అని రెండంగము లేర్పడగల వన్నమాట.

అసలు సంఘజీవనుడైన మానవుడు తోటిమానవునితో తన భావములను వెల్లడిపఱచుకొనవలెనన్న ఆ నాదము, వాక్యము అంగములే కాదు ఆవశ్యకములునూ. ప్రప్రథమమున అనగా అనాదిలో సౌజ్ఞలు సాధనములయి యుండవచ్చుగాక. ఆ సౌజ్ఞలలోనూ ఎక్కుడు ధ్వనులే గాన క్రమేపీ ఆధ్వనులే ఒక సాహిత్యమునకు దారితీసినవి. కాన ఎటుచూచిననూ చివరికి నాదము వాక్యము ఈ రెండూ భావములకు అవశ్యాంగములని తేలుచున్నది.

భావమునకు 'తీవ్రత' 'వేగము' అని రెండు ధర్మములుకూడ గలవు. తీవ్రతయన్నది భావస్థితికి గల ధర్మము. వేగమన్నది భావగతికి గలధర్మము, భావగతికి వేగముతోబాటు తీవ్రతయూ ఉండగలదు.

తీవ్రత, వేగము ఈ రెండును అన్యోన్యపోషకములు. తీవ్రత హెచ్చినకొలదియు వేగము, వేగము హెచ్చినకొలదియు తీవ్రతయు హెచ్చుచుండగలవు. ఇటు ఈ రెండును అన్యోన్యముగా అతిశయించినకొలదియు భావమునూ అతిశయిల్లగలదు.

మరి ఆ భావాతిశయమును అంతే తీవ్రతతో అంతే వేగముతో ఎఱుకపఱచుకొనవలెనన్న మార్గమేది ?

భావాతిశయమన్ననో అంతులేనిది. స్వరము వాక్కులన్ననో కేవలము ఆంగికములు కావ, ఆంగికములకు వీటికినీ పరిమితియన్నదొక ప్రతిబంధకము గాన, ఆ వాక్స్వరములునూ అటువలెనే పరిమితులకు లోబడినవే

తారాపథము నంటుచున్న భావమును అనుసరించుటలో ఏదియో ఒకచోట ముందు వాక్కులే అనగా వచనములు నిలిచిపోగలవు తరువాతగాని స్వరము నిలచిపోదు.

వాక్కులు అనగా వచనము ఎప్పుడయితే భావముయొక్క తీవ్రతతోనూ వేగముతోనూ సమాన తీవ్రతా వేగములతో సంచరించలేక వెనుకబడునో అప్పుడే స్వరపు సాయమునుకూడ అపేక్షించవలసి యుండును. మరి ఆస్వరమునకునూ మితి గలదు మానవమాత్రుడెవడునూ ఈ మితులను దాటిపోలేడు. కాని వాటిని సాంతముగా కాకపోయిననూ కొంతవఱకయిననూ పైకి గదుముకొనగలడు. అంతే

ఇక ఆ గింజులాటలో మొదట వాక్కులూ తర్వాత స్వరమూ అని ఒక క్రమమునూ ఉండదు. ఒకదానికొకటి జోడించియే సాధ్యమయినంతవఱకు భావసంచారము ననుసరింతుము. కొంతమేఱకు పోగా అదియూ కుంటుపడును. సరిగ అచటనే, అనగా ఎచటనయితే సామాన్య వాక్కులూ స్వరములూ కుంటుపడునో అచటనే, మరి వేరే గత్యంతరములేక ఆ వాక్స్వరములనే సంస్కరించి ఆ సంస్కరించబడిన వాటితో మరికొంతవఱకు భావసంచారానుసరణను సాధించవలసి యున్నది.

అటు ఆ సంస్కరించబడిన వాక్కులే అనగా ఎక్కువశక్తినీ ధ్వనినీ రీతినీ యియ్యబడిన వాక్కులే వృత్తములు గీతములు గేయములు; ఎక్కువ శక్తినీ ధ్వనినీ రీతినీ యియ్యబడిన స్వరములే రాగతాళములు.

కావున భావాతిరేకమును వ్యక్తపరచుకొనవలెనన్నచో ఏదియో ఒకదశలో, ఏదియో ఒకరూపములో ఏదియో ఒకపరిమాణములో సంస్కరించబడిన వాక్స్వ

వములను అనగా పాటలను పద్యములను సంగీతముతో సహా వినియోగించుకొనక తప్పదన్నమాట.

ఇక ఆ పాటలు పద్యములు గానము నాటకమునం దెంతవఱకు సహజములన్న విషయమునకు వత్తము. అసలీ మీమాంసకుముందు అవ్వి జీవితమున నే ఎంత వఱకు సహజములో చూతము.

ఏ దేశవాఙ్మయమునైనను వెదకిన దానికి నాంది కవనములో నే ప్రారంభించినది. అంతవఱకు దేనికి? మన ఆర్యజాతికి అనాదిరచనలయిన వేదములన్నియూ కవనములే. ఒకవేదము నిండుగా గానమే. అసలు వేదముల చదివెడిరీతియే ఒకప్రత్యేక గానపద్ధతి.

మనభాషకు తొలిగ్రంథములయిన శిలాశాసనము లన్నియూ కవనమయములే. మనకోవకు పునాదు లయిన సామెతలనూ అంతే. వాటికర్తలు సామాన్య పాటకప్రజలు. ఆవంతయూ సంగీతజ్ఞానముగాని సాహితీపరిచయముగాని అందుకు వలసిన జిజ్ఞాసగాని వ్యవధిగాని లేని వట్టి కాచి వడపోసిన పామరులు. అయిననూ వారికి కవనముగాని గానముగాని చేయ వలయునన్న ప్రయత్నము లేకయే వాటంతట అవే సిద్ధించినవి. ఉదాహరణకు :

(1) తుమ్మల్లో పొద్దు కూకినట్లు
(2) గుడ్డెద్దు చేలో పడ్డట్లు
(3) బెల్లంకొట్టిన రాయల్లే
(4) తేలు కుట్టిన దొంగల్లే
(5) కన్నములో నే దొంగ చిక్కినట్లు......

ఇత్యాదులు కొల్లలు. ఉపమా కాళిదాసస్య అని నానుడి. అసలు కాళిదాసే గ్రామీణుల సామెతల నుంచియే తాను ఉపమించుటను పుణికిపుచ్చుకొనె నేమో.

ఇక సామెతలు :

(1) సరదాకు సమర్తాడితే చాకలాడు కోకడిగాడు.

(2) తోచీతోచనమ్మ తోటికోడలి పుట్టింటి కెళ్ళింది.

(3) కళ్ళొప్పినమ్మ యిళ్ళొప్పుతుంది.

(4) రంకు నేర్చినమ్మ బొంక నేర్వదా?

(5) మద్దెల వెళ్ళి రోలుతో మొరపెట్టుకొన్నది.

(6) గుండ్రాయి దాస్తే పెళ్ళాగుతుందా?

(7) సమర్త కీడు చాకలాడికి కొట్టింది...... ఇత్యాదయః.

వీటిలోని సామ్య రచన, యమకప్రాసలు, అన్నిటికన్న వాటిలోని భావపుష్టి, రసవృష్టి అపారము. అయిననూ వాటిని ఎవరునూ కావలెనని పొదుగ లేదు. సామాన్యప్రజకు అలా దొర్లుకవచ్చినవే.

మరొక్కటి దృష్టాంతము. ఎవరితోనో ఘర్షణ పడి ఎంతయో ఉద్రేకమునకు పాల్పడిన ఒక సామాన్య సామాన్యధోరణిలో తిట్టి తిట్టి విపరీతముగా నుద్రిక్తయై కసికి గొంతుచించుకొనుచూ "నీ పిండా కూడు నీ బీరాకూడు" "నీ పాడె నీ పచ్చిబద్దలు" "నీ వొల్లకాడు నీ వోశనకాడు" అని ఈ వరసన తిట్టిన తిట్టు తిట్టకుండా దుమ్మెత్తిపోయుట మన దైనందిన సన్నివేశములలో ఎన్నియోమారులు గమనించుచునే యున్నాము. ఆమె గొంతుచించుకొనుట సంస్కార సభ్యతాహీనమయిన ఒక ముడి సంగీతమునకు సన్నిహితము కాదనగలరా? ఆ తిట్టిపోతలలోని రీతి, పద జాలపు పరిమాణములు ఇత్యాదులు ఒక ముడి సాహిత్య మునకు సన్నిహితము కాదనగలరా?

కాని ఒకటే ఇచట హెచ్చరిక. సామాన్యప్రజ అనినదెల్లా సాహిత్యమనియూ, కూసినదెల్లా సంగీత మనియూ నా భావము కాదు.

ఆ ఉద్వేగములో వారి వాక్కులు, గాత్రము పడిన అవస్థను గమనించినచో ఒకానొకస్థాయిలో ప్రశాంతిసమయములకన్న భిన్నమయిన పదజాలమును, గాత్రమును మనప్రకృతికి సహజముగనే ఆలంబనముగా గ్రహింతుమని చెప్పచున్నాను

కాని ఉద్వేగములోనున్న వ్యక్తికి సభ్యత సరసత శూన్యము అందువలన వాని మాటలకు గాత్ర మునకునూ సభ్యతా సరసతలుపుండవు. కానకవిరచనలో ఆ ఉద్వేగములను అనుభూతికి తెచ్చికొని వాటికి సభ్య తను సరసతను సమసృష్టిని ఒక నిర్దుష్టమయిన రీతిని పొదిగి సుఖబోధనార్థము కొంతవఱకు ఉత్ప్రేక్షించియూ ప్రజలకు అందియ్యవలసి యున్నది. అలా యియ్యబడినవే సంగీత సాహిత్యములు.

మరి యిన్ని దాఖలాల నుంచికొనియూ సంగీత సాహిత్యములు మన దైనందినజీవితములో సహజములు కావనుట కేవలము పక్షపాతము లేక అపోహ..అంతే.

నాటకరచనలో పాటలు, పద్యములు

ఇక మానవుని దైనందినజీవితములో అవి కొన్ని పరిస్థితులలో ఒకానొక పరిమాణములో సహజము లయినప్పుడు, మానవుని జీవితమునకు కేవలము ప్రతిబింబమయిన నాటకమునగాని తెరమీదగాని అదే సందర్భములలో ఏల సహజములు కావు ?

అసలవి సహజములయిననూ కాకపోయిననూ వాటికి నాటకమునగల ఔచితికూడ అనంతము. వీటికి సహజతకు లేని వచనమునకునూ లేని మహత్తరశక్తి యొకటి యున్నది.

రసపోషణలో నాటకీయరక్తి అన్నది సృష్టి కావలెనన్న దానిని సృష్టించగల సమర్థత పాటలు పద్యములకే యున్నది సభికులను రసవాతావరణములో ముంచెత్తి ముప్పిరిగొల్పి ముగ్ధుల చేయగల మహత్తరశక్తి ఒకరీతికే గాదు గానమునకునూ కవనమునకునూ యున్నది.

కవి తాను ప్రజ కియ్యదలచుకొన్న సందేశము ఆజన్మాంతము వారి హృదయఫలకములకు పాతుకొని పోవునటుల చేయగల శక్తియూ ఒక్క రీతికే గాదు గానమునకునూ కవనమునకునూ యున్నది.

అంతేకాదు. వాస్తవజీవితములో ఒకానొక సంఘటన ఆసాంతము అగునప్పటికి కొన్నిరోజులు పట్టును. అన్నిరోజుల అదే సంఘటనను నాటకములో కుదించి కుదించి అయిదు నిముషములలో ప్రేక్షకులకు అంతే అనుభూతికి తేవలెనన్న ఆ సమర్థత ఒక్క కవనమునకూ గానమునకే యున్నది.

ఇంత మీమాంస వల్లెవేసిననూ "జీవితంలో ఎవ్వరూ రాగతాళబద్ధములుగా మాట్లాడరు. పనేమిరా మేముపట్టిన కుందేటికి మూడే కాళ్ళు" అనువారున్నారు. తిరిగి వారే నాటకమునగాని ముఖ్యముగా సినిమాలోగాని సాంగ్స్ మాత్రము లేకపోయిన దానిని దుయ్యపట్టి దుమ్మెత్తిపోసెదరు. మరి అలాంటప్పుడు ఒక్క పాటలకే ఔచితి ఆవశ్యకత కలదనియూ వారి తాత్పర్యము? "అయినచో మరి పద్యముల కెందుకు లేదు?" అని నా పూర్వపక్షము.

అసలు విషయ మదికాదు. ప్రత్యేకము పద్యముల మీదనే ప్రజకు నిర్హేతుకనిరాదరణ ప్రబలినది. పోనీ ఆ ప్రజలన్నవా రెవరు? పామరులా కారు; వారికి వాటి మీద కల అభిమానము అపారము. ఇప్పటికిని పద్యములకు "వన్స్‌మోర్" లను కొట్టుచున్నారు.

అసలు పాండవోద్యోగవిజయములు, చింతామణి, హరిశ్చంద్రీయము ఇత్యాది పద్యభూయిష్ఠ నాటకములను వటి ప్రదర్శనలో కృషిచేసి వాడి వత్తలయిన నటులను పోషించుచున్నదియూ ఆ పామర ప్రజయే

'అయినచో మరెవరికి నిరాదరణ?' యన్న, రచయితలకు దర్శకులకు చదువుకొన్నవాళ్ళ మనుకొన్న ఒక ప్రత్యేక తరగతి ప్రేక్షకులకు మాత్రమే. వారి వాదమొక్కటే, దేనికీ నిలబడనిది. "ఇరవయ్యో శతాబ్దంలో కూడా నాటకాల్లో సినిమాల్లో పద్యాలేమిటి?" అని.

ఏ హేతువాదమునకూ నిలబడనిదానిని లక్ష్యపెట్ట నవసరము లేదనియే నా భావన. పోనీ పద్యములు కూడదని ఒప్పుకొన్ననూ కేవలమూ వచనమే కావలెనన్ననూ ఆ వచనమును గూర్చియూ చిన్న చిక్కు గలదు

పాటలు పద్యములు ఎంత అసహజములని ఒప్పుకొన్నప్పటికినీ అంతే అసహజములయిన వచనములూ గలవు. మరి వాటిజోలికెవరూ పోరేమి?

వచన మనగా గ్రామ్యము, వ్యవహారికము గ్రాంథికము అని మూడున్నవి. మొదటి రెండూ జీవితమున సహజములే కాని గ్రాంథికము వారి వాదన ప్రకారము సహజముకాదే. మరి దానిజోలికి పోరేమి?

అసలు ఇంతవఱకు మన రచయితలే నాటకమునందునూ పాటలు పద్యములకు చూపవలసిన న్యాయములో సహస్రాంశమయిననూ చూపనేలేదు. నిష్పాక్షికముగా ప్రయోగాత్మకముగా వాటికి జరుపవలసిన న్యాయమును జరిపి "ఉఫ్! ఇకచాలు పాటలు పద్యాలు" అని వాటిని సన్యసించుకొన్న వద్దనువారు లేరు కాని నిర్హేతుకముగా కేవలమూ పక్షపాతముతో వాటిని త్రోసిరాజనుట మాత్రము రచయిత అన్నవాడు చేయవలసినపనిమటుకు కాదది.

సరే! అయితే నాటకరచనలో పాటలు పద్యములకు ఆవశ్యకత ఔచితి ఉన్నదని ఒప్పుకొందము. అయినచో అదెట్టిది?

మొదటనే చెప్పితిని "కొంతమేరకు పోగా అవియూ అనగా వచనములు కుంటుపడగా సరిగ అచటనే అనగా ఎచటనయితే సామాన్యవాక్కులు స్వరములు కుంటుపడునో అచటనే ఆ వాక్స్వరముల నే

సంస్కరించి వాటితో భావసంచారమును మరికొంత దూరము సాధించవలసియున్నది. ఆ సంస్కరించబడిన అనగా ఎక్కువ శక్తినీ, ధ్వనినీ, రీతినీ యియ్యబడిన వాక్కులే పద్యములు గేయములూ, స్వరములే రాగ తాళములు' అని.

దీనినే : "ఏ సన్నివేశము నయిననూ చిత్రించ వలెనన్న ఆ చిత్రణము నాటకీయత వచనముతో ప్రాప్తమయినంతవరకు కవనముజోలికి పోరాదు" అని తిప్పి చెప్పుకొనవచ్చును. అనగా శబ్దశక్తి వచనరీతి వాటివల్ల మరి ఆ నాటకీయత అసంభవమైనప్పుడే పాటలు పద్యములకు అర్రులుచాచవలయు నన్నమాట. ఈ దృక్పథముతోనే ఏ నాటకరచయితయూ కలము పట్టవలసి యున్నది ఇక ఆ నాటక రచయిత తన వస్తువునుబట్టి తన సమర్థతనుబట్టి తన నాటకము నందలి నాటకీయతను కేవలము వచనముతోనే సాధింప తలచుకొన్నచో మాత్రము వద్దనువారు లేరు. కాని తన అసమర్థతవల్లగాని, ఇక వచనమువల్ల సాధ్యముకాక పాటలు పద్యముల జోలికి పోయినపుడు మటుకు దానికొక రీతి సందర్భశుద్ధి అవసరము.

నాటకము కేవలము పౌరాణికమయిననూ, మత ప్రచారమునకయిననూ, స్వాప్నికజగత్తునకు సంబంధించినదయిననూ ఆసాంతము దానిని పద్యభూయిష్టము చేసిననూ ఆక్షేపణయుండదు. ఏలనన్న పాటలు పద్యములు జీవితమునకు అనగా పాత్రలయొక్క సమకాలిక జీవితమునకు సహజములు కావన్న దొక్కటే ఆక్షేపణ గాన, దానిని అంగీకరించినప్పటికినీ ఆ పురాణమూ, స్వాప్నికజగత్తూ సమకాలికజీవితమునకు సంబంధించినవి కావు

రచయిత తననాటకమును ఆసాంతము పద్యభూయిష్టముగా చేయ నెంచినచో అవి చెల్లగలవు. నాటకమును వచనప్రాధాన్యతతో వ్రాసినమాత్రము మధ్యమధ్య పాటలను పద్యములను యిముడ్చవలెనన్న మటుకు వాటికి ఒక సమయము, సందర్భము, భావ, రీతి యిత్యాదులు అవసరము అసలు కేవలము వచనముతో సరిపోయెడి సందర్భమున కవనపు ప్రమేయమే రావవసరము లేదు.

కాని కొన్ని కొన్ని సన్నివేశములలో మాత్రము అనగా ఆ సన్నివేశము తిరిగి పౌరాణిక మయిననూ, స్వాప్నికమయిననూ, దైవసాన్నిధ్యమయిననూ, పాత్ర వాస్తవజగత్తును సన్నిధానవశాత్తూ అధిగమించిననూ, ఏకాంతమందు పాత్ర ఉబుసుపోకకుగానీ, ప్రత్యేక సంగీత ప్రదర్శనల సందర్భమునగాని, స్వతః పాత్ర పాటలను పద్యములను వల్లెవేసెడి ప్రకృతి గలవాడయిననూ అవి నిరాక్షేపణీయములే.

రసస్ఫూర్తిలో రచయిత వచనముద్వారా తనవల్ల నయినంత సృష్టించిననూ అప్పటికిని తాననుకొన్నంత సృష్టి కానపుడు మాత్రమే పాటలను పద్యములను వినియోగించుకొనవలసి యుండును. కాని అవి వాటి పూర్వోత్తరవచనములకు కృత్రిమముగా అతికించి నట్లుమాత్రముండరాదు.

రచయిత వచనమును వాడినంతవఱకూ అదిఒక ప్రత్యేకపద్ధతిలో పోవుచుండును. దానినుండి పద్యములకు పాటలకు మారుచున్నపుడు ఆ మార్పు భావములోగాని భాషలోగాని క్రమముగా ఆరోహణ పద్ధతిలో రావలయును. అవరోహణపద్ధతిలో ముగియవలయును. అదియూ ఎంతో సహజముగనూ, జాలువారుగనూ, ప్రేక్షకునికీ పాఠకునికీ గ్రాహికము కాకుండునట్లు ఒక సమ్మోహనపద్ధతిలో ఎంతో ప్రజ్ఞతో నిర్వహించబడవలసి యుండును.

ప్రప్రథమముగా ఆరీతికి మన వాఙ్మయములో కవిబ్రహ్మ తిక్కనసోమయాజి ఒక్కరే మార్గదర్శకులు. తాను ప్రత్యేకముగా నాటకమన్న పేరుతో దేనినీ వ్రాయకపోయినప్పటికినీ ఆయన తెనిగించిన భారతములో అనేక ఘట్టములను అసమానమయిన నాటకీయ రీతితో నిర్వహించినారు. ఆరీతిని నాటకోపాసకు లెంతయు పుణికిపుచ్చుకొనవలసి యున్నది.

ఉదాహరణకొక సన్నివేశము.

కీచకుడు వెన్నాడగా సైరంధ్రి "దైవయోగమున విరాటుండు నప్పుడు కొలువునికిం జేసి తత్సభాభాగంబు దెస తా" పర్విడినది. "కామాయత్తచిత్తుండయిన" కీచకుడు అత్యుదగ్రుడై "ఒడిసి తలపట్టి తిగిచి మహోగ్రవృత్తిని గొంకు కొసరించుకయు లేక కాల తాచె"ను. ఆ సభయందే సైరంధ్రిభర్తలును యుండిరి. ఆమె తన "పతులం దగ సభ్యుల చూచు" మాదిరిగా చూచి మత్స్యనాథుడు వినునట్లుగా

"...గంధర్వ దేవులు, నన్నునిట్టు

లోకము పరుషంగ నూరక యునికి చూడ
నచ్చెరువు కాదె? యెవ్వరిచూడ్కి రింక
బరిభవంబును బొందక బ్రతుకువారు?

ఈ నరపతి యాస్థానము
లో నొక్కరుడైన ధర్మలోపభయమునం
బూని తగవైన పెష వలు
కైనను బలుకంగ జాలడయ్యెను నకటా!

ఇందఱు జూడగా నిచట నెమ్మెయి నన్ను
బతివ్రతాగుణా
స్పందితవృత్తం బరమసాధ్వి ననిందితశీల
గీచకుం
డెంతయు నెట్టె యంగనల నెవ్వగ జేయనియట్లు
సేయగా
గొందలికైన నిష్ఠు కృపకుం దరిగానదొ
యేమి సెప్పుదున్

అని మొరపెట్టుకొన్నది.

గమనించుడు. మామూలు వ్యవహారపుభాషను తీసికొని దానిని వ్యాకరణయుక్తముగా సంస్కరించి చందస్సునం దిమిడ్చి మాధుర్యమునుకూర్ధవమును పొదిగి ఎలా సైరంధ్రినోట చెప్పించినరో.

మరొకటి గమనించ వలసినది ప్రాధాన్యత వచనమునకే తిక్కన కవనరీతులన్నియు కేవలము దోహదములే. సైరంధ్రి అటు పరాభవమును పొంది సుధేష్ణపాలికి వచ్చింది. సుధేష్ణ కిదంతయు తెలిసియూ తెలియనట్లుగా ఏమేమో అనునయింపబోగా "నీ వెరింగియు నెరుగమి భావించిన నేమని పలుకంగలదాన నైననూ వినుమని సైరంధ్రి యిట్లనియె"...తర్వాత...

"నను నీ వప్పుడు సూతు మందిరమునకా
మద్యంబు దెమ్మన్న బో
యిన నాతం డవినీతి సేసినను
చేయీ కేను మత్స్యావనీ
శుని యాస్థానముదిక్కు వే చనిన
నచ్చో తీవ్రకోపంబున
న్వెనుకం గూడగ ముట్టిపట్టికొని
తన్నెం బల్కా లింకేటికిన్."

అని కవనమునకు మార్చినారు. ఇందలి సారస్యమును గమనించుడు. భావాతిరేకముతో బాటు భాషకును ఒక ఆరోహణావరోహణపద్ధతికూడా గమనించబడినది.

ప్రప్రథమముగా "నీవెరింగియు నెరుగమి భావించిన నేమని పలుకంగలదాన నైననూ వినుమని" సంస్కరించబడ్డ పచ్చివ్యవహారము వాడబడినది.

రెండవదశలో, "నను నీ వప్పుడు సూతుమందిరమునకా మద్యంబు దెమ్మన్న బోయిన నాతం డవినీతి సేసినను చేయీ కేను" అని యింతవఱకు అదే సంస్కరించబడ్డ వ్యవహారమునకు కవనము పొదుగబడినది.

మూడవదశలో, "మత్స్యావనీశుని యాస్థానముదిక్కు వే చనిన నచ్చో తీవ్రకోపంబునకా" అని అందు వ్యవహారభాషాప్రాధాన్యతను తగ్గించి కేవలము గ్రాంధికముగా సంస్కృతపదప్రాధాన్యతతో అదే వృత్తము సాగించబడినది.

ఇక చివరిదశ. అవరోహణము ఇక్కడికివచ్చునప్పటికి సైరంధ్రికే యిక సవిస్తరముగా చెప్పికొనుటకు జుగుప్సాకరమయినది. అందువల్ల "వెనుకం గూడగముట్టిపట్టికొని తన్నెం బల్కా లింకేటికిన్" అని గప్పున మూడుముక్కల్లో, తిరిగి తేటతెలుగులో మిగిలిన కథను ముగించినది.

చూడుడు! ఆ శిల్పచాతుర్యము భావాతిరేకము ననుసరించిన భాషయొక్క ఆరోహణావరోహణాక్రమము. మొత్తముమీద వ్యవహారవచనమునకే యియ్యబడిన ప్రాధాన్యత, యిక ఆ వచనమునకే పొదుగబడిన మధురిమ మారవము కవనమూనూ అదీ నాటకీయ కవనమన్న (Dramatic poetry)

నాటకీయ కవితకు, పూసలలో దారముమాదిరిగా, ఆయువుపట్టు వచనమే. కవనము కేవలము దోహదక్రియకే.

అయిన తిక్కనగారు అన్ని సారస్యములను ఎంచి కూర్చియే రచించిరా? లేక అంతయూ నేను చేసిన కొంపెంతిలా? అన్న ఆక్షేపణ రావచ్చు. ఆయన అంతనూ ఉద్దేశించిననూ ఉద్దేశించకపోయిననూ అంతయూ కవిబ్రహ్మకు అప్రయత్నముగనే తాను తాదాత్మ్యత పొందిన భావాతిరేకముతో బాటు ఆ భాషారీతియు సిద్ధించియుండవచ్చును. ఏదిఏమైననూ ఉండవలసిన నాటకీయభాషారీతి" అది.

మరొక్కటికూడ యున్నది. తిక్కనగారి నాటకీయకవితలోని విశిష్టతభావానుగుణమైన ధ్వనినిచ్చు పదజాలమును వాడుట. సైరంధ్రి తన పతుల పరాక్రమమును చెప్పి కీచకుని బెదరించి మందలించ తలచినప్పుడు ఆమెచేత భయమును భీషణతను ధ్వనించునట్లు:

"దుర్వారోద్యమబాహువిక్రమరసాస్తోక ప్రతాపస్ఫుర
ద్గర్వాంధప్రతివీరనిర్మథన విద్యాపారగుల్ మత్పతుల్
గీర్వాణాకృతు లేవు రిప్పు నిను దోర్లీలన్ వెసన్ గిట్టి గం
ధర్వుల్ మానము ప్రాణముం గొనుట తథ్యం బెమ్మెయిం గీచకా!"

అని శార్దూలము చెప్పించబడినది.

మొత్తముమీద నాటకీయ కవితనుగూర్చి సిద్ధాంతీకరించుకొనవలసినవి నాలుగు అంశములు

(1) భావానుగుణ్యము భాషకు ధ్వనినిపొదుగుట.

(2) వ్యవహారికభాష నే గ్రహించి ఛందోయుక్తముగా సంస్కరించి కవనమును, మధురిమను మార్దవమున్నూ పొదుగుట.

(3) భావసంచారమునుబట్టి భావయందునూ ఒక ఆరోహణావరోహణాక్రమమును గమనించుట.

(4) అసలు నాటకీయ కవితకే, పూసల లో దారముమాదిరిగా, ఆయువుపట్టు వచనమే. కవనము కేవలము దోహదక్రియకు మాత్రమే.

మొదటి అంశమును పూర్వోత్తరకవులందఱు వాడి వదలిరి. రెండవ అంశముజోలికి తెలిసియో తెలియకో వెళ్ళిన కవులు కొందఱున్నారు. అదియు అక్కడక్కడ మాత్రమే. అందువల్ల నే 'తెలిసియో తెలియకయో' అనవలసివచ్చినది. ఇక మిగిలిన అంశములను ఎవరూ గుర్తించినట్లే అగుపడదు. సత్యహరిశ్చంద్రీయములో చతుర్థాంకములో నక్షత్రకునిచే చంద్రమతితో "ఓసి! వెర్రితల్లీ! ఎక్కడి మొగుణ్ణి కట్టుకొన్నావు" అన్న భావమును "ఓసి వెర్రితల్లీ! ఎక్కడి పతిం గట్టుకొంటివి" అని సంస్కరించి "ఒక సన్యాసికి సర్వరాజ్యాన్ని ఏదో ఓ మాట పట్టింపుమీద ధారవోసి కన్నబిడ్డతో నిన్ను మహారణ్యాల పాల్చేశాడు—". అన్న భావమును అదే వాడుకభాషతో గ్రహించి సంస్కరించి మృదుమధురముగా

"ఒక సన్యాసికి సర్వరాజ్యమును నేదో మాట పట్టింపు మే
రకు జేజారిచి,బిడ్డతో నిను మహారణ్యంబుపాల్జేసి కూ
టికినిన్ గుడ్డకు గాని చెల్మిటిని వీటంబుచ్చు కేమంచు న
మ్మికసేవింతువొ! వెర్రితల్లి! కొఱగామిన్ గానలే వింతయున్"

అని కూర్చినారు.

"సరివారి న్నగుబాటు పిమ్మట మనశ్చాంచల్యరోగం బనం
తర మాహారమునం దనిష్ట మటుమీదన్ దేహజాడ్యం బటన్
మరణంబే శరణంబు పెక్కుదినము ల్మించాన జీర్ణించి; యిం
తిరో! యీ ప్రాణులకున్ ఋణవ్యథలకంటెన్ దుస్సహం బేదికన్"

అన్న పద్యము చదివిన ఋణములపాలైన ఏ ఆత్మబంధువో తన మనసులోని దుఃఖమును వెళ్ళగక్కుకొనుచున్నట్లుండును.

మరింకొకచోట ఎంతో సహజముగా పద్యములోనే "అరరే! యెంతటి మోసగాడవుర" అనియే యెత్తుగడ.

ఇంతమాత్రమున మనవారు రచించిన పద్యములన్నియు ఔచితితో యుక్తరీతితో నున్నవని చెప్పికొనరాదు. ఆ సత్యహరిశ్చంద్రీయమునందే ఒక సన్నివేశము, ద్వితీయాంకము చివరిభాగము—తమకు క్రూరమృగములచే కలిగిన యిక్కట్లను విన్నవించుకొనుటకు పౌరులు సత్యహరిశ్చంద్రునికడకు వచ్చిరి. ఆ సన్నివేశము కేవలము కథను నడుపుటకు మాత్రమే; ప్రధానసన్నివేశము మాత్రముకాదు. అటులనే ఆ పౌరులును. కాన వారి (పౌరుల) భాష వచనములోను అందునూ ఒకానొక మాండలికములోనూ యున్న ఎంతయో రక్తికట్టగలదు. అసలా సన్నివేశములో కవనమునకు స్థానమే లేదు. అట్టిచోట గేయములను వృత్తములను వాడి రాబట్టిన ప్రత్యేకరక్తియే లేదు, ఒక్క రసాభాస తప్ప.

అసలు పాటలనుకాని పద్యములనుకానీ ప్రతి పాత్రకు అంటగట్టునంతటి దారుణము మరొక్కటి లేదు. వాటిని కొన్ని ప్రధానపాత్రలకు మాత్రమే పరిమితము చేసికొనుట ఉత్తమము. ఆ ప్రధానపాత్రలకునూ వచనమువల్ల మరి రక్తికట్టించలేనపుడు మాత్రమే. అంతేకాని పౌరులకుసైతమూ త్రిభంగి వృత్తములో ఫరజురాగములో ఏకతాళములో ఒక కీర్తన, మరొకనిచేత "కనికరమున మనవిని..." అని మధ్యమధ్య "మా యొకిమీడా!" ......"గోరపుపుట్టముల్" అని మారుమూల పదములతో...అసలు ఆ సన్నివేశములో వాడినన్ని పాటలను పద్యములను మరేసన్నివేశములోనూ వాడనేలేదు. చూడగా ఆ పౌరులకు వచనములో మాటలాడుటయే చేతకాదనిపించును. ఇదీవరస!

ఇలాగే పౌరులు విశ్వామిత్రునిపై తిరుగబడినప్పుడు. ఇచట 'డ్యూయెట్స్' సైతము వాడబడినవి.

నాటకరచనలో పాటలు, పద్యములు

మొత్తముమీద పౌరుల ద్వంద్వములు. రెండునూ రసాభాసనే ప్రసాదించినవి.

మరొకచిక్కు. సత్యహరిశ్చంద్రీయమునందే షష్ఠాంకము. "పిమ్మట చంద్రమతి పిడకలేరుచు ప్రవేశించుచున్నది." ఇచట చంద్రమతి ప్రవేశమును చూతము. మొదటి వచనమునకు తరవాతి సీసమునకు గల ఔచితిని గూర్చి వివాదమేలేదు. ఇక రెండవ వచనము తరువాత మత్తేభము.

చంద్రమతి పరిస్థితుల భారముచే క్రుంగి క్రుశించిపోయి యున్నది శోకతీవ్రతచే యజమానురాలి యాజ్ఞను మఱచుచున్నది. "ఇంక తొందరగా పిడక లేరవలయు. (ఏరుచు) ఓహో! సాయంకాలమై పడమటికొండయందలి సంజకెంజాయ విశ్వామిత్రుని కోపరసమోయన ప్రకాశించుచున్నది మరియు," అని అంతటి మందభాగ్యురాలైన చంద్రమతి ఒక్కమారుగా సూర్యాస్తమయమును గూర్చి ఒకమత్తేభవృత్తమును ఆశువుగా:

"వాడు కస్తంగతుడయ్యె నంచు దలివిన్
గోల్పోవుచున్ గన్నప్రే
ముడి జింతించెడి లోకబాంధవునకై
పూర్వాశ, ప్రాణేశు డె
య్యెడకో పోయె నటంచు బద్మిని
సదా భృంగీరవవ్యాప్తిలిన్
దొడగన్ మోముముడించి యేడ్వ
నెట బంధుత్వ్యాగ మింతేకదా !"

చెప్తుంది. ఇచట ఈ వర్ణనకుగల సందర్భశుద్ధి ఎట్టిది? రసపుష్టిలో రాబట్టిన ప్రయోజనమేది? సాధించిన శిల్పమేది?

ఇలా కథను, రసమును స్తంభింపచేసి ఓచిన్న ఖండకావ్యమును ఆలపించుటచేత తేలునదొక్కటే "కవికి, నాటకము చేపట్టినా కండూతి కావ్యరచనమీదనే" అని. దీనికి కారణము మన నాటకరచయితలందఱూ ప్రబంధములను కావ్యములను మాత్రమే జీర్ణించికొని "కావ్యంతేషు నాటకం" అనిరిగదా. అని వెంటనే నాటకరచనలో దిగుటయే.

ఇక ఉద్యోగవిజయములకు వత్తము. ఇందు 'దేవా' అని ఒకపద్యము "బావా!" అని ఒక పంచరత్నము. అదియునుంగాక అని ఒకశతకము. ఇక స్వగతములో మఱొకశతకము. అసలు అందలి భాషణలను తీసి కథనరీతికి మార్చినచో అదొక్క ప్రబంధముగా ఎక్కువ రాణించెడిదేమో. నాటకముగా మాత్రము అందు నాటకీయరక్తి ఏమాత్రమూ లేదనియే చెప్పికొనవలసియున్నది.

పాండవవిజయములో ప్రథమాంకము. పార్థుని పురికొల్పుటకు పన్నిన పన్నుగడగా కృష్ణుడు సుదర్శనమును సంస్మరించినపుడు.

కృష్ణుడు: అర్జునా! యిక నీమాటలయందంత పాటవమున్నట్లు నాకు నమ్మకలేదు. మమ్మూర్కొటికి నిన్ను పురికొల్పి వేసారియే తుదకీ సుదర్శనమును సంస్మరించితిని. నీకును నాకును లేశమేని భేదంబు లేనియపుడు మనలో అన్యోన్యజయంబు లన్యోన్యమును సంక్రమించుటలో నాక్షేపణమేమున్నది?"...యిది ఇంతవరకు బాగుగనేయున్నది. ఇక చూడుడు.

"గాంగేయున్ బరిమార్తు మొట్టమొదటన్,
ఖండింతు నామీద దు
స్సంగున్ ద్రోణు; వధింతు నాపయిని
నశ్వత్థామ నా వెన్క న
య్యంగాధీశు గతాసుజేయుదు,
సహోదర్యంబుగా రాజు సు
ర్విం గూల్తున్ వెనువెంట, నిత్తు నవనిన్
వేయేల నీయన్నకున్"...అని.

మొట్టమొదట వాణ్ణి తరువాత వీణ్ణి అని యిలా ఇక్కడ యీపద్యపు ప్రయోజనమేమిటి? అర్జునుడికి పౌరుషమును ఎక్కించవలసి అనవలసిన మాటలతీరు అదేనా? మరొక మానవమాత్రుడే దేవుడైననూ అర్జునుడయి వున్నచో ఆసందర్భములో కృష్ణుని 'బావా! అయిందా నీ జాబితా?' అని పక్కన నవ్వగలడు. అర్జునునకు కలుగవలసిన పౌరుషమునకు బదులు ప్రహసనము మటుకు తథ్యము.

మరిఅలాటప్పుడు అక్కడ ఆపద్యపు ప్రయోజనమేమిటి? పూర్వపువచనముతో ఎలా రసారోహణాన్ని సాధించినది? అసలందున్నది రసమా నీరసమా? ఆ పద్యము ఏ శిల్పమును సాధించినది? ఏ కనీస ప్రయోజనమును సాధించినది?

ఈవిధముగా ఉద్యోగవిజయములలోని పద్యములను ఒక్కొక్కదానిని నిలువతీసి అడిగినచో తట్టుకొని నిలువబడగలవి సగానికి సగము.

మరొకటి. అందే తృతీయాంకము: అభిమన్యుని పద్మవ్యూహము నెదుర్కొన పంపు దృశ్యము. అభిమన్యుడు పదునారేండ్లవాడు. ధర్మజుడు భీముడు పెత్తండ్రులు. నకులసహదేవులు పినతండ్రులు. ఇందరు తండ్రులూ ఏకమై పదునారేండ్లవానికి కర్తవ్యమును నచ్చచెప్పు పద్ధతిని గమనించుడు. భీరువుల్లా పిల్లవానికన్న పిల్లవాళ్ళలా అలాగేనా?

అసలా దృశ్యములో ప్రథమదశలో పద్యములకు తావేలేదు. ఎంతయో ధ్వనియుక్తముగా వారు కాగలకార్యక్రమమును అభిమన్యునకు చిన్న చిన్న

సూచనల లాంటి మాటలద్వారా నచ్చచెప్పవలసి యున్నది. అటుకాక అభిమన్యుడు వచ్చినవెంటనే వానిని కౌగలించుకొని బావురుమనుచూ: "నాయనా! సౌభద్రా" అని కొళ్ళుపట్టుకొనినంతగా అలాగేనా? "ఏది తెరువయ్యా! వచింపుము మాకు పుత్రకా" అని.

ఇక అభిమన్యుని యుద్ధమునకు పంపునపుడు "దగరలేరు మామయును..."అన్న పద్యమునకు ఎంతేని ఔచితి యున్నది. రసభరితమైనది ఆపద్యము ఎంతటి కఠిన పాషాణమునైననూ కరిగించగలదు. తరువాత"... నీక విజయంబు సుమి సుభద్రాకుమార!" అని ముగియు పద్యములో ఎంతైననూ ధ్వని (Dramatic Irony) యున్నవి. కాని తరువాత భీముని "తినలో" మాత్రము ఒక సంజీవినీవ్యాఖ్య.

అసలు ఆదృశ్యములో అంతవరకుగల పద్యము లను పరిశీలచేసిన నిలబడగలవి (1) "దగ్గరలేరు మామయు..." అన్నది (2)"... నీక విజయంబుసుమి సుభద్రాకుమార!" అని ముగియునది మాత్రమే?

ఇలా ప్రతి పద్యమునూ పరిశీన చేసికొనుచూ వెళ్లిన ఈ ఉద్యోగవిజయములే కాదు మన నాటక సాహిత్య మంతటిలోనూ నిలువబడగల దేదియూలేదు బహుశా ఒక్క ప్రతాపరుద్రీయముతప్ప

మరిఅయినచో కారణ మేమిటి?...పద్యములా పుష్కలం ఒక్కొక్కటిఒక్కొకప్పుడు మ్పుతునక. రీతిలో నేమి, శైలిలో నేమి రక్తిలో నేమి. శిల్ప మనంతం. ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక కావ్యం. అంతే... అంటే నాటకీయత లేదన్నమాట. అదే కారణం.

'కావ్యాం తేషు నాటకం' అనిరి. అనగా కావ్య ములను పఠించి వాటి వివిధ శిల్పములను జీర్ణించికొని వాటి రచనలో అందెవేసినచెయ్యియైన పిమ్మటనే నాటకముల జోలికి పొమ్మని పిమ్మట అనగా వెంటనే అని కాదు. తరువాత నాటక రచనాసూత్రములను ముందు గ్రహించి అటుపిమ్మట నాటకములను వాటి శిల్పమును, ఆశిల్పము కావ్యశిల్పమునుండి ఎటు భేదించునో అసలు నాటకీయత అన్న నేమో కూలంక షముగా నవగాహన మొనర్చుకొని, కావ్యరచనా దాస్యమునుంచి విముక్తుడయి కేవలము నాటకీయతనే ధ్యానముందుంచుకొని నాటకరచనకు గడంగవలయు నని.

అంతేకాని కావ్యరచనలో సిద్ధహస్తుడై వెంటనే నాటకరచనకు దిగమని మాత్రము కాదు. లేక కేవలము ఒక కావ్యమును వ్రాసి అందు ముఖ్యభాషణలను ఆయా పాత్రలకు విభజించి మిగిలిన అష్టాదశ వర్ణనలను కూడ ఏ పాత్రలకో అంటకట్టి మొత్తముమీద కావ్యమునం తనూ అందులోని పాత్రలకు పంపిణీచేసి నాటకమును వ్రాసితినని బలవంతముగానో మభ్యపెట్టియో ప్రజల నెత్తిపై రుద్దుమని కాదు.

మన నాటకరచనాయుగములో ప్రథమ శకము నకుచెందిన నాటకములన్నియూ పైవిధముగనే రచించ బడినవి. అందువలననే ప్రథమశకపు నాటకములలో ఎందు చూచినను కావ్యదాస్యమే దోబూచులాడు చున్నది.

ఆకావ్యదాస్యమే, నాటకరచనలో పాటలు పద్యముల సమస్యను సమస్యగా యిప్పటికినీ పరిష్క రించకుండుటకు గల ముఖ్యకారణము. అయినచో నాటకములుగా అవే ఎందు కంత ప్రచారములోనికి రాగలిగినవన్న పూర్వపక్షు మున్నది.

మన తెలుగుప్రజకు అభిమానము నాటకముల మీద కావచ్చు. కాని అంతకన్ననూ ఎక్కుడు అభి మానము కేవలము పద్యములమీదనే. నిజమునకు నాట కములోని నాటకీయతజోలియే వారికక్కరలేదు. ఆ పద్యములు వారికి కావలసినరీతిలో రాగవిన్యాసముతో ఒక చిన్నకచేరీతరహాలో పాడబడిన చాలును. యిక ఆ నాటకము జయప్రదమయినటులే

అంతేకాదు. మనవారు అంతతో తనివిచెందక నాటకానంతరము పులిపాటిచేతనో పీసపాటిచేతనో మరికొన్ని డజన్లు పాడింపించికొని మరీ యిళ్ళకు వెళ్ళెదము పరిపాటి అనగా పద్యములు జయప్రదము లన్నమాట. తద్వారా నాటకమునూ. అంతమాత్రమున ఆ నాటకము నాటకముగా మాత్రము జయప్రదమని సిద్ధాంతీకరించుకొనరాదు.

ఏనాటి కయిననూ నాటకములో శిల్పమును ఆశించవలసినది నాటకరచయితలనుంచియే. కాని కేవలము కావ్యరచయితనుంచి మాత్రముకాదు. కావ్య రచయితలకు నిన్నమొన్నటివరకు అవకాశము నిచ్చి తిమి వాళ్లు మనకు అందిచ్చిన ఏశిల్పమూలేదు. నాట కము పేర కావ్యములనే యిచ్చినారు.

కావున నాటకరచయితయే వచననాటకములలో సిద్ధహస్తుడై ప్రబంధములను కావ్యములను కూలంకష ముగా పరిశీలించి వాటి దాస్యమున బడక, తనకు అవసరమునుబట్టి ఒకరచనాపద్ధతిని రీతిని నిర్ణయించు కొని నాటకములో పద్యరచనకు పద్యనాటకరచనకు దిగవలసియున్నది.

పచ్చడము

శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య

అభ్యంతర మందిరమునుండి మొగసాలలోనికి ప్రవేశించు వాకిట కడ్డముగ వ్రేలాడుచుండిన తెర చెరగొకమూల కొంచెము వెనుక కీడ్వబడెను. కాకపక్షములతోడి బాలుని శిరస్సొకటి యందుండి వెలువడి మొగసాలను నలువంకల బరికించి చూచెను. తివాసీమీది యొరుగుల నానుకొని యర్ధనిమీలిత నేత్రుడై కూర్చుని యుండిన వృద్ధుడు దక్క మరి యెవ్వ రందు గానరాలేదు. వెండ్రుకలు పండిబారి యున్నను దేహదార్ఢ్యము సన్నగిలలేదు. ముఖము వాడుబారి ముడుతలు పడలేదుగాని కన్నులక్రింద సంచు లేర్పడినవి. కాని వర్చస్వంతమై సహజ దాక్షిక భావముచే విరాజిల్లుచుండినది. కొన్ని రెప్పపాట్ల కాలమా వృద్ధుని పరికించి చూచినాడా బాలుడు. సందేహము ముప్పతిల్లు సన్నని యెలుగుతో "తాతయ్యా! తాతయ్యా!" అని పిలిచినాడు. కన్నులు విప్పిచూచినాడు తాతయ్య. ఆ బాలుని శిరస్సు దృక్పథమున పడినంతనే, యతని ముఖమున చిరునవ్వు మొలకెత్తినది. హెచ్చరించినాడు, "ఎవరోయి, చిన్న తిమ్మయ్యవా?" అని.

"అవును, తాతయ్యా!" అని బదులు చెప్పినాడు చిన్న తిమ్మయ్య.

"ఏమోయి సంగతులు? బడికి వెళ్లలేదా నేడు?"

"లేదు తాతయ్యా! ఈ రోజు పున్నము, ఆట విడుపు కదూ!"

"అవునోయి మరచినాను. అయితే ఆట్లాడ బోలేదేమి?"

"ఆటవిడుపు పద్యము ఒకటి వ్రాసిఇచ్చినారు అయ్యవారు. దానిని గట్టిచేసికొని యవ్వల బోవచ్చు ననుకొన్నాను తాతయ్యా!"

"మరి గట్టిచేసినావా?"

"లేదు తాతయ్యా!"

"గట్టిచేయక ఏల వచ్చినావు?"

"అది వింతపద్యము తాతయ్యా!"

'అయిన గట్టిచేయవలసిన యవసరములేదా!'

'కాదు తాతయ్యా! దానిని చదివిన నవ్వువచ్చుచున్నది.'

"తిండికి మిక్కిలిఘనుడను" వ్రాసియిచ్చినాడా అయ్యవారు?"

"లేదు తాతయ్యా! మిమ్ము గూర్చినదే!"

"నన్ను గూర్చినదా? అయిన నవ్వేలవచ్చుచున్నది? నాకు పద్యమును జెప్పించుకొనుటకు తాహత్తు చాలదా?"

"అదికాదు తాతయ్యా! ఎవరో మిమ్ము వేళాకోళముజేసి వ్రాసినారు"

వేళాకోళముజేసి వ్రాసినారా? ఏదీ, చదువు. చూతము! దంకమరుగున దాచియుండిన తాటియాకును బదులు, బఱచి సన్నగా: "వాకిటి కావలి తిమ్మా" అని చదువ ప్రారంభించినాడు. చిన్న తిమ్మయ్య; "హా! హా! హా! ఇదేనటోయి—నీ వింత యాటవిడుపు బద్యము?" అని యడిగినాడు వృద్ధుడు.

"ఏమి తాతయ్యా! మీకు గూడ నవ్వునా" యని యన్నాడు చిన్నతిమ్మయ్య.

రాకేమి వినూ.

"ప్రాకటముగ సుకవిజనుల పాలిటిసామ్మా
నీకై బద్యముగొమ్మా
నాకీ పచ్చడమె చాలు నయముగ తిమ్మా"

అని పద్యమును ముగించినాడు తాతయ్య.

"ఏమి తాతయ్యా దీనికి అర్థము?" అని యడిగినాడు చిన తిమ్మయ్య.

"అయ్యవారిని అడుగకపోయినావటోయి?"

"అయ్యవారి నే?"

"ఆయన నే; అడుగ కూడదా?"

"ఆయన కోపదారి తాతయ్యా! మీరు చెప్పండి తాతయ్యా, మీరు చెప్పరాదూ!"

"అది పెద్ద కథోయి—ఆకథను తెలిసికొన్న గాని పద్యము అర్థముగాదోయి"

"మరీ మంచిది తాతయ్యా కథలు వినడమంటే నాకు బహు ఖుషీ."

"కానీ, రాత్రికి చెప్పెదను."

"ఇప్పుడెందుకు చెప్పకూడదు తాతయ్యా."

"నీకొక్కడికీ చెప్పినట్లయితే, అక్కయ్యా, వీరప్ప, పాపతిమ్మయ్యా వారందరు ఏమవుతారోయి"

"అయితే రాత్రి తప్పకుండ చెప్పెదరా తాతయ్యా"

"ఆ"

భోజనములైనవి—మామూలు ప్రకారము వచ్చి కూర్చున్నాడు తాతయ్య అభ్యంతరగృహములో తివాసీలమీద. చుట్టు ఆవరించికూర్చున్నారు పిల్లకాయలు. వృద్ధ సుమంగలి దోనమ్మగారు వెండి హరివాణమున పండుటాకులు, పచ్చిపోకలు, కర్పూర శకలములు, ఆణిముత్యపు సున్నము—కత్తి యడకత్తులతో భర్తకు తాంబూలము తెచ్చినది. వెంటనే వచ్చినది జలభరితమైన గిండి నెడము చంకనిడుకొని తమ్మపుటెకిని కుడి చేత బట్టుకొని యడపకత్తె. హరివాణమును క్రింద తివాసీమీద పెట్టి భర్త పాదముచెంత కూర్చున్నది దోనమ్మ, గిండిని దమ్మపుట్టికెను సమీపమునుంచి వెడలిపోవను దిరిగినది. అడపకత్తె అప్పుడు మెల్లగా దాతగారి కుడిప్రక్కకు జరిగివచ్చి అడిగినాడు చిన్న తిమ్మయ్య—"తాతయ్యా రాత్రి చెప్పెదనంటిరే'అని. తాతయ్యనోటి నుండి జవాబు వెలువడక ముందే "ఏమిటిరా, చిట్టిబాబూ!" అని విచారించినది దోనమ్మ. ఇంతలోనే తాతయ్య అందుకొని 'కథ' అని బదులు చెప్పినాడు.—"

'కథా! తాతయ్యగారూ! చెప్పండి! చెప్పండి!' అని దగ్గరించినారు వీరప్ప, పాప తిమ్మయ్యా, 'పసందుగానుండవలె తాతయ్యా' అని హెచ్చరించినది చిన్నమ్మక్కయ్య.

'ఏమిటండీ! ఆకథ!?' యని దోనమ్మ అడిగినది.

'నా పచ్చడముకథ నీవెఱిగినదే'

'ఏపచ్చడమండీ? పచ్చడానికి కథయొక్కటి ఉన్నదా?'

'రాయలదేవుడు నాకు ప్రసాదించిన పచ్చడమే, మరచితివా?'

'రాయలదేవుడు మీకు ప్రసాదించినారా? ఏ రాయలదేవుడండీ! ఎప్పుడు, ఎందుకు, ప్రసాదించినాడు?'

'అన్నట్లు మరచినాను. నీకెట్లు తెలియగలదు? అప్పుడు నేనింకను పెండ్లాడనేలేదు. స్వామివారు సింహాసనమెక్కి నాలుగైదుమాసములైనది'

'మఱి పచ్చడముకథ ఏమిటండీ?'

'వినండి చెప్పెదను. ఆనాడు సర్వశిరః ప్రధాని తిమ్మరుసయ్యగారి ఉత్తరువైనది రాయలదేవుని దర్శనమునకు ఎవ్వరిని ప్రవేశపెట్టకూడదని. జాము ప్రొద్దెక్కు వరకు, ఎవ్వరిని, రాయలవారు పుష్పోదయమై నామతీర్థ సమయమున మామూలుగ హాజరగువారినిగూడ—చొరనివ్వలేదు. వాకిటి కడ్డమువేసిన గడెనొక్క సారియైన దింపలేదు. నగరిలోనికి వచ్చువారితో వాకిటివారు నోరుమూయక సంవాదము సల్పుచుండిరి. నగరి మోసాలమీది గడియారము ఎనిమిదిమారులు మ్రోగినది. అపుడు హజారంలో మూగియుండు బ్రాహ్మణ్యమును ఈవల నావల దొలగద్రోయుచు భటుండొకండు ముందురా నలుగురు నా మ్రోల వచ్చి నిలచిరి వారిలో నిద్దఱు నాకు పరిచితులే అల్లసాని పెద్దయ్యంగారలు, ముక్కు తిమ్మయ్యంగారలు. వీరిద్దఱును రాయలవారికి నచ్చినకవులు. అందు పెద్దయ్యంగారలు యేలినవారికి హిః ప్రాణము — వీరికి రాయలవారి సన్నిధి కెల్లవేళలయందును ప్రవేశముగలదు. అడ్డుపెట్టరాదని ఖండితముగ దేవరవారి యాజ్ఞ. తక్కినవారిద్దరిని నేనెఱుగను, వారు మొలకమీసాల యువకులు. వేషము జూడ వారును కవులనియే తోచినది. వీరివంటరిని హజారములోనికి ప్రవేశపెట్ట వచ్చునా వలదా యన్నది గడ్డుసమస్యయైనది. ఒకప్రక్క రాయలదేవుని యాజ్ఞ, మఱియొకప్రక్క సర్వశిరః

ప్రధానిగారి యుత్తరువు నామనస్సును కలతపెట్ట జొచ్చినవి. కాని దానిని వారె సత్వరముగ దీర్మానించిరి. నేను త్రొక్కటపడుచుండగనే వారు బాజారము మెట్లు నెక్కి వచ్చిరి; యథాపూర్వము వాకిటి కడ్డము వేసియుండు గడెలను తీయక, పెద్దయ్యంగారితో 'అయ్యా! తిమ్మరసయ్యవారు. .అనుచుండగనే వారు.'

"వాకిటి కావలి తిమ్మా!" యని చెప్పచు గడెలను దొలగద్రోసికొని లోనికి వెళ్ళినారు. వారి వెనుక ముక్కు తిమ్మయ్యవారు

"ప్రాకటముగ సుకవిజనులపాలిటి సొమ్మా!?" అని వారిననుగమించినారు. తక్కినవారి నిద్దరిని పోనీరాదని నిశ్చయించి గడెలనడ్డము వేసి దృఢముగ నిలచితిని. అప్పుడా యువకులలో నొకడు ముందుకువచ్చి

"నీ కీపద్యము గొమ్మా" యని చెప్పచు గడెల సందున దూరి లోపల జొచ్చినాడు. నాకు కొంచెము కోపము వచ్చినది. అతని వెంబడించి పోయి పట్టివెనుక కీడ్చికొని రావలయుననని బుద్ధిపుట్టినది. కాని నాస్థలమును విడచిపోయిన బాజారములోని మూక కట్టతెగిన చెఱువునీటివలె లోనికి జొరబారుదురు. ఇట్లుచింతించుచుండగనే యారెండవయువకుడు వచ్చి నా యెదుట నిలచి తేజోవంతమైన దృష్టిని మెఱుపుదీగవలె నాపై ప్రసరింపజేసి చిరునగ వంకురించుచుండిన వక్త్రమును విప్పి.

'నా కీ పచ్చడమె చాలు నయముగ నిమ్మా' యని నాపైనున్న పచ్చడమును దిగిచి వల్లెవాటు వేసికొని వాకిటి గడెలపై నెగిరిదాటి ముగ్గురి ననుసరించి నగరిలోనికి బోయెను.

అరగడియకాలము గడచినది. అవసరం వెంకటయ్య ముగసాలనుండి వెలువడి శీఘ్రముగ నా సమీపమునకు వచ్చి 'రాయలదేవుని యాజ్ఞయైనది, వాకిటి తిమ్మయ్యగారిని సముఖమునకు రమ్మని,' అని చెప్పినాడు. ఆమాట చెవిసోకగనే పుట్టిమునిగి నట్లయినది నాస్థితి. తిమ్మరుసయ్యగారి యుత్తరువునకు వ్యతిరిక్తముగ నావలువురు కవులను నగరిలో ప్రవేశింపనిచ్చినందులకు దగినశిక్ష ననుభవింపక తప్పదని యెంచి వెంకటయ్య నడిగితిని.

'ఏలినవా రెచ్చట నున్నా'రని.

'నామతీర్థమండపమున' అని యతడు బదులు జెప్పెను.

'దేవరవారి దర్శనమున కెవరైనను వచ్చియున్నారా?'

'పరాయివాండ్రెవ్వరు లేరు - అప్పాజీ తిమ్మరుసయ్యగారు, అల్లసానివారు ముక్కువారు. మఱి యెవ్వరో ఊరుపేరు తెలియరాని పిల్లకవు లొకరిద్దఱు.

నాగుండె తటతట గొట్టుకొన నారంభించినది ఏమి యాపదరానున్నదో! కాని రాయలయాజ్ఞ మీరగూడనిది కదా. కావున వెంకటయ్యను బాజారమున నాస్థానమున గొంతతడ వుండుమని ప్రార్థించి, కాళ్లు ముందుకు సాగకున్నను, ఎట్లో బలవంతముగ వాని గదల్చుకొని నామతీర్థగృహము జేరితిని. అప్పటికి నామతీర్థము ముగిసినది రాయలయ్యవారింకను నామతీర్థ పీఠముమీదనే కూర్చునియుండిరి. వారికి కుడివైపు కొంచెము ముందుగ పంచవన్నముల జముఖాణముపై నొరగు నానుకొని కూర్చుని యుండినారు తిమ్మరసయ్య. ఆయన కెదుట ఏలినవారి నామ పార్శ్వమున పద్మాసనము వేసికొని యాసీనులై యుండినారు పెద్దయ్య తిమ్మయ్యలు. వారికి వెనుక చేతులు గట్టుకొని నిలచియుండిరా బాలకవు లిద్దరును. నేను రాయల సన్నిధానము జేరినంతటనే రెండుచేతులు శిరముమీద కెత్తి మ్రొక్కి నమ్రవదనుడనై నిలిచితిని. ఎవ్వరును నన్ను పలుకరింపరైరి. కాని స్వామివారు తీక్ష్ణదృష్టిని మొదట నామీదను దరువాత బాలకవులయందొక్కనిపై వల్లెవాటుగనున్న నాపచ్చడముపైనను బరగించిరి. దేవరవారు వాక్రువ్వని యాప్రశ్నను గ్రహించితిని. మహామేధావి యాబాలకవి నోరెత్తి యాప్రశ్నకిట్లు సమాధానము జెప్పినాడు:

వాకిటి కావలి తిమ్మయ
ప్రాకటముగఁ గవిజనాళిపాలిటి సొమ్మె?
మా కవిత మెచ్చి యిచ్చెను
నా కీ పచ్చడము నరసనరపతి కృష్ణా!

ఈ పద్యము విన్నతోడనే రాయలవారి మనసు నందలి కోపము మటుమాయమైనది. చంద్రోదయ సమయ నభస్థలమును బోలిన వారిముఖము ప్రసన్నత్వము నందినది. వాఙ్మయప్రపంచమున నిమగ్నులై 'మా కవిత' 'నాకీ పచ్చడము' అని రెండు మూడు

పర్యాయములు దమలోఁ దాము వల్లించుకొని చివరకా బాలకవి నడిగినారు. 'ఎవ్వరండి ఆ 'మా'? యని— వెంటనే యతఁడు—

అల్లసాని పెద్దనార్య మహాకవి,
నంది తిమ్మ సుకవినాయకుండు,
భట్టుమూర్తి, యేను బరగ నల్వుర మైతి
మారయంగ కృష్ణరాయభూప

అని జవాబు చెప్పినాఁడు మరి 'నా' కర్థమేమి? అని యడిగినారు రాయలవారు. అంతట నే నందుకొని బజారమున జరిగిన వృత్తాంతమును నివేదించితిని. రాయలదేవుని ముఖాంబుజము మందహాసముతో వికసించినది. అంతట పెద్దయ్యంగార్ల వంకముఖమై ఈ బాలకవి ఎవ్వరు?-అని యడుగ అవధరించినారు 'తిమ్మయ్య గార్ల శిష్యుడు. పేరు రామలింగము. జన్మస్థానము 'తెనాల్యగ్రహారము' అని పెద్దయ్యంగారు బదులు చెప్పినారు. 'రామలింగమా' అని యొక్కొక మాటను తనకు దాను నచ్చజెప్పినట్లూది పల్కినారు స్వామివారు. వారి భావమును గ్రహించి యా బాలకవి 'అవును దేవా, రామ—లింగమె' అని రాయలదేవు ననుకరించి తన నామధేయమందలి రెండు పదములను విడదీసి పలికి—

లింగనిషిద్ధుఁ గల్వఁ జెలింగని, మేచకకంధరుం ద్రిశూ
లిం గని, సంగతాళి వలిం గని, కర్దమదూషితవస్త్రశా
లిం గని, కృష్ణచేలు నిహాలింగని నీలకచ విధాత్రినా
లింగని రామలింగకవిలింగని, కీర్తి హసించు దిక్కులన్

అను పద్యము చదివినాడు.

'అబ్బ!' యని స్వామివారచ్చెరువుపడి, 'రామలింగకవిగారూ! మీ రింక కావ్యరచనకు బ్రారంభింపరాదా? అని ప్రోత్సహించినారు.

'దేవా, రచించినాఁడను, 'కందర్పకేతువిలాసము ప్రబంధమును - కవికల్పజము నీశ నాశ్రయించినాడను ఇక నాకేమి కొదువ.

'దేవరవారి యాజ్ఞయైన కావ్యములెన్నిటినైన రచియింప నేర్తును' అని యాతఁడు మనవిచేసికొనెను.

'కందర్పకేతు విలాసమా? పేరు పసందుగ నే యున్నది, కవిత్వమెట్టిదో'?

'దేవా! అది యేలినవారి వంటి ప్రాజ్ఞులు చెప్ప తగిన విషయము' అని రామలింగకవి విన్నవించెను. అంత తిమ్మయ్యంగారివంక దృష్టిసారించి 'శిష్యుని కవిత్వ మెట్టిదో' యని విచారించినారు.

'సాహితీసమరాంగణ సార్వభౌములైన స్వామివారికి నేను నివేదింపగలనా? అట్లు నివేదించుటయు సరికాదు ఏలన శిష్యుడు పుత్రునివంటివాడు. పుత్రుని లోపములను తండ్రి వెలిబుచ్చునా?' యని తన వాస్తవాభిప్రాయము దెలియనీయక తిమ్మయ్యగారు జవాబు చెప్పినారు రాయలదేవు డంతటితో తృప్తి నందలేదు.' వారు రచించిన కందర్పకేతు విలాసమును మీరు తిలకించలేదా?' యని యడిగిరి. 'మహాప్రభో! తిలకింపకేమి? పదపదమును విమర్శించి చూచియున్నాను' అని బదులు చెప్పినారు. "స్మరణయం దుండిన ఒకటి రెండు పద్యములను జదువుడు — విన కుతూహలముగ నున్నది.—అంతట తిమ్మయ్యగారు యిట్లు బఠించిరి.

అక్కమలాక్షిఁ గన్గొనినయప్పటి
నుండియు నేమి చెప్ప నా
కెక్కడఁ జూచిన న్మదనుఁ డెక్కడఁ
జూచిన రోహిణీవిభుం

ఆర్షరసాయనశాల
ముక్త్యాల, (కృష్ణా)
స్థాపితము 1925.
ప్ర
నిలయము. ఏ మందు కావలసినను మాకు వ్రాయుడు. నమ్మకమైనవి లభింపగలవు
ఆయుర్వేదభూషణ
వేటూరి శంకరశాస్త్రి,
ఎ. ఎం. ఏ. సి.
Consulting Physician

డెక్కడఁ జూచినం జిలుక
　　లెక్కడఁ జూచిన కమ్మగాడ్పులిం
కెక్కడ నెట్టు లోర్వఁగల నీ
　　విరహానలతాప వేదనన్

‘పద్యము బిగువుగనే యున్నది భావము సామాన్యమేకదా!’ అని సెలవిచ్చినారు. ఏలినవారు — తిమ్మయ్య బదులు చెప్పలేదు కాని మరల

లలితస్యాంబురుహంబు నీలకచ నోలంబంబు నేత్రాసితో
త్పల ముచ్చైః స్తనకోక మొప్పు నిలసద్బంధూక మున్యత్కటీ
పులినం బున్నత చిత్తజాతరసవాః పూరంబు

జలజావాసము సొచ్చి యాడక
　　మనోజాతానలం బాఱునే.

అని మరియొక పద్యము చదివినారు — ‘ఏ కెట్లూ! తిమ్మయ్యంగారూ పద్యమును మఱియొకసారి సెలవివ్వండి.’ అని కోరినారు రాయలవారు. అంతట నా పద్యమును మరల ఒతించినారు తిమ్మయ్యంగారు ‘బళి! బళి! యనుచు రాయలవారు లేచి నిలచిరి వారు లేవగనె తక్కినవారందరును లేచిరి కృష్ణరాయలవా రంతట రామలింగకవి యొద్దికివచ్చి ‘రామలింగకవి లింగని కీర్తి హాసించు దిక్కులన్’ అనిపల్కుచు తన కంఠమున నలంకరించియున్న మౌక్తిక హారమును దీసి యాతని మెడను వేసిరి.

‘అర్థమైనదా చినతిమ్మయ్యా ఆటవిడుపు పద్యం?’

‘ఆఁ కాని తాతయ్యా, కథ...’

‘కథకేమి? బాగుండలేదా?’

‘అమ్మో బాబో! బాగులేకపోవడమే! బహు పసందుగానుంటే!’

‘అయితే మఱేమి?’

‘ఏమీ లేదు తాతయ్యా, కాని...’

‘కాని? ఏమికానోయ్ కానిన్ని ముక్కానిన్ని?’

‘ఏమి పలుకవు?’

‘మీకు కోపము వచ్చినది తాతయ్యా?

‘కోపములేదు తాపములేదు, చెప్పవోయ్?’

‘ఆ పద్యాలెందుకు తాతయ్యా?’

‘బాగుగ లేవా?’

‘ఏమో నేనేమెఱుగుదు? దారిలో ముండ్లకంపల వలె నున్నవి?’

ఓరి నీతస్సాగొయ్యా? ఎంతమాటన్నావురా!’

వారి సంభాషణకు అడ్డము వచ్చి అన్నది దోనమ్మ.

‘వాడిమోర పద్యాలకేమండీ రత్నాలవంటివి; కాని—’

‘కాని?’

‘అరగొరగా జెప్పిన కథ అదేమి బాగు?’

‘అరగొఱా?’

‘కాదా! పచ్చడమెట్లు పోగొట్టుకొన్న చక్కగా వివరించితిరి. మరి మీ కెట్లు దొరికినదో సెలవివ్వండి ఇంతవరకు మీకథ యంతయు జీరయూడ్చి వేసి రవికె దొడిగిన స్త్రీ సింగారమువలె నున్నది’

‘చెప్పియుండలేదా ఇంతకుముందె రాయలవారు ప్రసాదించినదని?’

‘ఆఁ చెప్పినారు – ఎందుకు ప్రసాదించిరో సెలవివ్వండి’

‘అదా? పెద్ద కథ’

‘పెద్దదా? పెద్దదైన వినుట కింపుగా నుండదా? కథకుడు నేర్పరియైన శ్రోతకదంపైనను వింతయై యుండును. పోషణ పసంగుగనున్న వస్తు వెంతటి యప్రశస్తమైనను కథ యెంత దీర్ఘమైనను హృదయాహ్లాదకరము గాకపోవునా?’

‘ఉఁహూఁ! రసజ్ఞురాలవే’

‘మీ ప్రసాదమువల్ల నేకదా!’

ఊఁహూఁ!’

ఆకాశపు ఎత్తులలో అల్లకల్లోలాలు

శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు

"ఫ్లయింగ్ సాసర" గురించి ఈ మధ్య చాలా ఊహాగానాలు జరిగేయి. కుజ లోకంనుండి అపురూపమైన విమానాలలో కుజశాస్త్రజ్ఞులు మనలోకంలోనికి వస్తున్నారనీ, ఆ విమానాలు అద్భుతంగా ప్రయాణం చేయగలవనీ, అట్టి వైమానికులను కొందరు చూచేరనీ, వారితో మాట్లాడలేక సంజ్ఞలతో మాత్రమే వారి నర్థం చేసికొన్నారనీ వార్తలు ప్రకటితమైనాయి. కాని, పరలోకవాసులు మనలోకంలో ప్రవేశించగల అవకాశం, మనం పరలోకాలను (చంద్రుడు, కుజుడు, శుక్రుడు మొదలైనవి) చేరుకోగల అవకాశం ఉన్నదా అన్న విషయం పరిష్కారం కాలేదు. వాతావరణ శాస్త్రంలో ఈ మధ్య సేకరింపబడిన కొన్ని విషయాలు ఫ్లయింగ్ సాసర్లకు సంబంధించిన నూతనజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించేయి. ప్రశాంతంగా నున్నదని భావింపబడుతూన్న స్ట్రేటోవరణం (Stratosphere) ఎంత కల్లోలితమై యున్నదో తెలియవచ్చింది.

ఉత్తర దక్షిణధ్రువ ప్రాంతాలలో అద్భుతమైన బహువర్ణకాంతులు కనిపిస్తూంటాయి. అవి ధ్రువప్రాంతాలకే పరిమితమైనవి. వాటిని "అరోరాలు" (Auroras) అంటారు. ఉత్తర ధ్రువకాంతులను "అరోరా బోరియాలిస్" అని, దక్షిణధ్రువ కాంతులను "అరోరా ఆస్ట్రాలిస్" అని వ్యవహరిస్తారు. చీకటిలో వివిధరూపాలతో అనేకమైన రంగులలో కనిపించు అరోరాలు మానవ హృదయాల్ని ఆదినుండి ఉత్తేజపరుస్తూ వచ్చేయి. ఆదిమ మానవుడా హృదయంగమ దృశ్యాలను చూచి ఆరాధనభావంతో మోకరిల్లేడు. విజ్ఞాన వికాసంతో సంభ్రమాశ్చర్యాలు తగ్గగా, ఆ ప్రకృతి దృశ్యాలను పరిశోధనాదృష్టితో చూచి సహేతుకంగా వివరింపపూనుకొన్నాడు. మంచుప్రదేశాలలో పరావర్తనమొందిన సూర్యరశ్మియే బహు వర్ణకాంతులను ప్రదర్శిస్తున్నట్లు ఒకప్పుడు భావించేరు. 1882—83 లో అరోరాలను స్వయంగా పరిశీలించడానికై వైజ్ఞానిక బృంద మొకటి బయలుదేరింది అందులో కొందరు అరోరాలను పరిశీలించగా మరికొందరు సూర్యునిలోని మంటలను, మచ్చలను పరిశీలింప పూనుకొన్నారు. మండుచున్న సూర్యద్రవ్యం సుడిగాలివలె విజృంభించి గంటకు లక్షలకొలది మైళ్ళ వేగంతో ప్రయాణంచేసి భూమిని చేరుతుంది. వాటిని సౌరజ్వాల లంటారు. అవి ప్రకోపించిన సుమారు 20 గంటలకలా అరోరాలు ప్రదీపిస్తూన్నట్లు తెలియవచ్చింది. అంటే, సూర్య 'కాంతి' కాక, మరేదో అరోరాలను ఉత్తేజపరుస్తున్నదని విశదమైంది. సూర్య 'ద్రవ్యమే' సెకనుకి 1000 మైళ్ళ వేగంతో ప్రయాణం చేసి భూవాతావరణంలో జొరబడి అరోరా కాంతులను కలిగిస్తున్నట్లు విజ్ఞాను లనుమానించేరు.

ఇప్పటి జ్ఞానానుసారంగా వాటిని వివరించినప్పుడు అరోరాలకు సూర్యునిలో చెలరేగు సౌరజ్వాలలకు గల సంబంధాన్ని అంగీకరింపక తప్పదు. సౌరజ్వాలలో విక్షిప్తమయే ద్రవ్యంలో కొంతభాగం భూమివైపు వస్తుంది. అందెక్కువగానున్న ఉదజని పరమాణువులు విద్యుదావేశాన్ని పొంది భూమిని చేరుచుండగా, భూమినావరించిన అయస్కాంత క్షేత్రంలో నవి భూమియొక్క అయస్కాంత ధ్రువాలవైపు ప్రచోదింపబడతాయి భూవాతావరణంలో నున్న నత్రజని పరమాణువులను ప్రాణవాయు పరమాణువులను అవి ఢీకొని ఉజ్జ్వలమైన అరోరాలుగా పరిణమిస్తాయి. అందులో ధనావేశంగల ఉదజని పరమాణువులు ఉత్తరధ్రువం వైపునకు, ఋణావేశంగలవి దక్షిణధ్రువంవైపునకు గమిస్తాయి.

ఇట్టిగమనంలో కొన్ని పరమాణువులు ధ్రువప్రాంతాలను చేరుకొనక ఇతరప్రాంతాలలో నడయాడవచ్చును. అవికూడ గాలిఅణువులతో ఢీకొనునప్పుడు కాంతిమంతమై భాసిస్తాయి. కాని, అరోరా ప్రాంతాలలో ముమ్మరంగానున్న ఉదజని పరమాణువులు విస్తారమైన కాంతులను కలిగించగా ఈదారి తప్పినవి చిన్న బెలూన్లవలె గోచరించవచ్చును. అట్టి దృశ్యాలు కొందరువిజ్ఞానుల కంటబడినట్లు ఇదివరకే ప్రకటింపబడింది. దీర్ఘగోళాకారపు బెలూనువలెనున్న

కాంతులను ఒకవిజ్ఞాని 1882 లో చూచినట్లు రికార్డు కలదు. అవి ఉల్కలకంటె మెల్లగా గమించినవట. పొగచుట్ట ఆకారంలోనుండి పడమటనుండి తూర్పుకు ప్రయాణించిన భాసురవస్తువులను 1897 లో కొందరు చూచినటు పత్రికలలో ప్రకటింపబడాయి అవి బెలూనకంటె పెద్దవట.

చాలకాలంక్రిందట వాటిల్లిన కొన్ని విచిత్ర సంఘటనలను క్రొత్తఅనుభవాలతో పోల్చిచూచిన విజ్ఞానులీమధ్య ఆశ్చర్యచకితులయ్యేరు. 1918 లో ఒక వైమానికుడు తన విమానాన్ని రమారమి $5\frac{1}{2}$ మైళ్ళ ఎత్తునకు తీసికొనిపోయి అక్కడ సమంగా తూర్పునుండి పడమరకు ప్రయాణం చేసేడు. అవిఘ్నంగా రెండు గంటలసేపు నిరాటంకంగా సాగిన తరువాత క్రిందికిదిగి చూడగా తూర్పుకి 200 మైళ్లు నెట్టబడినట్లు గమనించేడు. విమానం సాఫుగా సాగిపోయింది. ఇంజన్ యథాప్రకారంగా పనిచేసింది, కాని ఏదో అసాధారణమైనది జరుగుతున్నట్లు అనిపించిందట ఆశ్చర్యకరమైన ఆ సంఘటనను వివరాలతో సహా పై అధికారులకు తెలియపరిచేడు. కాని, అతని మాటలను ఎవ్వరు సరకుగొనలేదు మరి కొంతకాలం తరువాత ఆ వైమానికుడే $7\frac{1}{2}$ మైళ్ళ ఎత్తున ఎగరడం సంభవించింది. తన పూర్వ అనుభవాలను జ్ఞాపకముంచుకొని, తన విమానాన్ని సమంగా తూర్పునుండి పడమరకు రెండు గంటలసేపు పోనిచ్చేడు. అప్పుడేదో అదృశ్య శక్తి విమానాన్ని వెనుకకు నెట్టుతున్నట్లు అనిపించిందట. క్రిందికి దిగిచూడగా నిజంగా తను ముందుకు సాగలేదని తెలిసికొన్నాడు. ఈ సంఘటన కూడ అధికారులకు నివేదించేడు, కాని, వారేమీ పట్టించుకోలేదు.

ఇంతలో రెండవ ప్రపంచయుద్ధం వచ్చింది. అందులో విమానాలు బాగా ఎత్తున ఎగరగల సామర్థ్యం సంపాదించేయి. ఆ సమయంలో కొన్ని వైమానిక దళాలు విమానాలు సరిగ్గా పోవడంలేదని గమనించేయి. బాంబర్ల దళాలవారు ఎంత జాగ్రతగా గణనచేసి ప్రయాణం చేసినప్పటికి బాంబులు గురి తప్పుతున్నటు స్పష్టమైంది B-29 విమానాలను నడుపుచుండిన వైమానికులకు అద్భుతమైన అనుభవాలు కలిగేయి. ఒక్కొక్కప్పుడు గంటకు 300 మైళ్ల వేగంతో వస్తూన్న గాలిని ఎదుర్కొంటున్నట్లు అనిపించేదట. జవంతో పోతూన్న వారి విమానాలు ఒకప్పుడు ఆగిపోయినట్లు అనుభవం కలిగేది. తిరుగు ప్రయాణంచేసినప్పుడు విమాన వేగానికి మించిన వేగంతో అవి దూసికొనిపోతూన్నట్లు అనిపించేవి. కాని, వాటికి కారణాలు తెలిసికొనడానికి అవకాశం లేకపోయింది.

యుద్ధం ముగిసినతరువాత, యుద్ధసమయంలో పెంపొందిన సునిశిత యంత్రాల నుపయోగించి వాతావరణ శాస్త్రజ్ఞులు ఆశ్చర్యకరమైన విషయాలు అనేకం కనుగొన్నారు. వాతావరణంలో మేఘ మండలాలకు పైనున్న భాగం చాల ప్రశాంతంగా వుంటుందని భావించేవారు: దాని పేరు 'స్ట్రేటావరణం'. వాతావరణ విశేషాలను తెలిసికొనడానికై శాస్త్రజ్ఞులు యంత్రాలతో నింపిన బెలూన్లను పైకి విడిచి పెట్టుతారు. అవి కొంత దూరం పైకిపోయి పేలిపోతాయి. కాని, అవి ఎగురుతూన్నంతకాలం వాటిలో నున్న యంత్రాలు వాతావరణ విశేషాలను రేడియో మూలంగా తెలియజేస్తూంటాయి అట్టి బెలూన్లు వాతావరణపు పై పొరల రహస్యాలను నిర్దిష్టంగా తెలియజేస్తాయి. ఆ వార్తలను బట్టి 3 మైళ్ళ ఎత్తువరకు బెలూన్లు సాఫుగా ఎగురుతాయని, ఆ పైని అగుపు తప్పుతాయని తెలియవచ్చింది. పైకి పోయిన కొలది 200—300 మైళ్ళ వేగంతో ప్రయాణం చేస్తాయి. పోతూ పోతూ ఆశ్చర్యకరంగా ఇష్ట మొచ్చినట్లు ఎటుపడితే అటు తిరుగుతాయి. ఆ ఎత్తున ఏమి సంభవిస్తుందో తెలియక శాస్త్రజ్ఞులు తికమకపడ్డారు. ఏళ్ళ తరబడి చేసిన పరిశోధనమూలంగా వాతావరణ రహస్యాలు, కొంతవరకు గ్రహించడానికి సాధ్యమైంది.

5,6 మైళ్ళ ఎత్తున ఉత్తరార్ధ గోళంలోను దక్షిణార్ధ గోళంలోను బలవత్తరమయిన వాయు ప్రవాహాలు భూమిని చుట్టుతున్నాయి. వాటి వేగం గంటకు 250 మైళ్ళనుండి 300 మైళ్ళవరకు ఉండవచ్చును. వాటికి నియతమయిన సక్రమ మార్గం లేదు. అవి యథేచ్ఛగా చరిస్తూ, ఒకప్పుడాకస్మికంగా వెనుతిరుగుతూ, అల్లకల్లోలముగా ప్రవర్తిస్తున్నట్లు విజ్ఞానులు కనుగొన్నారు. అంత అసామాన్యమైన వాయు ప్రవాహాలు అంత ఎత్తున ఎందుకుండాలో, వాటి గమనానికి హేతుభూతమై వాటిని ప్రచోదించే శక్తి ఏదో తెలియదు. కాని, వాటి ఉనికిని అంగీకరించక తప్పదు.

ఆ పరిస్థితి నూహించుకొనడానికి ఒక చిన్న ప్రయోగం సహాయపడుతుంది. సబ్బు నీళ్ళలో చిన్న గొట్టం ముంచి, పైకి తీసి, రెండవకొననుండి ఊదినటయితే సబ్బు బుడగలు తయారవుతాయి. గొట్టంనుండి వాటిని విడలించినట్లయితే, అవి గాలిలో కొంతసేపు ఎగురుతాయి. గిర్రున తిరుగుతూన్న విద్యుత్ పంకా ముందు అట్టి సబ్బు బుడగలను విడిచి పెట్టినప్పుడు ఆ బుడగలు వాటి యిష్టం వచ్చినట్లు గమనం చేయటమే కాక, వాటిలో కొన్ని ఆకారంలో మార్పు చెందినట్లు గమనించవచ్చును. గుండ్రంగా నున్నవి సాగి దీర్ఘమై కొన్ని పొగచుట్ట ఆకారం ధరిస్తాయి మరికొన్ని తమంగా తాము తిరుగుతూ సాసర్ రూపు ధరిస్తాయి. వెనుకటి విజ్ఞానులు చూచిన వలయాకారపు కాంతి పుంజాలు, ఈ నడుమ కొందరు చూచిన ఫ్లయింగ్ సాసర్లు ఆ సబ్బు బుడగలలో ప్రత్యక్షమవుతాయి.

అవి విపరీత వేగంతో నియమరహితంగా గమిస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది.

ఈ నూతన జ్ఞానసృష్టిలో ప్లయింగ్ సాసర్లు కేవలం కాంతిపుంజాలు మాత్రమే; కుజలోక వాసుల అపూర్వ విమానాలనడానికి బలమయిన కారణాలు కనిపించవు. సౌరజ్వాలలలో పైకెగసి, ధూమముఖంగా దూసికొని వచ్చిన విద్యుదావేశ పూరితమయిన ఉదజని పరమాణువులలో భూమియొక్క అయస్కాంత క్షేత్రములో ప్రవేశించి ధ్రువాలవైపు గమించక దారితప్పి ఇతర ప్రాంతాలలో చేరినవి కాంతిమంత మైనప్పుడు అండాకారంలోను సాసర్ రూపంలోను కనిపిస్తాయి. అవి అరోరాలంత దేదీప్యమానంగా నుండవు; కాని అరోరాలను కలిగించే పదార్థమే ప్లయింగ్ సాసర్లుగా గోచరించవచ్చునన్నది ముఖ్య విషయం. దానికి ప్రధాన కారణం ఆకాశపు ఎత్తులలో అల్లకల్లోలాలు.

ఉడ్డియానదేశము

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఉడ్డియాన మనే ప్రాంత మొకటి భారత దేశంలో ఉండేది. ఫాహీన్ యాత్రికుడు ఇచట 500 సంఘారామము లున్నవని, ఇవి హీనయానానికి చెందినవని, బుద్ధ ధర్మ మిచట గౌరవింపబడేదని చెప్పినాడు. ఆరవశతాబ్దంలో మనదేశానికి వచ్చిన సుంగ్ యాత్రికులకు ఉడ్డియాన దేశపు రాజు గౌరవ పూర్వకమైన స్వాగత మిచ్చినాడట. ఈరాజు శాకాహారియని, ఈయన ప్రతిదినము బుద్ధుని పూజించెడివాడని వీర న్నారు. ఈ ఉడ్డియానములో 70 భిక్షువులు గల బౌద్ధ చైత్య మొకటి, 800 భిక్షువు లున్న స్వర్ణ శకలాలతో నిండిన మరొక చైత్యము, 200 భిక్షువు లున్న వేరొక మహా చైత్యము ఉండెడివని, ఈ భిక్షువులు నియమబద్ధమైన జీవితమును నడపుతూ ఉన్నారని కూడ ఈ యాత్రికులు పల్కినారు.

ఉడ్డియానములో 1400 సంఘారామములు, 18000 భిక్షువులు ఒకానొకప్పు డుండెడివారని, తన కాలానికి ఈ సంఖ్య చాలతగ్గిపోయినదని, వీరనుసరించే మహాయానములోని గ్రంథాలు వీరికి అర్థము కావటం లేదని, వీరంతా తాంత్రికులై పోయినారని యువాన్ చ్వాంగ్ వాపోయినాడు. కాని ఇతని తర్వాతవచ్చిన ఇట్సింగ్ వ్రాతలను గమనిస్తే యువాన్ చ్వాంగ్ ఉడ్డియానంలో అడుగు పెట్టినాడనటానికి కారణాలు కన్పించవు. తహోహిన్ అనే చీనాభిక్షువు ఉడ్డియానమునకు పోయి, అచట సమాధిని నేర్చుకొని ప్రజ్ఞాపారమితలను అవగాహన జేసికొన సాగెనని ఇట్సింగ్ చెప్పినాడు. చీనాదేశమునుంచీ ముగ్గురు భిక్షువులు ఉడ్డియానమున కేగినారని అచటి భిక్షువొక డీయనకు వర్తమానము నొసగినాడట. ఇచటి రాజు మహాయానము నవలంబించుచు, త్రిరత్నములను పూజించువాడని హుయ్యెచవో చెప్పినాడు. క్రీ. శ. 980 ప్రాంతమున ఉడ్డియాన వాస్తవ్యుడైన దానపాలుడు 111 బౌద్ధ గ్రంథాలను వ్రాయటమేగాక చీనాప్రభువుల ఆస్థానములో తన అంత్యదినాలను గడిపినాడంటే ఉడ్డియానమే మహాయానమునకు ఆశ్రయము నిచ్చి, బౌద్ధమతమును పోషించిన దేశముగా కన్పింపగలదు.

ఉడ్డియాన మనే పేరును ఒడియానమని, ఉర్గ్యానమని, ఓడ్యానమని, ఉడయానమని, ఒడివిశ యని రకరకాలుగా వ్యవహరించారు. తారానాథుడు మొదలగు వారి వ్రాతలలో కన్పించే ఈ శబ్దాన్ని చూచి ఇది వడ్డెవారి దేశమగు ఒరిస్సాయని కొందరన్నారు. మరికొందరు దీనిని వంగదేశంలో కనిపెట్టినారు. కాని అసలు ఈ దేశ మెక్కడిదో తెలిసికొనటానికి రెండు ఆధారాలుకన్పించుచున్నవి.

మొదటి ఆధారము 'వజ్రయానము.' మహాయానముతో బాటు వజ్రయానమనే తెగ బౌద్ధ మతంలో బయలుదేరినది. జ్ఞానోదయమైన 16 సంవత్సరాలకు బుద్ధుడు ధాన్యకటకము వచ్చినాడని అప్పుడచ్చట మూడవ ధర్మచక్రమును ప్రవర్తింప జేసినాడని, ఇదే వజ్రయానమని టిబెట్ దేశపు చరిత్రకారు లనేకులు వ్రాసినారు. పద్మవజ్రుడనే బౌద్ధాచార్యుడు గుహ్య సమాజ, హేవజ్రతంత్రములను వ్రాసి వాటిలో వజ్రయానమును లేవదీసినాడు. ఈయన శిష్యుడు అనంగవజ్రుడు అనేక వజ్రయాన గ్రంథాలను రచించినాడు. అనంగవజ్రుని శిష్యుడు ఇంద్రభూతి లేక ఇంద్రబోధి అని పిలువబడేవాడు ఈయన ఒడియానసిద్ధుడని ప్రతీతి. ఇంద్రభూతి కుమారుడు పద్మసంభవుడు. మొదట టిబెట్ దేశానికివెళ్ళిన శాంతరక్షితుడు, అచటి రాజును ప్రోత్సహించి ఆయనచే తన బావమరదియగు పద్మసంభవుని ఆహ్వానింప జేశాడని, తర్వాత క్రీ. శ. 747 లో పద్మసంభవుడు టిబెట్ జేరి అక్కడ మొట్టమొదటి చైత్యమును క్రీ. శ. 749 లో నిర్మించినట్లు దేశ చరిత్రకారులందరు చెప్పుచున్నారు ఈ పద్మసంభవుడు కూడా ఒడియానసిద్ధుడనబడే వజ్రయానాచార్యుడు. ఈయనతో టిబెట్ దేశమున తాంత్రిక బౌద్ధమతము ప్రచారంలోనికి వచ్చినది. దీనినిబట్టి ఉడ్డియాన దేశానికి వజ్రయానానికి సన్నిహిత సంబంధ మున్నట్లు స్పష్టమౌతున్నది. తారానాథుని గురువగు బుద్ధగుప్తుడు ఉడ్డియానములో బౌద్ధమతము 16 వ శతాబ్దములో సజీవముగా నున్నదని చెప్పినాడు. బుద్ధగుప్తుడు తాంత్రిక

బౌద్ధుడు కావటంచేత ఉడ్డియానంలో ఆనాడున్నది వజ్రయానమే కావాలి.

పదునాల్గవ శతాబ్దానికి చెందిన నికాయ సంగ్రహమనే సింహళద్వీపములోని గ్రంథము వజ్రయానమును వజ్ర పర్వతయానమని పిలచుచు వజ్ర పర్వతమునకు చెందిన భిక్షువు తొమ్మిదవ శతాబ్దంలో సింహళపు రాజును బౌద్ధునిగా జేసెనన్నది. ఈ వజ్ర పర్వతమే శ్రీ పర్వతము నాగార్జునకొండకు శ్రీ పర్వతమని పేరున్నది. నాగార్జున కొండకు, అమరావతికి సమీపంగా, జగ్గయ్యపేటకు వెళ్లే దారిలో వజ్రాల దిన్నె నేటికీ కనిపిస్తున్నది. వజ్రాల దిన్నెలో వజ్రాలుండవేమో! కాని వజ్రయానానికి చెందిన బౌద్ధులకీ వజ్రాలదిన్నె పవిత్ర ప్రదేశమై ఉంటుందని మాత్రము చెప్పటానికి వీలున్నది.

రెండవ ఆధారము పద్మసంభవుని చరిత్రలో కనిపిస్తుంది. క్రీ. వె. 747లో టిబెట్ చేరిన పద్మసంభవునకు 'యెషెస్త్సోగ్యల్' అనే టిబెట్ దేశపు స్త్రీ ముఖ్య శిష్యురాలు. ఈమెను సరస్వతియొక్క అవతారంగా భావిస్తారు. ఈమె తన గురువుగారి జీవిత చరిత్రను వ్రాసినది. ఈ చరిత్రలో మనకీ క్రింది విషయాలు కనిపిస్తవి.

ధనకోశమని పిలువబడే ధాన్యకటకములో ఒక ప్రధాన సరోవరమున్నది ఉర్గ్యానము, ఉడ్యానము, ఉడ్డియానము, ఒగ్యానము, ఉగ్యానము, లేక ఒడియానము అని పిలువబడే దేశంలో వాయవ్య దిక్కున ఈ ధాన్యకటకము, అందలి సరస్సు ఉన్నవి. అంటే ఉడ్డియానదేశములో ధాన్యకటకమున్నది. ఇదే నాగార్జునకొండఉన్న మండలము ఇచ్చటి సరస్సులో ఒక పద్మము బయలుదేరునని, ఆ పద్మములోనుంచి తానే జన్మించగలనని బుద్ధుడు తన శిష్యులకు చెప్పినాడట! ఉడ్డియానములో ధాన్యకటకమును ప్రధాననగరముగా పాలించుచున్న రాజు ఇంద్రబోధి. ఇక్కడ క్షామము వచ్చింది. అప్పుడు అమితాభుడు ధాన్యకటకములో జన్మించదలచి, పంచకోణాత్మకమైన వజ్రమును తన హృదయమునుంచి తీసి ధాన్యకటకములోని సరస్సులోకి వేసినాడట. ఆ వజ్ర మందలి పద్మగర్భములో పడగా అందులో ఒక శిశువు కన్పించాడు. ఆ శిశువును తన పుత్రునిగా పెంచుకొని, అతనికి పద్మసంభవుడనే పేరును ఇంద్రబోధి పెట్టినాడట.

ఈ చరిత్రనుబట్టి ఉడ్డియాన దేశమనగా ధాన్యకటక ప్రాంతమని, ఇదే వజ్రయానదేశమని, ఇచటి శ్రీ పర్వతమే వజ్రపర్వతమని, ఇచట వజ్రయాన బౌద్ధము క్రీ. వె. 16 వ శతాబ్దందాకా ఉన్నదని చెప్ప వీలగుచున్నది. కచ్చితంగా ఏ భాగానికి ఉడ్డియానమనే పేరుండేదో, ఈ పేరు ఎలా వచ్చిందో కొంచెము గమనించాలి.

పైకి ఎగిరిపోవుట అనే అర్థంలో ఉడ్డియనమనే శబ్దం కనిపిస్తుంది. ఉడ్డీయన శబ్దానికి కూడా ఇంచుమించు ఇదే అర్థమున్నది. తాంత్రిక మంత్ర ప్రయోగాలను వివరించే ఉడ్డీశమనే గ్రంథమొకటి కన్పిస్తుంది. అణిమాదిసిద్ధులు మొదలగు తాంత్రిక, యోగభ్యాసాలను తెలిపే అర్థంలో ఉడ్డియాన శబ్దముండ వీలున్నది. అప్పుడు వజ్రయానమనే మాటకు ఉడ్డియానము, ఒడియానమనేవి తాంత్రికపర్యాయాలు కావటానికి వీలున్నది.

అడివిజాతికి చెందిన బియ్యానమనే అర్థంతో ఓడీ అనే శబ్దమొకటి వున్నది. ఈ బియ్యాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని జీవించేవారు ఓడివాసులు కావచ్చును. ఏది ఎట్లున్నా వజ్రయానికులే ఓడియానులు, ఉడ్డియానులు అని పిలువబడినారు. వీరి మంత్రాలకు ధారణీలనిపేరు అందుచేత వీరికి ప్రధానాశ్రయము నిచ్చిన ధాన్యకటకము ధారణీకటకము, ధరణికోటయినది. వీరి ముఖ్యపీఠము వజ్రపర్వతమనబడిన శ్రీపర్వతము. నేడు వజ్రాలదిన్నె అనబడేది వీరి ఉపపీఠము కావచ్చును పైగా జగ్గయ్యపేట దగ్గరగా నేడు ధనంబోడు అనబడే ఒకదిబ్బఉన్నది. ఈ ధనంబోడులో మళ్ళీ ధారణీ శబ్దమే కన్పడగలదు. వజ్రయానికు లని పిలువబడిన ఉడ్డియానికుల కిది కూడ స్థావర మొసగిన ప్రదేశమే అనుటలో సందేహంలేదు.

బౌద్ధుల యోగాభ్యాసంలో అతి ప్రాచీన కాలం నుంచీ ధ్యానాలు, సమాధులే కాక బుద్ధిపాదాలనేవి కూడా ఉన్నవి. బహుశః బుద్ధి అనే శబ్దానికి ఉడ్డి అనేది వికృతి కావచ్చును. వృద్ధిశబ్దము వడ్డి ఐనట్లు బుద్ధిశబ్దం ఉడ్డి కావటానికి వీలున్నది ఈ వజ్రయానికుల ధారణీలలో బుద్ధిపాదాల కతి విశిష్టమైన స్థానమున్నది. అతిలోక శక్తులను వశపరచుకొనుట, తత్త్వమును సాక్షాత్కరింప జేసికొనుట, సిద్ధులను పొందుట అనేవన్నీ బుద్ధియానంలో ఉన్నవి. ఇదే ఉడ్డియానము. ఇది ఆచరింపబడిన దేశానికికూడా ఉడ్డియానమనే పేరు వచ్చినది.

రేనాడు రాజ్యము

శ్రీ కొత్త బావయ్యచౌదరి

రేనాడు రాజ్యమాంధ్ర శాతవాహనరాజుల పాలన కాలములో దాదాపు క్రీస్తుపూర్వము 200 నుండి క్రీ. శ. 250 వరకును ఉండి తర్వాత యిక్ష్వాకు రాజులగు శాంతమూలుడు, వీరపురుషదత్తుడు, రెండవ

శాంతమూలుడు మున్నగువారి పాలనలోను ఉన్నట్లు కనబడుచున్నది. ఈ కాలములో దీనిని హిరణ్యరాష్ట్రమని పిలుచుచు వచ్చినట్లు కొన్ని శాసనములను బట్టి చరిత్రజ్ఞులు కొందరు విశ్వసించుచున్నారు గాని హిరణ్యరాష్ట్రము నెల్లూరుజిల్లాలోనిదని మరియొక యభిప్రాయము కూడ కలదు-7 వ శతాబ్దినాటి మాలెపాటి తామ్రశాసనములో నిది హిరణ్యరాష్ట్రముగా నే చెప్పబడినది. (Ep. Ind XI.) ఇందుదాహరింపబడిన బికపురు గ్రామము నెల్లూరిజిల్లా కందుకూరు ప్రాంతములోని వురవపల్లియైనట్లు తెలుపబడినది అందుచేఅప్పటి వరకును హిరణ్యరాష్ట్రము కడప, నెల్లూరు జిల్లాలలో నుండెననవచ్చును. తర్వాత నిది మహారాజవాడి యను పేరులోనికి వచ్చి యేడువేల గ్రామములు గలదయ్యెను. దీనికి వల్లూరు రాజధానిగా నుండెను. ఈ రాజ్యము నే గాక సిద్ధి, పొత్తపి రాజ్యములు సహా తెలుగు చోళరాజులు పల్లవరాజులకు సామంతులుగా పాలించిన దృష్టాంతములు లభించుచున్నవి ఇక్ష్వాకు రాజుల తర్వాత ఆంధ్రదేశములో చాలభాగము పల్లవరాజుల పాలనలోనికి వచ్చెను. అందువల్ల నే పల్లవులకు సామంతులుగా కరికాలాన్వయులైన చోళవంశీకులు యీ రేనాటి రాజ్యమును పాలింపదొడగి కాని మొదట న్న తెను. తర్వాత పాలించినవారిలో నందివర్మయను చోళరాజు మొదటివాడుగా గనబడుచున్నాడు.

ఈతడు ప్రాయశః 550-75 ప్రాంతీయుడై యుండి పల్లవరాజగు నరసింహవర్మకు సామంతుడై యుండవచ్చును ఈతనికి సింహవిష్ణు, ధనంజయ వర్మ, సుందరవర్మలను ముగ్గురు పుత్రులుండి వివిధప్రదేశములందు పాలించిరి. ధనంజయవర్మ రేనాడు పాలించెననవచ్చును. ఈయన శాసన మొకటి కలమళ్ళ గ్రామములో నున్నది. ఈయన కుమారుడగు ధనంజయ ఎరిగ చోళుని శాసనములు, ఆజ్జాడి యను ప్రదేశము చుట్టును కనబడుచున్నవి. అంతవరకును వీరి రాజ్యము విస్తరించెను ధనంజయవర్మ మరియొక కుమారుడే పరిప్రతాపచోళమహారాజను బిరుదము ధరించిన మహేంద్ర విక్రమవర్మ ఈతని కుమారుడు పోర్ముఖవర్మయను పుణ్యకుమారచోళుడు. ఈ పుణ్యకుమారచోళునకు గుణముదితుడను సోదరుడుండెను ఈ పుణ్యకుమారునకు పురుషశార్దూల, మార్దవచిత్త, మదనవిలాస మున్నగు బిరుదములుండెను. ఈతడు తెలుగు లిపి, భాషలలో శాసనములు వ్రాయించి కీర్తి వహించినవాడు.—దేవబ్రాహ్మణులకు భూదానములొసంగు ఆచారము దేవాలయ నిర్మాణకార్యములు, పల్లవ రాజులు వచ్చిననాటినుండియు అమలునకు వచ్చెను. అందుచేతనే యీతని రాణియగు వసంతపోలిచోళమహాదేవి తన పేరిట నెలకొల్పబడిన వసంతే రాలయమునకు కొన్ని భూముల నిచ్చెను.

ఈ పుణ్యకుమారచోళుడు క్రీస్తుశకం 625-675 మధ్యను పాలించినట్లు చరిత్రజ్ఞులూహించుచున్నారు. ఈ కాలమునకు పల్లవసామ్రాజ్యము క్షీణించుచుండెను. అప్పుడు పాలించుచుండినవాడు కాంచీపుర రాజధానిగాగల పలవమహేంద్రవర్మ III. పశ్చిమచాళుక్య చక్రవర్తియగు మొదటి విక్రమాదిత్యుడే పల్లవరాజ్యమును జయించెను. ఈతడు 655-681 మధ్య నేలినవాడు. అందుచే పుణ్యకుమారచోళుడు సైతము యీయనకు లోబడినను స్వతంత్రుడుగనే యున్నట్లు భావించవచ్చును. పుణ్యకుమారచోళుని తర్వాత పాలనకు వచ్చిన ఆతని కుమారుడు విక్రమాదిత్యుడు కూడ మహారాజాధిరాజ బిరుదము ధరించి స్వతంత్రుడయ్యెనని చరిత్రకారుల విశ్వాసము—

ఇంతకు పూర్వపరిస్థితులను లోతుగా విచారించినగాని వీరి విషయములు స్పష్టపడవు

రెండవ పులకేశి మహారాజు 610-642 మధ్య దేశమును పాలించుచు 621 లో మొదటిసారి కాంచీపుర పల్లవ మహేంద్రవర్మ నోడించెను. ఈతడు మరల స్వతంత్రుడగుటను ప్రయత్నించినపుడు 642 లో మరల దక్షిణదేశ దండయాత్ర నొనరించెను. కాని దురదృష్టవశమున నీ యుద్ధములో పులకేశి మరణించుటయు, మహేంద్రవర్మకొడుకు లేక మనుమడు నరసింహవర్మ మణిమంగళము, పరియాల యుద్ధములలో జయించి బాదామి నాక్రమించుటయు జరిగెను. మొదటి విక్రమాదిత్యుడు తన తండ్రియగు పులకేశి మరణమునకును, రాజ్యాపహరణమునకును వగచి మరల బలముల కూర్చికొని ముందుగా 655 లో బాదామిని స్వాధీన పరచుకొనగల్గెను.

ఈ క్లిష్టసమయములో ననగా 621-655 సం॥ల మధ్య యీ రేనాడు ప్రాంతములు అటు పల్లవరాజులకును, యిటు చాళుక్యరాజులకును లోబడక స్వతంత్రంగా వ్యవహరించినట్లు ఊహింపవచ్చును. అందువల్ల నే పుణ్యకుమారచోళుడు మహారాజుగా వ్యవహరించగా తర్వాత వాని వంశస్థులు కూడ ఆ బిరుదము నే ధరించి రనవచ్చును. 655 సం॥ తర్వాత యీ తెలుగు చోళరాజులు విక్రమాదిత్యునికిని, తర్వాత వినయాదిత్యచక్రవర్తికిని లోబడినవారై పోయిరిగాని మరల పల్లవ సామంతత్వము గల్గినట్లు కనబడదు. విక్రమాదిత్య చక్రవర్తి 681 A. D. లో చనిపోయెను. పలవరాజ్యము దాదాపు 900 వరకును నామమాత్రముగానుండినను, ఒకవైపున రాష్ట్రకూటులతోను, రెండవవైపున దక్షిణదేశ చోళరాజులతోను

వైరము వహించినందున నిలువజాలకపోయెను. చోళరాజగు ఆదిత్య I చివరి పల్లవరాజగు అపరాజితుని సంహరించుటతో నా పల్లవరాజ్యము నశించెను

ఇక బాదామినుండి చాళుక్య వినయాదిత్య చక్రవర్తి 681 నుండి సామ్రాజ్యమును శాసించుచు, కర్నూలు, రేనాడు రాజ్యములు తన పాలనలో నే యున్నట్లు చెప్పుటవల, రేనాటిరాజ్యము సామంత రాజ్య హోదాలో నే యుండెననవచ్చును—విక్రమాదిత్యచోళునితర్వాత నతని కుమారుడగు శక్తి కుమార విక్రమాదిత్యుడును, అతనిపిమ్మట సత్యాదిత్యుడును దీనిని పాలించియుండిరి. సిద్ది వెయ్యిగ్రామములు, రేనాడు 7 వేల గ్రామములు వారిపాలనలో నుండెను. 725 A. D. ప్రాంతమునకు సత్యాదిత్యుని పాలన ముగిసియుండును. తర్వాత నీవంశములో మహేంద్ర వర్మ, యెళంచోళ, నృపకామ, దివాకర, శ్రీకాంత చోళ లేక చోళధీర యనువారిపాలన గానవచ్చుచున్నది—(Eps. Ind V).

దాదాపు 835-850 A. D. ల మధ్య యీ ప్రాంతమును రాష్ట్రకూటరాజగు కృష్ణరాజు జయించి యాతని సామంతుడగు వైదుంబరాజు గండత్రినేత్రుని పాలనలో నుంచినట్లు కనబడుతున్నది. 850 A D. నుండి వైదుంబరాజు గండసంకోలు డీప్రాంతమును పాలించెను. తమ పూర్వీకులసామ్రాజ్యావిూప్రాంతముపై యపహరింపబడుటను జూచి సహింపజాలక తూర్పుచాళుక్య చక్రవర్తియగు గుణగాంక విజయాదిత్యుడు దండెత్తివచ్చి జయించి తెలుగు చోళరాజును ప్రతిష్ఠించెనుగాని యిదిగూడ చిరకాలము నిలిచినట్లు కనబడదు. 900 A. D. ప్రాంతమున శోరెమతి వద్ద జరిగినయుద్ధములో నోలంబులు, బాణరాజులు, వైదుంబరాజులు కలిసి తిరిగి స్వాధీనపరచుకున్నట్లు కనబడుచున్నది. ఇందలి నోలంబరాజులు దాడిగ, రాచమల్లులనువారై యుండురని చరిత్రజ్ఞులు విశ్వసించుచున్నారు. 926 A. D. లో కమలాపురమువద్ద రాష్ట్రకూట నిత్యవర్ష ఇంద్రరాజు సామ్రాజ్యము ములికినాడులో కనబడుచున్నది. తెలుగు చోళరాజులు ఈ ప్రాంతమును బోగొట్టుకొన్నను, కొద్దికాలములో నే యీప్రాంతమున తమపాలనను సాగించుచు నేయుండిరి. 930 A D. ప్రాంతమున చిల్లయచోళుడు, 956నుండి జటచోళ తెలుగుబిజ్జనలు, 978 ప్రాంతమున జటచోళ భీమనృపాలుడు మొదలైనవారు కోడూరు మున్నగు ప్రాంతములు పాలించినట్లు అచటి శాసనములు తెలుపుచున్నవి. మధ్యమధ్య వైదుంబరాజులతో యుద్ధములు జరుగుచు, రాజ్యము చేతులు మారుచుండెను. 971 A. D. లో కొంత రాజ్యము పొత్తపినాడు మొదలుగా నాటివరకూ గల దేశమంతయు వైదుంబరాజగు భువన త్రినేత్రునకు వశమయ్యెను కాని మరల 978 లో నది జటచోళభీమునకు వచ్చెను.

విక్రమాదిత్య సందయ్య యనునతడు రాష్ట్రకూట రాజగు కన్నరదేవునికి సామంతుడై మలాడు, వానగప్పాడినాడు, సింగపురినాడు, వెంకుప్రను కొట్టములు పాలించునట్లును, అతని పాలనము 940-56 సం॥ల మధ్యనున్నట్లును ఒక శాసనమువల తెలియుచున్నది. ఇతడు మూడవ కృష్ణరాజునకుగూడ సామంతుడు. 949 లో ప్రసిద్ధిజెందిన తక్కోల యుద్ధము జరిగెను. దానిలో వైదుంబులకే జయముగల్గెను. విక్రమాదిత్య సందయ్య తర్వాత సందయ్య తిరువయ్య రాజు యీ ప్రాంతమును 956-960 మధ్య పాలించెను. అతనితర్వాత తిరువయ్య శ్రీకాంతరాజు అనునాతని కుమారుని పాలనవచ్చెను. 978 తర్వాత కొద్దికాలమునకు తిరువయ్య చంద్రాదిత్యుడును శంకరదేవుడును 1001 A D. వరకు కాంచీపుర చోళరాజగు రాజరాజునకు సామంతులుగా నీప్రాంతము పాలించిన ఆధారములు లభించుచున్నవి. 978-999 సం॥ మధ్య మాత్రము కంచి మొదలుకొని తొండమండలముతో సహా పొత్తపి, కడప, రేనాడులు జటచోళ భీమనృపాలుడే పాలించెను. అతని మరణానంతరము తొండై మండలము సహా నీప్రాంతములు రాజరాజు సామ్రాజ్యములోనికి వచ్చెను. మహారాజ పదియను రేనాడు ఆకాలమున నన్నిమారాయడు(నన్నెచోడ?) పాలించినట్లు ఇంగులూరు నాడులోని ఒక శాసనము తెలుపుచున్నది ఈ కాలమునకు రాష్ట్రకూటరాజుల వత్తిడి యీ ప్రాంతముపై నశించెనని చెప్పుటకు వీలు లేకున్నది. పాలగిరి (కడపజిల్లా) లో 1056 A D లో అకాలవర్ష కన్నరదేవ సామంతుడగు మదుక మహారాజు పాలన గనబడుచున్నది. అచటి సముద్రేశ్వరునికి 80 ఖండుగుల భూమినిచ్చి దానశాసనము వ్రాయించెను. కాని యీ ఆక్రమణ చిరకాలము నిలిచినట్లు లేదు.

ఉత్తమ వైజ్ఞానిక గ్రంథములు
వినువీధి - మదరాసు యూనివర్సిటీవారి బహుమతి పొందిన ఖగోళశాస్త్రం గ్రంథము రు. 6/-
సూర్యకుటుంబచరిత్ర – భారత ప్రభుత్వమువారిచే రు. 1000/- బహుమతిని పొంది భారతదేశ భాషలన్నింటిలోనికి అనువాదింపబడుచున్న పుస్తకము రు 0-10-0 అజ్ఞానం-విజ్ఞానం-భారత ప్రభుత్వము వారి బహుమతిని పొందిన గ్రంథము రు. 1/-
శాస్త్రవేత్తలు 0-15-0; తోకచుక్క 0 6-0
ఆధునిక విజ్ఞాన గ్రంథమాల
శ్రీరామనగరం – కాకినాడ.

రాజరాజు పశ్చిమచాళుక్య ఆహవమల్ల సోమేశ్వరులతోను, రాష్ట్రకూటులతోను యుద్ధములు సల్పుటయే గాక, వారిరాజ్యములను జయించెను కంపిలి, కొల్లిపాక, పూండూరు యుద్ధములలో వారలను జయించెను తెలుగునాయకులనేకులు పూండూరులో ఖైదుచేయబడి. పూండూరునగరము నేలమట్టము చేయబడెనట. మహారాజపదికి దండనాయక అప్పిమయ్యను పాలకునిగా నియమించెను ఈ ప్రాంతము చోళరాజుల సామంతత్వమునకు లోబడి తర్వాత కొందరు పాలించుచుండిరి గాని వానివివరములు లభించుటలేదు. రాజాధిరాజు పాలన 30వ సం॥లో (1048) అప్పిమయ్య వ్రాయించిన శాసనమొకటి వల్లూరు రాజధానిగా పాలించినటు తెలుపుచున్నది. (No. 6 of 1890) కాకతి మొదటి ప్రోలరాజు సేనానియగు బమ్మసేనాని కంచి దుర్గకవాటములు భేదించినట్లు శాసనములలో జెప్పబడినది. త్రైలోక్యమల్లుని సామంతునిగా నుండి యాతడొనరించిన దండయాత్రలో నొకసారి యట్లు జరిగినను, పైశాసనమునుబట్టి 1048 లో వల్లూరి రాజ్యము రాజాధిరాజు సామంతత్వము క్రిందనున్నట్లు స్పష్టము. అప్పిమయ్య తర్వాత బ్రహ్మాధిరాజు పాలన మహారాజపదిలో జరిగెను

ఓహో అదేమిటామాట!

సంతానం కుళ్లి కృషిస్తూ ఉంటే
తల్లికి క్షోభ కాదూ?

భారతి-భారతాంబ తన బొళ్లి,
సమస్త చర్మవ్యాధులచే పీడింప
బడుచున్న సంతానంకోసం
ఎంతని విచారిస్తూఉందో?

(స్థాపితము 1920 సం॥రం)
ఇదుగో మా చిరకాల అనుభవంతో
ఇస్తూ ఉన్న అభయం.

మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో
గోపాలపురం. (తూ.గో.జి)

కాకతీయ గణపతిదేవ చక్రవర్తి కీ ప్రాంతము 1212 నాటికి వశపడెను అచటకాయస్థ సేనాధిపతియగు గంగయసాహిణిని పాలింప నియోగించెను అతడచటనే దానశాసనములు వ్రాయించెను. ఆతనితర్వాత రుద్రమదేవికాలములో జన్నిగదేవ సాహిణియు, తర్వాత రెండవవీరప్రతాపరుద్రదేవ చక్రవర్తికాలములో ననగా 1295-1323 మధ్య త్రిపురాంతక దేవుడును యీప్రాంతమును పాలించి శాసనములు వ్రాయించిరి. దాదాపు 1304 ప్రాంతమున మహమ్మదీయులోరుగలుపైకి దండెత్తిన సమయముజూచి యీ కాయస్థ సేనాని త్రిపురాంతకుడును, అంబదేవసేనానియు దిరుగబడి స్వతంత్రులగుటకు ప్రయత్నింపగా ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తి గుండయ్య, మాచయనాయకులను బంపి వారిని అణచివేసి, పాతపనాటికి జుట్టయలంక గోంకారెడ్డిని, పాకనాటికి ముప్పిడినాయనింగారిని పాలకులుగా నియమించెను.

1323 సం॥ లో కాకతీయ సామ్రాజ్య మంతమయ్యెను. మహారాజపది యనురేనాటిరాజ్యం తర్వాతి చరిత్ర మరొకసారి తెలుసుకొందము. విజయనగర సామ్రాజ్యకాలములో నిది గండికోటసీమలో జేరిపోయినది—ఈ వ్యాసము వ్రాయుటలో నాకు మదరాసు ఎపిగ్రాఫికా రిపోర్టులు, ముఖ్యముగా తోడ్పడెను.

గమనిక

గత అక్టోబరుమాసం భారతిలో, ప్రకటించిన 'బలి పశువులు' అనేనాటిక తుదిని రచయిత: 'శ్రీ రెంటాల గోపాలకృష్ణ చక్రధరం తెలుగు నుడికారంతో చేసిన అనువాదం ఈ నాటికకు అణువణువునా తోడ్పడినందుకు వారికి నా కృతజ్ఞతలు.' అని లిఖించారు దురదృష్టవశాత్తూ ముద్రణలో ఈ వాక్యం జారిపోయింది పాఠకులు గమనింప ప్రార్థన.

* పై రచయిత (శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తిగారు) శ్రీ రెంటాలవారి అనువాదంనుంచి, మక్కికి మక్కిగా చాలాభాగాలు సేకరించినట్టు కనుపించుతోంది పైవిధంగా కృతజ్ఞత తెలిపినా అట్టి విస్తృతావధిని మరొక రచననుంచి సేకరించడం సత్సంప్రదాయంకాదు. రచయిత లెవ్వరూ ఇకముందు అలా చేయరని ఆశించుతున్నాము. ఈ విషయాన్ని మా దృష్టికి తెచ్చిన శ్రీ రెంటాల గోపాలకృష్ణగారికి కృతజ్ఞత.

-సంపా.

గ్రంథ విమర్శనము

దక్షిణదేశములో నాట్యము

రచన: శ్రీ తుమ్మలపల్లి సీతారామారావు; ప్రచురణ: ఉమా పబ్లిషర్సు, విజయవాడ-1; మూల్యము రు 4-0-0.

భారతజాతి కళారంగాలలో సాధించిన మహోన్నతి స్థితి అనన్యసామాన్యమైనది. మిగుల మిక్కిలి సంగీత సాహిత్యాది సర్వకళలనూ సమన్వయ పరచుకుని ఒక మహా కళగా రూపొందిన భారతీయ నాట్యకళ ఈ జాతి ప్రతిభా సంపదకు ప్రతిచిహ్నంగా వుంది. ఇలాంటి మహాకళకు ఇంతవరకూ సరియైన చరిత్ర గ్రంథం లేకపోవటం విచారకరం. అసలు, అనాది కాలంనుంచీ, మనవారికి ఏ కళకు గాని, ఏ శాస్త్ర విజ్ఞాన శాఖకు గాని పరిణామ చరిత్ర వుండాలనే అభిప్రాయం వున్నట్లు తోచదు. ఈ చరిత్ర గ్రంధాల అభావంవల్ల యెంతో అయోమయావస్థ యేర్పడ్డది. నాట్యకళకు బొత్తుగా అలాంటి గ్రంథమే లేదు. శ్రీ తుమ్మలపల్లి సీతారామారావు గారు కొంతకుకొంత ఈ కొరత తీర్చటానికి ప్రయత్నించారు. రచయిత, దాక్షిణాత్య సంప్రదాయాలకు పరిమితం చేసుకుని ఈ గ్రంథాన్ని సంఘటించాలని ప్రయత్నం చేసినా, యావద్భారత సంప్రదాయాల ప్రభావం దాక్షిణాత్య నాట్య కళలను రూపొందించటంలో అమితమైన ప్రభావం చూపటంవల్ల ఆయా సంప్రదాయాలను కూడా తడివి చూడక తీరింది గాదు. దాక్షిణాత్యజాతులలో చరిత్ర కందని ప్రాచీన కాలంనుంచీ అనేక దేశి సంప్రదాయాలు ప్రచారంలో వున్నా, మార్గ సంప్రదాయాలను రూపొందించటంలో భరతాదుల సంప్రదాయాలను దాక్షిణాత్యులు అంది పుచ్చుకోవటం జరిగింది గదా!

రచయిత ఈ గ్రంథాన్ని అయిదు ప్రధాన భాగాలుగా విభజించారు.

(1) పూర్వయుగము—క్రీస్తుకు పూర్వంనుండి క్రీ. శ. 9 శతాబ్దాంతము వరకూ

(2) చరిత్రయుగము:—క్రీ. శ. 1000—1300

(3) మధ్యయుగము :—క్రీ. శ. 1600—1800

(4) ఆంగ్లేయయుగము:—1800—2000

నాట్యకళా పరిణామచరిత్రకూ, జాతీయ చరిత్రకూ అవినాభావ సంబంధం వున్న కారణంగా, నాట్యకళా చరిత్రకు సంబంధం వున్న ఆయా రాజకీయ సాంఘిక చరిత్రలను ఉల్లేఖించి, నాట్యకళను రూపొందించటంలో వాటి ప్రభావాన్ని వివరించుకూ వచ్చారు.

పూర్వ చరిత్ర భాగంలో, నాట్యకళా విర్భావ సంబంధి పౌరాణిక గాధలు, భరతముని సంప్రదాయం వివరించబడినై. తరువాత భరతుని సంప్రదాయమునకు భిన్నమై, దక్షిణ భారతదేశమున వ్యాప్తిలో వున్న దేశి సంప్రదాయములు, భరత సంప్రదాయమునకూ వీనికీ గల తారతమ్యములు ఉల్లేఖింప బడినై

రెండవ భాగంలో (చరిత్రయుగం). దేవదాసీ వ్యవస్థ ఆవిర్భావ వృద్ధి పతనాల సమగ్ర చరిత్రను అందజేశారు. అటుపై ఆంధ్రకర్ణాటక, తమిళ కేరళ దేశములలో పెంపొందిన నాట్య సంప్రదాయములనూ వాటి చరిత్రలనూ వివరించారు.

మూడవభాగంలో (మధ్య యుగం) దక్షిణాంధ్ర నాయకరాజుల కృషి, యక్షగాన కృతులు, కూచిపూడి సంప్రదాయం, కేరళ కథాకళి మొదలైన విషయాలు చర్చింపబడినై.

యాత్రా మార్గదర్శి: హిందూ, బౌద్ధ జైన చారిత్రిక, పౌరాణిక బదరీ, కేదార, అమరనాథ్, పశుపతినాథ్ కైలాస మానససరోవరాది క్షేత్రములనుగూర్చి వివరించు గ్రంథము. క్రౌను-8 1026 పుటలు, 300 బ్లాకులు, రెండు భాగములు భాగము 1 కి రు 4/- పోస్టేజిగు 1-10-0 శ్రీరామనామక్షేత్రము-గుంటూరు-1

చివరి భాగంలో (ఆంగ్లేయయుగం) దేశీయ రాజులు పతనమై పోవటంతో ఆశ్రయం లేని ఈ కళ పడుపువృత్తికి దోహదమై పాడైపోవటం, తిరిగి —తియోసఫీ ఉద్యమంతో, ఈ నైచ్యాన్ని కడిగేసుకుని క్రొత్తరూపం ధరించటానికి జరుగుతున్న ప్రయత్నం వివరించారు.

కేవలం నాట్య చరిత్ర నేకాక అందంగు ప్రధానమైన సాంకేతిక విషయాలను కూడా వివరించారు. ప్రథమభాగంలో 'సంయుత హస్తములు' నిర్వచించి వాటి రేఖా చిత్రాలను గ్రంథాంతంలో ప్రత్యేకాను బంధంగా ఇచ్చారు.

'మధ్యయుగ' భాగంలో నాయికా నాయక లక్షణములు తెలియజేశారు. ఈ భాగంలో నే ఆయా పదకర్తల రచనలనుంచి లక్ష్యాలను ఉటంకించారు

కేరళ జానపద సంప్రదాయాల పరిశోధనలో రచయిత చేసిన అపారమైన కృషి ద్యోతమానం అవుతోంది.

ఇలాంటి కళా చరిత్రను నిర్మించటం సామాన్య విషయంగాదు రచయితకు కేవలం నాట్యకళా సంప్రదాయ విజ్ఞానమే గాక, మత, సాంఘిక, రాజకీయ పరిణామాలకు సంబంధించిన సర్వతోముఖమైన పరిజ్ఞానం వుంటేనే గాని ఈ రచన సాధ్యం కాదు. శ్రీ సీతారామారావుగారు చేసిన మహత్తరమైన ఈ కృషిని గమనించి ఆంధ్రప్రజలు ఈ గ్రంథానికి తగిన ప్రోత్సాహం యివ్వగలరని విశ్వసించుచున్నాము.

ప్రమాద రక్షణకు ప్రశస్తమైనది భీమా

ఎప్పుడే ప్రమాదం వచ్చేదీ, ఏ క్షణం ఎలా ఉండేదీ తెలియని ఈ దినాలలో
* అగ్ని * మోటార్‌కారు * కార్మిక నష్టపరిహారం
*నౌక *ఫయడిలిటీ గ్యారంటీ * మొదలైన భీమాలకు
మాతో సంప్రతించండి;

యునైటెడ్ ఇండియా ఫైర్ అండ్ జనరల్ ఇన్సురెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్,

"యునైటెడ్ ఇండియా లైఫ్ బిల్డింగ్స్"
ఎస్ప్లనేడ్ - మద్రాసు.
Telephone: 4241. Telegram: "UNIGEN"
బ్రాంచీలు:
బొంబాయి-కలకత్తా-కొలంబో-సింగపూరు-విజయవాడ-ఢిల్లీ-పాట్నా-లక్నో-బెంగుళూరు కోయంబత్తూరు.

* * *

తెలంగాణం
1, 2 భాగములు

వ్యాస సంపుటములు: సంకలనకర్త: శ్రీ వట్టికోట ఆళ్వారుస్వామి: ప్రచురణ: దేశోద్ధారక గ్రంథమాల, 2844 ఇమాంబావి వీధి, సికింద్రాబాదు. మూల్యం: మొదటి భాగం: రు. 2-40 రెండవ భాగం: రు. 2-80

ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణ మహోత్సవ సమయానికి ఈ గ్రంథాన్ని ప్రచురించి అందజేసిన ప్రచురణకర్తలను తొలుదొల అభినందింప వలసివుంది. రాజకీయపు కట్టడులు కారణంగా నిన్న మొన్నటి వరకూ తెలంగాణా ప్రాంతంలో ఎక్కడ ఏమి జరుగుతున్నది, ఏ మహనీయులు ఉద్భవించి ఏయే కార్యకలాపాలు సాగించి ఆంధ్రాభ్యున్నతికి తోడ్పడుతున్నదీ, యితర ప్రాంతాల ఆంధ్ర ప్రజలెవ్వరికీ ఏమీ అర్థమయ్యే అవకాశం వుండేది గాదు. బయట వున్న వారికే కాదు. తెలంగాణంలో నే ఒక ప్రాంతం వారి విషయం ఒకరికి అర్థమయ్యేది గాదు. అదృష్టవశాత్తూ నేడు సర్వాంధ్ర ప్రజలూ ఏకమై మహాంధ్ర విర్పడినది గనుక ఈ ప్రజానీకం పరస్పరం ఒకరి ఆశయాల నొకరు, ఒకరి భావాల నొకరు అవగతం చేసుకుని అన్యోన్యతను సిద్ధంప జేసుకుని పెంపొందించవలసి వుంది. ఆ దృష్ట్యా ఈ వ్యాససంపుటములు రెండూ అమూల్యములైనవి.

మొదటి భాగం:—ఈ భాగంలో శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారు రచించిన వ్యాసములు 9 వున్నాయి: (1) కాకతీయ రాజ వంశము, కాకతీయ సాంఘిక చరిత్రము, తాళపత్ర గ్రంథములు, నాణెములు, శాసనములు, పాకాలసరస్సు, దేవాలయములు, గోలకొండపట్టణము, కిరాయినుల కథనము (ప్రాచీన సమాధులు). శ్రీ చొల్లేటి నృసింహశర్మగారి, సర్వాయిపాపడు, మంత్రిమాదన్న అనే రెండు వ్యాసాలున్నాయి. తిరుపతి. శ్రీ కె. ఏ. భూపాలరావుగారి మూడవది 'వికళాంగనీతి', శ్రీ బి. రామరాజుగారి 'తెలంగాణా జానపద సాహిత్యము' శ్రీ బి. బాబురావుశర్మగారి 'ఆదివాసులు' శ్రీ వానమామలై

వరదాచార్యులు గారి 'తెలంగాణా కవులు,' శ్రీ కొండపల్లి శేషగిరిరావు గారి, 'తెలంగాణా చిత్రకళ' శ్రీ వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య గారి 'మనం ఆంధ్రులం' శ్రీ దాశరథి గారి 'తెలంగాణా ఆధునిక సాహిత్య ముఖద్వారం, శ్రీ ఆదిరాజు వీరభద్రరావు గారి 'తెలంగాణము' అనే వ్యాసాలున్నాయి; మొత్తం 19 వ్యాసాలు.

రెండవ భాగము:—ఈ భాగంలో మొత్తం 13 వ్యాసాలున్నాయి అవి:

నిజాము రాష్ట్రములోని యాంధ్రులు—శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావు

[ఇది 1914 ఆంధ్రపత్రిక ఉగాది సంచికలో ప్రకటింపబడిన వ్యాసం]

తెలంగాణా రాజకీయోద్యమచరిత్ర—శ్రీ రావి నారాయణరెడ్డి

పారిశ్రామిక కార్మికులు — శ్రీ గొబ్బూరి రామచంద్రరావు.

తెలంగాణాలో భూదానోద్యమం—శ్రీ ముంజి జగన్నాథం.

భూసంస్కరణలు—శ్రీ పల్లెర హనుమంతరావు.

కౌలుదారీ సమస్య—శ్రీ దేవులపల్లి వేంకటేశ్వరరావు.

భూసంస్కరణలు—శ్రీ కొమరగిరి సుందరరావు.

స్థానిక స్వపరిపాలనవిధానం—శ్రీ సి రామిరెడ్డి

తెలంగాణా యందలి కుటీర పరిశ్రమలు—శ్రీ ఆర్. వి రావ్.

చేనేతపరిశ్రమ—శ్రీ పెండెం వాసుదేవరావు.

పరిటాల ప్రజా ఉద్యమము—శ్రీ మాదిరాజు సీతారామారావు

తెలంగాణా రాజకీయోద్యమాలు—శ్రీ కోదాటి నారాయణరావు.

బొగ్గుగనులు—శ్రీ ఎస్. సోమరాజు.

పై రెండు సంపుటములలోని 32 వ్యాసముల తోను, తెలంగాణమునకు సంబంధించిన ప్రాచీనాధునాతన వ్యవస్థలను, పురుషులను సంబంధించిన వివిధ విషయాలను పాఠకుని దృష్టిపథానికి తెచ్చి తెలంగాణాను గురించి ఒక సమ్యగ్దృష్టి యేర్పడటానికి సావకాశం కల్పించారు. ఎప్పటికో ఒకనాటికి రచింపబడవలసి వున్న ఆంధ్రప్రజల సమగ్ర చరిత్రకు ఈ సంకలనం యెంతో ఉపకారి కలదు. ప్రతి ఆంధ్ర గ్రంథాలయంలోనూ నిక్షేపించవలసిన ఉత్తమగ్రంథం.

శాంభవీ శతకము

కావ్యసంపుటి; రచన శ్రీ బులుసు వేంకటేశ్వరులు: ప్రచురణ: బి వి. అండ్ సన్సు, రామారావుపేట, కాకినాడ వెల. రు 0-8 0.

ఈ సంపుటిలో శాంభవీశతకము, పశ్చాత్తాపము, జీవిత నాటకము, సింహావలోకనము అనే నాలుగుకృతులున్నాయి. ఇందు పశ్చాత్తాపము బ్రౌనింగ్ మహాకవి 'ఆండ్రియా' (Andrea Del Sarto) పశ్చాత్తాపమునకు అనువాదం 'ఆండ్రియా గొప్పశిల్పి. అతని శిల్పకళా నైపుణ్యమునకు మెచ్చి పరాసురాజు తన సభాస్థలము నలంకరింప గొప్పశిల్పముల చిత్రింపుమని కోరి ఆండ్రియాకు కాసులు రాసులుగా నిచ్చి గౌరవించెను అందు కంగీకరించి ఆండ్రియా అసామ్యు తీసుకొనిపోవుచు నొకయూరలు క్రెషియా అను మహాసౌందర్యవతిని జూచి, యామెను బరిణయమాడి యామెకు వశుడై యామెకోరకొంకనముతో నామె కదలు మేడలు మిద్దెలు కటించి యామె వలలో దగుల్కొని యా విలాస విహారములలో జిక్కి పరాసురాజువకు దానొసంగిన మాట మరచి లుక్రెషియా చితాను సొమ్ము ధనము వ్యయించుచు నటనే యుండిపోయెను లుక్రెషియా చంచల చిత్త. ఆమె వలపుతో గాక కేవల ధనము కోసమై యాతని బెండాడెను. ఆమెకు ప్రియుడు లెందరో కలరు వారు జూదమున బ్రావుశ్శి బడిన యప్పుల నీమె తీర్చుచుండెను. ఈమె పెనముకొరమున ఆండ్రియా యెంతయు ముసెనా వెంగుల కైన నిచ్చెడివాడు. ఈ విధముగా ఆండ్రియా స్త్రీలోలుడై తనకు ధన మొసంగిన పరాసురాజును మోసగించి, ఆకట నలుగు తల్లిదండ్రుల కంటనైన జూడక విడిచిపెట్టి, ఆ జన్మసిద్ధమైన కళా నిపుణతను గంగగల్పి, సర్వవిధముల భ్రష్టుడయ్యెను. అపుడు లుక్రెషియా యాతని ధనరాసు లన్నియు హరించి పోవుటవలన నితనిని విడిచిపెట్టి యింకొక నూతన ప్రియునితో లేచి పోయెను. చివరకు ఆండ్రియా పశ్చాత్తప్తుడై విరాగియై వాపోయెను—"

ఆ అనుభూతిలో ఆండ్రియా ఒకమహాసత్యాన్ని గ్రహించి దాన్ని తనకు ఉపకరించక పోయినా

కవితలు, కల్పనలు స్వతంత్రాలు, అనువాదములు
మా ఉత్తమ సాహిత్ర రచనలు
1 కథావళి 2. భావగీతములు 3 రాజతరంగిణి చదవండి ...పాయి. పోస్టేజి ప్రత్యేకము కళాకల్లోలినీ గ్రంథమాల, గొల్లపల్లి. కృష్ణాజిల్లా

భావితరం కళాకారులకు అందజేశాడు. కళాకారుడుగా మహోన్నతుడు కావాలంటే నిర్జితేంద్రియుడు—ఋషి—కావాలన్నది ఈ మహాసత్యం.

"శిల్పకళా ప్రవీణత ప్ర
    సిద్ధి గడించితిగాని చూడ న
త్యల్పము నాకు శక్యముని
    యాత్మ నెఱింగితి; నెంతయున్ బురా
శిల్పవరేణ్య శిల్పముల
    'జీవము' నందలి 'యాత్మ' లేదు నా
శిల్పమునందు దోచును వి
    శిష్ట విభేదములందు నిందునన్"

కారణ మొక్కటే కలదు
    కొందరు మహాత్ములు నిర్జితేంద్రియ
శ్రీరమణీయ చిత్తులు వ
    శీకృత సర్వకళా రహస్య ల
బ్ధ్వారలు నిర్మలులల్ తలప
    వారికి నాకును పోల్కియున్నదే
మారవికార దుర్మలిన
    మానసుడన్ గద భాగ్యహీనుడన్'

శాంభవీశతకంలో భావశుద్ధి వినా యితర కవితా సంపన్నత ఏమీ కనిపించటం లేదు.

వాచవి

కథా సంపుటి; 'రసన' ప్రచురణలు. లోడీ కాలనీ, న్యూఢిల్లీ—3; వెల 1-0-0.

ఈ సంపుటిలో, శ్రీయుతులు కవికొండల వెంకటరావు, 'చలం' కొలిపాక రామగోపాలరావు. విశ్వనాథ అచ్యుత దేవరాయలు, పి. భానుమతి. బొమ్మిరెడ్డిపల్లి సూర్యారావు, క్రొవ్విడి లక్ష్మన్న, వాడరేవు పతంజలి, రావూరి భరద్వాజ, గిడుతూరి సూర్యం, పన్యాల రంగనాథరావుగార్ల కథలు మొత్తం 11 వున్నాయి. వీరంతా ప్రసిద్ధ రచయితలే అయినా వీటిలో ప్రత్యేకం మెచ్చుకోదగిన రెండు కథలున్నాయి 'ఒక పువ్వు పూసింది' అన్న చలంగారి కథ రసానందవాహిని యైన ఒక మహాకావ్యంలా వుంది ఈ రచనలో శ్రీచలం 'వరువిసర్గ'ను త్రోసి రాజనేశారు. రెండవది పరిస్థితుల వారసులు అన్న శ్రీ భరద్వాజకథ ఢిల్లీ రచయిత, నెగడు వేసి ఆ అగ్నికాంతుల్లో జీవితపు అట్టడుగున అంధకారంలో మసిలే దుర్భర జీవుల హృదయాలను ద్యోతమానం చేశారు. అంతమంది ప్రసిద్ధ కథకుల రచనలున్నాయి గనుక వైవిధ్యాభిరుచికైనా ఈ సంపుటాన్ని సేకరించవచ్చు.

కచటతపలు

కథలసంపుటి; రచన: శ్రీ ఇసుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి; ప్రచురణ నవ్యభారతి, 3-3-598 హిమాయత్‌నగర్ హైదరాబాదు. వెల తెలియదు.

ఈ సంపుటిలో రాగద్వేషాలు, సర్వాంతర్యామి, జీవితపు జమాఖర్చులు, సమాంతర రేఖలు, అతుకుల బ్రతుకులు అనే శీర్షికలలో అయిదు కథలున్నాయి. కథా నిర్మాణంలో శ్రీ శాస్త్రిగారికి ఒక ప్రత్యేకమైన ప్రతిభవుంది. సామాన్య జీవితంలో నుంచి కథావస్తువును సేకరించి దానికి అత్యంత ప్రతిభావంతంగా రససిద్ధిని సాధించగలరు లోగడ భారతిలో ప్రచురింపబడిన 'సర్వాంతర్యామి' అనే కథ చాలా విచిత్రమైనది. అధునాతన భావాలుగల యువకుడు పరిస్థితుల ప్రభావానికి లోనై విచిత్రంగా మారిపోవటం బహు చాకచక్యంగా చిత్రించారు. కథను బహుళంగా విస్తరించకుండా వుంటే వీరి శిల్పానికి ఇంకా మంచి జిగి యేర్పడే సావకాశం వుంది.

కృష్ణాంజలి

కథలసంపుటి; రచన: శ్రీ కొంతి కృష్ణమూర్తి; ప్రచురణ: యశోధర ప్రచురణలు, హనుమకొండ, వరంగల్. వెల రు 1-0-0.

ప్రతీక్ష

సాంఘిక నాటిక: రచన: శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్య; నవ్యసాహిత్య ప్రచురణ విజయవాడ; వెల 1-3-0.

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత

వచనము: రచన! శ్రీ బాలస్వామికవిగారు; ప్రచురణ: ఎం. ఎస్. చౌదరి అండ్ సన్సు; మండపేట తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor: S. Sambhu Prasad.